

**EKONOMICKÁ UNIVERZITA V BRATISLAVE
FAKULTA MEDZINÁRODNÝCH VZŤAHOV**

Evidenčné číslo: 105002/D/2015/3374185339

**REČ DIPLOMACIE.
VYMEDZENIE A CHRAKTERISTIKA LEXIKÁLNEHO
MINIMA V PROCESE OSVOJOVANIA NEMECKÉHO
JAZYKA**

Doktorandská dizertačná práca

Bratislava, 2015

PhDr. Lucia Kužmová

**EKONOMICKÁ UNIVERZITA V BRATISLAVE
FAKULTA MEDZINÁRODNÝCH VZŤAHOV**

**REČ DIPLOMACIE.
VYMEDZENIE A CHRAKTERISTIKA LEXIKÁLNEHO
MINIMA V PROCESE OSVOJOVANIA NEMECKÉHO
JAZYKA**

Doktorandská dizertačná práca

Študijný program: Medzinárodné ekonomické vzťahy
Študijný odbor: 6221 9 00 Medzinárodné ekonomické vzťahy
Školiace pracovisko: Katedra medzinárodných ekonomických vzťahov
a hospodárskej diplomacie
Školiteľ: prof. PhDr. Lívia Adamcová, PhD.

Bratislava 2015

PhDr. Lucia Kužmová

Čestné vyhlásenie

Čestne vyhlasujem, že som záverečnú prácu vypracovala samostatne a že som uviedla všetku použitú literatúru.

Dátum:

.....

(podpis študenta)

Pod'akovanie

Touto cestou by som sa chcela poďakovať svojej školiteľke profesorky PhDr. Lívii Adamcovej, PhD. za cenné rady, námety a odborné pripomienky k dizertačnej práci a za starostlivosť, s akou sa mi počas celého obdobia venovala.

Ďakujem aj pracovníkom Fakulty medzinárodných vzťahov a Fakulty aplikovaných jazykov za ich odborné rady a konzultácie.

Rada by som sa tiež poďakovala autorovi programu Mgr. Michalovi Šukolovi, ktorý na základe mojich požiadaviek vytvoril program, ktorý som využila pri riešení lexikálneho minima odborného jazyka diplomacie v nemeckom jazyku.

Na záver ďakujem svojej rodine za veľkú podporu a trpezlivosť, ktorú so mnou mali.

Abstrakt

KUŽMOVÁ, Lucia: „*Reč diplomacie. Vymedzenie a charakteristika lexikálneho minima v procese osvojovania nemeckého jazyka*“ – Ekonomická univerzita v Bratislave. Fakulta medzinárodných vzťahov; študijný program **3.3.17 Medzinárodné ekonomické vzťahy** – Vedúci záverečnej práce: **prof. PhDr. Lívia Adamcová, PhD.** – Bratislava: FMV EU, 2015, počet strán 134, s prílohami 163.

Hlavným cieľom dizertačnej práce bolo vymedziť kritériá a charakterizovať lexikálne minimum odborného jazyka diplomacie v nemeckom jazyku. Práca je rozdelená do 4 kapitol. Obsahuje 5 grafov, 4 tabuľky, 1 diagram, 5 obrázkov a 4 prílohy. Prvá kapitola sa zameriava na nemecký jazyk, ktorý nachádza uplatnenie v bilaterálnej diplomacii Slovenska s Nemeckom, Rakúskom a Švajčiarskom. Za najdôležitejšie dimenzie bilaterálnej diplomacie sú pokladané zahranično-politická, hospodárska, kultúrna a verejná, ktoré korešpondujú aj s organizáciou diplomatickej misie. V práci je analyzovaná inštitucionálna štruktúra hospodárskej a kultúrnej diplomacie týchto krajín, lebo je previazaná s lexikou nemeckého diplomatického jazyka. Dimenzie bilaterálnej diplomacie sú považované za komunikačné situácie. Na základe záverov pragmatickej lingvistiky sú k nim vyhľadávané relevantné odborné texty, z ktorých je vytvorená slovná zásoba odborných textov nemeckej diplomacie. Slovná zásoba odborných textov tvorí základ pre vymedzenie kritérií lexikálneho minima. V druhej kapitole sú definované ciele, pracovné hypotézy a metódy práce. Z metód je najväčšia pozornosť venovaná korpusovo podporovanému prístupu a špecializovanému ad hoc korpusu, ktorý bol vytvorený z odborných textov nemeckej diplomacie. V tretej kapitole sú prezentované výsledky aplikovaného lingvistického výskumu. Štvrtá kapitola sa zaoberá možnosťami uplatnenia získaných výsledkov v praxi z pohľadu didaktiky a odbornej jazykovej prípravy. V závere práce je zdôraznená skutočnosť, že prepojenosť diplomatického jazyka s mimojazykovou skutočnosťou vytvára jazykové špecifiká, ktoré je potrebné zohľadniť aj v procese osvojovania si odbornej lexiky nemeckého diplomatického jazyka.

Výsledkom riešenia danej problematiky sú kritériá pre určenie lexikálneho minima, odborné lexikálne minimum a Nemecko-slovenský glosár.

Kľúčové slová: bilaterálna diplomacia, hospodárska diplomacia, kultúrna diplomacia, slovná zásoba z odborných textov, lexikálne minimum, ad hoc korpus, korpusovo podporovaný prístup.

Abstract

KUŽMOVÁ, Lucia: *“The Language of Diplomacy. Definition and Characteristics of Lexical Minimum in the Process of German Language Learning”* – University of Economics in Bratislava, Faculty of International Relations, Course of Study **3.3.17 International Economic Relations**. – Supervisor: **prof. PhDr. Lívía Adamcová, PhD.** – Bratislava: FIR UE, 2015, number of pages 134, with appendices 163.

The main objective of the thesis was to define the criteria and characterize lexical minimum of specific German language of diplomacy. The thesis is divided into four chapters. It contains 5 graphs, 4 tables, 1 diagram, 5 pictures and 4 appendices. The first chapter focuses on the German language, which finds application in bilateral diplomacy of Slovakia with Germany, Austria and Switzerland. The foreign-political, commercial, cultural and public dimensions of the bilateral diplomacy are viewed as the most important as they correspond with the organization of the diplomatic mission. In the thesis the institutional structure of commercial and cultural diplomacy of these countries are analyzed, because it is connected to the lexis of the German diplomatic language. Dimensions of bilateral diplomacy are considered as communication situations. Based on the conclusions of pragmatic linguistics are identified relevant specific texts making up the vocabulary of specific texts of German diplomacy. Vocabulary of specific texts forms the basis for defining criteria of lexical minimum. The aims, working hypotheses and methods of work are defined in the second chapter. When it comes to methods, the most attention is paid to corpus-supported access and special ad hoc corpus that was designed from specific texts of German diplomacy for problem solution. In the third chapter the results of applied linguistic research are presented. The fourth chapter deals with the possibilities of applying the obtained results in practice from the perspective of didactics and specific language learning. In conclusion, it is emphasized that the interconnection of the diplomatic language to extra-linguistic reality creates linguistic particularities that have to be taken into account in the process of learning the specific vocabulary of German diplomatic language.

The results of the solution are the criteria for determining of lexical minimum, specific lexical minimum and the German-Slovak glossary.

Keywords: bilateral diplomacy, commercial diplomacy, cultural diplomacy, vocabulary of specific texts, lexical minimum, ad hoc corpus, corpus-supported access.

Obsah

Abstrakt.....	4
Abstract.....	5
Obsah	6
Zoznam tabuliek, obrázkov, diagramov a grafov	8
Zoznam skratiek.....	9
Úvod.....	12
1 Súčasný stav.....	15
1.1 Diplomacia ako vedecká disciplína, dimenzie bilaterálnej diplomacie – diplomatická misia a súčasné trendy	18
1.1.1 Inštitucionálna štruktúra hospodárskej diplomacie Nemecka, Rakúska, Švajčiarska a Slovenska	26
1.1.2 Inštitucionálna štruktúra kultúrnej diplomacie Nemecka, Rakúska, Švajčiarska a Slovenska.....	39
1.1.3 Verejná a domáca verejná diplomacia.....	45
1.1.4 Súčasná diplomacia ako diplomacia mnohých aktérov	51
1.2 Postavenie nemeckého jazyka v diplomacii a externá diplomatická korešpondencia...	53
1.3 Nemecký jazyk ako odborný jazyk podľa súčasných lingvistických prístupov	59
1.3.1 Vybrané funkcie odbornej komunikácie a odborných textov, vlastnosti odborných textov	64
1.3.2 Odborná slovná zásoba a definícia lexikálneho minima	65
1.4 Odborné texty za jednotlivé dimenzie bilaterálnej diplomacie a krajiny ako zdrojové texty pre vytvorenie slovnéj zásoby odborných textov	69
2 Cieľ, pracovné hypotézy a metódy práce	75
2.1 Stanovenie cieľov práce a pracovných hypotéz.....	75
2.2 Korpusová lingvistika – výskum, metódy a špecializované korpusy	76
2.3 Metódy aplikované na získanie odborných textov pre vymedzenie lexikálneho minima	81
3 Výsledky aplikovaného výskumu a overenie pracovných hypotéz	87
3.1 Vymedzenie lexikálneho minima nemeckého jazyka diplomacie	88
3.2 Odborné lexikálne minimum a analýza lexikálnych jednotiek nemeckého jazyka diplomacie.....	93
3.3 Nemecko-slovenský glosár a kľúčové slová.....	101

3.4 Overenie pracovných hypotéz	104
4 Výsledky aplikovaného výskumu v procese osvojovania a vyučovania cudzieho odborného jazyka.....	105
4.1 Proces osvojovania nemeckého jazyka diplomacie	106
4.2 Využitie výsledkov aplikovaného výskumu a perspektívy ďalšieho výskumu analyzovanej problematiky	115
Záver	119
Literatúra.....	123
Príloha č. 1 Nemecko-slovenský glosár.....	135
Príloha č. 2 Kľúčové slová.....	153
Príloha č. 3 Auslandskulturkonzept 2011 (časť pôvodnej a txt formy).....	156
Príloha č. 4 Spoločný európsky referenčný rámec Rady Európy	162

Zoznam tabuliek, obrázkov, diagramov a grafov

Tabuľka č. 1: Porovnanie inštitucionálnej štruktúry hospodárskej diplomacie Nemecka, Rakúska, Švajčiarska a Slovenska

Tabuľka č. 2: Porovnanie inštitucionálnej štruktúry kultúrnej diplomacie Nemecka, Rakúska, Švajčiarska a Slovenska

Tabuľka č. 3: Príklady lexikálnych rozdielov v oblasti bilaterálnej diplomacie vo WÜD

Tabuľka č. 4: Príklady lexikálnych rozdielov v oblasti bilaterálnej diplomacie vo WÜK

Obrázok č. 1: Odborná slovná zásoba (systémovo-lingvistický prístup)

Obrázok č. 2: Slovná zásoba odborných textov (pragmaticko-lingvistický prístup)

Obrázok č. 3: Slovná zásoba odborných textov

Obrázok č. 4: Detekcia lem v ad hoc korpuse pre odborné lexikálne minimum

Obrázok č. 5: Lema s prekladom v ad hoc korpuse pre Nemecko-slovenský glosár

Diagram č. 1: Postup vytvorenia ad hoc korpusu

Graf č. 1: Korpusová reprezentácia celej slovnej zásoby odborných textov

Graf č. 2: Slovná zásoba odborných textov

Graf č. 3: Komparácia výskytu lexikálnych jednotiek jazykovej úrovne A2 s lexikálnymi jednotkami stopword zoznamu

Graf č. 4: Komparácia výskytu lexikálnych jednotiek jazykovej úrovne B1 s lexikálnymi jednotkami stopword zoznamu

Graf č. 5: Lexikálne minimum zložené z odborného lexikálneho minima a slovnej zásoby jednotlivých jazykových úrovní (B2 – C2)

Zoznam skratiek

AA	Auswärtiges Amt
A1, A2, B1, B2, C1, C2	jazykové úrovně SERR RE
AHK/AHKs	Deutsche Auslandshandelskammern/Deutsche Auslandshandelskammer
AKBP	auswärtige Kultur- und Bildungspolitik
AKP	auswärtige Kulturpolitik
AT	Austria
AWÖ	Außenwirtschaft Österreich
BC	British Council
BIBB	Bundesinstitut für Berufsbildung
BIS	Department of Business, Innovation and Skills
BMEIA	Bundesministerium für Europa, Integration und Äußeres
BmeiA	Bundesministerium für europäische und internationale Angelegenheiten
BMFWF	Bundesministerium für Wissenschaft, Forschung und Wirtschaft
BMWi	Bundesministerium für Wirtschaft und Energie
BNC	British National Corpus
BRD	Bundesrepublik Deutschland
CEC	Cambridge English Corpus
CEFR CE	Common European Framework of Reference for Languages of Council of Europe
COSMAS II	Corpus Search, Management and Analysis System
ČR	Česká republika
DE	Deutschland
DAAD	Deutscher Akademischer Austauschdienst
DAD	Deutsches Archäologisches Institut
DeReKo	Deutsches Referenzkorpus
DDR	Deutsche Demokratische Republik
DFATD	Department of Foreign Affairs, Trade and Development
DFG	Deutsche Forschungsgemeinschaft
DIHK	Deutscher Industrie- und Handelskammertag
DIHZ	Deutsche Industrie- und Handelszentren
DSIHK	Deutsch-Slowakische Industrie- und Handelskammer

DUK	Deutsche UNESCO-Kommission
DZ	Deutschland-Zentren
EDA	Eidgenössisches Departement für auswärtige Angelegenheiten
EK	Európska komisia
ESVČ	Európska služba pre vonkajšiu činnosť
EVD	Eidgenössisches Volkswirtschaftsdepartement
EU	Ekonomická univerzita
EÚ	Európska únia
EK	Európska komisia
EUNIC	European Union National Institutes for Culture
FCO	Foreign & Commonwealth Office
FO	Foreign Office
GAD	Gesetz über den Auswärtigen Dienst
GER	Gemeinsamer europäischer Referenzrahmen für Sprachen
GI	Goethe Institut
GmbH	Gesellschaft mit beschränkter Haftung
GTAI	Germany Trade and Invest/Gesellschaft für Außenwirtschaft und Standortmarketing der Bundesrepublik Deutschland, mbH
GWL	General Word List
HKW	Haus der Kulturen der Welt
HNP	hrubý národný produkt
HSSR	Handelskammer Schweiz-Slowakische Republik
CH	Confederatio Helvetica
IDS	Institut für Deutsche Sprache
I.E.	Ihre/r Exzellenz
IHK/IHKs	Industrie- und Handelskammer/Industrie- und Handelskammern
Ifa	Institut für Auslandsbeziehungen
KBS	Kulturstiftung des Bundes
KDV	Karpatendeutscher Verein
KNS	Karpatskonemecký spolok na Slovensku
KonG	Gesetz über die Konsularbeamten, ihre Aufgaben und Befugnisse/Konsulargesetz
KWIC	key words in context
MH SR	Ministerstvo hospodárstva SR

MZVaEZ SR	Ministerstvo zahraničných vecí a európskych záležitostí Slovenskej republiky
OBEO ZÚ	obchodno-ekonomické oddelenie zastupiteľského úradu v zahraničí
OSEC	Schweizerische Zentrale für Handelsförderung/Office Suisse d'Expansion Commercial
OSN	Organizácia spojených národov
OVKD MZVaEZ SR	Odbor verejnej a kultúrnej diplomacie MZVaEZ SR
OVDI MZVaEZ SR	Odbor verejnej diplomacie MZVaEZ SR
PAD	Pädagogischer Austauschdienst
POS tagged	part-of-speech-tagged
PR	Public Relations
PRS	Präsenz Schweiz
SBH	Swiss Business Hubs
SECO	Staatssekretariat für Wirtschaft
S.E.	Seine/r Exzellenz
S-GE	Switzerland Global Enterprise
SNK	Slovenský národný korpus
SNOPK	Slovensko-nemecká obchodná a priemyselná komora
SERR RE	Spoločný európsky referenčný rámec Rady Európy
SRN	Spolková republika Nemecko
VN	Vereinte Nationen
V4	Vyšehradská skupina
UN	United Nations
ZfA	Zentralstelle für das Auslandsschulwesen
ZÚ SR	zastupiteľský úrad Slovenskej republiky v zahraničí
WBF	Eidgenössisches Departement für Wirtschaft, Bildung und Forschung
WKG	Wirtschaftskammergesetz
WKÖ	Wirtschaftskammer Österreich
WÜD	Wiener Übereinkommen über diplomatische Beziehungen
WÜK	Wiener Übereinkommen über konsularische Beziehungen

Úvod

V rámci témy akou je „Reč diplomacie v procese osvojovania si nemeckého jazyka“ vyvstávajú dve základné otázky. Prvou je postavenie nemeckého jazyka vo svete a druhou je postavenie nemeckého jazyka v diplomacii, kde by nemecký jazyk mal v súčasnosti konkurovať najmä anglickému a čiastočne aj francúzskemu jazyku, ktorý má v diplomacii tradíciu. Prečo sa teda venovať nemčine ako jazyku diplomacie? Aké opodstatnenie má určenie a charakteristika lexikálneho minima a odborného lexikálneho minima nemeckého jazyka a jeho implementácia do výučby nemeckého jazyka ako cudzieho jazyka? Odpoveď netreba hľadať v globálnom meradle, ale v postavení a potrebách Slovenskej republiky.

V strednej Európe slúžili až do Druhej svetovej vojny pre medzinárodnú európsku komunikáciu francúzsky a nemecký jazyk. Francúzsky jazyk bol často označovaný aj ako jazyk diplomacie. Používanie nemeckého jazyka v stredoeurópskych štátoch malo historicko-politické korene. Až do Prvej svetovej vojny boli Slovensko, Česko a Maďarsko súčasťou najprv Rakúskej a neskôr Rakúsko-uhorskej monarchie. Na Slovensku sa aj v období po Druhej svetovej vojne, keď sa ako prvý cudzí jazyk na školách zaviedol povinne ruský jazyk, ako ďalší cudzí jazyk vyučoval na základných a stredných školách najčastejšie nemecký jazyk. Politická situácia v období po Druhej svetovej vojne však posunula Nemcov (a sčasti aj Rakúšanov) do pasívnej pozície, čo zohráva významnú úlohu pri súčasnom „poangličt'ovaní“ Európy. Od Druhej svetovej vojny pokračuje v Európe víťazné ťaženie angličtiny a anglický jazyk sa stáva nielen jazykom komunikácie, vedy a výskumu, ale aj lingua franca súčasnej diplomacie. Do úzadia čoraz viac zatláča aj francúzsky jazyk.

Podľa U. Ammona¹, významného nemeckého socio-lingvistu, utrpela pozícia nemeckého jazyka za posledných 100 rokov najmä Nemeckom realizovanou politikou, ale aj dôsledkom Prvej a Druhej svetovej vojny. Veľkou chybou Nemecka bolo, že v roku 1973, keď boli Nemecká spolková republika a Nemecká demokratická republika spolu prijaté do OSN, Nemci nepodali žiadosť, aby sa stal nemecký jazyk oficiálnym jazykom Organizácie Spojených národov, čo v ďalšom období negatívne ovplyvnilo medzinárodné

¹ AMMON, U. 2015 Deutsche Sprache ist deutlich attraktiver geworden. In: *Die Welt / Welt am Sonntag*. 25.01.2015

postavenie nemeckého jazyka. Ďalšiu chybu spravili Nemci, keď po zjednotení Nemecka² nezačali požadovať väčší vplyv v Európskej únii³.

Napriek existencii globalizovaných medzinárodných vzťahov a integračných zoskupení, akými je aj Európska únia, bilaterálne diplomatické misie, aj keď sa menia, nestratili svoje opodstatnenie a ich význam pre štáty pretrváva. Stále plnia množstvo užitočných funkcií, či už v rámci zahranično-politickej, ale najmä v rámci hospodárskej a kultúrnej dimenzie diplomacie. Týmto spôsobom efektívne prispievajú k realizácii zahranično-politických záujmov štátu. Ani vstup Slovenskej republiky do Európskej únie nezredukoval sieť jej zastupiteľstiev. V roku 2001 mala Slovenská republika 81 zastupiteľstiev v zahraničí, z toho bolo 60 zastupiteľských úradov, 5 generálnych konzulátov, 9 slovenských inštitútov, 7 stálych misií. V roku 2008 bol počet zastupiteľských úradov 60, počet generálnych konzulátov sa zvýšil na 10, počet slovenských inštitútov sa znížil na 8, počet stálych misií sa nezmenil, čo spolu tvorilo 85 zastupiteľstiev Slovenskej republiky v zahraničí. V roku 2014 mala Slovenská republika už 65 zastupiteľských úradov, 8 generálnych konzulátov, 8 slovenských inštitútov, 7 stálych misií, čo je spolu 88 zastupiteľstiev Slovenskej republiky v zahraničí. Z údajov vyplýva, že ani členstvo Slovenskej republiky v Európskej únii nemalo za následok zníženie hustoty slovenských zastupiteľstiev vo svete⁴.

Predkladaná práca sa zameriava na nemecký jazyk, ktorý nachádza uplatnenie v bilaterálnej diplomacii Slovenska s Nemeckom, Rakúskom a Švajčiarskom. Najdôležitejšie dimenzie bilaterálnej diplomacie sú – zahranično-politická a konzulárna, hospodárska, kultúrna, nimi sa v súčasnosti prelína verejná diplomacia. Dimenzie vyplývajú aj zo štruktúry diplomatickej misie. V práci analyzujeme inštitucionálnu štruktúru hospodárskej a kultúrnej diplomacie týchto krajín, lebo ju považujeme za previazanú s lexikou nemeckého diplomatického jazyka. Dimenzie bilaterálnej diplomacie považujeme za komunikačné situácie a vychádzajúc z pragmatickej lingvistiky, namiesto nemeckého odborného jazyka diplomacie, hľadáme pre dané komunikačné situácie relevantné nemecké odborné texty z diplomacie, z ktorých vytvoríme slovnú zásobu odborných textov. Následne zo získanej slovnej zásoby odborných textov nemeckého diplomatického jazyka vytvoríme ad hoc korpus a korpusovo-podporovaným

² Deutsche Wiedervereinigung, 3.10. 1990

³ Nemecký jazyk je oficiálne jedným z pracovných jazykov v Európskej komisii (EK).

⁴ Ročenka zahraničnej politiky Slovenskej republiky 2001, 2008, 2014. Výskumné centrum Slovenskej spoločnosti pre zahraničnú politiku, n.o.

prístupom vymedzíme lexikálne minimum a vytvoríme odborné lexikálne minimum, ktoré v práci prezentujeme aj vo forme Nemecko-slovenského glosára. Znalosť lexikálneho minima pomáha v cielej príprave študentov na odbornú cudzojazyčnú komunikáciu v príslušnom vedeckom odbore.

Predložená práca má interdisciplinárny charakter. Riešená problematika zasahuje do oblastí – diplomacia (vzájomná bilaterálna diplomacia Slovenska s Nemeckom, Rakúskom a Švajčiarskom), pragmatická a korpusová lingvistika a didaktika nemeckého odborného jazyka. Interdisciplinarite sme prispôsobili aj štruktúru práce, najmä prvej kapitoly.

1 Súčasný stav

Diplomacia a diplomatické misie ani v súčasných podmienkach nestratili na svojom význame. So vstupom Slovenska do EÚ sa síce niektoré úlohy, ktoré sa predtým riešili na bilaterálnej úrovni presunuli na úroveň multilaterálnej diplomacie EÚ, alebo až na úroveň európskej diplomacie EÚ, napriek tomu ostalo množstvo úloh, ktoré môžu najlepšie plniť len bilaterálne diplomatické misie. Forma bilaterálnej misie je jednou z najtradičnejších foriem realizácie medzištátnych vzťahov. V multilaterálnej diplomacii na úrovni EÚ a európskej diplomacii sa najviac používa anglický jazyk. V bilaterálnej diplomacii vystupujú do popredia aj jazyky krajín, v ktorých Slovensko diplomatickú misiu má. S tým súvisia aj jazykové znalosti pracovníkov na diplomatickej misii. Ak má diplomatický zástupca reprezentovať svoju krajinu v hostiteľskej krajine, zúčastňovať sa na verejných podujatiach, ako sú konferencie a sympóziá, alebo udržiavať dialóg so všetkými skupinami verejnosti v hostiteľskej krajine, je nevyhnutná jednak jeho permanentná prítomnosť priamo v hostiteľskej krajine, jednak jeho primeraná jazyková a odborná pripravenosť.

Pri spracovaní práce boli použité predovšetkým nemecké zahraničné zdroje, pretože v slovenskej odbornej literatúre sme našli len obmedzené množstvo relevantných titulov.

O diplomacii často píše nielen vedecko-výskumní pracovníci, ktorí pôsobia na univerzitách alebo vzdelávacích inštitúciách a zúčastňujú sa na príprave budúcich diplomatov, ale aj bývalí diplomati, ktorí hodnotia diplomaciu aj s využitím vlastných praktických skúseností. Viacerí z nich sa stali klasikmi výskumu diplomacie. Zo zahraničných autorov sú známe práce G. R. Berriga (2010), J. Melissen (1999), ktorý pôsobí na Holandskom inštitúte medzinárodných vzťahov Cligendael v Haagu, bývalého indického veľvyslanca K. S. Ranu (2002, 2006), ktorý po skončení diplomatickej služby prešiel do akademickej oblasti, kde sa od roku 1999 venuje aj vzdelávaniu a e-learning vzdelávaniu budúcich diplomatov na DiploFoundation, podobne ako jeho kolegovia J. Kurbalija a H. Slavik (2001). Nielen v zahraničí, ale aj na Slovensku sa táto tradícia zachováva a mnohí bývalí diplomati, ako napr. P. Vršanský, K. R. Sorby a iní, ostávajú po skončení aktívnej služby na akademickej pôde, kde sa okrem výskumnej činnosti venujú aj vzdelávaniu a výchove študentov.

Informácie o nemeckej diplomacii sme čerpali z knihy, ktorú zostavil E. Brandt a Ch. Buck (2005) – *Auswärtiges Amt. Diplomatie als Beruf*. Všeobecné informácie o diplomacii z prác slovenských autorov – Ľ. Tótha (2004, 2006, 2008), E. Pajtinku

(2010a, 2011, 2014), B. Mattoša (2005, 2011a, 2011b, 2013) a P. Rusiňáka (2012, 2012a, 2012b), ktorí sa venujú diplomacii. V tejto súvislosti nás zaujal príspevok P. Rusiňáka (2012a) „O charaktere diplomacie ako vedeckej disciplíny“, v ktorom autor článku upozorňuje na absenciu definície diplomacie ako vedeckej disciplíny.

V bilaterálnej diplomacii sa nemecký jazyk využíva okrem klasickej politickej diplomacie aj v hospodárskej, kultúrnej a verejnej diplomacii, ktorými sa v práci zaoberáme. V prípade hospodárskej a kultúrnej diplomacie sme sa v práci obmedzili na analýzu najmä ich inštitucionálnych štruktúr, keďže v tejto oblasti vytvárajú špecifickú zložku odbornej lexiky nemeckého jazyka svojou spätosťou na štátne usporiadanie a historické a kultúrne tradície krajiny.

Z hospodárskej diplomacie sú zaujímavé práce od A. Merciera (2007), ktorý sa v odborných článkoch venoval analýze hospodárskej diplomacie najmä anglosaských krajín. M. Kostecki (2007) a O. Narray (2007, 2008) sa venovali hospodárskej diplomacii všeobecne. Jedným z cieľov ich prevažne empirického výskumu bolo poskytnúť základ pre systematické a porovnateľné výskumy v tejto oblasti. Predstavu o komplexnosti hospodárskej diplomacie Nemecka nám pomohla vytvoriť si práca N. Schultesa (2003) *Deutsche Außenwirtschaftsförderung, Ökonomische Analyse unter Berücksichtigung der Aktivitäten und Programme in Japan*. N. Schultes v nej vychádza zo svojich skúseností počas pôsobenia v nemeckej hospodárskej diplomacii v Japonsku. Z oblasti rakúskej hospodárskej diplomacie bola časť informácií získaná rozhovorom po prednáške P. Sagmeistera, vedúceho hospodárskeho delegáta Außenwirtschaft Austria v Bratislave⁵. Na Slovensku sa hospodárskej diplomacii venovali Ľ. Tóth (2006) a E. Pajtinka (2007a, 2007b). Ich práce sú však všeobecnejšie a nevenujú sa priamo hospodárskej diplomacii Nemecka, Rakúska alebo Švajčiarska. Z domácich autorov sme nenašli publikácie, ktoré by sa komplexnejšie venovali tejto problematike⁶. V hospodárskej diplomacii Nemecka a Rakúska majú významnú úlohu komory, poznatky o ich typoch a funkciách sme čerpali najmä z práce *Organizational and Legal Models of Chambers* (Fedotov, 2007).

⁵ Prednáška sa uskutočnila v roku 2012, na FAJ EU v Bratislave.

⁶ Inštitucionálne modely hospodárskej diplomacie na príklade Nemecka, Rakúska, Švajčiarska a Slovenska sme prezentovali v článku: Inštitucionálne modely hospodárskej diplomacie – príklad Nemecka, Rakúska, Švajčiarska a Slovenska. In *Medzinárodné vzťahy: vedecký časopis pre medzinárodné politické, ekonomické, kultúrne a právne vzťahy*. - Bratislava : Fakulta medzinárodných vzťahov EU, 2012. - ISSN 1336-1562. - Roč. 10, č. 4 (2012), s. 153-169.

V kultúrnej diplomacii sme sa zamerali najmä na práce nemeckých autorov, ako napr. K. S. Schulteho (2010), ktorý dlhé roky spolupracoval s Goethe inštitútom v Nemecku. Svoje skúsenosti a analýzy prezentoval v knihe *Auswärtige Kulturpolitik im politischen System der Bundesrepublik Deutschland*. Známe sú aj práce B. Witteho (1999) a F. Trommlera (2009). Z domácich autorov sme vychádzali z článkov B. Mattoša (2013), ktorý prezentoval informácie o kultúrnej diplomacii Rakúskej republiky a M. Zágoršekovej (2008), ktorá sa venovala miestu kultúrnej dimenzie v medzinárodných vzťahoch.

Verejná diplomacia bola vždy prítomná v klasickej diplomacii, ale v súčasnosti sa jej štáty a ministerstvá zahraničných vecí venujú viac. Dalo by sa to vysvetľovať ako dôsledok vplyvu globalizácie, medializácie a nových IT technológií. V poslednej dobe sa s verejnou diplomaciou spájajú aj témy o tvorbe značky/brandingu krajiny a jednotnej prezentácii štátu. Zo zahraničných autorov publikujú v tejto oblasti najmä už spomínaný J. Melissen (2005, 2007), A. Gonesh, (2005), M. Leonard (2002), B. Hocking (2006), H. N. Tuch (1990) a česká autorka J. Peterková (2006, 2008). Inšpirujúcim bol pre nás príspevok M. C. Tyler (2012), ktorá publikovala výsledky výskumu o domácej verejnej diplomacii. Výskum sa realizoval v Austrálii. Predmetom výskumu boli aktivity v oblasti domácej verejnej diplomacie rôznych ministerstiev zahraničných vecí na svete⁷. Na Slovensku sa verejnou diplomaciou zaoberajú viacerí autori, v práci sme však vychádzali najmä z príspevkov J. Bátoru (2005, 2010), B. Mattoša (2011), E. Pajtinku (2010b) a P. Rusiňáka (2012b).

Nakoľko je predkladaná práca interdisciplinárna, vychádza okrem zdrojov z diplomacie aj z prác významných nemeckých a slovenských lingvistov, ktorí sa venujú výskumu nemeckého jazyka. Práce nemeckých lingvistov – akými sú L. Hoffmann (1975, 1984, 1985, 1988, 1993), L. Drozd, W. Seibicke (1973), R. Gläser (1990, 2007), H. Lüger (2007), D. Möhn, R. Pelka (1984), T. Roelcke (2010), U. Ammon (2014), E. König (2004), P. R. Lutzeier (2002), Ch. Römer (2005) a U. Snörch (2002), zamerané na aplikovanú lingvistiku, majú svoje významné miesto v medzinárodnom meradle. Na domácej scéne sa nemeckej modernej lingvistike a odbornej terminológii venovala v svojich knihách a článkoch L. Adamcová (2002, 2005, 2010, 2014), odbornému textu a didaktike

⁷ Aktivity Ministerstva zahraničných vecí a európskych záležitostí na Slovensku z pohľadu austrálskeho výskumu sme sa pokúsili zmapovať v článku: Potrebujeme Slovensko domácu verejnú diplomáciu? In: *Medzinárodné vzťahy*: vedecký časopis pre medzinárodné politické, ekonomické, kultúrne a právne vzťahy. Bratislava : Fakulta medzinárodných vzťahov EU, 2013. - ISSN 1336-1562. - Roč. 11, č. 2 (2013), s. 76-91.

nemeckého odborného jazyka A. Ďuricová (2003), lexikografii vo forme slovníkov a glosárov nemeckej odbornej slovnej zásoby D. Lišková (1998, 2000, 2014) a E. Ondrčková (2000).

Metóda, ktorú sme použili na vytvorenie odborného lexikálneho minima, vychádza z poznatkov korpusovej lingvistiky. Existuje veľa prác z tejto oblasti. My sme čerpali hlavne z prác nemeckých a anglických autorov, ako napr. L. Lemnitzer, H. Zinsmeister (2010), M. Kupietz a H. Keibel (2009), ktorí pracujú na Inštitúte pre nemecký jazyk v Mannheime, na projekte najväčšieho elektronického korpusu nemeckého jazyka Deutsches Referenzkorpus (DeReKo). S. Wallis (2007), S. Wallis a C. Nelson (2001) zasa ako prví predstavili tzv. „3A perspektívu“ – ako významnú metódu v korpusovej lingvistike, reprezentujúcu anotáciu, abstrakciu a analýzu. M. Wilkinson (2006) sa zaoberal využitím korpusovej lingvistiky v translatológii. Z domácich lingvistov majú v tejto oblasti veľké skúsenosti P. Ďurčo (2007, 2008, 2010) s nemeckou aj slovenskou korpusovou lingvistikou a M. Šimková (2014), ktorá zastrešuje na Slovensku projekt Slovenského národného korpusu (SNK).

Nenašli sme zdroje o používaní nemeckého jazyka v diplomacii v skúmaných krajinách, aby sme získali relevantné a dostatočné informácie, mailom sme oslovili naše veľvyslanectvá v Berlíne, vo Viedni a v Berne, ako aj nemecké, rakúske a švajčiarske veľvyslanectvo v Bratislave. Získané informácie sú prezentované v časti 1.2 tejto práce.

Informácie z didaktiky nemeckého jazyka sme okrem iného čerpali z prác T. Roelckeho (2010), L. Hoffmanna (1975), A. Fearn (2007) a H. Funka (2003).

V práci sme vychádzali aj z diel mnohých ďalších súčasných zahraničných, aj domácich autorov. Sú uvedení pri citovaní alebo parafrázovaní najmä v teoretickej časti tejto práce, ktorá zároveň detailnejšie mapuje súčasný stav riešenej problematiky.

1.1 Diplomacia ako vedecká disciplína, dimenzie bilaterálnej diplomacie – diplomatická misia a súčasné trendy

Pojem „diplomacia“ pôvodne pochádza z gréckeho slova „diploma“, ale v Európe zdomácnel až prostredníctvom francúzskeho slova „diplomatie“. Pojem „diplomat“ sa

začal používať až v 18. storočí a označoval osobu oprávnenú rokovať v mene svojho štátu s cudzími panovníkmi⁸.

Novodobá diplomacia datuje svoj vznik do druhej polovice 20. storočia. Pojem označuje jednak spôsob vedenia rokovaní, jednak spôsob udržiavania stykov medzi dvomi alebo viacerými štátmi. V širšom zmysle sa jedná aj o vzťahy medzi štátmi a medzivládnyimi organizáciami, medzinárodnými nevládnymi organizáciami, nevládnymi organizáciami a multinárodnými korporáciami. Pri tomto vymedzení, diplomacia pokrýva nielen aktivity diplomatov, ale aj aktivity vládnych a parlamentných činiteľov, ktoré sa týkajú riešenia medzinárodných problémov.

Vo všeobecnosti môžeme konštatovať, že štát svoju diplomáciu realizuje na dvoch úrovniach: na úrovni politických predstaviteľov krajiny (aktérmi sú prezident, premiér, ministri a členovia parlamentu) a na úrovni diplomatických misií (vedúci misie, členovia diplomatického personálu) (Tóth, 2008). V predkladanej práci sa sústreďujeme na diplomáciu na úrovni diplomatických misií. V súčasnosti niektoré oblasti spadajúce do zahraničnej politiky a diplomacie prestali byť výhradnou doménou pôsobenia profesionálnych diplomatov, resp. činnosti diplomatických a konzulárnych orgánov. V diplomatickej praxi je možné pozorovať nárast množstva priamych kontaktov medzi predstaviteľmi jednotlivých štátov, a to bez asistencie diplomatických zastupiteľstiev (Mattoš, 2013). Rovnako môžeme pozorovať nárast nových aktérov, ktorí sa stávajú jej súčasťou (diplomacia mnohých aktérov, megadiplomacia) (Tyler et. al., 2012; Melissen, 2005; 2007).

Vymedzenie predmetu vedy o diplomacii je náročné, lebo: „*Samostatná spoločensko-vedná disciplína, ktorá by skúmala diplomáciu a ktorá by sa mohla nazvať napr. ako diplomatica, prípadne diplomacia, doposiaľ nebola vytvorená. Pre jej konštituovanie chýba potrebné teoretické vymedzenie, predmet výskumu, potrebná pojmológia a kategoriálny aparát, vlastné metódy na získavanie a spracovávanie nových poznatkov*“ (Rusiňák, 2012a, s. 65). Výskum v oblasti diplomacie a diplomatickej služby je skôr sporadický. O diplomacii píšú najmä bývalí diplomati, ktorí hodnotia diplomáciu s využitím vlastných praktických skúseností z jej výkonu. Mnohí aktívni alebo bývalí diplomati v svojich prácach kombinujú systémový prístup s praktickými skúsenosťami,

⁸ Pojmy sa začali používať pravdepodobne vďaka publikácii Gottfrieda Wilhelma Leibniza Codex Juris Gentium Diplomaticus. Išlo o zbierku originálnych verejných listín; mnohé z nich sa venovali medzinárodným záležitostiam.

preto ich práce nachádzajú význam pri štúdiu diplomacie a pri príprave adeptov diplomacie. Niektoré práce však neprekračujú: „úroveň úzkej deskriptívnej analýzy diplomatickej praxe“ (Veselý a kol. 2009, s. 34).

Obsah pojmu diplomacia je neraz nesprávne interpretovaný tak v oblasti vedy, ako aj v praktickej rovine. Dôvodom je aj skutočnosť, že doposiaľ nebola prijatá komplexná a jednoznačná definícia pojmu diplomacia, ani v odbornej literatúre, ani v praxi. Tóth v tejto súvislosti poukazuje na skutočnosť, že: „*existuje (najmä v zahraničnej odbornej literatúre) viacero definícií tohto pojmu od renomovaných teoretikov a významných diplomatov, ktoré však možno považovať skôr za odraz mnohovýznamovosti slova diplomacia – činností, metód a nástrojov s ňou súvisiacich, ako za presnú a výstižnú definíciu samotného pojmu*“ (Tóth, 2008, s.11 - 12).

Vo všeobecnosti môžeme konštatovať, že pojem diplomacia definujú autori v užšom aj v širšom zmysle. V užšom zmysle je diplomacia chápaná ako oficiálna činnosť štátu, ktorú vykonávajú orgány štátu pre medzinárodné styky, ich predstavitelia a diplomati v záujme realizácie zahraničnopolitických, ekonomických, bezpečnostných, kultúrnych a iných záujmov štátu v medzinárodných vzťahoch. V užšom vymedzení Tóth (2008, s. 13) definuje diplomáciu ako „*osobitný druh činnosti orgánov štátu pre medzinárodné styky a ich predstaviteľov pri zastupovaní štátu voči zahraničiu, ktorej cieľom je realizovať ciele a úlohy jeho zahraničnej politiky prostredníctvom rokovaní a iných legitímnych prostriedkov*“. V širšom zmysle je diplomacia chápaná všeobecnejšie, ako „*schopnosť taktne vystupovať, komunikovať a konať v súlade s pravidlami a normami diplomatického protokolu, diplomatického ceremoniálu a spoločenskej etikety*“ (Tóth, 2008, s. 13).

Prikláňame sa k názoru, že pojem diplomacia sa chápe na jednej strane ako sociálno-spoločenská aktivita alebo oblasť štúdia a na druhej strane sa pod ňou rozumie konkrétna praktická aktivita, diplomatická služba daného subjektu medzinárodných vzťahov, spravidla suverénneho štátu. „*Za základné formy diplomacie, ktorými štáty realizujú svoje zahraničnopolitické ciele a záujmy v medzinárodných vzťahoch, považujeme bilaterálnu diplomáciu a multilaterálnu diplomáciu*“ (Rusiňák a kol., 2012, s. 50). Funkcie a ciele oboch sú rovnaké, len prostredie a počet aktérov je rôzny. Bilaterálna diplomacia sa niekedy označuje aj ako klasická diplomacia, najmä jej zahranično-politická zložka a môžeme ju pokladať za inštitucionalizovanú formu komunikácie a spolupráce medzi dvomi štátmi. Multilaterálna diplomacia zahŕňa „*.... inštitucionalizovanú vzájomnú komunikáciu zameranú na riešenie otázok spoločného záujmu regionálneho, integračného, globálneho rozsahu a pod.*“ (Tóth a kol., 2008, s. 17).

Diplomacia s prívlastkom hospodárska, kultúrna, verejná, vojenská a pod. bližšie špecifikuje jej náplň a činnosť diplomatických zástupcov pre medzinárodné styky. Hospodársku, kultúrnu a verejnú dimenziu diplomacie bližšie analyzujeme v častiach 1.1.1 až 1.1.3 na príklade Nemecka, Rakúska, Švajčiarska a Slovenska. Z lingvistického hľadiska ich považujeme za komunikačné situácie, pre ktoré hľadáme reprezentívne odborné texty.

„Bilaterálne diplomatické vzťahy medzi dvomi štátmi vznikajú nadviazaním diplomatických vzťahov medzi nimi a dohoda o nadviazaní diplomatických stykov je podmienená predchádzajúcim uznaním štátu“ (Rusiňák a kol., 2012, s. 51). Na rozdiel od **bilaterálnych, multilaterálne diplomatické vzťahy** vznikajú spravidla ratifikáciou mnohostranných zmluvných dokumentov, ktoré upravujú vzájomné vzťahy medzi ich signatármi.

Za diplomatické styky označujeme oficiálne vzťahy medzi dvomi štátmi, ktoré tieto štáty medzi sebou ustanovili, aby riešili svoje zahraničné záujmy. *„Proces vzniku, fungovania a zániku zahraničných orgánov SR pre medzinárodné styky upravuje zákon č. 151/2010 Z. z. o zahraničnej službe a o zmene a doplnení niektorých zákonov (ďalej zákon o zahraničnej službe)“* (Rusiňák a kol., 2012, s. 96). Zákon č. 151/2010 vychádza z legačného práva a Viedenských dohovorov o diplomatických a konzulárnych stykoch. V súlade s týmito dokumentmi je zastupiteľský úrad v Zákone o zahraničnej službe⁹ definovaný ako spoločné označenie pre všetky formy diplomatického alebo konzulárneho zastúpenia SR v cudzine. V práci používame pre diplomatickú misiu alebo veľvyslanectvo aj označenie zastupiteľský úrad (ZÚ) ak ide o slovenské veľvyslanectvo. Označenia zastupiteľský úrad, diplomatická misia alebo veľvyslanectvo sú významovo rovnocenné. Vedúci zastupiteľského úradu je najvyšší zástupca SR v prijímajúcom štáte¹⁰.

Medzi významné krajiny s nemeckým úradným jazykom, s ktorými má Slovenská republika (SR, Slovensko) vzájomné diplomatické styky na úrovni veľvyslanectiev, a ktorých vedúci je vo funkcii mimoriadneho a splnomocneného veľvyslanca¹¹, patrí Spolková republika Nemecko/Nemecká spolková republika (Nemecko, SRN, NSR)¹²,

⁹ § 6 ods. 3

¹⁰ § 8 ods. 1 zákona o zahraničnej službe

¹¹ der außerordentliche und bevollmächtigte Botschafter

¹² Bundesrepublik Deutschland, Deutschland, BRD

Rakúska republika (Rakúsko)¹³ a Švajčiarska konfederácia (Švajčiarsko)¹⁴. Tieto styky sú recipročné.

Transformáciu diplomacie, jej dimenzií a bilaterálnych diplomatických misií ovplyvňujú v súčasnosti prebiehajúce procesy globalizácie, modernizácie, intenzívny vývoj v oblasti informačných a komunikačných technológií a interaktivita so širokou verejnosťou.

Bilaterálnu diplomaciu upravujú najmä dva základné medzinárodné dokumenty – **Viedenský dohovor o diplomatických stykoch**¹⁵ (ďalej Diplomatický dohovor) a **Viedenský dohovor o konzulárnych stykoch**¹⁶ (ďalej Konzulárny dohovor). Dohovory vymedzujú diplomatickú misiu, jej funkcie, diplomatický personál a ich výsady a imunity.

Diplomatická misia na úrovni veľvyslanectva je spravidla vedená diplomatickým zástupcom vo funkcii mimoriadny a splnomocnený veľvyslanec. Vytvorenie diplomatickej misie je súčasťou nadviazania diplomatických stykov ako dôsledok uznania štátu, neznamená to však, že zmluvné štáty musia automaticky zriadiť vzájomné misie. Mnohé štáty využívajú možnosť¹⁷, aby tá istá osoba v pozícii šéfa diplomatickej misie zastupovala štát v dvoch alebo viacerých štátoch (slovenský veľvyslanec vo Švajčiarsku zastupuje Slovensko aj v Lichtenštajnsku), alebo aby dva alebo viac štátov poverilo tú istú osobu vykonávať funkciu vedúceho misie v inom štáte (švajčiarsky veľvyslanec na Slovensku zastupuje Švajčiarsko aj Lichtenštajnsko).

Agenda diplomatickej misie je odvodená od jej funkcií a jej rozsah závisí od počtu diplomatického a iného služobného personálu. Všeobecne je ťažké definovať štandardnú organizačnú štruktúru a optimálne personálne zastúpenie. Štruktúra je viazaná skôr na funkcie misie a z toho vyplývajú aj agendy, ako sú: **zahranično-politická** (bilaterálna spolupráca, zahraničná a vnútorná politika), **ekonomická** (bilaterálna hospodárska spolupráca, obchod, investície a pod.), **kultúrna** (kultúra, vzdelávanie, veda a tlač) a **konzulárna**. Tieto činnosti dopĺňajú niekedy vojenské a policajné agendy, ktoré však zvyčajne pokrývajú viaceré štáty. Misie vedú aj vlastnú hospodársko-administratívnu agendu, ktorá súvisí s využívaním im zvereného majetku, s rozpočtom misie a archiváciou písomností.

¹³ Republik Österreich, Österreich

¹⁴ Schweizerische Eidgenossenschaft, Schweiz (nem.)

¹⁵ Vyhláška ministra zahraničných vecí č. 157/1964 Zb.

¹⁶ Vyhláška ministra zahraničných vecí č. 32/1969 Zb.

¹⁷ čl. 5 a čl. 6 Viedenského dohovoru o diplomatických stykoch

Okrem klasických diplomatických misií sa stále častejšie objavujú rôzne nové typy. Príkladom nového typu diplomatickej misie je napr. Vyšehradský dom v Kapskom Meste. Ide o pilotný projekt spolupráce ČR, SR¹⁸, Poľska a Maďarska mimo európsky kontinent. SR spolu s Maďarskom a Poľskom zdieľa priestory vo vlastníctve ČR. Hoci využitie Vyšehradského domu je širšie, slúži predovšetkým občanom krajín V4 pre konzulárne otázky. Ministerstvo zahraničných vecí a európskych záležitostí (MZVaEZ) SR zvažuje aj ďalšie možnosti, napr. nerezidentných veľvyslancov¹⁹. V prípade otázok zvláštneho významu Slovensko plánuje využívať inštitút osobitných vyslancov (special envoy). Od vstupu Slovenska do EÚ podporuje Slovensko myšlienku, aby členské štáty a inštitúcie EÚ spoločne vlastnili Európsku službu pre vonkajšiu činnosť (ESVČ). Spoločné vlastníctvo ESVČ by mohlo zlepšiť koordináciu a postupy členských štátov EÚ v zahraničnej a bezpečnostnej politike EÚ²⁰.

S nerezidentnými veľvyslancami úzko súvisia aj tzv. virtuálne misie. Prívlastok **virtuálna** označuje niečo, čo nie je skutočné, čo existuje len v kybernetickom a nie reálnom svete²¹. V súčasnosti je technologicky možné vytvoriť virtuálne veľvyslanectvo, pretože väčšina problémov, ktoré sú s tým spojené, ako je bezpečnosť komunikácie, autentifikácia, bezpečná výmena dokumentov atď., sú v kybernetickom svete riešiteľné²².

Môžeme si položiť otázku, kedy má virtuálna diplomatická misia zmysel. Odpoveď je jednoznačná. Ak virtuálna misia poskytne väčšiu efektivitu za menej peňazí, tak má zmysel. Mohli by ju využívať napr. malé krajiny s limitovanými finančnými

¹⁸ Veľvyslanectvo Slovenskej republiky v Pretórii, v Južnej Afrike je akreditované pre Juhoafrickú republiku, Angolu, Botswanu, Lesotho, Madagaskar, Maurícius, Malawi, Mozambik, Namíbiu, Svazijsko, Zambiu a Zimbabwe.

¹⁹ Nerezidentný veľvyslanec by bol poverený pokrývaním konkrétnej krajiny/krajín alebo regiónu, ale sídlo by mal v Bratislave, čím by sa zabezpečilo diplomatické pokrytie v oblastiach zahranično-politických záujmov Slovenska bez potreby zriaďovať ZÚ.

²⁰ Správa o stave siete zastupiteľských úradov SR v zahraničí v roku 2012 a východiská pre jej ďalší rozvoj. Číslo materiálu UV-34107/2012. Uznesenie vlády SR 524/2012

²¹ Diplomacia misia je virtuálna, ak nemá skutočné **kamenné** priestory. Napriek tomu existuje reálny veľvyslanec, ktorý je spojený s virtuálnou misiou, hoci jeho skutočné sídlo je zvyčajne v hlavnom meste jeho krajiny a s ostatnými komunikuje prostredníctvom internetu (Howard, 2012).

²² 3D-VirtualEmbassy.com umožňuje vládam ľahko a rýchlo vytvoriť virtuálne veľvyslanectvá, ktoré sú viac ako jednoduché webové stránky alebo stránky na Facebooku. Altadyn® technológie umožňujú viesť interview, organizovať stretnutia, tlačové a iné konferencie.

a personálnymi zdrojmi (napr. SR). Virtuálna misia nemá zmysel, ak ide len o implementáciu nového technologického prístupu, bez ohľadu na náklady a prínos.

Virtuálne misie sa využívajú najmä pri vzdelávaní a prezentácii. Napr. Maledivy boli prvou krajinou, ktorá otvorila virtuálne veľvyslanectvo v **Second Life**. Veľvyslanectvo je umiestnené na virtuálnom Diplomatickom ostrove Second Life. Návštevníci sa môžu priamo rozprávať s počítačovo generovaným veľvyslancom o vízach, obchode a iných záležitostiach. Ostrov zriadila nadácia DiploFoundation ako súčasť projektu Virtuálna diplomacia. V máji 2007 sa Švédsko stalo druhou krajinou, ktorá otvorila veľvyslanectvo Second House of Sweden v Second Life. Prevádzkuje ho Švédsky inštitút. V tomto prípade veľvyslanectvo slúži viac na propagáciu Švédska, jeho kultúry ako na poskytovanie virtuálnych služieb veľvyslanectva.

Virtuálna misia by mohla nájsť uplatnenie aj v prípade, ak sú vzťahy medzi štátmi málo intenzívne, alebo sa zhoršili bezpečnostné podmienky v hostiteľskej krajine. Je na rozhodnutí štátu, či situáciu rieši virtuálnou diplomatickou misiou, alebo sa nechá zastupovať diplomatickou misiou iného štátu.

Vstup Slovenska do EÚ (1.5.2004) a Schengenu (20.-21.12.2007) mal dopad najmä na konzulárnu službu. Konzulárna služba označuje všetkých konzulárnych úradníkov jedného štátu, pôsobiacich na konzulátoch, resp. konzulárnych oddeleniach diplomatických misií hostiteľských krajín. V rámci diplomatickej misie konzulárnu agendu zastrešuje konzulárne oddelenie alebo sekcia. Konzulárnu službu vytvára sieť kariérnych konzulárnych úradníkov, konzulov a honorárnych konzulárnych úradníkov. Kariérni konzulárni úradníci sú spravidla občania vysielajúceho štátu, sú zamestnancami ministerstva zahraničných vecí, majú špecifickú kvalifikáciu a potrebné **jazykové znalosti**.

Výkon konzulárnej služby upravuje Konzulárny dohovor²³. Konzulárne styky medzi štátmi sa nadväzujú na základe vzájomnej dohody²⁴. Súhlas s nadviazaním diplomatických stykov obsahuje aj súhlas s nadviazaním konzulárnych stykov. Prerušenie diplomatických stykov nezahŕňa automaticky aj prerušenie konzulárnych stykov. Konzulárne funkcie vykonávajú konzulárne úrady, za ktoré sa považujú²⁵ – generálny konzulát, konzulát, vicekonzulát a konzulárne zastupiteľstvo.

²³ schválený 18.4. 1961, účinnosť nadobudol 24.4. 1963

²⁴ v súlade s čl. 2 Konzulárneho dohovoru

²⁵ podľa čl. 1 písm. a) Konzulárneho dohovoru

Konzulárne zastúpenia podobne ako diplomatické misie sídlia v hlavných mestách štátov, kde sú spravidla zlúčené s diplomatickými misiami, no niekedy sa nachádzajú aj v iných mestách, spravidla významných obchodných, administratívnych alebo turistických centrách, ako napr. Generálny konzulát SR v Mníchove. Sídlo konzulárneho úradu, jeho klasifikáciu a konzulárny obvod určuje vysielajúci štát a schvaľuje prijímajúci štát. Konzulárny obvod je územie určené konzulárnemu úradu na výkon konzulárnych funkcií²⁶. Slovenské veľvyslanectvá v Berlíne, Viedni a v Berne majú konzulárne oddelenia. Iným príkladom je Švajčiarske veľvyslanectvo v Bratislave, ktoré nemá konzulárne oddelenie. Jeho konzulárne agendy prebralo Veľvyslanectvo Švajčiarska v Rakúsku so sídlom vo Viedni²⁷. Za najdôležitejšie konzulárne funkcie²⁸ môžeme považovať ochranu záujmov krajiny, jej občanov a právnických osôb so sídlom na území vysielajúceho štátu v prijímajúcom štáte²⁹.

Konzulárne úrady vo vzťahu k občanom vykonávajú jednak aktivity pre občanov vlastnej krajiny, jednak aktivity pre občanov prijímajúceho štátu. Medzi aktivity pre občanov vlastnej krajiny patria služby spájajúce sa s pomocou a asistenciou občanom v zahraničí, ako napr. notárske a matričné služby, vydávanie cestovných dokladov, poradenstvo najmä v právnych veciach a pod. Medzi aktivity pre občanov prijímajúceho štátu patria predovšetkým vízové procedúry. Pre občanov prijímajúceho štátu je konzulárny úradník „v istom zmysle ‘tvárou‘ cudzieho zastupiteľského úradu a svojím konaním tak spoluvytvára celkový obraz o svojej domovskej krajine v očiach zahraničnej verejnosti“ (Pajtinka, 2010, s. 110). Konzulárnym úradom a úradníkom prináležia výsady a imunity, a prijímajúci štát má povinnosť im ich v tomto rozsahu aj zabezpečiť³⁰.

K rozvoju hospodárskych a kultúrnych aktivít štátu prispievajú aj **honorárne konzuláty**. „Honorárne konzuláty sú považované za komplementárny prvok diplomatického a konzulárneho zastúpenia vysielajúceho štátu v štáte prijímajúcom“ (Rusiňák a kol., 2012, s. 167). Na čele honorárneho konzulátu je honorárny konzul a ide o výkon čestnej funkcie, ktorú spravidla vykonávajú občania prijímajúceho štátu – významné osobnosti najmä z hospodárskeho alebo kultúrneho života prijímajúceho štátu. Náklady spojené s honorárnym konzulátom uhrádza honorárny konzul z vlastných

²⁶ v súlade s čl. 1 ods. b) Konzulárneho dohovoru

²⁷ aj vo vzťahu k občanom SR, od 1. 7. 2010

²⁸ čl. 5 Konzulárneho dohovoru

²⁹ Zákon č. 151/2010 Z. z. o zahraničnej službe a o zmene a doplnení niektorých zákonov, § 9.

³⁰ Konzulárny dohovor (Hlava II, časť I, čl. 28 – čl. 36)

prostriedkov. Výsady a funkcia honorárneho konzula sú o niečo užšie ako výsady a funkcie konzula. Jeho poslanie je najmä reprezentatívne a je spojené s vyhľadávaním a udržovaním kontaktov medzi občanmi a malými podnikateľmi oboch štátov. Prijímajúci štát musí vysloviť súhlas s poverením svojho občana funkciou honorárneho konzula.

Slovensko má štyri honorárne konzuláty v Nemecku³¹, päť v Rakúsku³² a jeden vo Švajčiarsku³³. Na Slovensku má honorárny konzulát Nemecko, v Košiciach.

1.1.1 Inštitucionálna štruktúra hospodárskej diplomacie Nemecka, Rakúska, Švajčiarska a Slovenska

Hospodárska (ekonomická) diplomacia sa vytvorila ako reakcia na rozširujúci sa rozsah a zložitosť ekonomickej agendy v diplomacii a zároveň ako potreba diplomatov (obchodný radca, obchodný atašé) špecializovať sa na ňu pri jej výkone. Hospodárska diplomacia je špecifický druh činnosti, vykonávajú ju orgány štátu pre medzinárodné hospodárske styky a ich predstavitelia, pri zastupovaní štátu v rámci diplomacie štátu a realizácie zahranično-hospodárskych zámerov štátu. V slovenskej literatúre sa používa pojem hospodárska diplomacia, „v praxi a v médiách skôr ekonomická diplomacia, čo pravdepodobne súvisí s názvom *obchodno-ekonomické oddelenie (OBEO)* v štruktúre slovenského zastupiteľského úradu“ (Pajtinka, 2007a, s. 57). Pre pojem hospodárska diplomacia sa v nemeckej literatúre okrem **Wirtschaftsdiplomatie** používa aj označenie **Außenwirtschaftsförderung** (podpora zahraničného hospodárstva) (Schultes, 2003) a zahŕňa podporu exportu, importu a podporu priamych investícií (domácich priamych investícií v zahraničí a zahraničných priamych investícií doma)³⁴. V súvislosti s hospodárskou diplomaciou sa podpora, ktorú poskytujú politickí predstavitelia krajiny domácim podnikom v zahraničí označuje ako politická podpora³⁵. Pre účely práce chápeme **hospodársku diplomáciu ako jednu z dimenzií bilaterálnej diplomacie**, na ktorej sa

³¹ spolkové krajiny Bádensko-Würtenbersko a Porýnie-Falcko, Sársko – Stuttgart, spolkové krajiny Dolné Sasko, Sasko-Anhaltsko, Brémy – Hannover, Hamburg, Šlezvicko-Holštajnsko, Meklenbursko-Predpomoransko – Hamburg a spolková krajina Hesensko – Bad Homburg;

³² spolková krajina Salzburg – Salzburg, spolková krajina Horné Rakúsko – Linz, spolkové krajiny Štajersko a Korutánsko – Graz, spolková krajina Tirolsko – Innsbruck a spolková krajina Burgenland – Eisenstadt;

³³ Appenzell (Ausserrhoden a Innerhoden) St. Gallen Aargau Thurgau Glarus Graubünden a Schwyz Zürich;

³⁴ Podľa Schultesa (2003, s. 5) **Außenwirtschaftsförderung** – Handelsförderung (Exportförderung und Importförderung) und Förderung von Direktinvestitionen (Inländische Direktinvestitionen im Ausland und Ausländische Direktinvestitionen im Inland).

³⁵ **politische Flankierung**, Außenwirtschaftsoffensive – Chancen nutzen weltweit

zúčastňuje sieť štátnych a neštátnych aktérov, ktorí presadzujú zahranično-ekonomické záujmy štátu a využívajú pritom diplomatické zastúpenia.

Z hľadiska samotného výkonu hospodárskej diplomacie je možné identifikovať dva prístupy. Prvý tzv. makroekonomický (Rusiňák a kol., 2012) zahŕňa nadviazovanie a udržiavanie kontaktov s orgánmi prijímajúceho štátu. Jeho cieľom je vytvárať politicko-legislatívny rámec pre podnikateľské aktivity hospodárskych subjektov vysielajúceho štátu v oblasti hospodárskych a obchodných vzťahov, prípravy medzinárodných zmlúv a v definovaní proexportnej orientácie vysielajúceho štátu. Sem patrí aj podpora vstupu priamych zahraničných investícií do ekonomiky vysielajúceho štátu, podpora cestovného ruchu, sprostredkovanie a udržiavanie kontaktov, získavanie a analyzovanie informácií pre orgány štátnej správy a podnikateľské subjekty a spolupráca na príprave medzištátnych bilaterálnych návštev. Druhý, tzv. mikroekonomický prístup (Rusiňák a kol., 2012) je realizovaný priamo vo vzťahu k podnikateľským subjektom vysielajúceho a prijímajúceho štátu.

V súčasnosti sa „... *hospodárska diplomacia stáva aktuálnou témou mnohých politických i odborných diskusií, ktoré sa v princípe sústreďujú na dva základné aspekty tejto problematiky: funkčný a inštitucionálny*“ (Pajtinka, 2007b, s. 16-18). Kým funkčný aspekt predstavujú najmä spôsoby realizácie praktických úloh súčasnej hospodárskej diplomacie, inštitucionálny aspekt pokrýva inštitúcie hospodárskej diplomacie, vzťahy medzi nimi a spôsob riadenia jednotlivých zložiek. Inštitucionálny aspekt sa prejavuje aj v lexike nemeckého diplomatického jazyka.

Hospodársku diplomaciu v zahraničí vykonávajú diplomatické misie, ktoré zabezpečujú styky s hostiteľskými štátmi a medzinárodnými organizáciami, alebo osobitné pracoviská ústredných orgánov vysielajúceho štátu, ktoré realizujú tzv. mikroekonomickú diplomaciu, pričom úzko spolupracujú s diplomatickou misiou (napr. Deutsche Auslandshandelskammern, AHKs). Zamestnanci hospodárskych oddelení diplomatických misií sú spravidla podriadení vedúcemu diplomatickej misie. Menovanie vedúceho hospodárskeho oddelenia si nevyžaduje predchádzajúci súhlas (agrément/agremán) hostiteľského štátu. V štruktúre diplomatickej misie majú hospodárske oddelenia špecifické postavenie, často sú umiestnené mimo sídla veľvyslanectva, do častí hospodárskeho diania hlavného mesta krajiny. Napr. Rakúske veľvyslanectvo v Bratislave

má sídlo v budove Astoria Palace na Hodžovom námestí 1/A³⁶ a sídlo jeho hospodárskeho útvaru AußenwirtschaftsCenter Pressburg/Advantage Austria je na Suchom mýte 1.

Časť diplomatického personálu, najmä v oblasti hospodárskej a kultúrnej diplomacie, tvoria osoby, ktoré spravidla nie sú profesionálnymi (kariérnymi) diplomatmi, boli však vysielajúcim štátom poverení výkonom istých funkcií v rámci špecifických agend diplomatických misií vysielajúceho štátu. Sú to napr. funkcie obchodný a kultúrny ataše³⁷. Ich pôvodným pracoviskom je iný ústredný orgán štátnej správy než ministerstvo zahraničných vecí. Nejde o kariérnych diplomatov, ich diplomatická hodnosť im bola prepožičaná (niekedy aj vyššia ako diplomatická hodnosť ataše) na obdobie výkonu funkcie. V organizačnej štruktúre môžu mať isté autonómne postavenie. Po skončení výkonu funkcie v diplomatickej misii zväčša pokračujú vo svojej pracovnej kariére, keďže ide o špecialistov z hospodárstva, kultúry, prípadne z vojenskej a policajnej oblasti.

Môžeme povedať, že hospodárska diplomacia je najvýznamnejšou zložkou súčasnej bilaterálnej diplomacie. Jednotlivé štáty ju realizujú tak, aby optimálne plnila hospodárske požiadavky a na základe toho rozdeľujú aj vzájomné kompetencie medzi jednotlivých aktérov. Obsahom nasledujúcich častí je analýza inštitucionálnych modelov hospodárskej diplomacie v Nemecku, v Rakúsku, vo Švajčiarsku a na Slovensku a ich porovnanie, keďže inštitucionálny aspekt je v súčasnosti často riešený. Vhodnou inštitucionálnou štruktúrou môžu krajiny efektívne realizovať svoju hospodársku diplomaciu.

Inštitucionálna štruktúra hospodárskej diplomacie Nemecka

System, ktorý v súčasnosti aplikuje Nemecko, vznikol reformou dovtedy existujúceho systému. V roku 1968 bola zriadená komisia pre reformu diplomatickej služby. V roku 1971 komisia vydala záverečnú správu, ktorá definovala trojpilierový systém podpory zahraničného hospodárstva. Celý systém koordinuje **ministerstvo hospodárstva** (Bundesministerium für Wirtschaft und Energie/BMWi)³⁸, ktoré koordinuje

³⁶ Rakúske veľvyslanectvo v Bratislave sa presťahovalo z historickej budovy do budovy Astoria Palace v roku 2012.

³⁷ Platí aj o vojenských a policajných pridelenoch.

³⁸ S vymenovaním tretieho kabinetu Merkelovej vlády bolo Spolkové ministerstvo hospodárstva a technológií (Bundesministerium für Wirtschaft und Technologie /BMWi), na základe vyhlášky zo 17. 12. 2013, premenované na Spolkové ministerstvo hospodárstva a energetiky (Bundesministerium für Wirtschaft und Energie /BMWi).

aj činnosti všetkých aktérov a definuje stratégiu (Schultes, 2003, s. 56). Svoju stratégiu BMWi prezentovalo v roku 2010 v dokumente **Außenwirtschaftsoffensive – Chancen nutzen weltweit**³⁹. Trojpilierovú inštitucionálnu štruktúru tvoria: **nemecké veľvyslanectvá, zahraničné obchodné komory** (Deutsche Auslandshandelskammern/AHKs) a **Nemecká agentúra na podporu obchodu a investícií** (Gesellschaft für Außenwirtschaft und Standortmarketing, mbH⁴⁰, Germany Trade and Invest/GTAI).

Prvým pilierom sú diplomatické misie, ktoré riadi ministerstvo zahraničných vecí (Auswärtiges Amt/AA). Aktivity hospodárskych referátov sú závislé od prítomnosti ďalších pilierov v prijímajúcom štáte. Sieť AHKs je rozsiahla, preto sa v prijímajúcej krajine najčastejšie vyskytujú aspoň dva piliere – diplomatická misia a AHK. Z toho sa odvíja aj náplň hospodárskych referátov nemeckých diplomatických misií. V ich náplni je najmä nadväzovanie a udržiavanie kontaktov s vládnyimi orgánmi prijímajúceho štátu, analýza a spracovanie informácií pre orgány štátnej správy a podnikateľské subjekty a spolupráca na príprave medzištátnych bilaterálnych rokovaní a návštev. Aktivity na mikroekonomickej úrovni sú ponechané AHKs, ktoré sú druhým pilierom.

AHKs sú autonómne od hospodárskych referátov diplomatických misií. Svoje aktivity vykonávajú nielen pre nemecké podniky, firmy a štátne úrady, ale aj pre organizácie hostiteľských krajín. AHKs dopĺňajú v zahraničí aktivity diplomatických misií. Koncentrujú svoje aktivity na podporu obchodu a poskytovanie informačného servisu pre podnikateľov. K službám AHKs pre potreby nemeckých podnikateľov patria trhové analýzy, právne a colné poradenstvo, vyhľadávanie kontaktov, potenciálnych obchodných partnerov a zastúpenia na veľtrhoch. Služby sú do značnej miery spoplatnené. Zahraničné obchodné komory s ohľadom na rozsah svojich aktivít tvoria centrálny element systému pre podporu zahraničného hospodárstva v Nemecku.

Tretím pilierom je Germany Trade & Invest/GTAI. Spadá do kompetencie BMWi. GTAI propaguje Nemecko ako krajinu s rozvinutým priemyslom, obchodom a technológiami. Poskytuje spoločnostiam so sídlom v Nemecku informácie o globálnom trhu, podporuje zahraničný obchod a investície smerom do Nemecka a účasť Nemecka na

³⁹ <http://www.bmwi.de/Dateien/BMWi/PDF/aussenwirtschaftsoffensive->

2010,property=pdf,bereich=bmwi,sprache=de,rwb=true.pdf (prístup 8.1. 2015)

⁴⁰ mbH steht für: mit beschränkter Haftung

medzinárodných rozvojových projektoch a programoch EÚ. Požiadavky podnikov zverejňuje GTAI na internetovej burze.⁴¹

Nemecké hospodárske záujmy v zahraničí podporujú aj ďalšie subjekty nediplomatického charakteru⁴² Z nich môžeme spomenúť najmä dve. **Nemecký snem priemyselných a obchodných komôr** (Deutscher Industrie- und Handelskammertag/DIHK)⁴³, ktorý je strešnou organizáciou siete bilaterálnych zahraničných obchodných komôr (AHKs) a domácich obchodných komôr (Industrie- und Handelskammern/IHKs). Podniky a firmy registrované v Nemecku majú zo zákona povinnosť byť členmi komory⁴⁴. Povinné členstvo všetkých podnikov bez ohľadu na ich veľkosť, právnu formu či sektor, prenáša na DIHK veľký politický význam.

V súčasnosti sa ako možný štvrtý pilier nemeckej hospodárskej diplomacie javia **nemecké centrá** (Deutsche Industrie- und Handelszentren/DIHZ)⁴⁵. Ako o štvrtom pilieri hospodárskej diplomacie sa o nich hovorí od roku 2000 (Schultes, 2003). Prvé centrum vzniklo v roku 1995 v Singapure⁴⁶. Centrá organizujú akcie a semináre, ktoré umožňujú nemeckým podnikateľom získať rýchly prístup na trhy vo vzdialených hostiteľských krajinách. Spájajú sily popredných obchodných a podnikateľských združení, federálnych a spolkových ministerstiev v Nemecku a v zahraničí s cieľom podporiť nemecké firmy podnikajúce na zahraničných trhoch.

Inštitucionálnu podporu nemeckej hospodárskej diplomacii na Slovensku tvoria dva piliere, jedným je Veľvyslanectvo Spolkovej republiky Nemecko v Bratislave, so svojim hospodárskym referátom (Wirtschaftsreferat) a druhým je **Slovensko-nemecká obchodná a priemyselná komora/SNOPK** (Deutsch-Slowakische Industrie- und Handelskammer/DSIHK). Vznikla zmenou Nemecko-slovenského podnikateľského združenia na Slovensko-nemeckú obchodnú a priemyselnú komoru, čím sa začlenila do siete AHKs. Tretí pilier je zastúpený na Slovensku nepriamo, cez hospodársky referát

⁴¹ www.e-trade-center.com

⁴² <http://www.bmwi.de/DE/Themen/Aussenwirtschaft/Aussenwirtschaftsfoerderung/institutionen-der-aussenwirtschaftsfoerderung.html>

⁴³ DIHK, predtým DIHT

⁴⁴ Okrem kvalifikovaných remeselníkov, slobodných povolání a poľnohospodárskych podnikov.

⁴⁵ Deutsche Industrie- und Handelszentren (DIHZ), tiež "German Centres" alebo "Haus der deutschen Wirtschaft", alebo „Deutsche Häuser“

⁴⁶ Odvtedy ďalšie centrá vznikli v Delhi, Gurgaon, Jakarta, Yokohama, Mexiko-Stadt, Peking, Shanghai, Moskva a Dubai.

Nemeckého veľvyslanectva, ktorý úzko spolupracuje s GTAI so sídlom v Prahe, prípadne s centrárou GTAI v Berlíne.

Inštitucionálna štruktúra hospodárskej diplomacie Rakúska

Záujmy rakúskej podnikateľskej sféry na národnej i medzinárodnej úrovni zastupuje **Hospodárska komora Rakúska** (Wirtschaftskammer Österreich/WKÖ). V rámci systému funguje ako národná organizácia pre 9 regionálnych komôr (jedna v každom z federálnych regiónov Rakúska) a 110 obchodných združení pre rôzne priemyselné odvetvia. Podobne ako v Nemecku je členstvo v komore povinné. Členmi sú všetky aktívne činné rakúske spoločnosti. Zákon WKG 1998⁴⁷ poskytuje právny rámec pre všetky komory WKÖ, ich spoluprácu, povinné členstvo a pravidlá pre stanovenie členských príspevkov. Hoci je WKÖ založená ako verejnoprávna inštitúcia, jej činnosť je riadená na komerčnej báze. Jedna z činností WKÖ je podpora zahraničného hospodárstva, keďže v Rakúsku je hospodárskou diplomaciou poverená WKÖ. Podporu a propagáciu zahraničnému hospodárstvu poskytuje špecializovaný útvar WKÖ – Außenwirtschaft Austria, oficiálny názov **Aussenwirtschaft Austria**⁴⁸, do 21. 6. 2012 ešte Außenwirtschaft Österreich/AWÖ. Organizačne je Außenwirtschaft Austria útvar WKÖ. Außenwirtschaft Austria vytvorilo medzinárodnú sieť hospodárskych centier po celom svete (113 pobočiek vo viac ako 70 krajinách sveta) a sieť špecializovaných odborníkov na všetkých regionálnych komorách. Zahraničné centrá Außenwirtschaft Austria sú súčasťou diplomatických misií ako ich hospodárske oddelenia⁴⁹ a majú charakter diplomaticko-hospodárskych orgánov⁵⁰.

Außenwirtschaft Austria definovalo svoje ciele na rok 2012 v dokumente **AWÖ - Programm 2012**⁵¹. Táto medzinárodná agentúra vystupuje vo svete aj pod značkou ADVANTAGE AUSTRIA a prezentuje rakúske firmy pomocou medzinárodného internetového portálu.⁵²

⁴⁷ Wirtschaftskammergesetz 1998, <http://wko.at/reorg/organisationsrecht/wkg.pdf>

⁴⁸ www.wko.at, www.advantageaustria.org

⁴⁹ Immer mehr Diplomaten im EU-Dienst. In: *Wiener Zeitung*, Artikel vom 23. Dezember 2010

⁵⁰ Prednáška Mag. P. Sagmeistera, vedúceho hospodárskeho delegáta WKÖ/AWÖ/AC v Bratislave na EU v Bratislave, v roku 2013.

⁵¹ http://portal.wko.at/wk/format_detail.wk?angid=1&stid=454335&dstid=683&titel=AWO%2cProgramm (prístup 31.10.2013)

⁵² www.advantageaustria.org

Rakúsku hospodársku diplomáciu na Slovensku reprezentuje pracovisko **AußenwirtschaftsCenter Pressburg**. Je prepojené s Rakúskym veľvyslanectvom v Bratislave, sídlo má však mimo priestorov Rakúskeho veľvyslanectva⁵³.

Inštitucionálna štruktúra hospodárskej diplomacie Švajčiarska

K úlohám švajčiarskych diplomatických misií patrí okrem udržovania diplomatických vzťahov aj podpora a pomoc švajčiarskemu hospodárstvu v hostiteľskom štáte. Zahraničná diplomacia vo Švajčiarsku je v kompetencii ministerstva zahraničných vecí (Eidgenössisches Departement für auswärtige Angelegenheiten/EDA). Hospodársku diplomáciu však riadi ministerstvo hospodárstva (Eidgenössisches Departement für Wirtschaft, Bildung und Forschung/WBF), konkrétne SECO⁵⁴. SECO je kompetenčné centrum zodpovedné za všetky základné otázky hospodárskej politiky a má v rámci WBF špecifické postavenie. Obsahom zodpovedá ministerstvu hospodárstva, vzniklo 1. 7. 1999 zlúčením Spolkového úradu pre zahraničné vzťahy, ktoré sa zaoberalo len vonkajšími hospodárskymi vzťahmi a Spolkového úradu pre hospodárstvo a prácu, ktoré zodpovedalo za vnútroštátne hospodárstvo. Časť útvaru SECO vytvára potrebné právne a ekonomické rámce a poskytuje širokú škálu služieb prostredníctvom švajčiarskych diplomatických misií, ktorých súčasťou sú hospodárske oddelenia.

Z poverenia SECO WBF sa na podpore zahraničného hospodárstva zúčastňuje aj Switzerland Global Enterprise/S-GE⁵⁵. Je to nezisková organizácia so sídlom v Zürichu. S-GE má v zahraničí sieť pobočiek – S-GE Business Network. Zastúpenia S-GE v zahraničí sú známe ako švajčiarske obchodné centrá Swiss Business Hubs/SBH. SBH sú vytvorené v krajinách, ktoré sú pre Švajčiarsko zvlášť hospodársky významné. Prvé vzniklo v Taliansku v roku 2001⁵⁶. SBH sú umiestňované na veľvyslanectvách, alebo generálnych konzulátoch, kde úzko spolupracujú s hospodárskymi oddeleniami. Len dve z týchto centier nie sú na veľvyslanectvách, v Rakúsku a v Taliansku ich manažujú

⁵³ AußenwirtschaftsCenter Pressburg sídli na Suchom mýte 1 a Rakúske veľvyslanectvo v Bratislave sídli v budove Astoria Palace na Hodžovom námestí 1/A

⁵⁴ SECO. Das Staatssekretariat für Wirtschaft. Ein Porträt, www.seco.admin.ch.

⁵⁵ Platný aj názov OSEC (Office Suisse d'Expansion Commercial /Schweizerische Zentrale für Handelsförderung).

⁵⁶ S-GE má SBH v nasledujúcich krajinách: USA, Kanada, Brazília, Španielsko, Veľká Británia, Francúzsko, Nemecko, Taliansko, Rakúsko, Poľsko, Rusko, Arabské štáty v Perzskom zálive, Južná Afrika, India, ASEAN, Čína, Japonsko a Kórea.

bilaterálne obchodné komory.

Švajčiarsku hospodársku diplomáciu na Slovensku reprezentuje Veľvyslanectvo Švajčiarskej konfederácie v Bratislave. Švajčiarske veľvyslanectvo zastupuje na Slovensku aj Lichtenštajnské kniežatstvo. Komory vo Švajčiarsku, na rozdiel od nemeckých a rakúskych, nie sú priamym aktérom hospodárskej diplomacie. S hospodárskymi oddeleniami diplomatických misíí však úzko spolupracujú ako aktéri nediplomatického charakteru. Na Slovensku je činná filiálka Obchodnej komory SEC+, s názvom Obchodná komora Švajčiarsko-Slovenská republika (Handelskammer Schweiz-Slowakische Republik/HSSR), ktorú v Bratislave oficiálne otvorili v roku 2001. Obchodná komora Švajčiarsko-Stredná Európa (Handelskammer Schweiz – Mitteleuropa/SEC+) vznikla v júni 1999, zlúčením bilaterálnych komôr⁵⁷.

Inštitucionálna štruktúra hospodárskej diplomacie Slovenska

Hospodárska diplomacia SR pokrýva súbor aktivít, ktoré sú zamerané na presadzovanie ekonomických záujmov štátu prostredníctvom siete obchodno-ekonomických oddelení/OBEO zastupiteľských úradov/ZÚ SR v zahraničí, ktoré v rámci orgánov štátnej správy koordinuje MZVaEZ SR ako gestor výkonu zahranično-ekonomickej politiky SR.

Na Slovensku je od roku 2011 za výkon hospodárskej diplomacie zodpovedné MZVaEZ. Do roku 2011 boli aj na Slovensku za hospodársku diplomáciu zodpovedné dve ministerstvá. V sieti zastupiteľských úradov riadených MZVaEZ SR existovala sieť OBEO ako súčasť ZÚ, ktorú riadilo Ministerstvo hospodárstva SR/MH SR v hospodárskych agendách a MZVaEZ SR v politických a administratívnych postupoch.

Inštitucionálna podpora slovenskej hospodárskej diplomacie v Nemecku, Rakúsku a vo Švajčiarsku sa odohráva v rámci vzájomných bilaterálnych vzťahov. Slovenskú hospodársku diplomáciu v Nemecku zastupujú dve OBEO, jedno je súčasťou Veľvyslanectva Slovenskej republiky v Berlíne a druhé Generálneho konzulátu v Mníchove. Zriadenie dvoch OBEO v jednom štáte je dôkazom významu Nemecka pre Slovensko. V Rakúsku je to OBEO so sídlom na Veľvyslanectve Slovenskej republiky vo Viedni. Vo Švajčiarsku na Veľvyslanectve Slovenskej republiky v Berne nie je OBEO,

⁵⁷ V súčasnosti do nej patrí Slovenská republika, Česká republika, Rumunsko, Bulharsko, Srbsko, Čierna Hora, Chorvátsko, Slovinsko, Poľsko, Maďarsko, Estónsko, Litva, Lotyšsko, Macedónsko, Bosna-Hercegovina, Kosovo a Albánsko.

hospodársky diplomat má v súčasnosti okrem ekonomicko-obchodných vzťahov v kompetencii aj kultúru a školstvo. Slovenské veľvyslanectvo v Berne je aj slovenským zastúpením pre Lichtenštajnské kniežatstvo.

Porovnanie hospodárskej diplomacie Nemecka, Rakúska, Švajčiarska a Slovenska

Na základe inštitucionálnej štruktúry hospodárskej diplomacie môžeme krajinám priradiť relevantné modely hospodárskej diplomacie.

Model, ktorý aplikuje Rakúsko, je veľmi špecifický a v Európe je ojedinelý. V Rakúsku realizuje zahraničnú hospodársku diplomáciu WKÖ cez svoj špecializovaný útvar Außenwirtschaft Austria. Prakticky bez organizačných zmien využíva Rakúsko takúto inštitucionálnu štruktúru od roku 1946. Rakúsko je možné označiť za veľmi špecifický prípad aplikácie modelu tretej agentúry. V modeli tretej agentúry (the third agency) ostávajú kompetencie ministerstva zahraničných vecí v zahranično-hospodárskych vzťahoch na úrovni pasívneho monitorovania situácie a v prípade potreby poskytujú zahraničné zastúpenia logistiku a politickú podporu (Rana, 2002). Zvláštnosťou Rakúska je, že kým vo väčšine štátov štátni aktéri, ako napr. ministerstvo hospodárstva samé alebo v spolupráci s ministerstvom zahraničných vecí založia alebo vyberú agentúru, ktorú poveria realizáciou hospodárskej diplomacie, dostala v Rakúsku tieto kompetencie Wirtschaftskammer Österreich/WKÖ. Napr. vo Veľkej Británii ministerstvo zahraničných vecí (Foreign & Commonwealth Office/FCO) spolu s ministerstvom pre obchod, inovácie a zručnosti (Department Business, Innovation and Skills/BIS) zriadili UK Trade & Investment/UKTI. V Rakúsku to na rozdiel od Veľkej Británie bola komora WKÖ, ktorá vytvorila v rámci svojich štruktúr Außenwirtschaft Austria. Definuje si stratégiu a ciele⁵⁸ a zároveň zodpovedá aj za ich realizáciu. Außenwirtschaft Austria pre svoje zahraničné zastúpenia efektívne využíva sieť zastupiteľských úradov, ktoré fungujú ako ekonomické oddelenia veľvyslanectiev a konzulátov, čím získavajú charakter diplomaticko-hospodárskych orgánov, hoci sú od zastupiteľských úradov organizačne nezávislé. Zároveň, keďže je Außenwirtschaft Austria útvarom WKÖ, využíva rakúsky model veľmi efektívne inštitucionálne a personálne prepojenie domácej komory so zahraničnými centrami.

V modeli, ktorý aplikuje Nemecko už môže dochádzať k prekrývaniu kompetencií aj v oblasti politicko-diplomatickej medzi BMWi a AA, ako aj medzi realizátormi úloh

⁵⁸ AWÖ - Programm 2012

AHKs a GTAI. O tom, že takéto situácie existujú, svedčí skutočnosť, že v dokumente BMWi **Außenwirtschaftsoffensive – Chancen nutzen weltweit** sa uvádza, že je potrebné zlepšiť kooperáciu AHKs a GTAI, napr. v oblasti akvizície investorov. Model, ktorý aplikuje Nemecko, označil Rana (2002, s. 71) za model postúpenia právomocí (renunciation). Ani v modeli postúpenia právomoci nie je ministerstvo zahraničných vecí koordinátorom v zahraničných hospodárskych vzťahoch. Túto zodpovednosť postúpilo inému ministerstvu, najčastejšie ministerstvu hospodárstva, ktoré je zodpovedné za stratégiu a koordináciu hospodárskej diplomacie. Ministerstvo zahraničných vecí sa však zúčastňuje na hospodárskej diplomacii a svoju časť úloh realizuje prostredníctvom zastupiteľských úradov a ich diplomatických pracovníkov.

V Nemecku má hospodárska diplomacia významnú úlohu. Dobré výsledky Nemecka potvrdzujú, že model hospodárskej diplomacie, ktorý Nemecko aplikuje od roku 1971, je pre krajinu vhodný, k čomu pomáha aj trojpilierový systém hospodárskej diplomacie, ktorý je možné rozširovať o ďalšie piliere a úlohy. Ako sme uviedli v časti 1.1.1 v súčasnosti sa ako štvrtý pilier nemeckej hospodárskej diplomacie javia nemecké centrá (DIHZ). Keďže úlohou centier je zabezpečiť nemeckým podnikateľom rýchly prístup na trhy najmä vo vzdialených a veľkých hostiteľských krajinách, ako napr. Čína, India, Indonézia, Rusko a Mexiko, nie sú pre túto prácu relevantné.

V prípade Nemecka sa ukázalo dobrým riešením rozdeliť hospodársku diplomáciu medzi štátnych a hospodárskych aktérov, v čom sa Nemecko líši od Rakúska, kde je hospodárska diplomacia zverená hospodárskemu aktérovi a od Švajčiarska a Slovenska, kde je hospodárska diplomacia zverená štátnym aktérom, ktorých aktivity v prípade Švajčiarska dopĺňa aj S-GE. V prípade Nemecka je efektívne aj zastrešenie AHKs a IHKs cez DIHK.

Švajčiarsko na rozdiel od Rakúska, Nemecka a Slovenska aplikuje duálny model. „*Duálny model, je niekedy označovaný aj ako konkurenčný model (competition)*” (Pajtinka, 2007, s. 16-18). Model je založený na duálnom riadení činností v oblasti zahranično-politických a zahranično-hospodárskych vzťahov. Zahranično-politické aktivity riadi ministerstvo zahraničných vecí a zahranično-hospodárske vzťahy štátu riadi príslušné rezortné ministerstvo, napr. ministerstvo hospodárstva. Väčšina autorov označuje duálny model za problematický, pretože môže spôsobovať pomerne chaotické situácie, najmä v prípadoch, keď nie sú dostatočne jasne vymedzené oblasti kompetencií medzi ministerstvom zahraničných vecí a napr. ministerstvom hospodárstva (Rana, 2002; Pajtinka, 2007; Tóth, 2006).

Duálny model, ktorý aplikuje Švajčiarsko malo aj Slovensko do roku 2011. Pre Slovensko tento model skrýval niekoľko problémov. Okrem dvojkoľajného riadenia OBEO, nebola dohoda, ktorá by jednoznačne vymedzila kompetencie MZVaEZ SR a MH SR, neexistoval koordinačný mechanizmus medzi aktérmi, ktorí sa zúčastňovali na hospodárskej diplomacii. Rovnako neboli definované prioritné teritória a ukázalo sa, že ani sieť OBEO s ekonomickými diplomatmi nebola optimálna (Peško, 2007).

Od roku 2011 aplikuje Slovensko integrovaný model hospodárskej diplomacie. Integrovaný (unified) model je model, v ktorom je riadenie hospodárskej diplomacie v kompetencii ministerstva zahraničných vecí (Rana, 2002; Tóth, 2007). Ministerstvo zahraničných vecí riadi hospodársku diplomaciu, ktorá je integrálnou súčasťou zahraničnej služby štátu a implementuje aktivity na báze definovanej stratégie a priorít v spolupráci s relevantnými organizáciami, záujmovými a podnikateľskými skupinami v štáte. Ministerstvo zahraničných vecí má v tomto procese úlohu koordinátora a je priamo zodpovedné za dosiahnutie definovaných cieľov na medzinárodnej úrovni. V integrovanom modeli majú zastupiteľské úrady a ekonomické oddelenia jednotné, integrované riadenie, čo znamená, že by nemalo dochádzať ku kompetenčným sporom medzi dvomi štátnymi aktérmi, v prípade Slovenska medzi MZVaEZ SR a MH SR.

Integrovaný model, ktorý aplikuje Slovensko, uplatňuje napr. aj Kanada. Kanada rovnako ako Slovensko modifikovala svoju inštitucionálnu štruktúru hospodárskej diplomacie a prešla z duálneho na „*integrovaný model*“ (Mercier, 2007, s. 14). Na rozdiel od Slovenska, Kanada však zlúčila ministerstvo zahraničných vecí s ministerstvom hospodárstva do jedného ministerstva – Department of Foreign Affairs, Trade and Development/DFATD (Rana, 2002, s.70). Väčšina zahraničného obchodu Kanady je realizovaná bilaterálne s USA, v prípade Slovenska je takýmto partnerom Nemecko.

Významným aktérom hospodárskej diplomacie najmä v Nemecku a Rakúsku sú komory, a to z niekoľkých aspektov. Obidve krajiny majú s nimi dlhoročné skúsenosti, členstvo v nich je povinné a hoci sú založené ako verejnoprávne inštitúcie, pracujú na komerčnej báze. Financovanie z rozpočtu je doplnkové. To znamená, že cez komory sa do systému dostávajú ďalšie finančné zdroje. Okrem toho AHKs sú bilaterálne a poskytujú podporu nielen nemeckým podnikateľom, ale aj podnikateľom v hostiteľských krajinách, čím sa podieľajú nielen na podpore exportu, ale aj importu. Obidve komory, v Rakúsku aj v Nemecku, majú prepojenú domácu a zahraničnú zložku, buď v rámci jednej inštitúcie, prípad Rakúska – WKÖ, alebo cez organizáciu, ktorá ich zastrešuje, prípad Nemecka – DIHK.

Postavenie komôr vo Švajčiarsku, ale aj na Slovensku, je iné ako v Nemecku a v Rakúsku. Vo Švajčiarsku je aplikovaný tzv. „anglosaský model“ (Fedotov, 2007, s. 29), na Slovensku „euroázijský“ (Fedotov, 2007, s. 55), kým v Rakúsku a v Nemecku „kontinentálny model“ (Fedotov, 2007, s. 33). Vo Švajčiarsku a na Slovensku je, na rozdiel od nemeckých a rakúskych komôr, členstvo v komorách dobrovoľné a komory nie sú priamym aktérom hospodárskej diplomacie. S obchodno-ekonomickými oddeleniami zastupiteľských úradov však úzko spolupracujú ako aktéri nediplomatického charakteru.

Hospodárske oddelenie majú v štruktúre zastupiteľského úradu všetky štyri krajiny, v prípade Rakúska plní túto funkciu Außenwirtschaft Austria. V týchto prípadoch pracujú na hospodárskych oddeleniach hospodárski diplomati alebo hospodárski pracovníci, ktorým bola funkcia hospodárskych diplomatov na obdobie výkonu funkcie prepožičaná. V prípade Švajčiarska rozširuje aktivity hospodárskeho oddelenia S-GE. Na obchodných centrách Swiss Business Hubs (SBH) pracujú hospodárski pracovníci. V prípade Nemecka je hospodárske oddelenie rozdelené a niektoré aktivity sa realizujú osobitými útvarmi AHKs a GTAI bez priameho organizačného a personálneho prepojenia na veľvyslanectvo. Na týchto pracoviskách pracujú hospodárski pracovníci.

Komparáciou inštitucionálnej štruktúry hospodárskej diplomacie jednotlivých krajín môžeme povedať, že hlavné rozdiely sú:

- v aktérovi, ktorý plní funkciu koordinátora hospodárskej diplomacie a definuje stratégiu, podľa neho sa priradzuje krajine model hospodárskej diplomacie, ktorý krajina aplikuje;
- vo fungovaní ekonomického oddelenia zastupiteľského úradu v štruktúre zastupiteľského úradu – či funguje v rámci jednej organizačnej zložky, alebo je rozdelené, prípadne je rozdelené a niektoré aktivity sa realizujú osobitým útvarom bez priameho organizačného a personálneho prepojenia na veľvyslanectvo;
- v odbornom profile a kvalifikácii pracovníkov, ktorí realizujú hospodársko-diplomatické aktivity – ekonomický diplomat alebo ekonomický pracovník.

Okrem týchto oblastí sme rozdiely našli aj vo využívaní hospodárskej komory ako priameho aktéra hospodárskej diplomacie. Tabuľka č. 1 sumarizuje popísané závery.

Tabuľka č. 1: **Porovnanie inštitucionálnej štruktúry hospodárskej diplomacie**
Nemecka, Rakúska, Švajčiarska a Slovenska

	Nemecko	Rakúsko	Švajčiarsko	Slovensko
koordinátor hospodárskej diplomacie	Bundesministerium für Wirtschaft und Energie	Wirtschaftskammer Österreich	Eidgenössisches Departement für Wirtschaft, Bildung und Forschung/ Staatssekretariat für Wirtschaft	Ministerstvo zahraničných vecí a európskych záležitostí
d'alsie ministerstvo v hospodárskej diplomacii	Auswärtiges Amt	Bundesministerium für Europa, Integration und Äußeres	Eidgenössisches Departement für auswärtige Angelegenheiten	-
hospodársky referát na veľ'vyslanectve	das Wirtschaftsreferat	Außenwirtschaft Austria	-	Obchodno-ekonomické oddelenie
aktér hospodárskej diplomacie	Deutsche Auslandshandelskammern	-	Switzerland Global Enterprise	-
aktér hospodárskej diplomacie	Germany Trade & Invest	-	-	-
aktér hospodárskej diplomacie	Deutsche Industrie- und Handelszentren	-	-	-
aplikovaný model	postúpenie právomocí	tretej agentúry	duálny	integrovaný
hospodárska komora súčasťou hospodárskej diplomacie	áno	áno	nie	nie
model komory	kontinentálny	kontinentálny	anglosaský	euroázijský
typ pracovníkov	hospodársky diplomat, hospodársky pracovník	hospodársky diplomat	hospodársky diplomat, hospodársky pracovník	hospodársky diplomat

Aktéri zúčastňujúci sa na hospodárskej diplomacii sú len časťou aktérov, ktorí sa zúčastňujú na podpore zahraničného hospodárstva štátu. Úspešná realizácia hospodárskej diplomacie štátu závisí na efektívnej spolupráci aktérov hospodárskej diplomacie s aktérmi, ktorí inštitucionálny rámec v rámci podpory zahraničného hospodárstva rozširujú a posilňujú, na kombinácii štátnych a súkromných aktérov, ktorí prinášajú do systému ďalšie finančné a personálne zdroje.

1.1.2 Inštitucionálna štruktúra kultúrnej diplomacie Nemecka, Rakúska, Švajčiarska a Slovenska

Kultúrna diplomacia sa venuje najmä šíreniu jazyka a kultúry ako faktora politického vplyvu a využíva kultúrnu politiku ako nástroj na svoju prezentáciu. Kultúrna diplomacia je niekedy chápaná ako významná súčasť verejnej diplomacie. V širšom význame môže byť kultúrna diplomacia považovaná za samostatnú dimenziu zahraničnej politiky štátu, funkciou ktorej je prostredníctvom špecializovaných orgánov podporovať a rozvíjať kultúrny vplyv štátu v zahraničí. Zámerom vysielajúceho štátu je prostredníctvom kultúry, umenia, vedy a športu prezentovať svoje hodnoty, tradície, jazyk a informácie, ktoré pomáhajú vzájomnému porozumeniu medzi obyvateľmi oboch štátov. Z obsahového hľadiska sa kultúrna dimenzia diplomacie realizuje širokým spektrom nástrojov, ako sú napr. prezentácie o krajine, medzinárodné kultúrne prehliadky, festivaly, propagačné materiály, výučba jazyka, výmenné študijné pobyty a pod. Inštitucionálne sú tieto aktivity zastrešované buď samotnými diplomatickými misiami alebo špecializovanými agentúrami, ktoré môžu byť buď súčasťou diplomatickej misie alebo môžu vystupovať samostatne. Vo svete sú aplikované rôzne modely riadenia kultúrnej diplomacie. Nasledujúce časti sa venujú popisu organizácii nemeckej, rakúskej, švajčiarskej a slovenskej kultúrnej diplomacie.

Hoci diplomatické misie plnia v súčasných podmienkach množstvo funkcií v rámci politickej, ekonomickej, alebo kultúrnej diplomacie „... dnes možno v niektorých štátoch pozorovať aj tendencie „presúvať“ výkon vybraných funkcií diplomatických misií na iné, štátne alebo neštátne inštitúcie“ (Pajtinka, 2011, s. 53). V tejto súvislosti je možné uviesť napr. vykonávanie niektorých funkcií v oblasti vybraných kultúrno-diplomatických aktivít mimovládnyimi organizáciami, ktorými sú napr. Goethe Institut alebo Österreich Institut a pod.

Kultúrna diplomacia Nemecka

Aj v modeli kultúrnej diplomacie Nemecka môžeme pozorovať pilierovosť, hoci takto nie je uvádzaný. Kým hospodársku diplomáciu v prijímajúcom štáte reprezentuje najčastejšie hospodársky referát diplomatickej misie a AHK, kultúrnu diplomáciu reprezentuje kultúrny referát diplomatickej misie a Goethe Institut/GI. Vo väčšine štátov je nemecká hospodárska aj kultúrna diplomacia dvojpilierová. Na hospodárskej diplomácii sa zúčastňujú dve ministerstvá (BMW i a Auswärtiges Amt), na kultúrnej diplomácii jedno ministerstvo (Auswärtiges Amt). GI síce pôsobí ako neziskové združenie mimo štruktúr

ministerstva zahraničných vecí, avšak ministerstvo zahraničných vecí má na túto inštitúciu vplyv. Existuje tzv. veto klauzula, ktorá vyplýva z dohody o spolupráci, ktorú uzatvoril GI s nemeckou federálnou vládou v roku 1976. Dohoda umožňuje, že AA alebo veľvyslanec, môžu vetovať konkrétne podujatie alebo kultúrnu akciu, ak má dobrý politický, nie umelecký dôvod sa domnievať, že meno krajiny by mohlo byť poškodené (Witte, 1999).

V období 50. rokov 20. storočia Auswärtiges Amt umožnilo GI prevziať všetky nemecké kultúrne strediská a rozšíriť jeho aktivity o kultúrne (Trommler, 2009). V štátoch strednej a východnej Európy bol GI považovaný za tretí pilier nemeckej diplomacie, popri klasickej a hospodárskej diplomacii (Witte, 1999). V 60. rokoch 20. storočia GI rozšíril svoju autonómiu a včlenil medzi svoje aktivity aj kultúrne výmeny, pričom kládol dôraz viac na dialóg ako len na export nemeckej kultúry. V súčasnosti GI výrazne rozširuje kultúrne aktivity nemeckých diplomatických misií a významne sa podieľa na vytváraní pozitívneho obrazu Nemecka v hostiteľských krajinách.

Pri hospodárskej diplomacii sme spomenuli **nemecké domy** (DIHZ) ako možný štvrtý pilier nemeckej hospodárskej diplomacie. V kultúrnej oblasti môžeme považovať **nemecké centrá** (die Deutschland-Zentren) za niečo ako možný tretí pilier. Nemecké centrá zastrešuje Auswärtiges Amt. V súčasnosti sa nachádzajú napr. v Číne, Južnej Afrike, Mexiku, Brazílii, vo Francúzsku, USA a pod. Ich náplňou je propagovať život ľudí v Nemecku, politiku vlády ako aj nemecké umenie, kultúru, hudbu a filmy.

Zahraničná kultúrna a vzdelávacia politika (Auswärtige Kultur- und Bildungspolitik/AKBP), predtým Zahraničná kultúrna politika (Auswärtige Kulturpolitik/AKP), je centrálnou súčasťou zahraničnej politiky Nemecka a Auswärtiges Amt. Spolu s politickou a hospodárskou politikou tvorí jeden z pilierov nemeckej diplomacie a nemeckej zahraničnej politiky. Hlavným cieľom AKBP je podporovať kultúru, šport, vzdelávanie, výskum, médiá a šírenie nemeckého jazyka v krajinách na celom svete. V rámci AKBP sa sprostredkováva šírenie nemeckej kultúry v zahraničí a kultúry iných krajín v Nemecku.

Právny rámec vzájomných kultúrnych vzťahov medzi Nemeckom a Slovenskom tvorí bilaterálna štátna dohoda – **Nemecko-slovenská dohoda o kultúrnej spolupráci**⁵⁹.

⁵⁹ Abkommen zwischen der Regierung der Bundesrepublik Deutschland und der Regierung der Slowakischen Republik über kulturelle Zusammenarbeit, <http://www.kooperation-international.de/detail/info/abkommen-zwischen-der-regierung-der-bundesrepublik-deutschland-und-der-regierung-der-slowakischen-re.html>

GI má svoje zastúpenie v Bratislave už od roku 1991. Okrem jazykového vzdelávania sa GI stará aj o integráciu mladej slovenskej umeleckej a kultúrnej scény do európskej siete, predovšetkým v oblasti moderného umenia⁶⁰. GI a kultúrna sekcia Nemeckého veľvyslanectva (das Kulturreferat) na Slovensku spolupracujú s ďalšími inštitúciami, keďže súčasťou kultúrnej diplomacie je aj podpora nemeckého jazyka. Kultúrnu diplomáciu nemeckého veľvyslanectva na Slovensku rozširujú ďalšie inštitúcie ako sú napr.: Nemecká akademická výmenná služba (Deutscher Akademischer Austauschdienst/DAAD), Nadácia Alexandra von Humboldta (Alexander von Humboldt Stiftung/AvH), Centrum pre zahraničné školstvo (Zentralstelle für das Auslandsschulwesen/ZfA), Pedagogická výmenná služba (Pädagogischer Austauschdienst/PAD), Nemecká výskumná spoločnosť (Deutsche Forschungsgemeinschaft/DFG) a ďalšie⁶¹. Spolupráca so Slovenskom sa sústreďuje najmä na podporu nemeckého jazyka, výmenu učiteľov a žiakov alebo študentov základných, stredných a vysokých škôl, ale aj na spoločné kultúrne podujatia. Existujú partnerstvá medzi univerzitami a programy pre podporu výskumu rovnako ako aj množstvo štipendijných programov. Bohatá spolupráca je aj v divadelnej, hudobnej oblasti a medzi múzeami. Partnerstvá medzi školami a mestami prispievajú k posilňovaniu slovensko-nemeckých kultúrnych vzťahov.

Hoci sa GI často porovnáva s British Council (BC) Veľkej Británie, GI má užší záber, keďže koexistuje s Humboldtovou nadáciou, ktorá zastrešuje spoluprácu v oblasti vyššieho vzdelávania a s DAAD, ktorá sa zaoberá akademickými výmenami. Nemecký kultúrno-vzdelávací systém je veľmi komplexný. Výsledkom existencie viacerých inštitúcií je, že GI má väčší podiel v kultúrnej oblasti a v zmiešaných aktivitách v porovnaní s BC, ale menší podiel vo výmenných aktivitách.

Väzbou medzi Nemeckom a Slovenskom je aj Karpatsko-nemecká menšina, ku ktorej sa oficiálne hlási asi 5 400 Slovákov, a ktorú Nemecko podporuje v kultúrnych a spoločenských aktivitách.

Kultúrna diplomacia Nemecka je aj dôležitou súčasťou jeho verejnej diplomacie, keďže Nemecko preferuje šírenie obrazu Nemecka ako kultúrneho štátu (der Kulturstaat)

⁶⁰ <http://www.goethe.de/ins/sk/bra/>

⁶¹ Institut für Auslandsbeziehungen/ifa, Deutsche UNESCO-Kommission/DUK, Deutsches Archäologisches Institut/DAI, Bundesinstitut für Berufsbildung/BIBB, Max Weber Stiftung – Deutsche Geisteswissenschaftliche Institute im Ausland/MWS, Kulturstiftung des Bundes/KSB, Haus der Kulturen der Welt/HKW.

pred propagáciou Nemecka ako mocenského štátu (der Machtstaat) a zároveň vychádza z myšlienky, že nemecká kultúra je aj národná, aj univerzálna.

Kultúrna diplomacia Rakúska

Model kultúrnej diplomacie, ktorý aplikuje Rakúsko, je podobný slovenskému. Tak ako Slovensko využíva sieť slovenských inštitútov, Rakúsko využíva sieť kultúrnych fór (die Kulturforen). Za ich koncepciu a organizáciu je zodpovedné Spolkové ministerstvo pre Európu, integráciu a zahraničie (Bundesministerium für Europa, Integration und Äußeres/BMEIA). Kultúrno-politická sekcia tvorí jednu zo siedmich sekcií ministerstva. Zásadné zmeny v koncepcii kultúrnej diplomacie Rakúska nastali po politických a spoločenských zmenách v krajinách strednej a východnej Európy, vstupe Rakúskej republiky do Európskej únie⁶² a rozšírení Európskej únie v roku 2004. Koordinácia kultúrnej diplomacie v rámci jednotlivých inštitúcií s ohľadom na relatívnu rozsiahlosť a komplexnosť rakúskeho kultúrneho dedičstva je dôležitá. Rakúska kultúrna diplomacia disponuje v zahraničí zahraničnou kultúrnou sieťou, ktorú tvoria hlavne – rakúske diplomatické misie s konzulárnymi úradmi a kultúrne fóra.

Rakúske kultúrne fóra tak ako slovenské inštitúty využívajú sieť diplomatických misií. V krajinách, v ktorých sa nachádzajú, pôsobia ako ich kultúrne referáty. V súčasnosti má Rakúsko asi 30 kultúrnych fór⁶³. Rakúske kultúrne fóra sú pripravené spolupracovať aj na špecifických požiadavkách partnerov prijímajúcich krajín. Kultúrne fórum Rakúskeho veľvyslanectva na Slovensku úzko spolupracuje aj s Österreich Institut Bratislava. Právny rámec pre kultúrne aktivity medzi Rakúskom a Slovenskom tvorí bilaterálna **Rakúsko-slovenská dohoda o kultúrnej spolupráci**⁶⁴.

⁶² 1. január 1995

⁶³ Nachádzajú sa v Belehrade, Berlíne, Berne, Bratislave, Budapešti, Bukurešti, Bruseli, Istanbule, Káhire, Kyjeve, Krakove, Ljublani, Londýne, Madride, Miláne, Mexiku, Moskve, New Delhi, New Yorku, Ottawe, Paríži, Pekingu, Prahe, Ríme, Teheráne, Tel Avive, Tokiu, Varšave, Washingtone, Záhrebe.

⁶⁴ Abkommen zwischen der Regierung der Republik Österreich und der Regierung der Slowakischen Republik über die Zusammenarbeit in den Bereichen der Kultur, der Bildung und der Wissenschaft samt Anhang, <http://old.culture.gov.sk/zahranicne-styky/priority/bilateralna-spolupraca/kulturne-dohody/sr---rakusko>

Aktivity rakúskych kultúrnych fór v zahraničí rozširuje Österreich Institute⁶⁵ a Österreich-Bibliotheken⁶⁶. Ciele v oblasti kultúrnej diplomacie boli schválené BMEIA a definované v dokumente **Auslandskulturkonzept 2011**.

Kultúrna diplomacia Švajčiarska

Podpora kultúry vo Švajčiarsku je záležitosťou najmä kantónov a obcí. Švajčiarsko nemá so Slovenskom uzavretú bilaterálnu dohodu o kultúrnej spolupráci. Od roku 2012 sú jednou z úloh EDA aj kultúrne aktivity Švajčiarska v zahraničí. V decembri 2011 bola podpísaná dohoda, ktorá upravuje rozdelenie právomocí v oblasti zahraničnej kultúry medzi Präsenz Schweiz a nadáciou Pro Helvetia. Zároveň bola vytvorená pracovná skupina **Kvarteto**, ktorá sa schádza trikrát do roka, aby zabezpečila koordináciu švajčiarskych kultúrnych aktivít. Členmi pracovnej skupiny sú:

- Spolkový úrad pre kultúru, ktorý definuje a určuje zámery kultúrnej politiky;
- Nadácia Pro Helvetia, ktorá podporuje kultúrnu výmenu medzi jazykovými regiónmi a kultúrou Švajčiarska a udržiava kultúrne vzťahy so zahraničím;
- Švajčiarska agentúra pre rozvoj a spoluprácu⁶⁷, ktorá je časťou EDA, a ktorá poskytuje pomoc kultúre v rámci svojich aktivít ako súčasť rozvojovej spolupráce;
- Präsenz Schweiz patrí pod Generálny sekretariát EDA a je zodpovedné za vnímanie Švajčiarska v zahraničí a implementáciu stratégie Federálnej rady pre národnú komunikáciu Švajčiarska.

Kultúrna diplomacia Slovenska

Na Slovensku zodpovedá za výkon kultúrnej diplomacie MZVaEZ SR prostredníctvom zastupiteľských úradov. V niektorých krajinách prácu zahraničných zastupiteľských úradov rozširujú aj slovenské inštitúty⁶⁸. Patria do kompetencie MZVaEZ SR. Slovensko má Slovenský inštitút v Berlíne a vo Viedni. V roku 2012 MZVaEZ SR získalo nové kompetencie v oblasti jednotnej prezentácie štátu. Sú nimi gescia pri tvorbe:

⁶⁵ Od roku 1996 podporujú výučbu nemeckého jazyka.

⁶⁶ Pracujú od roku 1989 v 28 štátoch sveta. Na Slovensku sú dve, v Bratislave a v Košiciach.

⁶⁷ Die Direktion für Entwicklung und Zusammenarbeit (DEZA) ist die Agentur für internationale Zusammenarbeit im Eidgenössischen Departement für auswärtige Angelegenheiten (EDA).

⁶⁸ Slovensko má Slovenské inštitúty v Berlíne, Budapešti, Prahe, Varšave, Viedni, Moskve, Ríme a Paríži

- funkčného modelu koordinácie aktérov zainteresovaných na prezentácii Slovenska v zahraničí;
- dôveryhodnej, špecifickej a atraktívnej prezentačnej identity Slovenska.

Porovnanie kultúrnej diplomacie Nemecka, Rakúska, Švajčiarska a Slovenska

Z analýzy kultúrnej diplomacie môžeme povedať, že v Nemecku, Rakúsku, Švajčiarsku a na Slovensku je kultúrna diplomacia viac alebo menej v kompetencii ministerstva zahraničných vecí. V ďalšej časti ukážeme, že kultúrna diplomacia je aj dôležitou súčasťou verejnej diplomacie týchto krajín.

Tabuľka č. 2: **Porovnanie inštitucionálnej štruktúry kultúrnej diplomacie Nemecka, Rakúska, Švajčiarska a Slovenska**

	Nemecko	Rakúsko	Švajčiarsko	Slovensko
koordinátor	Auswärtiges Amt	Bundesministerium für Europa, Integration und Äußeres	kantóny a obce, čiastočne koordinuje Eidgenössisches Departement für auswärtige Angelegenheiten	Ministerstvo zahraničných vecí a európskych záležitostí
označenie referátu na veľvyslanectve	Kulturreferat	Österreichisches Kulturforum	-	Slowakisches Institut
aktér kultúrnej diplomacie	Goethe Institut	Österreich Institut	EDA, Pro Helvetia, (Kvarteto)	-
aktér kultúrnej diplomacie	Deutschland-Zentren	Österreich-Bibliotheken	-	-
dohoda so Slovenskom v kultúrnej oblasti	áno	áno	nie	

Keďže diplomatické misie v súčasných podmienkach plnia množstvo funkcií a kultúrne aktivity krajín sú veľmi komplexné a finančné rozpočty vlád limitované, pozorujeme aj zapájanie sa rôznych štátnych, mimovládnych a neštátnych inštitúcií do realizácie vybraných kultúrno-diplomatických aktivít. Tabuľka č. 2 sumarizuje spoločné a rozdielne znaky kultúrnej diplomacie v Nemecku, Rakúsku, Švajčiarsku a na Slovensku.

1.1.3 Verejná a domáca verejná diplomacia

Verejná diplomacia bola vždy prítomná v klasickej diplomacii, no v súčasnosti jej štáty a ministerstvá zahraničných vecí pripisujú stále väčší význam. Je to dôsledok vplyvu globalizácie, medializácie a nových IT technológií, ktoré ovplyvňujú aj komunikáciu medzi štátmi. Ministerstvá zahraničných vecí sa usilujú systematicky pracovať s tvorcami verejnej mienky a médiami. Ich výhodou je, že disponujú sieťou diplomatických misií v zahraničí a pracovníkov, ktorí sú špeciálne pripravení pre oblasť medzinárodných vzťahov, čo v sebe zahŕňa aj jazykové znalosti. Na druhej strane, meniaci sa charakter medzinárodných vzťahov predstavuje pre ministerstvá zahraničných vecí veľkú výzvu, aby adaptovali svoje vnútorné štruktúry a presnejšie špecifikovali svoje miesto v štruktúre zahraničných vzťahov, do ktorých vstupujú aj ďalší aktéri, ako sú mimovládne organizácie, občianski aktivisti, predstavitelia podnikateľskej sféry, umelci, akademická obec, prípadne regionálne inštitúcie, lokálne organizácie a médiá doma a v zahraničí. Škála neštátnych organizácií je pomerne široká a ich úloha je rôzna.

S meniacim sa charakterom zahraničných vzťahov sa mení aj úloha diplomata. Diplomata už nie je výlučne orientovaný na štátnu správu a na diplomaciu svojej krajiny, ale musí sa usilovať o dlhodobé kontakty s rôznymi aktérmi (network diplomacy) (Leonard, Stead, Smewing, 2002).

V literatúre môžeme nájsť rôzne definície verejnej diplomacie. Niektoré definície označujú verejnou diplomaciou všetko, čím sa jeden štát prejavuje vo vzťahu k ostatným štátom sveta. Na základe takéhoto chápania sú do verejnej diplomacie zahrnuté „*nielen oficiálne aktivity vlády, ale aj ostatných subjektov spoločnosti, ktoré svojim konaním, či už zámerne alebo mimovoľne, pozitívne alebo negatívne, ovplyvňujú verejnú mienku o ich domovskom štáte v zahraničí*“ (Pajtinka, 2008, s. 191). Nie sú odčlenené aktivity, ktoré síce majú dopad na verejnú mienku, ale sú realizované nezávisle od zámerov štátu. Konceptný rámec verejnej diplomacie zahŕňa širokú škálu aktérov, preto sa verejná diplomacia označuje aj ako **diplomacia mnohých aktérov** (multistakeholder diplomacy), prípadne **nová verejná diplomacia** (new public diplomacy) alebo **megadiplomacia** (megadiplomacy) (Tyler et. al., 2012; Melissen, 2005, 2007). Mnohí autori zužujú aktérov a verejnú diplomaciu najmä na štátnych aktérov a vládne aktivity. Tuch (1990) definuje verejnú diplomaciu ako proces komunikácie vlády so zahraničnou verejnosťou v snahe priniesť porozumenie pre myšlienky a ideály svojho národa, jeho inštitúcie a kultúru, rovnako ako jeho národné ciele a politiku. Tejto definícii sa veľmi približuje definícia verejnej diplomacie od E. Pajtinku. Podľa nej je verejná diplomacia „*súborom štátnych*

a štátom podporovaných aktivít, ktoré sú zamerané primárne na ovplyvňovanie verejnej mienky v zahraničí, a to v súlade so zahraničnopolitickými záujmami štátu“ (Pajtinka, 2010b, s. 32). Z definície vyplývajú aj relevantní aktéri, ktorými sú tí, ktorí realizujú zahraničné aktivity s podporou a prípadne aj v súčinnosti so štátom v prospech záujmu štátu.

Na rozdiel od minulosti, v súčasnosti verejnú diplomaciu využívajú nielen veľké, ale aj malé a stredné štáty (Bátora, 2005). Tieto môžu propagovať niektoré témy dokonca účinnejšie a dôveryhodnejšie, keďže je zrejmé, že ich skrytou zámienkou nemôže byť ekonomická moc a vojenská sila. Je pravda, že ciele a úlohy verejnej diplomacie veľkých a malých štátov sú rôzne. Zatiaľ čo veľké štáty sa zameriavajú na vytváranie pôsobivého obrazu svojej krajiny, malé a stredné krajiny sa snažia najmä odlíšiť a zviditeľniť. Preto sa koncentrujú na prilákanie pozornosti na špecifické aktivity svojich krajín (napr. Nórsko⁶⁹ a Fínsko⁷⁰). Verejná diplomacia umožňuje malým a stredným štátom budovať pozitívne predstavy o vlastných hodnotách a ovplyvňovať postavenie svojich krajín v medzinárodnom spoločenstve spôsobom, ktorý prekračuje možnosti ich ekonomickej a vojenskej sily.

Základným predpokladom realizácie úspešnej stratégie verejnej diplomacie je existencia konceptu verejnej diplomacie, ktorý v sebe zahŕňa samotnú stratégiu a štruktúru celého systému. Za koncept je zvyčajne zodpovedný štát, ktorý vymedzuje istú víziu vnímania krajiny v zahraničí a vymedzuje aj úlohy jednotlivým aktérom. Koncept spravidla definuje identitu štátu, vrátane značky – brandingu štátu, vymedzuje mechanizmy kooperácie a vzájomné prepojenie jednotlivých aktérov a zložiek v štátnej správe, koordinácie jednotlivých cieľov a ďalšie aspekty. Takto navrhnutý systém spolu s niekoľkými témami, ktoré sú prezentované ako odkaz (message), ktorý chce krajina o sebe komunikovať, sú predpokladom fungujúcej verejnej diplomacie. Na odkaz môže, ale nemusí byť napojený príťažlivý príbeh krajiny. Ako pre odkaz, tak aj pre príbeh krajiny je dôležitý jeho súzvuk s identitou štátu. Musia odrážať základné charakteristiky štátu a príťažlivé hodnoty, ktoré krajina vyznáva, a ktoré bude verejnou, zahraničnou aj domácou, ochotná akceptovať (Gonesh, Melissen, 2005). Súčasťou stratégie by mala byť identifikácia cieľových krajín a mikrostratégií pre tieto krajiny spolu so špecifikáciou

⁶⁹ <http://www.regjeringen.no/en/dep/ud/press/news/2007/Norwegian-Public-Diplomacy-Forum-lanche.html?id=467754>

⁷⁰ <http://formin.finland.fi/public/default.aspx?contentid=199345&nodeid=15631&contentlan=2&culture=en-US>

vytypovaných segmentov, ako aj nástroje a spôsob vyhodnotenia účinnosti (Peterková, 2008).

Domáca verejná diplomacia

Vo všeobecnosti je možné konštatovať, že verejná diplomacia označuje komunikáciu vlády s verejnosťou doma a v zahraničí s cieľom získať porozumenie a podporu verejnosti pre politiku vlastnej krajiny. Niektorí autori časť verejnej diplomacie, ktorá zahŕňa sériu iniciatív, ktoré využíva ministerstvo zahraničných vecí na informovanie občanov vlastnej krajiny, označujú ako domáca verejná diplomacia (domestic public diplomacy) (Tyler et. al., 2012). Výsledkom iniciatív by mala byť:

- lepšia informovanosť domáceho obyvateľstva;
- získanie podpory a spolupráce domácich aktérov pre zahraničnopolitické ciele štátu.

Slovenskí autori označujú aktivity, ktoré realizuje ministerstvo zahraničných vecí vo vzťahu k domácej verejnosti rôzne. Najčastejšie sa objavuje označenie „*public relations*“ (Pajtinka, 2008, s. 198). alebo „*public affairs*“ (Sláviková, Bilčík, Duleba, 2009, s. 11). J. Bátora hovorí o „*zahraničnej a domácej dimenzii verejnej diplomacie*“, pričom ale domácu dimenziu verejnej diplomacie chápe širšie, nielen ako aktivity ministerstva zahraničných vecí (Bátora, 2005, s. 5; Bátora, 2010, s. 14-19). A. Duleba domácu verejnú diplomáciu nazýva „*domácim vektorom verejnej diplomacie*“ (Duleba, 2010, s. 20-25).

Začiatkom roku 2012 M. Tyler (2012) publikovala výsledky výskumu, ktorý sa realizoval v Austrálii a vychádzal z hodnotenia praxe ministerstiev zahraničných vecí v niektorých štátoch sveta. Výsledky výskumu prezentovali postupy ministerstiev zahraničných vecí pri tvorbe vzťahov s domácou verejnosťou, pričom tieto vzťahy a aktivity označili **domáca verejná diplomacia**. Z výskumu vyplynuli tri modely domácej verejnej diplomacie, ktoré v súčasnosti ministerstvá zahraničných vecí aplikujú:

- **priamy, jednosmerný** (direct, one-way);
- **dvojsmerný, čiže dialóg** (two-way, dialogue);
 - priama komunikácia, diskusia (face to face interaction);
 - on-line dialóg (online dialogue);
- **partnerstvo** (partnership).

Najbežnejším spôsobom komunikácie ministerstva zahraničných vecí s domácim obyvateľstvom je **jednosmerný spôsob**, pri ktorom ide o tzv. informačnú komunikáciu.

Úlohou takejto komunikácie je odovzdať informáciu, preto je interakcia s prijímateľom limitovaná. Historicky je verejná komunikácia ministerstiev zahraničných vecí centralizovaná a vedená hierarchicky. Informácie poskytuje minister alebo oddelenie zriadené na tento účel. Informácie sú poskytované jednosmerne a **ex-post** v takom rozsahu, ako ministerstvo uzná za vhodné.

Dvojsmerný spôsob komunikácie nie je až taký bežný. Zapojenie verejnosti **ex-ante** do rokovaní o cieľoch zahraničnej politiky nie je obvyklé. Napriek tomu ju rôzne krajiny začínajú využívať. Využívanie nových možností nepredstavuje nahradenie súčasného súboru noriem, pravidiel, rutín a postupov v diplomacii, ale rozšírenie existujúcich možností.

Posledný model domácej verejnej diplomacie je **partnerstvo**. Tento spôsob zapája expertov a odborníkov z rôznych oblastí. Vytvára komunikáciu a spoluprácu medzi pracovníkmi ministerstva zahraničných vecí na jednej strane a špecialistami, vysoko kvalifikovanými odborníkmi na strane druhej. Experti a odborníci môžu pomáhať diplomacii a verejnej diplomacii prostredníctvom svojich špecializovaných odborov, ako sú napr. informačné technológie, akademický výskum, financie a ďalšie oblasti. Skúseností štátov s týmto modelom sú limitované, ale ukazuje sa, že v budúcnosti bude stále viac zohľadňovaný v plánoch jednotlivých ministerstiev zahraničných vecí (Tyler et al., 2012).

Verejná diplomacia v Nemecku, Rakúsku, Švajčiarsku a na Slovensku

V Nemecku je ministerstvo zahraničných vecí (Auswärtiges Amt)⁷¹ zodpovedné za komunikáciu so zahraničnou verejnosťou od roku 2003, keď získalo kompetencie, za ktoré predtým zodpovedal Spolkový tlačový úrad. Dovedy ministerstvo zodpovedalo za verejnú diplomáciu len na báze kultúrnych vzťahov. V súčasnosti sa však model budujúci na kultúrnych vzťahoch postupne nahrádza modelom, ktorý presadzuje krajinu aj ako hospodársky úspešnú krajinu v medzinárodnom meradle (Deutschland – Land der Ideen). Napriek tomu v koncepcii nemeckej verejnej diplomacie, podobne ako je to v koncepcii francúzskej, dominuje kultúra v externej komunikácii so zahraničnou verejnosťou. Nemecké spoločenské cítenie inklinuje ku kultúrnym hodnotám aj s ohľadom na politické okolnosti v prvej polovici 20. storočia. Nemecko ale na rozdiel napr. od Francúzska, kde sa prepojenie kultúry a politiky berie ako samozrejmosť a kultúrne

⁷¹ Abteilung Kultur und Kommunikation – Koordination und Steuerung der deutschen Auswärtigen Kultur- und Bildungspolitik, der Kommunikations- und Medienpolitik sowie der politischen Öffentlichkeitsarbeit.

vzťahy slúžia priamo záujmom zahraničnej politiky, preferuje obraz nezávislej kultúry a obraz Nemecka ako kultúrneho štátu (der Kulturstaat) pred propagáciou Nemecka ako mocenského štátu (der Machtstaat).

V Rakúsku je ministerstvo zahraničných vecí (BMEIA) zodpovedné za verejnú diplomaciu a zastrešuje ju ako zahranično-politickú informačnú činnosť. Hlavnými aktivitami sú vývoj, plánovanie a realizácia opatrení na podporu šírenia pozitívneho obrazu Rakúska v zahraničí. BMEIA propaguje Rakúsko ako krajinu s bohatou históriou, kultúrou, tradíciami a vyspelým cestovným ruchom. V súčasnosti však Rakúsko postupne dopĺňa tento model aj o hospodársky aspekt a snaží sa komunikovať Rakúsko nielen ako krajinu s bohatou históriou, ale aj ako modernú krajinu s vyspelým hospodárstvom (Marke Österreich), krajinu, spájajúcu západ s východom (Österreich – Land der Brückenbauer)⁷².

Vo Švajčiarsku je ministerstvo zahraničných vecí (EDA) zodpovedné za verejnú diplomaciu prostredníctvom EDA Präsenz Schweiz/PRS, ktoré patrí pod Generálny sekretariát EDA. Podľa federálneho zákona, Präsenz Schweiz zodpovedá za prezentáciu Švajčiarska a podporu jeho záujmov v zahraničí. Strategická komunikácia o Švajčiarsku smerom do zahraničia je definovaná na štvorročné obdobie Spolkovou radou. 1. 6. 2012 prijala Spolková rada stratégiu na obdobie rokov 2012-2015, ktorá po prvýkrát vychádza z tematických priorít, podľa ktorých sú odvodené aj geografické priority. Präsenz Schweiz realizuje svoju úlohu v spolupráci so švajčiarskymi diplomatickými misiami a so zapojením súkromných subjektov doma a aj v zahraničí. Aktivity sú financované jednak z rozpočtu EDA⁷³, jednak z mimoriadnych príspevkov. Präsenz Schweiz bol vytvorený v roku 2001 ako decentralizovaný útvar v rámci EDA. V roku 2012 sa Präsenz Schweiz spojil s Centrom pre zahraničnú kultúru (Zentrum für Kulturaußenpolitik) do Präsenz Schweiz.

Na Slovensku sa Ministerstvo zahraničných vecí a európskych záležitostí začalo systematicky zaoberať verejnou diplomaciou od roku 2008 (Grivna, 2010). V tom čase bol na ministerstve vytvorený Odbor verejnej diplomacie, neskôr Odbor verejnej a kultúrnej diplomacie/OVKD a v súčasnosti opäť Odbor verejnej diplomacie Ministerstva zahraničných vecí a európskych záležitostí SR/OVDI MZVaEZ SR⁷⁴.

⁷² Projekt rebrandingu zastrešovalo BMWWF.

⁷³ Napr. v roku 2012 bolo z rozpočtu vyčlenených 6,8 mil. CHF.

⁷⁴ www.foreign.gov.sk/

Pri ministerstvách zahraničných vecí jednotlivých krajín pozorujeme **jednosmernú** komunikáciu ministerstiev cez ich tlačové odbory a hovorcov. Zabezpečujú publicitu významných aktivít zahraničnej politiky a vydávajú správy pre tlačové agentúry, printové a elektronické médiá. Na ich webových stránkach sú dostupné audiovizuálne informácie o činnosti ministra nielen v štátnom, ale aj v anglickom jazyku. Aj ich webové stránky sú dostupné v štátnom a anglickom jazyku (príklad Slovenska a Rakúska), prípadne v anglickom, nemeckom, francúzskom a talianskom jazyku (príklad Švajčiarska s niekoľkými úradnými jazykmi) alebo v nemeckom, anglickom, francúzskom, španielskom, portugalskom, ruskom, čínskom a arabskom jazyku (príklad Nemecka). Auswärtiges Amt sprístupňuje svoju stránku aj v zjednodušenej nemeckej verzii a v posunkovej reči.

Na Slovensku sa MZVaEZ snaží priblížiť slovenskú diplomaciu verejnosti aj cez Diplomatické múzeum. Exponáty múzea ilustrujú, že územie Slovenska bolo predmetom a dejiskom diplomacie dávno pred vznikom Slovenskej republiky. Meniace sa podmienky vytvárajú tlak na ministerstvá zahraničných vecí, aby menili svoje tradičné spôsoby komunikácie a vytvorili si pevné vzťahy s občanmi. Do popredia sa stále viac dostávajú nové formy komunikácie. Ministerstvá komunikujú cez svoje stránky napr. na YouTube, Facebooku alebo Twitteri.

Za **dvojsmernú** komunikáciu ministerstiev s občanmi by sa dala označiť napr. služba poskytovania dôležitých informácií, včasného varovania pred hroziacim nebezpečenstvom v zahraničí a pomoci v núdzových situáciách, ktorú ministerstvá ponúkajú svojim občanom. Služba je odpoveďou na rastúcu mobilitu ľudí. Napr. BMEIA⁷⁵ a AA⁷⁶ poskytujú takúto pomoc svojim občanom v zahraničí nielen prostredníctvom webovej stránky, ale aj prostredníctvom aplikácie, ktorú si môžu občania stiahnuť do svojich smartphonov, iPadov, iPhoneov a tabletov. MZVaEZ zase od roku 2013 posielala občanom Slovenska cestujúcim do zahraničia kontaktné informácie priamo do mobilu⁷⁷. Cieľu priblížiť diplomaciu verejnosti slúžia na Slovensku Dni otvorených dverí⁷⁸. Aj ministerstvá ostatných krajín otvárajú svoje dvere nielen občanom, ale aj školám

⁷⁵ www.auslandsservice.at

⁷⁶ http://www.auswaertiges-amt.de/DE/Laenderinformationen/02-Hinweise/App_Text.html;

⁷⁷ Po príchode do cudziny dostane občan do svojho mobilu uvítaciu SMS, ktorá obsahuje telefónny kontakt na non-stop službu na slovenský zastupiteľský úrad v príslušnej krajine a informáciu, v ktorom meste sa zastupiteľský úrad nachádza.

⁷⁸ MZVaEZ usporiada Dni otvorených dverí (DOD).

a študentom⁷⁹. Dvojsmernú komunikáciu dopĺňajú aj on-line diskusie ministra a pracovníkov ministerstiev týchto krajín s občanmi na vybrané témy⁸⁰.

Na Slovensku by sa **za dvojsmernú komunikáciu až partnerstvo** dal označiť napr. Dotačný program MZVaEZ SR. Jeho cieľom je poskytovať dotácie na expertízy mimovládneho sektora a akademickej obce pri tvorbe zahraničnej politiky SR.

Vzdelávací model je zameraný na spoluprácu ministerstva zahraničných vecí s univerzitami, akadémiami a školami, s ktorými majú uzavretú dohodu o vzájomnej spolupráci. Takúto spoluprácu podporujú ministerstvá zahraničných vecí všetkých týchto krajín, mimo iného aj študentskými stážami⁸¹, ktoré umožňujú študentom oboznámiť sa s činnosťou ministerstva a zastupiteľských úradov. V Rakúsku BMEIA úzko spolupracuje s Diplomatickou akadémiou⁸², v Nemecku AA spolupracuje s Akadémiou pre zahraničnú službu⁸³.

1.1.4 Súčasná diplomacia ako diplomacia mnohých aktérov

V tejto časti práce chceme poukázať na meniacu sa tvár súčasnej diplomacie, čo sa prejavuje aj v jej lexike, počte aktérov, ktorí sa priamo alebo nepriamo diplomacie zúčastňujú. Do diplomacie stále viac preniká lexika z oblasti hospodárstva, kultúry, verejného života a informačných technológií. Rozsah a rôznorodosť aktérov je označovaná rôznymi termínmi, jedným z nich je termín „mnohostranná spolupráca“. Aktéri, ktorí sú vo všeobecnosti identifikovaní ako tvorcovia diplomacie, nie sú dlhšie schopní dosiahnuť svoje ciele vo vzájomnej izolácii. Diplomacia sa stáva činnosťou sietí aktérov, zúčastňuje sa na nej široká škála štátnych a neštátnych aktérov, ktorí manažujú a riešia otázky, ktoré si vyžadujú zdroje, na ktoré žiadny z účastníkov nemá monopol. V tomto kontexte môže byť: *„diplomacia mnohých aktérov (multistakeholder diplomacy) vnímaná ako nový model alebo nástroj diplomacie a otázkou je, v akom vzťahu je ku konvenčnému modelu, ktorý*

⁷⁹ <http://www.bmeia.gv.at/aussenministerium/aussenministerium/besuch-von-schulen-im-aussenministerium.html>

⁸⁰ Minister zahraničných vecí a európskych záležitostí SR M. Lajčák zahájil tradíciu on-line diskusiou s občanmi koncom roka 2009.

⁸¹ BMEIA – Berufspraktische Tage im Ministerium, <http://www.bmeia.gv.at/das-ministerium/berufspraktische-tage-im-ministerium/>

⁸² www.da-vienna.ac.at

⁸³ Die Akademie Auswärtiger Dienst, http://www.auswaertiges-amt.de/DE/AusbildungKarriere/AAmt/Akademie/VillaBorsig_node.html

zvykne byť označovaný ako model klasický, orientovaný na štát (state-focused, state-centred)“ (Hocking, 2006, s. 13-29).

Rozdiel medzi modelom klasickým a modelom mnohých aktérov môžeme pozorovať vo viacerých smeroch, ako najdôležitejšie môžeme uviesť dva z nich:

- počet aktérov a ich úlohy;
- spôsoby a formy komunikácie.

Ako sme ukázali v predchádzajúcich častiach, na úlohách hospodárskej, kultúrnej a verejnej diplomacie sa podieľa široká škála štátnych a neštátnych aktérov. V spojení s úlohami sa ukazuje, že ministerstvá zahraničných vecí, hospodárstva a kultúry preberajú skôr úlohu koordinátorov v synchronizovaní širokého spektra medzinárodných hospodárskych, kultúrnych a vedeckých záujmov krajiny. Záujmy domácich aktérov sa berú do úvahy pri tvorbe hospodárskych a kultúrnych stratégií a stávajú sa prioritami štátu.

Neštátni aktéri (ako sú obchodné a priemyselné komory, rôzne organizácie na podporu obchodu a investícií, podnikateľské subjekty, vzdelávacie, kultúrne a vedecké inštitúcie, akademické pracoviská, nevládne organizácie atď.) sa zúčastňujú dialógu s vládnymi štruktúrami (ako sú parlament, ministerstvo zahraničných vecí, hospodárstva, financií, kultúry, školstva, poľnohospodárstva a pod.), aby podporili a ovplyvnili zahraničné hospodárske a kultúrne agendy. Dokonca sú viditeľné snahy a trendy inštitucionalizovať tieto vzťahy medzi domácimi aktérmi a profesionálnymi diplomatmi.

Okrem foriem hierarchickej komunikácie medzi ministerstvami a diplomatickými misiami sa presadzuje aj mnohostranná komunikácia s ostatnými účastníkmi. Zdieľanie informácií umožňuje aj zdieľanie zdrojov. Rozšírenie a implementácia nových technológií a sociálnych médií (ako sú napr. blogy, webové stránky a služby, wiki, e-mail a pod.) otvárajú ďalšie kanály pre diplomatickú komunikáciu v oblasti hospodárstva a kultúry.

Stále viac sa ako forma komunikácie využívajú interakcie medzi priamymi aktérmi hospodárskej a kultúrnej diplomacie a nepriamymi domácimi aktérmi. Tieto interakcie sa prejavujú v:

- trvalých a/alebo periodických konzultáciách medzi diplomatmi, hospodárskymi a kultúrnymi aktérmi a inými domácimi účastníkmi;
- dialógoch s domácimi účastníkmi aj na formálnej úrovni (semináre, konferencie), aj na neformálnej úrovni (stretnutia a diskusie okolo okrúhleho stola);

- včleňovanie osôb z hospodárskej a akademickej sféry do oficiálnych delegácií alebo medzinárodných konferencií;
- mnohostrannej podpore (finančnej, materiálnej, v podpore na výstavách a v podpore inštitúcií) účastníkov v ich aktivitách.

Môžeme povedať, že hoci si štát stále zachováva svoju úlohu v hospodárskej a kultúrnej diplomacii – definuje stratégiu, koordinuje účastníkov a robí dôležité rozhodnutia – množstvo iných príkladov demonštruje rastúci význam neštátnych aktérov, čo sa môže považovať za vplyv využívania diplomacie mnohých aktérov ako komplementárneho nástroja.

Diplomacia mnohých aktérov prináša do hospodárskej, kultúrnej a verejnej diplomacie vyššiu účinnosť, efektívnosť a verejnú kontrolu. Využívanie diplomacie mnohých aktérov dáva štátu príležitosť ťažiť zo zdrojov, skúseností a kvalifikácie širokej škály zúčastňujúcich sa aktérov, keďže úlohy a problémy krajín sú zložité a rôznorodé, ale finančné zdroje sú limitované.

1.2 Postavenie nemeckého jazyka v diplomacii a externá diplomatická korešpondencia

V súčasnosti nemá nemecký jazyk v medzinárodnom meradle dominantné postavenie. Možno povedať, že od 20. storočia je nemecký jazyk vytláčaný najmä anglickým, pričom nemecký jazyk postupne stráca svoj medzinárodný význam, ako to uvádza aj König (2004) vo svojom článku „Das Deutsche: Von der Weltsprache zu einer europäischen Sprache unter vielen“. Nemecký jazyk nie je jedným zo šiestich oficiálnych jazykov OSN⁸⁴. Na druhej strane môžeme povedať, že nemá špeciálne postavenie ani v Európskej únii (EÚ)⁸⁵, v ktorej viacjazyčnosť patrí k základným prvkom kultúrnej rozmanitosti. Nemecký jazyk je však jedným z troch pracovných jazykov Európskej komisie/EK⁸⁶ a zároveň je materinským jazykom pre viac ako 104 miliónov Európanov. Je druhým európskym jazykom podľa počtu hovoriacich za ruštinou a pred francúzštinou, a je tretím najvyučovanejším cudzím jazykom v EÚ po anglickom a francúzskom jazyku.

Nemecký jazyk je podobne ako anglický jazyk **pluricentrický** s tromi hlavnými

⁸⁴ Oficiálnymi jazykmi OSN sú jazyk: anglický, arabský, čínsky, francúzsky, ruský a španielsky. Oficiálne jazyky OSN sa niekedy označujú aj ako svetové jazyky.

⁸⁵ EÚ má 24 úradných jazykov.

⁸⁶ Pracovnými jazykmi Európskej komisie (EK) sú jazyk anglický, francúzsky a nemecký.

centrami - Nemecko, Rakúsko a Švajčiarsko. Na rozdiel od anglického jazyka je však nemecký jazyk na úrovni spisovného jazyka pomerne jednotný a v posledných storočiach sa veľmi málo (v porovnaní s angličtinou) mení aj v čase⁸⁷, čo sa dá pri osvojovaní si jazyka ako cudzieho jazyka považovať za výhodu.

Postavenie jazyka závisí obyčajne na hospodárskej sile krajiny, ale v prípade Nemecka to neplatí. Významným ukazovateľom v medzinárodnom hodnotení je hrubý národný produkt (HNP) krajín s rovnakým úradným jazykom. Podľa HNP sú nemecky hovoriace krajiny na štvrtom mieste, po anglicky, čínsky a španielsky hovoriacich krajinách. Dá sa povedať, že ekonomický potenciál spojený s ľuďmi, ktorých materinský jazyk je nemecký, má veľkú váhu. Nemecko je najsilnejšou ekonomikou EÚ, avšak nemecký jazyk nedosahuje v rámci EÚ ekvivalentné jazykové postavenie. Vzťah Nemcov k vlastnému jazyku je diskutovaný aj v samotnom Nemecku: „*Seit Jahren erlebt man heftige Diskussionen zur Problematik der sprachlichen Illoyalität gegenüber der Muttersprache Deutsch und zur Wahrung und Rettung der deutschen Sprache vor dem enormen Einfluss des Englischen*“⁸⁸ (Adamcová, 2014, s. 21). Je dôležité uviesť, že v poslednej dobe sa situácia mení a nemecký jazyk zažíva „comeback“. Podľa Ammona⁸⁹ majú nemecky hovoriace krajiny prosperujúce hospodárstvo: „*Die Welt weiß, dass die EU wirtschaftlich stark auf Deutschland angewiesen ist und dass Österreich und die Schweiz, die ja auch deutschsprachig sind, ebenfalls wirtschaftlich florieren*“⁹⁰. Sú kotvami stability v Európe. Hospodársky úspech robí Nemecko prítiahľivým, pretože ovládanie nemeckého jazyka prináša ekonomickú výhodu – príležitosti pre podnikanie, pracovnú kariéru, ale aj možnosť výhodne študovať, čo motivuje a bude motivovať ľudí učiť sa nemecký jazyk a hľadať uplatnenie v nemecky hovoriacich krajinách. Situácia by sa mohla v budúcnosti zmeniť, ak by Nemecko prehodnotilo vlastnú jazykovú situáciu, ktorá nekorešponduje s jeho hospodárskym postavením v EÚ⁹¹ ani vo svete.

⁸⁷ Výnimku tvorí reforma pravopisu platná od 1.8.1998.

⁸⁸ Už roky sme svedkami diskusií, ktorých predmetom je problematika jazykovej nelojálnosti voči materinskému nemeckému jazyku ako aj zachovania a záchrany nemeckého jazyka pred enormným vplyvom angličtiny.

⁸⁹ AMMON, U. 2015 Deutsche Sprache ist deutlich attraktiver geworden. In: *Die Welt / Welt am Sonntag*, 25.01.2015.

⁹⁰ Svet si uvedomuje, že Európska únia je hospodársky silne závislá na Nemecku, a že Rakúsko a Švajčiarsko, ktoré sú taktiež nemecky hovoriace, hospodársky prekvitajú.

⁹¹ Vystúpenie (brexit) Veľkej Británie z EÚ a zotrúvanie Francúzska na kritickom postoji voči angličtine.

Nemecký jazyk v bilaterálnej diplomacii Slovenska s Nemeckom, Rakúskom a Švajčiarskom

Nemecký jazyk nenachádza v súčasnosti uplatnenie v multilaterálnej diplomacii (nepatrí medzi oficiálne jazyky OSN a EÚ si zakladá na svojej viacjazyčnosti). Svoje uplatnenie nachádza v bilaterálnej diplomacii. Tu je používanie jazyka v písomnej diplomatickej komunikácii explicitne stanovené najčastejšie na základe bilaterálnej dohody. Vo všeobecnosti vychádzajú základné princípy bilaterálnej diplomatickej komunikácie zo súčasného medzinárodného práva – princípu suverenity a rovnosti štátov. Pri aplikácii tejto zásady môžu nastať nasledujúce komunikačné prípady (Nick, 2001):

1. každá strana píše vo vlastnom jazyku;
2. každá strana píše v jazyku druhej strany;
3. korešpondencia v každej krajine prebieha v jazyku krajiny miesta/sídla diplomatickej misie;
4. obidve strany používajú tretí jazyk, vzájomne dohodnutý.

Ústna komunikácia sa môže uskutočňovať aj v jazyku, na ktorom sa účastníci vopred dohodnú. Aj v bilaterálnej diplomacii sa písomné styky často uskutočňujú v niektorom z oficiálnych jazykov OSN. Inou možnosťou je, aby sa strany dohodli na vzájomnom komunikačnom jazyku, alebo každá zo strán rokuje vo vlastnom jazyku (tento prípad však nie je typický). V prípade, že rôzne krajiny používajú rovnaký úradný jazyk, stáva sa aj diplomatickým jazykom: *„Zwischen Ländern gleicher staatlicher Amtssprache wird gewöhnlich auch die betreffende Sprache gebraucht. Wegen der Sprachgleichheit beider Staaten handelt es sich um Internationale Kommunikation im weiteren Sinn (international und intralingual)“*⁹² (Ammon, 2014, s. 699).

Písomná diplomatická komunikácia medzi ZÚ SR a štátnymi orgánmi prijímajúcej krajiny sa vybavuje zvyčajne v niektorom z oficiálnych jazykov OSN, pokiaľ neprišlo k inej vzájomnej dohode. MZVaEZ SR používa v styku s diplomatickými misiami obyčajne anglický, francúzsky, ruský alebo španielsky jazyk. V prípade vážnejších oznámení sa však posiela autentický slovenský text s pripojeným neoficiálnym prekladom v niektorom z oficiálnych jazykov OSN. Pozvánky a podobné tlačivá slovenská strana posiela v slovenskom jazyku. Cudzie diplomatické misie korešpondujú s MZVaEZ SR v niektorom

⁹² V rámci krajín s rovnakým úradným jazykom sa zvyčajne tento využíva aj vo vzájomnej komunikácii. Ide o internacionálnu komunikáciu v širšom zmysle (internacionálna a intralingválna komunikácia).

z oficiálnych jazykov OSN, s výnimkou niektorých dohodnutých prípadov. V ojedinelých prípadoch zašlú ešte neoficiálny slovenský preklad. Cudzie diplomatické misie na Slovensku posielajú pozvánky na spoločenské akcie vo svetovom jazyku, najčastejšie v anglickom jazyku.

Na ZÚ SR v cudzine je dorozumievacím jazykom svetový jazyk používaný v danej oblasti. V praxi sú však prijaté výnimky ako napr. Taliansko, kde sa komunikuje po taliansky. Medzi tieto výnimky patrí aj **Rakúsko a Nemecko, kde sa komunikuje po nemecky**. V uvedených prípadoch sa aj pozvánky píšú v týchto jazykoch⁹³.

Slovensko využíva nemecký jazyk pre diplomatickú komunikáciu s Nemeckom a Rakúskom a čiastočne so Švajčiarskom, nakoľko Švajčiarsko uprednostňuje v oficiálnej diplomatickej komunikácii francúzsky jazyk, ktorý je aj jedným zo štyroch úradných jazykov v krajine.

Informácie, ktoré ďalej prezentujeme boli získané na základe e-mailovej korešpondencie so zastupiteľskými úradmi SR v Berlíne, Viedni a Berne a diplomatickými misiami Nemecka, Rakúska a Švajčiarska v Bratislave⁹⁴.

Nemecký jazyk v slovensko-nemeckej bilaterálnej diplomacii

Komunikácia nášho ZÚ v Berlíne s Ministerstvom zahraničných vecí SRN (AA BRD) a Nemeckého veľvyslanectva v Bratislave s MZVaEZ SR prebieha spôsobom popísaným v bode 3 – t.j., korešpondencia v každej krajine sa uskutočňuje v jazyku krajiny miesta/sídla diplomatickej misie. Istou modifikáciou je komunikácia Nemeckého veľvyslanectva v Bratislave, ktoré oficiálne diplomatické dokumenty píše nemecky a prikladá tzv. zdvorilostný preklad v slovenskom jazyku. Ostatná neoficiálna písomná komunikácia prebieha najčastejšie v nemčine a pripája sa preklad, nemusí to byť ale pravidlo. Ak sa jedná o partnerov, o ktorých sa vie, že hovoria nemecky a ak sa jedná o pracovnú korešpondenciu, komunikácia prebieha priamo v nemčine, resp. pri anglicky hovoriacich v angličtine. Oficiálna diplomatická komunikácia medzi ZÚ SR v Berlíne a Ministerstvom zahraničných vecí SRN a inými štátnymi inštitúciami (ústna aj písomná) prebieha v nemeckom jazyku, bilaterálna zmluva o komunikácii nebola uzatvorená.

⁹³ Diplomacká_prax_SR, <http://smnd.sk/adamh/Diplomatickaprax.doc> (posledný prístup 20.1. 2015)

⁹⁴ K. Podivínska, protokol/tlmočníčka veľvyslanca SRN v Bratislave, F. Roll, vedúci konzulárneho úseku, ZÚ SR v Berlíne; Dr. S. Gruber, Austrian Embassy v Bratislave, I. Skoček, 1. Botschaftssekretär ZÚ SR vo Viedni; Z. Dudášová, Cultural and Promotion Officer, Embassy of Switzerland v Bratislave, J. Solčány, radca veľvyslanca ZÚ SR v Berne.

Nemecký jazyk v slovensko-rakúskej bilaterálnej diplomacii

Môžeme povedať, že to čo platí pre komunikáciu medzi ZÚ SR v Berlíne, platí aj pre komunikáciu ZÚ SR vo Viedni s Ministerstvom zahraničných vecí Rakúska (BMEIA). Oficiálna diplomatická komunikácia prebieha v nemeckom jazyku, bilaterálna zmluva o komunikácii nebola uzatvorená.

Oficiálna diplomatická komunikácia medzi Rakúskym veľvyslanectvom v Bratislave a MZVaEZ SR a inými štátnymi inštitúciami (ústna aj písomná) prebieha v slovenskom jazyku. Pri neoficiálnej diplomatickej komunikácii komunikuje veľvyslanectvo aj v anglickom jazyku. Prístup je ale pragmatický, závisí na rečových znalostiach partnerov. Komunikačným jazykom môže byť jazyk nemecký, anglický ale aj slovenský.

Nemecký jazyk v slovensko-švajčiarskej bilaterálnej diplomacii

Komunikácia medzi ZÚ SR v Berne a Ministerstvom zahraničných vecí Švajčiarska (EDA) a inými štátnymi inštitúciami je komplikovanejšia, lebo krajina má štyri úradné jazyky (francúzsky, nemecký, taliansky a rétorománsky). Oficiálna písomná komunikácia medzi ZÚ SR v Berne a EDA prebieha v nemeckom a francúzskom jazyku. Švajčiarske ministerstvo zahraničných vecí však preferuje v oficiálnej komunikácii francúzsky jazyk (verbálne nóty, oficiálne listy, iná diplomatická korešpondencia). Ústna oficiálna komunikácia prebieha vo francúzskom alebo nemeckom jazyku. V neoficiálnom a neformálnom kontakte sa švajčiarski partneri spravidla prispôbia jazykovým znalostiam druhej strany. V komunikácii s inými štátnymi inštitúciami na spolkovej (federálnej) úrovni prevažuje nemecký jazyk. Komunikácia na kantónálnej a komunálnej úrovni (najmä komunikácia konzulárneho oddelenia ZÚ SR s matričnými úradmi, súdmi, políciou a ďalšími inštitúciami) prebieha v závislosti od jazykovej oblasti, do ktorej príslušný kantón, resp. obec alebo mesto patrí. Vzájomná komunikácia nie je upravená dohodou alebo iným dokumentom. Komunikácia medzi Švajčiarskym veľvyslanectvom v Bratislave a MZVaEZ SR a inými štátnymi inštitúciami (ústna aj písomná) prebieha najmä v anglickom jazyku.

Externá diplomatická korešpondencia

Komunikáciu v diplomatickej praxi rozlišujeme ústnu, písomnú a kombinovanú. Ústna forma komunikácie v bilaterálnej diplomacii sa realizuje formou diplomatických rozhovorov a rokovaní (negociácií) najmä diplomatických zástupcov vysielajúcej krajiny

s ústavnými predstaviteľmi prijímajúceho štátu. Písomná forma sa v diplomatickej komunikácii označuje ako diplomatická korešpondencia, ktorá môže byť externá alebo interná. Externá korešpondencia zahŕňa korešpondenciu medzi dvomi a viacerými štátmi, resp. štátom a medzinárodnou organizáciou. Interná korešpondencia (služobná) označuje korešpondenciu medzi vnútornými a vonkajšími orgánmi pre zahraničné styky jedného štátu. Predmetom tejto práce je len **písomná forma externej diplomatickej korešpondencie na úrovni názvov písomností v bilaterálnych diplomatických vzťahoch**⁹⁵.

Externú diplomatickú korešpondenciu tvorí široké spektrum úradných písomností diplomatickej misie s inštitúciami v štáte vyslania, resp. s inštitúciami vlastného štátu. „*Externá diplomatická korešpondencia zahŕňa najmä písomnosti používané v medzinárodných vzťahoch – diplomatické nóty a iné oznámenia*“ (Rusiňáková, 2012, s. 258).

Diplomatickú korešpondenciu podľa úrovne môžeme rozdeliť na niekoľko skupín (Mattoš, 2011):

- korešpondencia hlavy štátu (prezidenta) – poverovacie a odvolacie listiny veľvyslanca, opätovné poverovacie listiny, listy, osobné listy hlavy štátu, posolstvá, deklarácie, telegramy a pod.;
- korešpondencia predsedu vlády (premiéra) – telegramy, listy, posolstvá a pod.;
- korešpondencia na medzivládnej úrovni – napr. žiadosť o agrément (agremán) (vláda vysielajúceho štátu musí požiadať vládu prijímajúceho štátu o súhlas pre osobu na post vedúceho diplomatickej misie (veľvyslanca, alebo vyslanca));
- korešpondencia ministra zahraničných vecí – kabinetný list (vymenovanie chargé d'affaires), konzulský patent (vymenovanie vedúceho konzulárneho úradu), exequatur (prijímajúci štát vydáva súhlas s výkonom konzulárnych funkcií), telegramy, poverovacie listiny vedúceho stálej misie a pod.;
- korešpondencia ministerstva zahraničných vecí – (diplomatické) nóty ako napr. formálne (osobné), verbálne, kolektívne, identické, cirkulárne, aide-mémoire, non paper, bout de papier, memorandum a pod.;

korešpondencia zastupiteľských úradov – medzi akreditovanými zastupiteľskými úradmi alebo s ministerstvom zahraničných vecí, prípadne s inými oficiálnymi orgánmi prijímajúceho štátu.

⁹⁵ Die Diplomatische Korrespondenz

1.3 Nemecký jazyk ako odborný jazyk podľa súčasných lingvistických prístupov

Jazyk je definovaný ako historicky konštruovaný systém zvukových, lexikálnych a gramatických prostriedkov, ktorý objektivizuje myslenie a komunikáciu. Praktickou realizáciou jazyka je **reč**, ktorá je v univerzálnom zmysle fyzicko-psychická činnosť človeka. Umožňuje mu vytvárať artikulované zvuky, spájať ich ako materiálnu formu s vnútornými psychickými obsahmi a pomocou týchto artikulovaných zvukov realizovať komunikáciu. Skúmaním jazyka sa zaoberá **lingvistika** (jazykoveda, z francúzskeho „linguistique“, z latinského „lingua“ – jazyk), ktorá skúma spravidla prirodzený jazyk z hľadiska jeho jednotiek, stavby, funkcií a vývinu. Jazyk skúma ako prostriedok poznania ľudskej mysle, človeka, kultúry alebo sveta. Pojem zaviedol švajčiarsky jazykovedec a štrukturalista Ferdinand de Saussure⁹⁶.

Významnou časťou lingvistiky je **lexikológia** (z gr. „lexis“ – slovo a „logos“ – reč, veda, učenie). Je náukou o slove, slovnej zásobe jazyka a o zložení slova. „*Unter Lexikologie verstehen wir die Theorie und Praxis der Strukturierungen im Wortschatz*“⁹⁷ (Lutzeier, 2002, s. 1). Vzťahy medzi slovami ako homonýmia, polysémia, antonýmia a pod. skúma **sémantika**. Sémantika skúmajúca špeciálne lexikológiu je označovaná ako **lexikálna sémantika**. Textová sémantika sa, na rozdiel od lexikálnej sémantiky, zaoberá väčšími jazykovými jednotkami, ako sú ustálené slovné spojenia, vety a celé texty. Textová sémantika spolu s pragmatikou a syntaxou tvoria súčasť textovej lingvistiky. V práci aplikujeme najmä poznatky z lexikológie, lexikálnej sémantiky a pragmatiky.

Od 50. rokov 20. storočia nastávajú veľké zmeny vo vymedzení predmetu lingvistiky a metodologických prístupov v nej. Keďže v práci z nich vychádzame, uvádzame ich a niektoré z nich v nasledujúcej časti aj bližšie predstavíme:

- deskriptívny – systémovo-štruktúrny prístup;
- sociologický – **komunikačno-pragmatický** a **korpusový** prístup;
- explanačný prístup;
- kognitívny prístup;

⁹⁶ Ferdinand de Saussure, švajčiarsky jazykovedec, jeho teória o znakovosti a systémovej povahe jazyka sa stala základom lingvistického štrukturalizmu, semiotiky a ďalších smerov lingvistiky 20. storočia. Inšpirovala aj filozofický štrukturalizmus.

⁹⁷ Pod lexikológiou rozumieme teóriu a prax štruktúrovania slovnej zásoby.

- lingvokulturologický prístup.

V práci vychádzame najmä z prístupu komunikačno-pragmatického (pragmatická lingvistika) a korpusového (korpusová lingvistika). Čiastočne sa venujeme aj deskriptívnemu a kognitívnemu prístupu. **Komunikačno-pragmatický** prístup analyzuje jazyk včlenený do komunikačných súvislostí a **korpusový** prístup skúma texty veľkého alebo väčšieho počtu a rozsahu v elektronickej podobe.

Koncom 70. rokov 20. storočia nastal výrazný zlom vo vymedzení predmetu lingvistiky a posun pozornosti od systémovo-štruktúrneho prístupu ku komunikačne orientovanej jazykovede. Jazyk prestáva byť analyzovaný len ako abstraktný systém, ale dáva sa do komunikačných súvislostí, komunikát⁹⁸ je zasadený do kontextu.

Definovanie odborného jazyka závisí od aktuálnych vedeckých a jazykovo-teoretických poznatkov. Tieto poznatky môžu byť klasifikované z historického, ako aj systematického pohľadu pomocou komunikačných prístupov.

V 50. až 70. rokoch 20. storočia sa pre odborný jazyk používal **systémovo-lingvistický prístup**⁹⁹ (Roelcke, 2010). Vychádzal z koncepcie systému jazykových znakov. Dôraz kládol na spoločný systém znakov producenta a recipienta, ktorý využíval lexikálny inventár a syntaktické pravidlá. V rámci tohto prístupu Hoffmann (1985, s. 53) definoval **odborný jazyk** „ako sumu všetkých jazykových prostriedkov, ktoré sa používajú v rámci odborne ohraničiteľnej komunikačnej oblasti, aby bola zabezpečená komunikácia ľudí pôsobiacich v tomto odbore“.

Táto definícia, rovnako ako definície iných autorov (Möhn, Pelka, 1984; Drozd, Seibicke, 1973), však so sebou nesie problematiku nejednoznačnosti v definovaní pojmu „odbor“ a s ním prepojeného pojmu „odborný jazyk“, ako aj problém dichotómie – „odborný“ a „všeobecný jazyk“. Chápanie jazyka ako lexikálneho inventára a syntaktických pravidiel prináša problémy pri určovaní odborného jazyka a jeho systémového zaradenia. Nie je jasné, ako odborný jazyk chápať, či ako jednotný

⁹⁸ **Komunikát** je termín, ktorý označuje jazykový prejav alebo správu. Je nevyhnutnou zložkou každej jazykovej komunikácie. Podľa modelu, ktorého autorom je R. O. Jakobson, zakladateľ komunikačnej teórie jazyka, sa každá jazyková komunikácia skladá z týchto faktorov – producent, recipient, komunikát, kontext, médium a kód. Komunikáty nesú rozpoznateľné stopy svojho pôvodu, vykazujú zámer a štýl producenta, prispôbujú sa chápaniu a očakávaniam recipienta, sú poplatné danému kódu, vzťahujú sa na kontext a sú ovplyvnené médium, ktoré môže byť akustické alebo grafické.

⁹⁹ systemlinguistisches Inventarmodell

lingvistický úkaz (teda jeden odborný jazyk), alebo skôr ako odborné jazyky (rôzne varianty, odborné jazyky rôznych vedeckých odborov).

Od konca 70. a začiatku 80. rokov 20. storočia sa popri systémovo–lingvistickom prístupe v oblasti výskumu odborného jazyka začína presadzovať **pragmaticko-lingvistický kontextový prístup**¹⁰⁰ (Roelcke, 2010). Tento prístup sa orientuje na odborný text, ako aj na kontextuálne súvislosti. Kladie dôraz na komunikačné podmienky, v ktorých odborná komunikácia (produkcia a recepcia) prebieha. Z pragmatického hľadiska je odborný jazyk chápaný ako produkcia textov v rámci odbornej komunikácie. Pragmatický koncept nespochybňuje metodicky ani teoreticky odborné jazykové systémy. Ide skôr o zmenu ťažiska smerom k textu, o rozšírenie lexikálneho inventáru a syntaktických pravidiel o podmienky, v ktorých odborná komunikácia prebieha. Hoffmann (1988, s. 126.) reaguje na pragmatický prístup a definuje už nie **odborný jazyk**, ale **odborný text** „ako nástroj a výsledok jazykovo-komunikačnej činnosti, vykonávanej v súvislosti so špecializovanou spoločensko-produktívnou činnosťou. Pozostáva z konečnej množiny logicky usporiadaných elementov, sémanticky a syntakticky koherentných viet (textémov) alebo vetných celkov, ktoré ako komplexné jazykové znaky zodpovedajú komplexným prepozíciám v ľudskom vedomí ako aj komplexným obsahom objektívnej reality“.

V Hoffmannovej definícii je možné postrehnúť prechod z pôvodného vnímania odborných jazykov zo systémového hľadiska (systém znakov, ktoré umožňujú odbornú komunikáciu) k pragmatickému, ktorý vníma odborné jazyky ako výroky, a tým pádom ako **výsledok odbornej komunikácie**. Hlavným prínosom pragmatického prístupu je **realistické poňatie jazyka, zohľadnenie odborno-jazykových daností a interdisciplinárny prístup**. Práve takéto vnímanie odborného jazyka zahrňuje väčšinu faktorov podstatných pre obsiahnutie predmetu nášho skúmania.

Od konca 20. storočia sa pozornosť lingvistov začala sústreďovať na kognitívne procesy v odbornej komunikácii. Do pozornosti sa dostali najmä producent a recipient pri používaní odborného jazykového systému v odborných textoch, pričom problematika, ako aj výsledky vyplývajúce zo systémového a pragmatického prístupu nadobúdajú novú hodnotu. Tento prístup dopĺňa intelektuálne a emočné predpoklady producenta a recipienta. Konceptia je označovaná ako **kognitívno-lingvistický funkčný prístup**¹⁰¹ (Roelcke, 2010). Prínos kognitívneho prístupu spočíva v reinterpretácií niektorých pojmov

¹⁰⁰ pragmalinguistisches Kontextmodell

¹⁰¹ kognitionslinguistisches Funktionsmodell

a funkčných vlastností ako napr. jasnosť/zreteľnosť, zrozumiteľnosť, úspornosť/ekonomickosť, anonymita¹⁰².

Hoffmann (1993, s. 614) už nedefinuje **odborný jazyk** alebo **odborný text**, ale **odbornú komunikáciu** „ako externe alebo interne motivovanú, respektíve stimulovanú na odborné javy alebo javové postupnosti orientovanú exteriorizáciu a interiorizáciu znalostných systémov a procesov, ktoré vedú k zmenám znalostných systémov u jednotlivých odborníkov ako aj v celých spoločenstvách odborníkov“.

Kognitívno-lingvistický funkčný prístup dáva jazyk do širších súvislostí s myslením. Hlavným cieľom koncepcie je odborná komunikácia v jednotlivých odboroch medzi expertmi, ale aj medzi expertmi rôznych odborov a expertmi a laikmi (Roelcke, 2010). Opísané typy komunikácie sú charakteristické aj pre diplomáciu, ktorá prebieha nielen v rovine odborníkov v rámci a medzi odbormi, ale je orientovaná aj na širokú verejnosť (napr. verejná diplomacia, domáca verejná diplomacia a konzulárna diplomacia)¹⁰³.

S **odborným jazykom** (Fachsprache) úzko súvisí **odbor** (Fach). V minulosti sa vytvoril názor, že tak ako môžeme rôzne členiť celé odbory prípadne ich časti, tak je možné jednotlivým odborom priradiť odborný jazyk vzťahujúci sa k nim. Vytvárala sa tak akási chybná predstava rovnosti medzi hierarchiou odborov a systémom jazyka. Březina (2006, s. 46) tvrdí, že „istú vinu na tom nesú práve nespočetné snahy o vymedzenie odborného jazyka ako aj schematickosť vedeckého prístupu, ktorý sa často obmedzuje výlučne na popis zdanlivých lexikálnych či syntaktických zvláštností skúmaného materiálu a ich štatistické vyhodnotenie“. Výskum na prevažne empirickom základe spôsobuje zjednodušené chápanie problematiky odborného jazyka a vedie k dichotómii (všeobecný a odborný jazyk).

V tejto súvislosti môžeme uviesť, že situácia je ešte komplikovanejšia. Tak ako neexistuje všeobecne akceptovaná definícia odborného jazyka alebo jednotlivých odborných jazykov, tak neexistuje ani všeobecne platná definícia **všeobecného jazyka** (Allgemeinsprache). Kalverkämper (1979) upozorňuje, že vo výskume sa presadzujú dve axiómy – axióma zdanlivo logickej vyhranenia určitej jazykovej oblasti v odbore a axióma duality odborného a všeobecného jazyka.

¹⁰² Deutlichkeit, Verständlichkeit, Ökonomie, Anonymität

¹⁰³ časť 1.1 a 1.1.3

Zo systémovo-lingvistického prístupu sa postupne vyprofilovali dva typy jazykových členení – **horizontálne**, ktoré sa niekedy označuje aj ako členenie podľa odborov, lebo popisuje vzájomné postavenie a väzby odborného jazyka jednotlivých odborov a vedeckých disciplín a **vertikálne**, ktoré sa zameriava predovšetkým na vnútornú štruktúru odborného jazyka. Z **pragmaticko-lingvistického** prístupu vychádza členenie podľa **typu odborných textov** (Fachtextsorten). Jeho špecifikum spočíva v tom, že prechádza vertikálnym aj horizontálnym členením, vďaka čomu je kvalitatívne odlišné.

Existuje niekoľko autorov zaoberajúcich sa problematikou členenia podľa typu odborných textov (Baumann, 1992; Knobloch, 1998; Gläser, 1990). Členenie podľa typu odborných textov umožňuje vymedziť **odborný jazyk na základe komunikačných situácií a odborných textov**, čo v práci využívame. **Aplikovaný výskum v práci vychádza zo skúmania jazyka diplomacie ako slovnej zásoby odborných textov diplomacie pre rôzne komunikačné situácie – dimenzie bilaterálnej diplomacie (zahranično-politickú, hospodársku, kultúrnu a verejnú). Stupeň abstrakcie je prepojený s typom komunikácie – komunikácia medzi odborníkmi toho istého a rôznych vedeckých odborov a komunikácia medzi odborníkmi a verejnosťou – a s typom odborných textov.** Rozlišujeme nasledujúce typy odborných textov:

- vedecké typy textov (napr. vedecké state, články, recenzie, abstrakty a protokoly, kongresové prednášky a pod.);
- technické typy textov (napr. patenty a pod.);
- typy textov inštitúcií (napr. zákony, úradné príkazy, zmluvy, dohovory, dohody, programové vyhlásenia, rodné listy a pod.);
- typy textov, ktoré súvisia so sprostredkovaním informácií (napr. návody na použitie a obsluhu, katalógy, letáky, predpovede počasia, príbalové informácie a pod.).

V diplomacii môžeme nájsť vedecké typy textov – odborné články z odborných publikácií alebo prednášok na konferenciách, typy textov inštitúcií a texty, ktoré súvisia so sprostredkovaním informácií. Zo spôsobu definície diplomacie v časti 1.1 plynie, že ťažiskovými budú texty inštitúcií – dohovory, zákony, bilaterálne dohody o kultúrnej spolupráci, programové vyhlásenia a pod.

1.3.1 Vybrané funkcie odbornej komunikácie a odborných textov, vlastnosti odborných textov

Okrem definície odbornej komunikácie od Hoffmanna (1993), ktorú sme uviedli v predchádzajúcej časti, môžeme odbornú komunikáciu, či už písomnú alebo ústnu, vnímať aj ako interakčné správanie producenta a recipienta, orientované na recipienta, za účelom výmeny informácií v príslušnom vedeckom odbore. Okrem typu komunikácie je dôležitá aj jej forma. Odbornú komunikáciu rozlišujeme:

- priamu (ústnu);
- nepriamu (písomnú);
- masmediálnu (ústnu aj písomnú) o odborných témach a faktoch.

V práci sa venujeme odborným textom z **nepriamej odbornej komunikácie a masmediálnej písomnej odbornej komunikácie** medzi expertmi/odborníkmi z toho istého odboru (napr. WÜD, WÜK, Die Diplomatische Korrespondenz), medzi expertmi rôznych odborov (Außenwirtschaftsoffensive – Chancen nutzen weltweit, AWÖ – Programm 2012, Abkommen zwischen der Regierung der Bundesrepublik Deutschland und der Regierung der Slowakischen Republik über kulturelle Zusammenarbeit a pod.), ale aj medzi expertmi a verejnosťou. Odbornú komunikáciu medzi odborníkmi a verejnosťou tvoria najmä texty z webových stránok.

Odborné texty môžeme chápať ako komplexné a koherentné jazykové výroky v rámci komunikácie v určitej ľudskej činnosti. Okrem lexikálnych a gramatických charakteristík sa vyznačujú textovými špecifikami, ktoré podporujú odbornú komunikáciu a ovplyvňujú stupeň ich odbornosti. Podľa pragmatického prístupu môžeme považovať odborný jazyk za produkciu odborných textov v rámci odbornej komunikácie. Ak vychádzame z odborného textu ako nástroja a výsledku jazykovo-komunikačnej činnosti, vykonávanej v súvislosti so špecializovanou činnosťou, potom odborné texty môžeme klasifikovať aj z hľadiska funkcie, ktorú texty v jazykovej komunikácii majú spĺňať. Pod funkciou rozumieme jednak spôsob tvorby textu, ktorý je daný komunikáciou, jednak účel komunikácie (Möhn, Pelka, 1984). Z hľadiska funkcie je možné odborné texty klasifikovať na odborné texty s funkciou:

- deskriptívnu;
- inštruktívnu;
- direktívnu;
- kombinovanou.

Pre direktívne texty je charakteristická vysoká miera jednoznačnosti, presnosti a záväznosti, čomu väčšinou slúži aj členenie a označovanie textu (napr. nadpisy, paragrafy, číslice a písmená), v prípade diplomacie sú takýmito direktívnymi textami WÜD, WÜK. Pomerne často sa používajú odborné texty s kombinovanou funkciou. Tieto využívajú viacero jazykových funkcií v rámci jedného odborného textu (Möhn, Pelka, 1984).

Ďalšou dôležitou vlastnosťou, ktorú odborné texty majú je makroštruktúra a mikroštruktúra. V prípade dokumentov a textov z diplomacie, keďže predmetom práce je lexikálne a nie morfológické alebo syntaktické minimum, sa sústreďme najmä na makroštruktúru. Makroštruktúrou sa odborné texty odlišujú nielen od iných textov, ale aj navzájom. Pod **makroštruktúrou textu** patria rôzne druhy jeho jazykového členenia (kapitoly, odseky, paragrafy, citáty, odkazy, poznámky pod čiarou, abstrakty a pod.), ale aj metajazykové komentáre jazykovej alebo semiotickej úrovne, typografické konvencie alebo neverbálne elementy, ako sú obrázky, grafy a schémy. Na rozdiel od makroštruktúry, predstavuje **mikroštruktúra textov** ich jemné členenie. V rámci mikroštruktúry odborných textov je dôležitá funkcia a forma (Roelcke, 2010). Napr. téma/réma, konštrukcie typu otázka/odpoveď, diverzné metódy rekurencie/opakovania a izotopia¹⁰⁴.

Predmetom predkladanej práce je lexikálne minimum a ako metódu riešenia sme si vybrali korpusovo podporovaný prístup, preto si makroštruktúru textu všímame najmä z pohľadu ako text zjednodušiť a oslobodiť od typografických konvencií, neverbálnych elementov ale aj metajazykových komentárov a hypertextových odkazov.

Z pohľadu odbornej komunikácie sú dôležité aj ďalšie vlastnosti odborných textov, ako napr. informatívnosť, prijateľnosť, intencionalita, intertextualita, situačnosť, objektivita a akceptabilita.

1.3.2 Odborná slovná zásoba a definícia lexikálneho minima

Špecifikum odborného textu sa výrazne prejavuje aj v jeho slovnej zásobe (lexike). Hlavným znakom odborného textu je jeho prepojenie s odbornou lexikou – odbornou slovnou zásobou. Vymedzenie **termínu** (Fachwort, Termin) a **odbornej slovnej zásoby** (Fachwortschatz) vychádza z odborného jazyka a vzťahuje sa na rozmanité koncepcie vedeckého odboru (Fach), slova (Wort) a jazyka všeobecne. V tejto súvislosti je ťažké nájsť všeobecne platnú definíciu termínu a odbornej slovnej zásoby. Uvádzame takú, ktorá

¹⁰⁴ Izotopia - opakovanie tých istých výrazov v odlišných diskurzoch a v meniacich sa kontextoch.

umožňuje relatívne značnú akceptáciu. Podľa nej môžeme termín definovať ako najmenšiu, voľne použiteľnú, významovú jednotku, ktorá sa využíva v rámci komunikácie v určitej ľudskej činnosti (Roelcke, 2010). Adekvátne k tomu, je odborná slovná zásoba tvorená istým množstvom týchto najmenších významových a samostatných jazykových jednotiek. Odbornú slovnú zásobu môžeme označiť aj ako „terminológia“ a analogicky pod terminológiou¹⁰⁵ rozumieme isté množstvo – súhrn termínov.

Kým systémovo-lingvistický prístup vychádza **z termínu** (Fachwort, Termin) a z **odbornej slovnej zásoby** (Fachwortschatz), pragmaticko-lingvistický prístup vychádza **zo slova odborného textu** (Fachtextwort) a **slovnej zásoby odborných textov** (Fachtextwortschatz). Pragmaticko-lingvistický prístup berie za jednotku jazykového systému slovo odborného textu (teda konkrétnu realizáciu slova v kontexte) a ich isté množstvo tvorí slovnú zásobu odborných textov (Roelcke, 2010). Vychádzajúc z takéhoto prístupu môžeme chápať odbornú slovnú zásobu ako slovnú zásobu odborných textov a uplatniť na ňu členenie ako pri odbornej slovnej zásobe.

Podľa systémovo-lingvistického prístupu členíme **odbornú slovnú zásobu** na štyri skupiny:

- intra-odbornú slovnú zásobu – patria do nej termíny, ktoré patria výlučne danému odboru;
- inter-odbornú slovnú zásobu – patria do nej termíny, ktoré patria danému a zároveň aj inému odboru;
- extra-odbornú slovnú zásobu – patria do nej termíny, ktoré patria iným odborom;
- ostatnú (neodbornú) slovnú zásobu.

Obrázok č. 1: **Odborná slovná zásoba** (systémovo-lingvistický prístup)

intra-odborná slovná zásoba	inter-odborná slovná zásoba	extra-odborná slovná zásoba	(neodborná) slovná zásoba
--	--	--	--------------------------------------

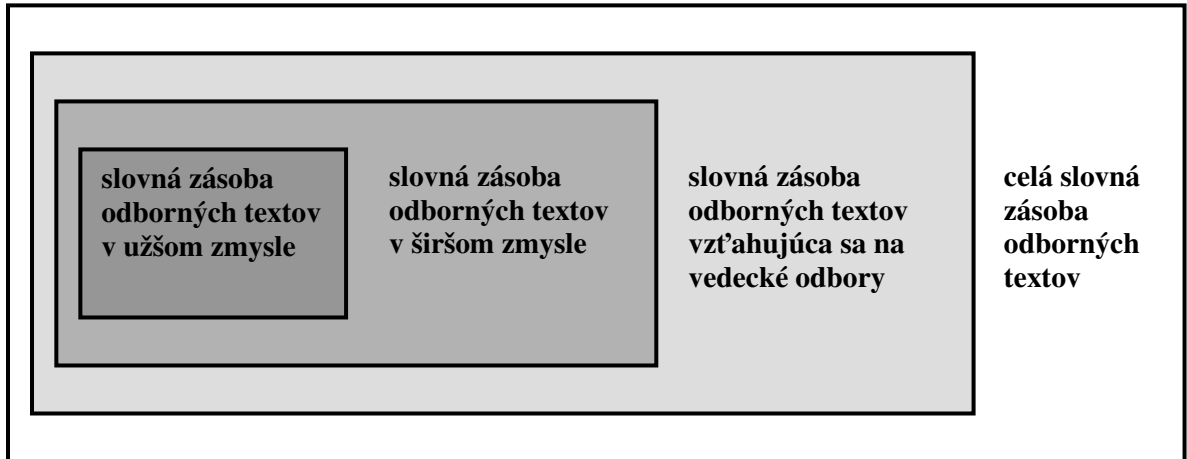
Na rozdiel od systémovo-lingvistického prístupu vychádzame v pragmaticko-lingvistickom prístupe zo **slovnej zásoby odborných textov**. Slovnú zásobu odborných textov členíme na:

- celú slovnú zásobu odborných textov;

¹⁰⁵ Terminológia je aj lingvistická disciplína o odborných termínoch.

- slovnú zásobu odborných textov vzťahujúcu sa na vedecké odbory;
- slovnú zásobu odborných textov v širšom zmysle;
- slovnú zásobu odborných textov v užšom zmysle.

Obrázok č. 2: **Slovná zásoba odborných textov** (pragmaticko-lingvistický prístup)

Obrázky č. 1 a č. 2 ilustrujú rozdiely v chápaní lexiky podľa systémového a pragmatického prístupu. Prínos pragmatického prístupu spočíva najmä v tom, že jednotlivé časti lexiky odborného textu sa od seba navzájom nevymedzujú, ale sa obsahujú.

Pragmaticko-lingvistický prístup nám v práci umožňuje obísť vymedzenie odborného jazyka diplomacie a nahradiť ho odbornými textami z diplomacie a zároveň obísť aj skúmanie, čo ešte patrí pod odborný jazyk a čo už pod jazyk všeobecný. **Umožňuje nám namiesto odbornej slovnej zásoby skúmať slovnú zásobu odborných textov, ktorá je predmetom ďalšej analýzy predloženej práce.**

Výskum jazyka sa okrem kontextových a metajazykových významov zaoberá aj vlastnosťami odborných lexikálnych jednotiek/termínov. Z pohľadu systémovo-lingvistického prístupu sú takými vlastnosťami pojmovosť, presnosť, jednoznačnosť, neutrálnosť (absencia emocionálnosti alebo expresivity) a systémovosť. V rámci tohto prístupu sa v nemeckej jazykovede charakterizuje termín pomocou vlastností „Eineindeutigkeit“ a „Selbstdeutigkeit“. „Eineindeutigkeit“ znamená, že termín označuje len jeden jav a tento jav má ako pomenovanie len tento jeden termín. „Selbstdeutigkeit“ znamená, že termín nepotrebuje nijaký kontext na to, aby bol zrozumiteľný (Hoffmann, 1985). Napr. *der diplomatische Vertreter* je termín, *der Vertreter* nie je, potrebuje kontext na došpecifikovanie. Z pohľadu pragmaticko-lingvistického prístupu sú takými vlastnosťami vágnosť/nejednoznačnosť (Vagheit), polysémia (Polysemie), synonymia

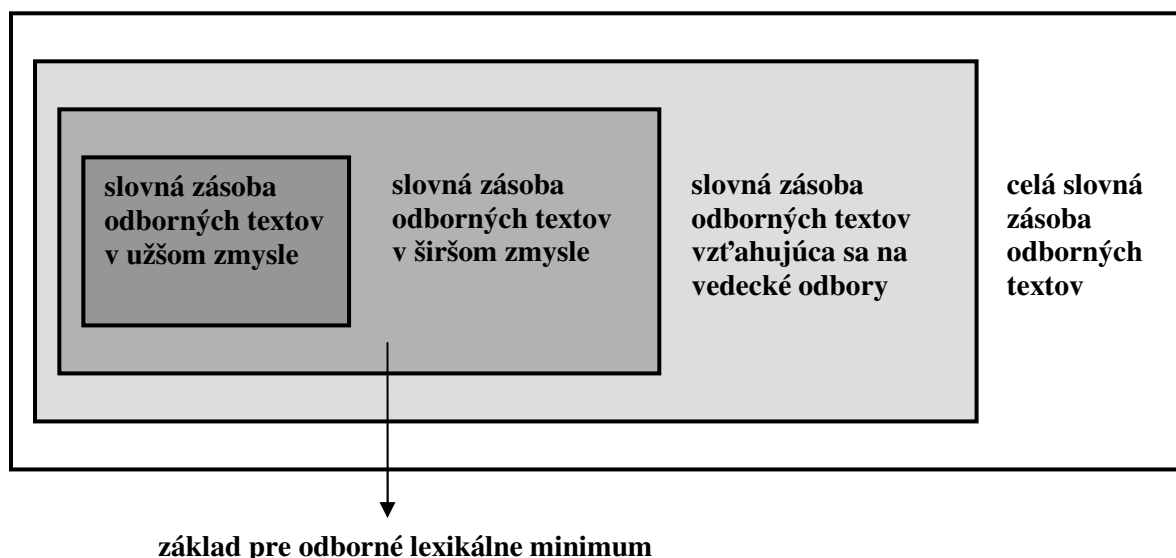
(Synonymie) a predovšetkým kontextová závislosť (Kontextabhängigkeit) (Roelcke, 2010, s. 128). Podľa pragmatickej lingvistiky je termínom nielen *der diplomatische Vertreter*, ale aj *der Vertreter*, ak to vyplýva z kontextu.

Pri lexikálnom minime, odbornom jazyku a odbornom texte sa stretávame s javom, ktorý je v lingvistike bežný – veľké množstvo definícií, ktoré vyplývajú (okrem iného) aj z rôznorodosti lingvistických prístupov, sú v odlišnej miere akceptované odbornými kruhmi, avšak takmer ani pri jednom z týchto jazykových pojmov nedochádza k všeobecnej zhode v oblasti ich definícií. V práci vychádzame z definície Hoffmanna, ktorý definuje **lexikálne minimum** ako „*sumu lexikálnych jednotiek, ktoré sú nevyhnutné na riešenie určitých komunikačných úloh, a preto tvoria jadro/podstatu výučby cudzích jazykov ...Minimum má obsahovať najužitočnejšie lexikálne jednotky, pomocou ktorých učitelia sa cudzí jazyk nadobudnú čo možno najvyššiu úroveň vedomostí, zručností a schopností*“ (Hoffmann, 1984, s. 225). S lexikálnym minimom súvisí základná a najčastejšia slovná zásoba a je dôležité tieto pojmy rozlišovať. **Základná slovná zásoba**¹⁰⁶ je z lingvistického pohľadu definovaná rôzne. Všetkým definíciám je spoločná predstava „... *relatívne stáleho, v jazykovej komunite rozšíreného, produktívneho lexikálneho centra, na ktoré sa napája periféria, ktorá je menej stála, v danej oblasti obmedzená, sekundárne odvodená slovná zásoba*“ (Hoffmann, 1984, s. 226). Hoffmann (1984) odlišuje od základnej slovnej zásoby **najčastejšiu slovnú zásobu**¹⁰⁷, ktorá obsahuje tie lexikálne jednotky, ktoré sa s veľkou pravidelnosťou opakujú takmer vo všetkých textoch daného jazyka. Podľa Hoffmanna (1984) sú najčastejšia slovná zásoba a základná slovná zásoba podmnožinami lexikálneho minima. Lexikálne minimum môže obsahovať okrem základnej a najčastejšej slovnej zásoby aj lexiku, ktorá nepatrí do základnej ani najčastejšej slovnej zásoby, ide o slovnú zásobu odborných textov súvisiacu s vedeckými odborními.

¹⁰⁶ der Grundwortschatz

¹⁰⁷ der häufigste Wortschatz

Obrázok č. 3: **Slovná zásoba odborných textov**

V práci budeme analyzovať celú slovnú zásobu odborných textov nasledovne:

- **celú slovnú zásobu odborných textov bez slovnej zásoby odborných textov v širšom a užšom zmysle** (časť 3.1);
- **slovnú zásobu odborných textov v širšom a užšom zmysle zmysle** ako základ pre určenie **odborného lexikálneho minima** a vytvorenie **bilingválneho glosára** (časť 3.2 a 3.3).

Získané lexikálne minimum a odborné lexikálne minimum budú obsahovať lexikálne jednotky, ktoré sú nevyhnutné na riešenie nami vymedzených komunikačných úloh.

1.4 Odborné texty za jednotlivé dimenzie bilaterálnej diplomacie a krajiny ako zdrojové texty pre vytvorenie slovnej zásoby odborných textov

V časti 1.1 práce sme analyzovali nemecko-slovenskú, rakúsko-slovenskú a švajčiarsko-slovenskú bilaterálnu diplomaciu. Pri subjektoch, ktoré sa podieľajú na bilaterálnej diplomacii, sme identifikovali aj relevantné odborné texty, ktoré sme označili ako reprezentatívne dokumenty pre väčší obsah a vyššiu frekvenciu výskytu odbornej lexiky v nich. Tieto texty budú použité na vytvorenie slovnej zásoby odborných textov pre lexikálnu analýzu.

Súčasná diplomacia zahŕňa širokú škálu aktivít, preto v odborných textoch nie sú obsiahnuté niektoré špecifické okruhy. Bilaterálnu diplomaciu a konzulárnu službu pokrývajú Diplomatický dohovor a Konzulárny dohovor. Z lexiky, týkajúcej sa vojenskej

diplomacie a vojenských pridencov alebo policajných pridencov bude zahrnutá len odborná lexika súvisiaca s označením pridencov a názvami útvarov, ktoré sú súčasťou diplomatických misií. Táto lexika bude zahrnutá cez excerpované texty. Aktivity vojenských a policajných pridencov sú v praxi často úzko naviazané na činnosť špecifických zložiek ozbrojených a policajných síl, ktoré môžu byť nielen diplomatického, ale aj spravodajského charakteru (Pajtinka, 2011), preto v práci neboli detailnejšie analyzované. Lexika týkajúca sa diplomatického protokolu a oslovení vstúpi do analýzy čiastočne napr. cez dokumenty:

- Die Diplomatische Korrespondenz (*die diplomatische Note, der diplomatische Brief*);
- Viedenské dohovory (*die Flagge und das Hoheitszeichen des Entsendestaats, Hoheitsgebiet*);
- excerpované texty (*das diplomatische Protokoll, der protokolllarische Dienst*).

Lexika diplomatického protokolu a lexika týkajúca sa ceremoniálnych zvyklostí štátnych podujatí a návštev nie je v tomto štádiu pre svoju špecifičnosť zahrnutá prostredníctvom iných (ako uvedených) odborných textov. Lexika týkajúca sa organizačného a logistického zabezpečenia návštev oficiálnych predstaviteľov vlastného štátu v zahraničí, alebo predstaviteľov cudzieho štátu doma, ako aj poskytovanie prekladateľských služieb, alebo iných podporných aktivít nie je zahrnutá, lebo nie je špecifická pre diplomáciu. V ďalších štádiách však reprezentatívne dokumenty za diplomatický protokol budú môcť byť doplnené, nakoľko našim cieľom je použiť takú metódu, ktorá by v budúcnosti umožnila dopĺňanie aj oblastí diplomacie, aj odborných textov.

Pre oblasť bilaterálnej diplomacie a jej najdôležitejšie dimenzie – politickú, hospodársku, kultúrnu a verejnú sme deduktívnou metódou vybrali nasledujúce reprezentatívne dokumenty.

Dokumenty vybrané za zahranično-politickú dimenziu bilaterálnej diplomacie:

- das Wiener Übereinkommen über diplomatische Beziehungen;
- das Wiener Übereinkommen über konsularische Beziehungen;
- Die Diplomatische Korrespondenz.

Reprezentatívne dokumenty obsahujú lexiku o diplomatických misiách, ich funkciách, personálnom obsadení, konzulárnej službe, výsadách a imunitách. K nim patria aj názvy

základných písomností v diplomatickej korešpondencii, ako sú napr. – *die diplomatische Note, der diplomatische Brief, das Agrément, das Abberufungsschreiben, das Beglaubigungsschreiben.*

Keďže nemecký jazyk nepatrí medzi šesť oficiálnych jazykov OSN¹⁰⁸, sú Wiener Übereinkommen über diplomatische Beziehungen/WÜD a Wiener Übereinkommen über konsularische Beziehungen/WÜK prekladmi Viedenských dohovorov z anglického jazyka do nemeckého jazyka, ale majú rovnakú platnosť ako originály. V práci budeme komparovať nemeckú, rakúsku a švajčiarsku verziu spomínaných dokumentov, aby sme zistili, či existujú rozdiely v odbornej lexike týchto prekladov.

Dokumenty vybrané za hospodársku dimenziu bilaterálnej diplomacie:

- Außenwirtschaftsoffensive – Chancen nutzen weltweit;
- AWÖ - Programm 2012;
- SECO. Das Staatssekretariat für Wirtschaft. Ein Porträt;
- SECO offizielle website WBF;
- Swiss business hubs offizielle website S-GE.

Pri odbornej lexike z hospodárskej diplomacie pozorujeme, že hospodárska diplomacia má obmedzenú odbornú lexiku z diplomacie. Pochádza z oblasti hospodárstva, zahŕňa najmä názvy aktérov – štátnych aj neštátnych, ktorí sa na nej zúčastňujú.

Dokumenty vybrané za kultúrnu dimenziu bilaterálnej diplomacie:

- Abkommen zwischen der Regierung der Bundesrepublik Deutschland und der Regierung der Slowakischen Republik über kulturelle Zusammenarbeit;
- Abkommen zwischen der Regierung der Republik Österreich und der Regierung der Slowakischen Republik über die Zusammenarbeit in den Bereichen der Kultur, der Bildung und der Wissenschaft samt Anhang;
- Auslandskulturkonzept 2011;
- Auswärtige Kultur- und Bildungspolitik in Zeiten der Globalisierung – Partner gewinnen, Werte vermitteln, Interessen vertreten 2011;
- Strategische Ziele Pro Helvetia.

¹⁰⁸ Oficiálnymi jazykmi OSN sú jazyk: anglický, arabský, čínsky, francúzsky, ruský a španielsky. Originály Viedenského dohovoru o diplomatických stykoch a Viedenského dohovoru o konzulárnych stykoch sú v jazyku anglickom, čínskom, francúzskom, ruskom a španielskom a ich znenia majú rovnakú platnosť.

Aj pri odbornej lexike z kultúrnej diplomacie môžeme pozorovať, že kultúrna diplomacia má obmedzenú odbornú lexiku z diplomacie. Lexika je najmä z oblasti kultúry, prípadne zahŕňa aktivity súvisiace s tvorbou značky/brandingu krajiny a jednotnou prezentáciou štátu, ktoré čiastočne patria aj do verejnej diplomacie.

Dokumenty vybrané za verejnú diplomáciu:

- Deutschland – Land der Ideen¹⁰⁹;
- Ministerratsvortrag¹¹⁰;
- Summary-NBI-2013_de¹¹¹.

Verejná diplomacia má obmedzené množstvo odbornej lexiky z diplomacie. Náplňou verejnej diplomacie sú v súčasnosti témy spojené s kultúrou, tvorbou značky/brandingu krajiny, jednotnou prezentáciou štátu, prípadne zahraničnou hospodárskou diplomaciou a politikou. Dokumenty za verejnú diplomáciu boli vybrané ako odborné, nereprezentatívne, čo znamená, že obsah odbornej lexiky nie je taký významný ako v reprezentatívnych dokumentoch.

Čo sa týka prezentácie jednotlivých štátov, ich ministerstiev, diplomatických misií a inštitúcií zúčastňujúcich sa na diplomacii krajiny, môžeme konštatovať, že trend smeruje k zjednocovaniu vizuálnych identít na úrovni štátu. Na rozdiel od predchádzajúcich dokumentov a textov sú excerptované texty určené nielen odborníkom z danej oblasti, ale aj verejnosti.

Ani excerptované texty z webových stránok nemôžeme označiť za reprezentatívne dokumenty, nevykazujú zvýšený výskyt odbornej lexiky. Webové stránky, z ktorých boli získané, však majú reprezentatívny charakter. Do ad hoc korpusu vstúpia ako odborné texty z diplomacie jednotlivých krajín:

za Nemecko

- Auswärtiges Amt¹¹²;
- Bundesministerium für Wirtschaft und Energie¹¹³;

¹⁰⁹ www.land-der-ideen.de

¹¹⁰ www.bmwf.gv.at/Aussenwirtschaft/nationbrandingaustrica/Documents/Ministerratsvortrag.pdf

¹¹¹ www.eda.admin.ch/content/dam/eda/de/documents/dfa/Landeskommunikation/jahresanalyse-2014-image-schweiz-ausland_DE.pdf

¹¹² www.auswaertiges-amt.de

¹¹³ www.bmwi.de

- AHK Deutsche Auslandshandelskammern: IHK – DIHK – AHK ein starkes Netzwerk¹¹⁴;
- Germany Trade & Invest¹¹⁵;
- Deutsche Botschaft Pressburg¹¹⁶;
- Goethe Institut Slowakei¹¹⁷;
- Botschaft der Slowakischen Republik in Berlin¹¹⁸;
- Slowakisches Institut in Berlin¹¹⁹.

za Rakúsko

- Bundesministerium für Europa, Integration und Äußeres¹²⁰;
- Bundesministerium für Wissenschaft, Forschung und Wirtschaft¹²¹;
- WKÖ Wirtschaftskammer Österreich/Aussenwirtschaft Austria¹²²;
- Österreichische Botschaft Pressburg¹²³;
- Österreichisches Kulturforum¹²⁴;
- Botschaft der Slowakischen Republik in Wien¹²⁵;
- das Slowakische Institut in Wien¹²⁶.

za Švajčiarsko

- Eidgenössisches Department für auswärtige Angelegenheiten¹²⁷;
- Präsenz Schweiz¹²⁸;
- Schweizer Vertretung in der Slowakei¹²⁹;

¹¹⁴ www.ahk.de

¹¹⁵ www.gtai.de

¹¹⁶ www.pressburg.diplo.de/Vertretung/pressburg/de/Startseite.html

¹¹⁷ www.goethe.de/ins/sk/bra/deindex.htm

¹¹⁸ www.mzv.sk/berlin

¹¹⁹ www.mzv.sk/siberlin

¹²⁰ www.bmeia.gv.at

¹²¹ www.bmfwf.gv.at

¹²² www.wko.at/Content.Node/service/aussenwirtschaft/Aussenwirtschaft

¹²³ www.bmeia.gv.at/botschaft/pressburg/die-botschaft.html

¹²⁴ www.rakuskekulturforum.sk/onas/kontakt?lang=de

¹²⁵ www.foreign.gov.sk/vieden

¹²⁶ www.foreign.gov.sk/sivieden

¹²⁷ www.eda.admin.ch/eda/de/home.html

¹²⁸ www.eda.admin.ch/eda/de/home/das-eda/organisation-deseda/generalsekretariat/praesenz-schweiz.html

- Botschaft der Slowakischen Republik in Bern¹³⁰.

Pri výbere zdrojov excerptovaných textov, sme vychádzali z častí 1.1.1 – 1.1.2, v ktorých sme vyšpecifikovali aktérov zúčastňujúcich sa dimenzií bilaterálnej diplomacie jednotlivých štátov.

¹²⁹ www.eda.admin.ch/eda/de/home/vertretungen-und-reisehinweise/slowakei/schweizer-vertretunginderslowakei.html

¹³⁰ www.foreign.gov.sk/bern

2 Ciel', pracovné hypotézy a metódy práce

Obsahom tejto kapitoly je vymedzenie cieľa práce, pracovných hypotéz a metód, ktorými budeme cieľ realizovať. „Reč diplomacie. Vymedzenie a charakteristika lexikálneho minima v procese osvojovania nemeckého jazyka“ – je interdisciplinárna práca zameraná na bilaterálnu diplomaciu, v ktorej sa v súčasnosti nemecký jazyk používa ako diplomatický jazyk a na pragmatickú lingvistiku, ktorá tvorí teoretický základ pre riešenie úlohy. V tejto kapitole sa zameriame aj na korpusovú lingvistiku, a to hneď z dvoch dôvodov. Aplikáciou poznatkov z korpusovej lingvistiky vytvoríme z odborných textov ad hoc korpus a zároveň využijeme aj korpusovo podporovaný prístup na riešenie stanovenej úlohy. O výsledkoch a aplikácii výsledkov v didaktike nemeckého odborného jazyka budeme diskutovať v ďalších kapitolách.

Na základe pragmaticko-lingvistického prístupu budeme skúmať namiesto odborného jazyka diplomacie slovnú zásobu odborných textov z diplomacie v nemeckom jazyku.

2.1 Stanovenie cieľov práce a pracovných hypotéz

Hlavným cieľom práce je **vymedzenie kritérií pre určenie lexikálneho minima** odborného jazyka diplomacie v procese osvojovania si nemeckého jazyka ako cudzieho jazyka.

Súčasťou cieľa je aj:

- **vymedzenie minimálnej odbornej slovnej zásoby – odborného lexikálneho minima z nemeckého jazyka diplomacie;**
- **vytvorenie Nemecko-slovenského glosára z odborného lexikálneho minima.**

V prvej kapitole sme vymedzili tri kritériá:

1. odbor, ktorým je v našom prípade bilaterálna diplomacia Slovenska s Nemeckom, Rakúskom a Švajčiarskom (časť 1.1);
2. komunikačné situácie – dimenzie bilaterálnej diplomacie (časť 1.1);
3. odborné texty pre komunikačné situácie v diplomacii, ktorými sú dimenzie bilaterálnej diplomacie (časť 1.4).

Pragmatická lingvistika nám umožňuje obísť vymedzenie nemeckého jazyka ako odborného jazyka pre odbor diplomacia jednak voči iným odborom a odborným jazykom im odpovedajúcim (napr. pre hospodárstvo, kultúru a odborné jazyky k nim), jednak voči všeobecnému jazyku. Taktiež nám umožňuje riešiť vymedzenie lexikálneho minima

cez slovnú zásobu odborných textov. Korpusová lingvistika poskytuje výskumnú metódu, ktorou môžeme odborné texty v digitálnom tvare analyzovať.

V tejto časti práce sformulujeme aj niekoľko **pracovných hypotéz**, ktorých overenie bude predmetom diskusie spolu s prezentáciou výsledkov v ďalšej kapitole.

V práci predpokladáme, že:

1. nemecký jazyk ako diplomatický jazyk nachádza svoje uplatnenie najmä v bilaterálnej diplomacii;
2. na bilaterálnej diplomacii sa zúčastňujú nielen štátni, ale aj neštátni aktéri (napr. hospodárske komory), ich škála a rôznorodosť sa zväčšuje, preto významnou zložkou lexiky diplomacie sú názvy jednotlivých aktérov. Zároveň predpokladáme, že zložka odbornej lexiky týkajúca sa názvov jednotlivých aktérov (štátnych aj neštátnych) je premenlivá, z čoho vyplýva, že je potrebné ju neustále overovať;
3. významnými zložkami bilaterálnej diplomacie okrem jej klasickej/zahranično-politickej zložky sú hospodárska a kultúrna diplomacia. Táto skutočnosť predurčuje diplomatickú lexiku k tomu, že obsahuje okrem lexiky z klasickej diplomacie aj odborné lexikálne jednotky, ktoré patria do diplomacie a zároveň aj do hospodárstva alebo kultúry (slovnú zásobu odborných textov v širšom zmysle) a táto skutočnosť je v súčasnosti výrazná;

2.2 Korpusová lingvistika – výskum, metódy a špecializované korpusy

Pre dosiahnutie stanoveného cieľa je dôležitý správny výber a použitie vhodných **metód**. V práci boli aplikované rôzne metódy, najdôležitejšou z nich je korpusovo-podporovaný prístup. Pre tento prístup sme sa rozhodli preto, že sme analýzou bilaterálnej diplomacie získali väčšie množstvo textov v digitálnom tvare a čisto manuálne metódy by boli náročnejšie a menej efektívne. Korpusovo podporovaný prístup umožňuje kombinovať manuálne a automatizované spracovanie jednak pri príprave **špecializovaného ad hoc korpusu**, ktorý je pre lematizované lexikálne jednotky (lexikálne jednotky, ktorým je manuálne priradený slovníkový tvar) aj bilingválny (kvôli bilingválnemu glosáru), automaticky tokenizovaný (vytvorené sú čisté alfabetické reťazce).

Výskum jazyka pomocou textových korpusov

Korpusová lingvistika vznikla v 50. rokoch 20. storočia. Je odvetvím lingvistiky, ktorej rozvoj je spojený s počítačmi a informačnými technológiami. Zaoberá sa výskumom jazyka pomocou jazykových korpusov, pričom sa venuje aj ich výstavbe, spracovaniu a metodológii. Jazykový korpus je možné definovať ako súbor textov, ktorý bol vytvorený za určitým účelom, zvyčajne v počítačom čitateľnej podobe. Korpus môže pozostávať z písomných textov, ale aj z prepisov hovoreného materiálu: *„Ein Korpus ist eine Sammlung schriftlicher oder gesprochener Äußerungen in einer oder mehreren Sprachen. Die Daten des Korpus sind digitalisiert, d.h. auf Rechnern gespeichert und maschinenlesbar. Die Bestandteile des Korpus, die Texte oder Äußerungsfolgen, bestehen aus den Daten selbst sowie möglicherweise aus Metadaten, die diese Daten beschreiben, und aus linguistischen Annotationen, die diesen Daten zugeordnet sind“*¹³¹ (Lemnitzer, Zinsmeister, 2010, s. 40). Šimková (2006) definuje korpus ako *„elektronickú databázu textov, zvyčajne veľkého rozsahu, spracovanú v jednotnom formáte a vybavenú efektívnymi vyhľadávacími nástrojmi na získanie jazykových dát ako materiálového zdroja výskumu“*. Pri digitálnych korpusoch je výrazne uľahčený zber dát a ich spracovanie.

Rozlišujeme niekoľko druhov korpusov. Podľa účelu delíme korpusy na všeobecné a špecializované. Všeobecné korpusy dávajú odpovede na otázky na takých úrovniach jazyka, akými sú lexika, gramatika, syntax, lexikografia a pod. Ďalšie delenie korpusov zohľadňuje ich otvorenosť. Podľa toho môžu byť korpusy dynamické a statické. Dynamické korpusy umožňujú neustále rozširovanie a dopĺňanie, kým statické svoju veľkosť nemenia – počet lexém v nich je konečný. Inú skupinu tvoria napr. bilingválne a multilingválne korpusy. Ako naznačuje už názov, ide o korpusy, ktoré obsahujú dvoj- alebo viacjazyčné texty na rozdiel od monolingválnych korpusov. Okrem všeobecných korpusov sa vytvárajú aj špecializované korpusy pre špeciálne účely, napr. pre vytvorenie zoznamu najčastejšie používaných výrazov v nejakom vedeckom odbore, súbore textov, získanie odbornej terminológie z vedeckého odboru a čoraz častejšie sa začínajú využívať napr. aj v translatológii.

Keďže za posledné obdobie zažíva výskum korpusov rozmach, stal sa predmetom záujmu viacerých lingvistov rôznych krajín. Známy je napr. British National Corpus/BNC,

¹³¹ Korpus je zbierka/súbor písaných a hovorených výpovedí v jednom alebo viacerých jazykoch. Dáta korpusu sú digitalizované, to znamená uložené v počítači a počítačovo-rozpoznateľné. Korpus je tvorený textami alebo sledmi výpovedí pozostávajúcimi zo samotných dát prípadne metadát, ktoré ich popisujú a z lingvistických anotácií, ktoré sú týmto dátam priradené.

ktorý obsahuje okolo 100 miliónov slov písanej a hovorenej britskej angličtiny 20. storočia. Významným korpusom je aj Cambridge English Corpus/CEC (predtým the Cambridge International Corpus). Obsahuje dáta z množstva zdrojov písanej a hovorenej britskej a americkej angličtiny. CEC obsahuje aj the Cambridge Learner Corpus. Bol vytvorený z písomných odpovedí pri testovaní učiacich sa anglický jazyk. CEC využíva ako zdroj informácií vydavateľstvo Cambridge University Press, ktoré vydáva publikácie pre výučbu anglického jazyka a výskum pre Spoločný európsky referenčný rámec.

Na Slovensku sa vyvíja Slovenský národný korpus/SNK. SNK je elektronická databáza slovenského jazyka obsahujúca prídavné jazykovedné informácie (metadáta) a výkonný vyhľadávací systém. Ide o jednojazyčný korpus písaných textov. Sú v ňom zastúpené tri hlavné štýly – publicistický, umelecký a odborný (populárno-náučný), ako aj rôzne žánre a vecné oblasti. SNK slúži autorom textov, prekladateľom, učiteľom, zahraničným lektorom, lexikografom, ale aj bežným záujemcom.

V práci v tejto súvislosti musíme spomenúť aj Deutsches Referenzkorpus/DeReKo. Je elektronickým korpusom nemeckých písaných textov. Existuje od roku 1964, je udržiavaný a rozširovaný na Inštitúte pre nemecký jazyk (Institut für Deutsche Sprache, IDS) v Mannheime. DeReKo je najväčším elektronickým korpusom nemeckého jazyka, ktorý sa používa na vedecké účely (Kupietz, Keibel, 2009). Je verejne dostupný pod webovou aplikáciou COSMAS II (Corpus Search, Management and Analysis System). Ako referenčný korpus nemeckého jazyka je známy aj pod inými názvami, ako napr. Mannheimer Korpora, IDS-Korpora, COSMAS-Korpora. Označenie DeReKo bolo pôvodne používané len pre jednu časť korpusu, ktorá bola vytvorená v rokoch 1999 až 2002 v projekte s rovnomenným názvom, na ktorom sa podieľalo niekoľko inštitúcií. Od roku 2004 je DeReKo oficiálnym názvom pre celý korpus¹³².

Metódy korpusovej lingvistiky

Korpusová lingvistika využíva mnoho výskumných metód. Wallis a Nelson (2001) prví predstavili tzv. „3A perspektívu“ (the 3A perspective), ktorá reprezentuje anotáciu,

¹³² Iné nemecké korpusy: **TIGER-Korpus – Institut für maschinelle Sprachverarbeitung**

v Stutgarte/www.ims.uni-stuttgart.de/forschung/ressourcen/korpora/tiger.html; **DWDS-Korpus – das Digitalwörterbuch der deutschen Sprache**/www.dwds.de/woerterbuch.. V práci používaný Das Digitale Wörterbuch der deutschen Sprache des 20. Jahrhunderts (DWDS), ein Projekt der Berlin-Brandenburgischen Akademie der Wissenschaften (BBAW); <http://www.dwds.de>.

abstrakciu a analýzu, ktoré predstavujú proces generalizácie originálneho textu až k hypotézam. Dá sa povedať, že anotáciou textu sa získa korpus, jeho abstrakciou príslušný model. Analýzou modelu sa dopracujeme k rôznym hypotézam (Wallis, 2007).

Jednou zo základných metód spracovania textu je **tokenizácia**. Pod tokenom sa rozumie „základná textová jednotka použitá v analýze alebo spracovaní textu, znak alebo súbor znakov formálne oddelených od iného znaku alebo súboru napr. medzerou (tvar slova v texte, interpunkčné znamienko, číslica a pod.)“ (Šimková, 2006). Vo všeobecnosti sa za token v automatickej segmentácii väčšinou považuje reťazec znakov (alfabetický, alfanumerický alebo numerický) medzi dvoma medzerami (whitespace) a jednotlivé interpunkčné znaky, ktoré nemusia byť oddelené medzerou od predchádzajúceho alebo nasledujúceho tokenu.

Ďalšou metódou je **anotácia**. Anotácia zahŕňa najmä tagovanie, parsovanie a lematizáciu. V procese **tagovania** sa lexikálnym jednotkám (najčastejšie alfabetickým reťazcom, tokenom) priraduje určitá gramatická informácia, napr. o slovnom druhu. **Parsovanie** znamená rozdelenie viet na gramatické časti a **lematizácia** priradenie slovníkového tvaru. Takto spracované lexikálne jednotky a texty sa môžu ďalej analyzovať. K **analýze** patria rôzne kvantifikácie, ako napr. spočítanie počtu slov, viet, určenie frekvencie výskytu slov, **vytváranie konkordancií** – výpisy kontextov kľúčového hľadaného slova alebo reťazca znakov, s jeho zvyčajným zobrazením, spolu s určitým kontextom za účelom určenia syntaktických, sémantických a pragmatických vlastností a pod. Takéto programy sa označujú ako **konkordančné programy**.

Existujú aj počítačové programy na analýzu textov, ktoré sú len v jednoduchej, netagovanej podobe. Konkordančné programy umožňujú rýchle prehľadávanie aj takýchto textov a získanie potrebných informácií s možnosťou uloženia výsledkov v podobe, v ktorej sú triedenie a klasifikácia výskytov hľadaných jazykových jednotiek vysoko efektívne a časovo menej náročné. Použitie netagovaných korpusov však limituje ich aplikáciu a výskumné ciele projektov je potrebné prispôbiť týmto obmedzeniam.

Dnes je väčšina lexikálnych korpusov aspoň čiastočne tagovaná¹³³. Dokonca aj lingvisti zaoberajúci sa korpusmi, ktorí pracujú s neanotovanými, netagovanými jednoduchými textami používajú niektoré metódy, aby izolovali významné výrazy. Výhodou anotovaných korpusov je, že pracovať s nimi môžu ľahšie aj iní užívatelia.

¹³³ part-of-speech-tagged, POS-tagged

Na analýzu sa v korpusovej lingvistike používa široká škála konkordančných programov. Tieto programy sú k dispozícii nielen tvorcom korpusu, ale aj iným užívateľom. Ich použitie uľahčuje a urýchľuje proces vyhľadávania príslušného jazykového prostriedku a umožňuje operatívne triedenie získaných výsledkov podľa najrôznejších kritérií bez toho, aby sa pri novom muselo zrušiť pôvodné triedenie. Umožňujú to špecifikácie a vyhľadávania pomocou kľúčových slov¹³⁴, alebo možnosti exportu do textových, alebo excelovských súborov. V nich sa potom dajú vytvárať pre analýzu potrebné triedenia.

Špecializované korpusy a ich využitie

Korpusy ako sú BNC, CEC, DeReKo alebo SNK sa primárne využívajú na veľké projekty. Nie vždy sú však veľké mega-korpusy tým najvhodnejším zdrojom jazykového materiálu pre riešenie menších úloh. Ukazuje sa, že pre výskum a analýzu úzko špecializovaných textov je vhodnejšie využívať menšie, špecializované korpusy, alebo si vytvoriť vlastné korpusy ako **ad hoc korpus**, urob-si-sám korpus¹³⁵, rôzne virtuálne korpusy¹³⁶ alebo korpusy na jedno použitie¹³⁷ (Wilkinson, 2006). Ak si plánujeme vytvoriť vlastný korpus, musíme si nájsť **vhodný zdroj textov v skúmanej problematike**. Následne musíme texty digitalizovať alebo stiahnuť (download textov) z virtuálnych knižníc.

Aby sme mohli v korpuse vyhľadávať, musíme mať vhodný nástroj v podobe počítačového programu, ktorý vyhľadáva hľadané reťazce znakov, počíta frekvencie, vyhľadáva a zobrazuje konkordancie. Ako sme uviedli v predchádzajúcej časti, aplikácie sa obvykle nazývajú konkordančné programy (concordancers) podľa ich hlavnej funkcie, ktorou je zostavenie konkordancie, teda „*výpisu kontextov kľúčového, hľadaného slova alebo reťazca znakov s jeho zvyčajným zobrazením spolu s určitým kontextom*“ (Šimková, 2006). Programy ponúkajú okrem zostavovania konkordancií aj nástroje na analýzu textov.

Existujú **komerčné konkordančné programy, konkordančné programy voľne dostupné na internete**, alebo si môžeme vytvoriť **vlastné konkordančné programy**. Z komerčných je asi najznámejšou aplikácia WordSmith Tools. Z programov voľne

¹³⁴ key words in context, KWIC

¹³⁵ do-it-yourself corpus, DIY corpus

¹³⁶ virtual corpora

¹³⁷ disposable corpora

dostupných na internete uvedieme dva, ako príklad – Compleat Lexical Tutor¹³⁸ a AntConc¹³⁹.

2.3 Metódy aplikované na získanie odborných textov pre vymedzenie lexikálneho minima

Reprezentatívne texty sme vyberali **deduktívnou metódou**. Analyzovali sme zložky bilaterálnej diplomacie tak, aby **vyselektované** odborné texty boli reprezentatívne pre jednotlivé dimenzie bilaterálnej diplomacie v nemeckom jazyku – zahranično-politickú, hospodársku, kultúrnu a verejnú. Vyselektované dokumenty sú uvedené v časti 1.4. Texty z diplomacie pre komunikačné situácie medzi odborníkmi a verejnosťou boli **excerpované** z oficiálnych webových stránok detailne uvedených v časti 1.4. Boli vyhľadané pomocou kľúčových slov, ktoré sme získali z odborných reprezentatívnych dokumentov, zo slovnej zásoby odborných textov v širšom zmysle.

Na výber textov v nemeckom jazyku sme **aplikovali prísne kritériá**. Vyberali sme texty, ktoré nie sú prekladmi¹⁴⁰, ale boli napísané expertmi v danej oblasti, ktorých materinský jazyk je nemecký. **Texty reprezentujú širokú škálu autorov**. Prednosť mali **texty ucelené** pred časťami textov. Časti textov boli použité len pre verejnú diplomáciu. Dokumenty, ktoré sme vybrali, sú **z obdobia posledných rokov**, aby sa zabezpečila **lingvistická a koncepcná aktuálnosť**. Texty sú z nepriamej písomnej komunikácie a masmediálnej písomnej komunikácie o odborných témach a faktoch. Pokrývajú komunikáciu medzi odborníkmi toho istého odboru, medzi odborníkmi rôznych odborov a odborníkmi a laikmi. Z pohľadu funkcie textov – sú obsiahnuté texty s deskriptívnou, inštruktívnou, direktívnou aj kombinovanou funkciou, štýl je prevažne odborný a explanačný.

Texty, ktoré sme získali z internetu v digitálnom tvare, boli v rôznych formátoch (txt, doc, docx, pdf a pod.) a boli **konvertované na formát jednoduchého textového súboru**. V časti 1.3.1 sme uviedli, že texty, ktoré vstúpili do korpusu, museli byť zbavené niektorých znakov, čo sa týka makroštruktúry textov, ako sú obrázky, schémy, hlavičky,

¹³⁸ Cobb, T. The Compleat Lexical Tutor v.8. For data-driven language learning on the Web. [software], [cit. 2014-11-29]. Dostupné z: <http://www.lextutor.ca>

¹³⁹ Anthony, L. *AntConc 3.4.3w (Windows)*. [software], [cit. 2014-11-29]. Dostupné z: <http://www.antlab.sci.waseda.ac.jp/software.html>;

¹⁴⁰ Okrem Viedenských dohovorov, pri ktorých neexistuje nemecký originál.

členenia, hypertexty¹⁴¹ a pod., ktoré pre náš výskum nie sú relevantné, vid' príloha práce č. 3.

Mnohí lingvisti majú na označenie súboru dát ako korpusu veľmi prísne kritériá a korpusy, ktoré neodpovedajú všetkým týmto požiadavkám v úzkom terminologickom zmysle, navrhujú označovať skôr ako zbierky textov. V našej práci vychádzame z definície korpusu uvedenej v časti 2.2 a v tomto zmysle používame aj označenie **korpus**¹⁴².

Korpusovo podporovaný prístup (corpus-supported approach), ktorý sme si vybrali ako hlavnú metódu má väčší podiel manuálnych aktivít, na rozdiel od korpusového prístupu (corpus oriented/based approach), preto sú v tomto štádiu jednotlivé lexikálne jednotky len **čiastočne lematizované** a len tie, ktoré zaradíme do glosára sú bilingválne. Rovnako je aj **vlastný vyhľadávací program** jednoduchý. Predmetom **analýzy** sú jedno- a viacslovné lexikálne jednotky. Niektoré sa stali kľúčovými slovami na základe **frekvenčnej analýzy**. Frekvenčná analýza však nebola jediným kritériom pre zaradenie jednotky do Nemecko-slovenského glosára. Ďalším kritériom bola napr. jej prierezovosť viacerými dimenziami diplomacie. Ostatné kritériá sú uvedené v časti 3.3 práce.

Korpusovo podporovaný prístup

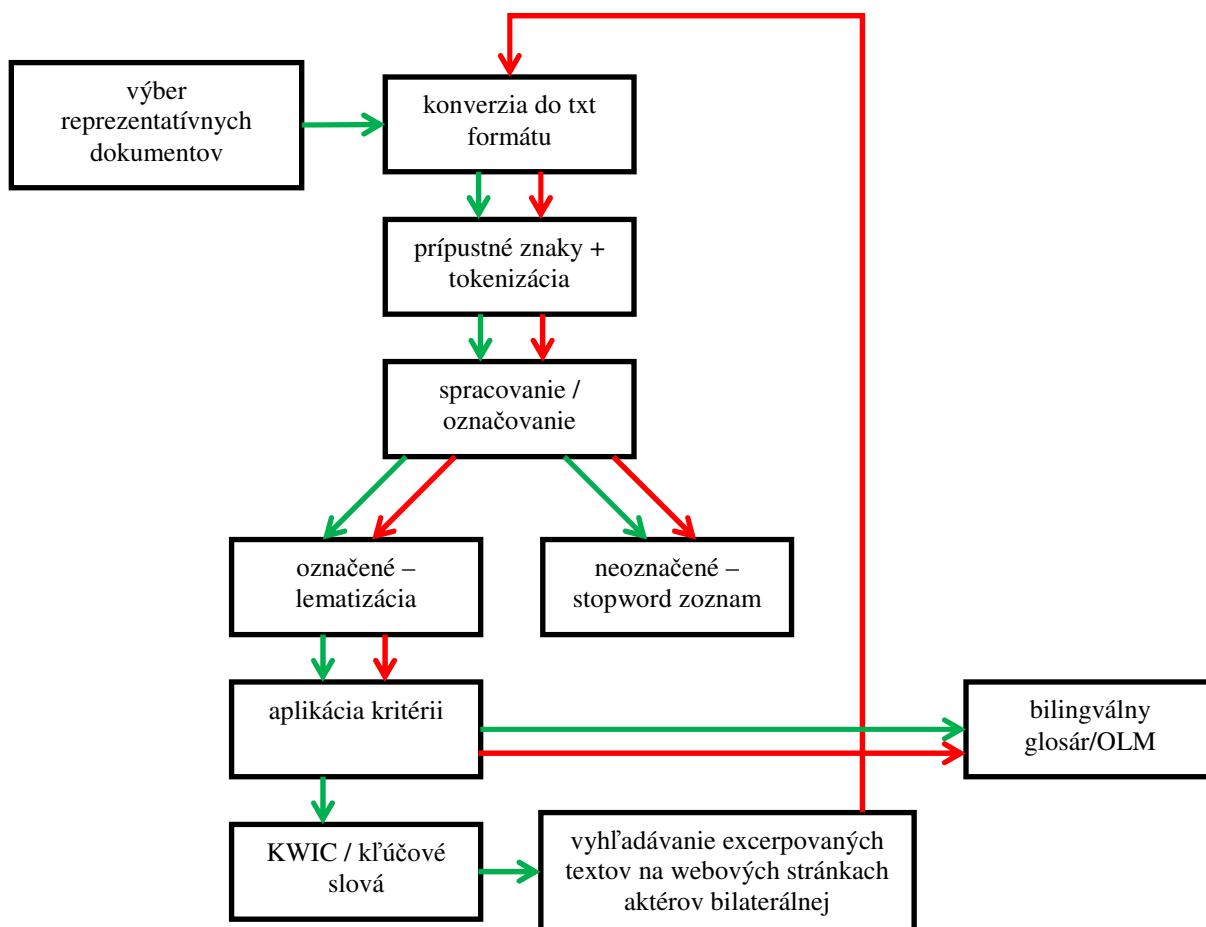
Rozvojom programov na počítačové spracovanie prirodzeného jazyka a možnosťami využitia týchto programov aj na osobných počítačoch sa do popredia dostáva ich aplikácia pri úlohách menšieho rozsahu.

Korpusovo podporovaný prístup bol vybraný ako najvhodnejšia metóda na spracovanie a analýzu reprezentatívnych textov, ktoré sme získali deduktívnou metódou v digitálnej forme z internetu, a z ktorých sme si vytvorili po ich konverzii do jednoduchého txt súboru pracovnú knižnicu. Tieto texty sú doplnené o niektoré deskriptory, ktoré ich bližšie špecifikujú. Takými deskriptormi sú napr.: pôvod dokumentu (nemecký, rakúsky, švajčiarsky, iný), dimenzia diplomacie (klasická, hospodárska, kultúrna, verejná, iná), názov a formát originálneho dokumentu (pdf, docx, doc, txt, iný) a poznámka (zatiaľ sa v nej zaznamenáva verzia dokumentu, dátum vytvorenia dokumentu a či ide o pôvodný text alebo preklad).

¹⁴¹ Hypertext je spôsob štruktúrovania textu, ktorý obsahuje hyperlinky, t.j. hypertextové odkazy. Môže odkazovať aj na iné informácie v systéme. Najznámejším je systém World Wide Web, www.

¹⁴² Šimková (2006) definuje korpus ako „elektronickú databázu textov, zvyčajne veľkého rozsahu, spracovanú v jednotnom formáte a vybavenú efektívnymi vyhľadávacími nástrojmi na získanie jazykových dát ako materiálového zdroja výskumu“.

Diagram č. 1 Postup vytvorenia ad hoc korpusu:

- **Konverzia do txt formátu** – odborné texty (len reprezentatívne dokumenty) rozšírené o deskripty nahrávame programom, ktorý umožňuje manuálne vstupy v procese nahrávania.
- **Automatická tokenizácia** – pri nahrávaní textov sa texty v korpuse z formálneho hľadiska rozdelia na súvislé alfabetické reťazce a medzery. Odfiltrujú sa alebo sa upravujú napr. alfanumerické reťazce (a1, b2), §1), numerické reťazce (1, 1 961, 1 857 428) a interpunkčné znaky (, ?, !, úvodzovky, hviezdičky, matematické symboly a iné). Pri tokenizácii sa riešia aj alfabetické reťazce obsahujúce diakritiku (napr. *Nationen.* sa mení na *Nationen* bez bodky, alebo *Übereinkommen,* sa zmení na *Übereinkommen* bez čiarky). Tieto úpravy tokenov sú dôležité najmä pre ďalšie automatické spracovanie, následnú analýzu a dezambiguáciu. Pre korektnosť automatického určovania alfabetických reťazcov sme vytvorili tabuľku prípustných znakov. Tabuľka okrem znakov

nemeckej abecedy musí obsahovať aj niektoré ďalšie znaky/písmená, ktoré nie sú v nemeckej abecede (é, ktoré sa vyskytuje v slove *Agrément*) a pod. Program využíva znaky európskych jazykov na báze „latinky“.

- **Spracovanie/označovanie** – v tomto kroku manuálne označujeme potenciálne lexikálne jednotky ako *Diplomat*, *Vertreter* ale aj *der diplomatische Vertreter*. Pojmy sa môžu prekrývať ako napr. *der Vertreter* a *der diplomatische Vertreter*. Zároveň hľadáme koreň slova, prípadne vyhľadávací reťazec lexikálnej jednotky, *diplomatisch-er*, *Vertret-er* a pod. (obrázok č. 4), aby program automaticky identifikoval všetky ďalšie výskyty a zjednodušil manuálne aktivity spojené s vyhľadávaním a označovaním.
- **Kompilácia korpusu** – túto časť tvorí interná anotácia, ktorá pozostáva z manuálnej **lematizácie** tých lexikálnych jednotiek, ktoré boli pri čítaní označené (obrázok č. 5). Ostatné lexikálne jednotky sú nerelevantné pre odborné lexikálne minimum a ďalej sa s nimi pracuje len ako s lexikálnymi jednotkami tzv. **stopword zoznamu**. V stopword zozname sa nachádzajú prevažne synsémantiká (pronominá, prepozície, konjunkcie, partikuly a interjekcie), numerálie a tie substantíva, adjektíva, verbá a adverbiá, ktoré neboli označené za lexikálne jednotky do odborného lexikálneho minima. Tieto sa môžu stať súčasťou odborného lexikálneho minima len ak sú súčasťou lexikálnych zväzkov – viacslovných lexikálnych jednotiek, ktoré sú predmetom výskumu (napr. *das Wiener Übereinkommen über diplomatische Beziehungen*).
- **Označenie akronymov a skratiek** - okrem substantív, adjektív a verb sú vyberané aj akronymy a skratky, ako: *AA*, *EDA*, *BMEIA*, *WKÖ*, *AHKs*, *GTAI*, *DIHK*, *SECO*, *S-GE*, *SBH*. Relevantnými substantívami a adjektívami môžu byť aj vlastné mená a adjektíva z nich vytvorené a geograficko-politické substantíva a adjektíva (*Republik Österreich*, *Bundesrepublik Deutschland*, *Schweizerische Eidgenossenschaft*). Lematizátor si zapamätáva informácie, ktoré boli priradené rovnakým lexikálnym jednotkám manuálne, vďaka čomu sa ďalšie výskyty lematizujú automaticky.
- **Aplikácia kritérií** – lexikálne jednotky (jednoslovné alebo viacslovné – lexikálne zväzky), ktoré spĺňajú kritériá popísané v časti 3.3, tvoria odborné lexikálne minimum (OLM). Lexikálne jednotky s najvyššou frekvenciou a prízvovosťou využijeme ako **kľúčové slová (KWIC)** pre **ďalšie**

vyhľadávanie excerpovaných odborných textov zo stránok uvedených v časti 1.4. Excerpované texty sú následne načítané do ad hoc korpusu a spracované rovnako ako reprezentatívne dokumenty. Na základe načítania ďalších textov do ad hoc korpusu sa zmení frekvencia a prierezovosť niektorých odborných lexikálnych jednotiek. Lexikálne jednotky z odborného lexikálneho minima so slovenským ekvivalentom sú zaradené do **Nemecko-slovenského glosára**. Výsledný ad hoc korpus znázorňuje graf č. 1. Získané výsledky sú prezentované v kapitole č. 3.

Informácie o špeciálnom ad hoc korpuse vytvorenom pre vymedzenie lexikálneho minima zo slovnej zásoby odborných textov

Popísaný **ad hoc korpus** bol vytvorený predovšetkým na získanie odborných lexikálnych jednotiek z diplomacie, takže ide o typ špecializovaného **odborného korpusu** (special corpus). Bol vytvorený ako **dynamický korpus**, ktorý je možné dopĺňať o nové odborné texty z diplomacie. Dopĺňať a aktualizovať sa môžu aj deskripty, čím sa môže korpus doplniť aj o ďalšie oblasti diplomacie ako sú protokol, multilaterálna diplomacia a pod. Rovnako je tu aj potenciál rozšíriť čiastočnú lematizáciu, čo by umožnilo rozsiahlejšie použitie frekvenčnej analýzy.

V neposlednej miere existuje priestor na vylepšenie konkordančného programu, čo by prispelo k analýze kolokácií¹⁴³ pri rozširovaní výskumu. Označenie aktivít realizovaných pri vytváraní korpusu je v súlade s terminológiou z **Výberového slovníka termínov z počítačovej a korpusovej lingvistiky** (Šimková, 2006).

Program je napísaný v programovacom jazyku Java. Ide o multiplatformový, voľne dostupný objektovo orientovaný programovací jazyk – objekty z predmetnej oblasti sa mapujú na objekty programovacieho jazyka. Keďže je program multiplatformový, beží na väčšine operačných systémov pre osobné počítače, mobilné zariadenia a servery. Program umožňuje používateľovi načítať dokumenty, označovať v nich skupiny reťazcov, zodpovedajúce odborným lexikálnym jednotkám. Zároveň umožňuje označovať reťazce, ktoré nebudú ďalej analyzované (budú ignorované), do stopword zoznamu. Označené pojmy a ignorované reťazce si program zapamätá a vie rovnako označiť aj reťazce

¹⁴³ Kolokácia je v korpusovej lingvistike definovaná ako sekvencia lexikálnych jednotiek, ktorých výskyt je častejší ako náhodný.

v ďalších dokumentoch. Program umožňuje vyextrahovať štatistiky o načítaných dokumentoch a zobrazovať označené skupiny reťazcov samostatne alebo v kontexte.

Korpusovo podporovaný verus manuálny prístup riešenia problematiky

V tejto časti sme popísali metódu, ktorú sme sa rozhodli použiť na vymedzenie lexikálneho minima a určenie odborného lexikálneho minima. Metódu sme označili ako korpusovo podporovaný prístup. Aby sme ho mohli použiť, vytvorili sme ad hoc korpus empirických dát, ktoré sme získali deduktívnou metódou z reprezentatívnych a excerpovaných odborných textov diplomacie. Korpusová lingvistika zahŕňa **empirický prístup**, ktorý nevyhnutne nevyžaduje korpus a korpusovo podporovaný prístup. Korpus síce uľahčuje generalizovanie získaných záverov, ale spracovanie textov by bolo realizovateľné aj **manuálne**. Využívanie empirických dát lexikografmi bolo známe dávno predtým ako vznikla korpusová lingvistika. Zber dát pre rôzne slovníkové práce bol založený na vytváraní lístkových katalógov, ktoré sa zostavovali z lexikálnych jednotiek a ich použitia v rôznych textoch. Touto úvahou chceme poukázať na skutočnosť, že úloha mohla byť riešená aj manuálne, avšak špecializovaný korpus a korpusovo podporovaný prístup riešenie zjednodušili a vytvorili potenciál ďalšieho využitia takto získaných dát.

Uvádzame niektoré z výhod, ktoré korpus a korpusovo-podporovaný prístup prinášajú, čo bol aj jeden z dôvodov, prečo sme sa preň v práci rozhodli. Dôvody:

- možnosť dopĺňať texty;
- ľahšie získanie textov ale aj ich spracovanie;
- požiadavky, ktoré sú kladené na texty, z ktorých sa korpus vytvára dávajú základ pre generalizáciu výsledkov a hodnovernosť analýz;
- anotácie (lematizácia, uvádzanie zdroja, verzie a pod.) obohacujú dáta o informácie, ktoré by museli byť pracne dopĺňané pri manuálnom spracovaní;
- korpus obsahuje najmä prirodzené dáta z reprezentatívnych dokumentov (nielen excerpovaných častí), čo zvyšuje objektivnosť výsledkov.

V našom prípade boli tieto dôvody doplnené kontaktom na programátora, ktorý program podľa našich návrhov a požiadaviek vytvoril.

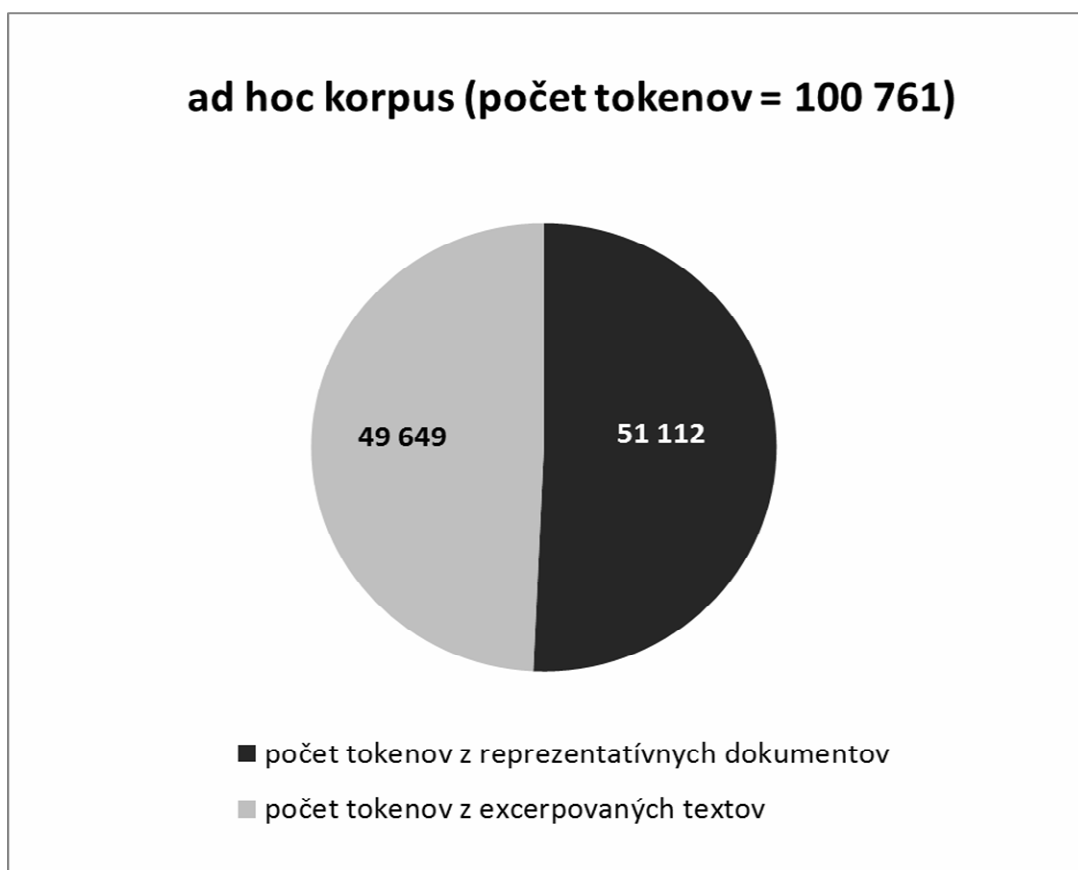
3 Výsledky aplikovaného výskumu a overenie pracovných hypotéz

V tejto kapitole prezentujeme hlavné výsledky práce, ktorými sú:

- kritériá pre vymedzenie lexikálneho minima nemeckého diplomatického jazyka;
- lexikálne minimum;
- odborné lexikálne minimum s analýzou lexikálnych jednotiek;
- Nemecko-slovenský glosár a kľúčové slová;
- overenie pracovných hypotéz.

V prvej kapitole v časti 1.1 sme pre účely práce definovali diplomaciu ako oficiálnu činnosť štátu, ktorú vykonávajú orgány štátu pre medzinárodné styky. Ďalej sme zúžili oficiálnu činnosť na aktivity diplomatov v bilaterálnej diplomacii Slovenska s tromi krajinami s nemeckým úradným jazykom – Nemeckom, Rakúskom a Švajčiarskom.

Graf č. 1: **Korpusová reprezentácia celej slovnej zásoby odborných textov**

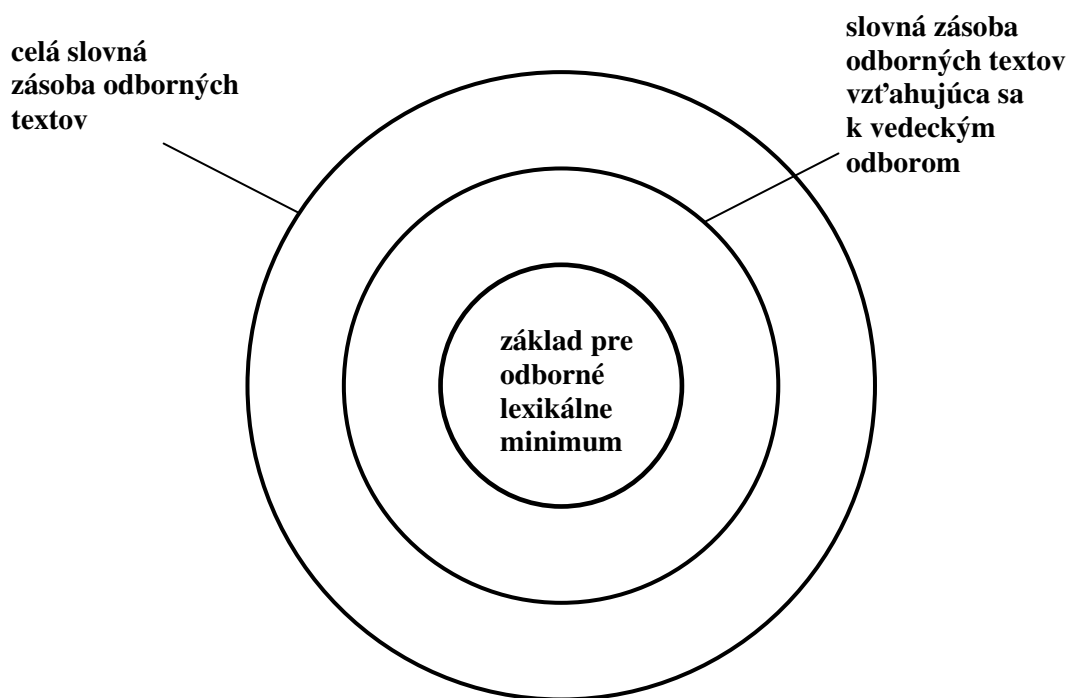
Pre zahranično-politickú, ekonomickú, kultúrnu a verejnú dimenziu bilaterálnej diplomacie, ktoré považujeme za východzie komunikačné situácie, sme stanovili

reprezentatívne dokumenty a excerpované texty, ďalej označované ako odborné texty. Ako zdroj excerpovaných textov slúžili webové stránky (časť 1.4), vyhľadane pomocou kľúčových slov (príloha práce č. 2), ktoré sme získali z reprezentatívnych dokumentov. Odborné texty boli načítané do ad hoc korpusu a spracované korpusovo podporovaným prístupom. Zloženie ad hoc korpusu znázorňuje graf č. 1.

3.1 Vymedzenie lexikálneho minima nemeckého jazyka diplomacie

Pri vymedzení kritérií pre určenie lexikálneho minima budeme vychádzať zo slovnej zásoby odborných textov, čo nám umožňuje pragmatický lingvistický prístup. Zloženie lexikálneho minima z pohľadu slovnej zásoby odborných textov znázorňuje graf č. 2.

Graf č. 2: **Slovná zásoba odborných textov**

Graf č. 1 a graf č. 2 znázorňujú dva pohľady na náš korpus. Prvý je pohľad korpusovej a druhý pragmatickej lingvistiky. Ďalej budeme skúmať:

- celú slovnú zásobu odborných textov bez odborného lexikálneho minima;
- odborné lexikálne minimum.

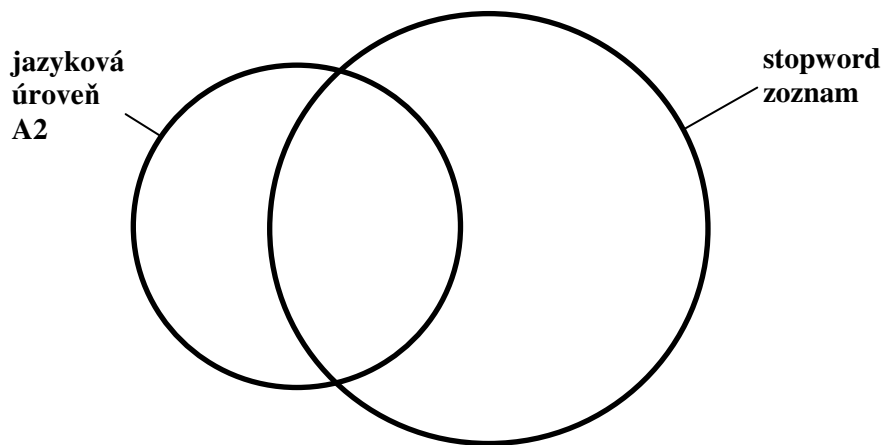
V tejto časti sa sústreďíme len na lexikálne jednotky **celej slovnej zásoby odborných textov** (graf č. 2) bez **odborného lexikálneho minima**. Lexikálne jednotky celej slovnej zásoby odborných textov bez odborného lexikálneho minima budeme analyzovať ako tokeny stopword zoznamu. Stopword zoznam obsahuje všetky lexikálne jednotky odborných textov, ktoré v procese načítavania odborných textov (reprezentatívnych dokumentov a excerpovaných textov) do ad hoc korpusu neboli označené (manuálne alebo automaticky) pre ďalšiu analýzu. Odborné lexikálne minimum tvoria označené lexikálne jednotky, ktoré splnili kritériá a budeme ich detailnejšie analyzovať v časti 3.2.

Aby sme vymedzili lexikálne minimum a za jeho pomoci dosiahli porozumenie odborného textu, budeme komparovať jednotky zo stopword zoznamu s lexikálnymi jednotkami požadovanými pre jazykové úrovne A1 až B2 SERR RE, podľa ktorých sa cudzie jazyky, a teda aj nemecký jazyk, na Slovensku vyučujú (príloha č. 4). Pri komparácii vychádzame z lexikálnych jednotiek taxatívne určených pre úroveň A2, každá ďalšia úroveň ich musí obsahovať. Chceme zistiť, či sa jednotky tvoriace náš stopword zoznam nachádzajú aj medzi lexikálnymi jednotkami, ktoré sú požadované pre jazykovú úroveň A2 a naopak. Výsledkom komparácie je zistenie, že okrem lexikálnych jednotiek nachádzajúcich sa v stopword zozname a zároveň v súbore pre jazykovú úroveň A2 obsahuje stopword zoznam aj také, ktoré sa nenachádzajú v súbore pre jazykovú úroveň A2, ako napr. *Bewusstsein, sowie, Gebiet, Wissenschaft, Forschung, hinsichtlich, Studiengebühren, etwa, Jugendaustausch, sonstigen, Symposien, Auszubildenden, Erfahrungsaustauschs, historischer, Abschlussdiplome, Portfolio, Leistungserbringung, Elemente, Bürokratie, Produkte, durchsetzen, Baustein, Wachstum, Wohlstand, konzentrieren, Erhalt, Konjunkturfragen, enger, nachhaltiges, Wirtschaftswachstum, Wettbewerbsfähigkeit, Kompetente, aufschlussreiche, Rahmenbedingungen, Fokus, angemessene, Arbeitnehmerschutzes, sozialen Ungleichheiten, Internetplattform, Internetbörse, Rekordvolumen, Exportfinanzierungsprogramm, Umweltprüfungen, Zahlungsausfallsrisiken, Absicherung, abgesichert, zügig, geprägt, Insolvenz, westlichen, entfallen, Nachfrage, ungebundene Finanzkredite, langfristigen Lieferverträgen*, a naopak, súbor pre jazykovú úroveň A2 obsahuje lexikálne jednotky ako napr. *Kellner, Kino, Geburtstagstorte, regnerisch, Hauptgang, Mondlandung, Haustür, heiraten, auswendig, Vati, abbiegen, telefonieren, Disco, Ananas, klingeln, Möhre, Heizung, Nachtschisch, bewölkt, Frühstück, angenehm, Bett, Abendbrot, Kakao, Terrasse, Süßigkeit, Kissen, Segeln, frühstücken, komisch, elektrisch*,

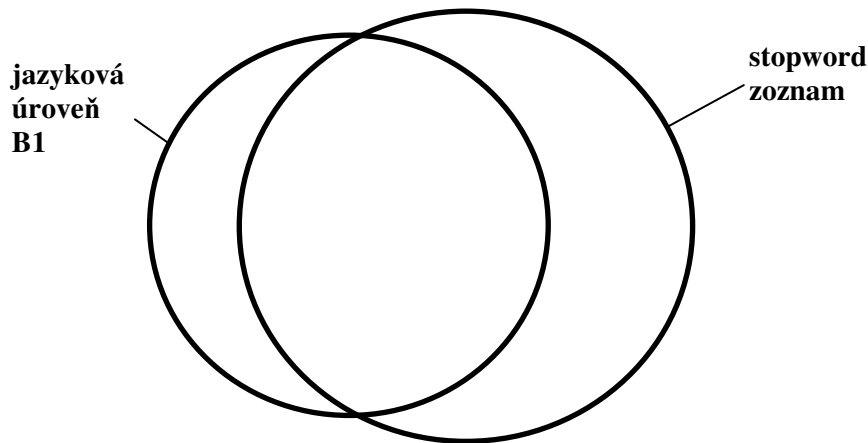
leise, Seife, doof, Kleber, Schnitzel, weinen, Obst, hell, Märchen, Pudding, Kamm, satt, schmecken, Sessel, durstig, böse, witzig, blitzt, lieb, Grippe, Tiergarten, Spinat, Reifen, Dusche, dünn, ktoré sa nenachádzajú v stopword zozname. Výsledok komparácie znázorňuje graf č. 3. Z porovnania vyplýva, že jazyková úroveň A2 (s celkovou slovnou zásobou v rozsahu 1500 lexikálnych jednotiek produktívne) nie je postačujúca na porozumenie lexiky zo stopword zoznamu. Keďže komunikačná úroveň A2 dostatočne nepokrýva lexikálne jednotky stopword zoznamu, je potrebné ich následne komparovať s lexikálnymi jednotkami komunikačnej úrovne B1.

Analýzou komunikačných okruhov ukončenej úrovne B1 a požadovanej slovnej zásoby, ktorá je v rozsahu minimálne 1800 až 2000 lexikálnych jednotiek produktívne a k tomu 500 lexikálnych jednotiek receptívne, sme dospeli k záveru, že táto úroveň sa javí ako postačujúca (graf č.4), napriek tomu, že sa v nej nenachádzajú všetky lexikálne jednotky zo stopword zoznamu. V komunikačných okruhoch úrovne B1 sú už obsiahnuté lexikálne jednotky z oblasti hospodárstva a kultúry, čo zvýši porozumenie odborných textov bilaterálnej diplomacie.

Graf č. 3: Komparácia výskytu lexikálnych jednotiek jazykovej úrovne A2 s lexikálnymi jednotkami stopword zoznamu

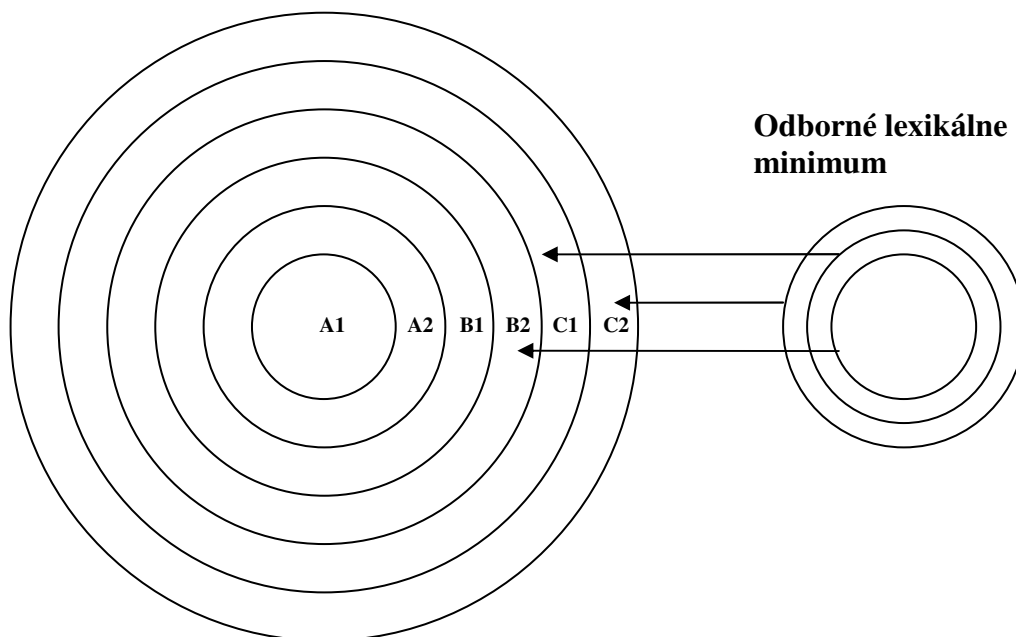

Graf č. 4: **Komparácia výskytu lexikálnych jednotiek jazykovej úrovne B1 s lexikálnymi jednotkami stopword zoznamu**

Graf č. 5: **Lexikálne minimum zložené z odborného lexikálneho minima a slovnej zásoby jednotlivých jazykových úrovní (B2 – C2)**

Jazykové úrovne A1 – C2 SERR RE

Komparáciou sme sa snažili nájsť takú jazykovú úroveň, ktorá čo najviac obsahuje lexikálne jednotky celej slovnej zásoby odborných textov okrem lexikálnych jednotiek odborného lexikálneho minima. Z predchádzajúcich úvah plynie, že ňou je **ukončená úroveň B1**, ktorá postačujúco pokrýva požadovanú lexiku nami vytvorenej slovnej zásoby odborných textov (stopword zoznamu) – až na lexiku odborného lexikálneho minima. Hľadané **lexikálne minimum** môžeme vyskladať z lexiky ukončenej jazykovej úrovne B1

a odborného lexikálneho minima. Odborné lexikálne minimum môžeme podľa potrieb variovať – použiť ho len na jednu z dimenzií (zahranično-politickú, hospodársku, kultúrnu či verejnú), prípadne na konkrétnu krajinu, a tak využívať odborné lexikálne minimum vcelku alebo v jeho častiach (graf č. 5).

V Európe a aj na Slovensku sa kompetencie v cudzom jazyku získavajú podľa komunikačných úrovní. Úrovniam je prispôsobený aj výber učebníc a vzdelávacie procesy, napr. dotácia hodín a pod. Jazykové úrovne sú okrem lexiky definované komunikačnými okruhmi, ktoré vychádzajú z troch domén – z domény privátnej, verejnej a domény vzdelávacej a profesijnej¹⁴⁴. V lexikálnom minime slovnej zásoby odborných textov sa nevyskytuje lexika z privátnej domény a len čiastočne lexika z domény vzdelávacej a profesijnej. Pri identifikácii požadovanej jazykovej úrovne sme sledovali požiadavku, aby jazyková úroveň obsahovala v čo najväčšom rozsahu lexiku zo stopword zoznamu, čím sa zabezpečí porozumenie odborných textov. **Výsledky komparácie a analýzy môžeme zhrnúť do kritérií, ktoré vymedzujú lexikálne minimum:**

- **ohraničenie vedeckého odboru** – v našom prípade **bilaterálna diplomacia**;
- **definovanie komunikačných situácií** – **dimenzie bilaterálnej diplomacie** (zahranično-politická, konzulárna, hospodárska, kultúrna a verejná);
- **výber odborných textov** pre dané komunikačné situácie vo vedeckom odbore – v našom prípade **reprezentatívne dokumenty a excerpované texty** pre dimenzie bilaterálnej diplomacie;
- **určenie najnižšej postačujúcej jazykovej úrovne** – v skúmanom prípade bola určená **ukončená úroveň B1**;
- vytvorenie **odborného lexikálneho minima**.

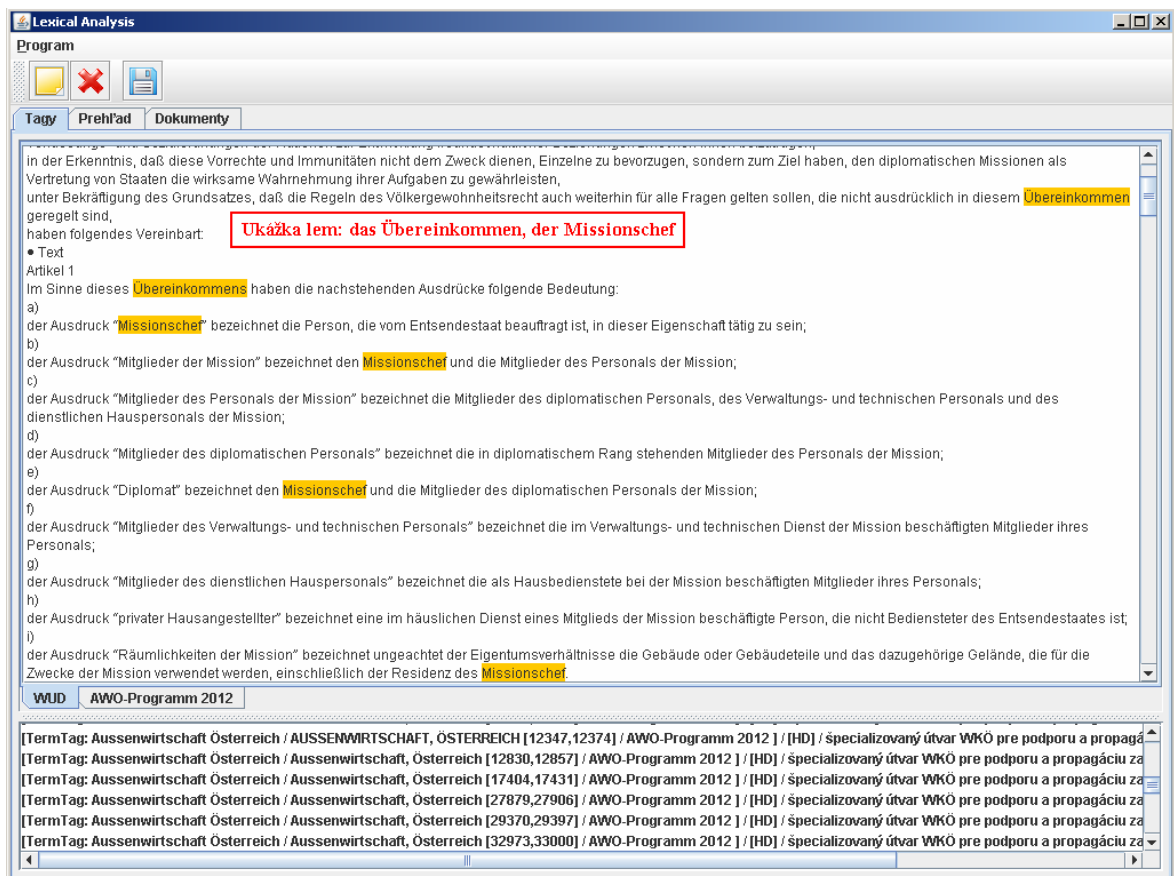
Kritéria nachádzajú opodstatnenie aj v samotnom procese osvojovania odbornej lexiky, ktoré by malo byť cielené, odvodené od aktuálneho stavu odbornej lexiky a opierať sa o požiadavky praxe (viď kapitola 4).

¹⁴⁴ Die private Domäne (die Privatsphäre, das individuelle Leben mit der Familie und den Freunden), die öffentliche Domäne, die berufliche Domäne und die Bildungsdomäne (Gemeinsamer europäischer Referenzrahmen (GER) für Sprachen).

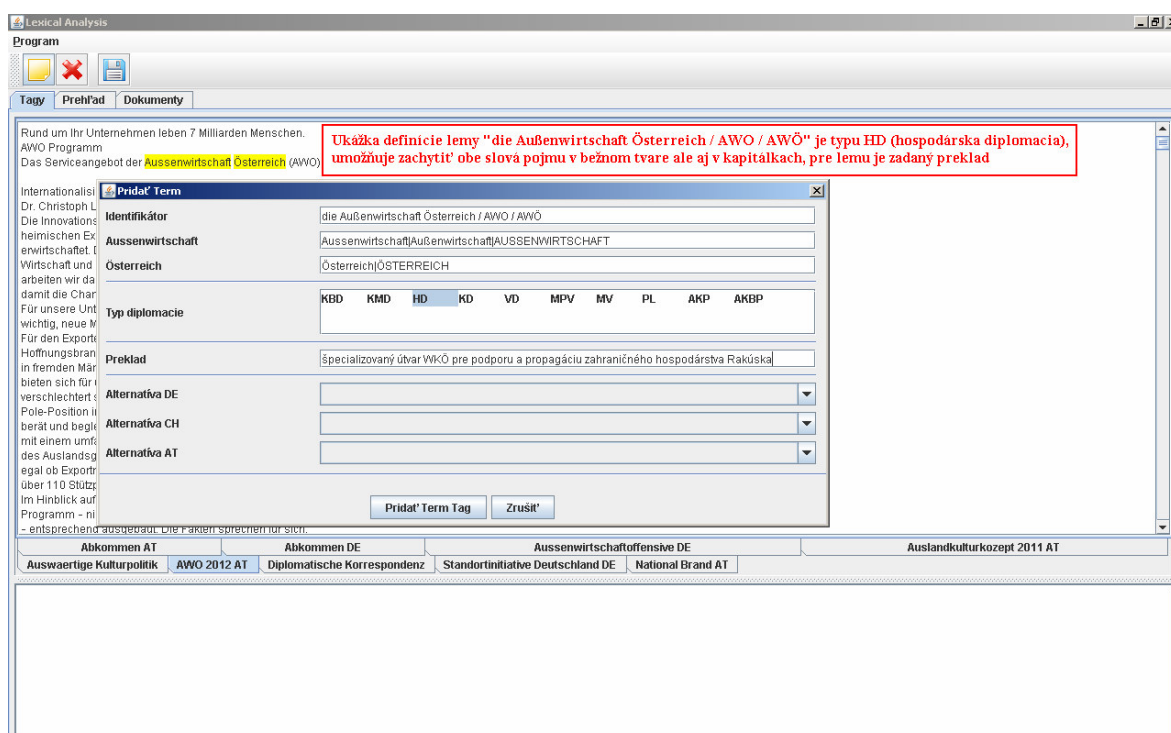
3.2 Odborné lexikálne minimum a analýza lexikálnych jednotiek nemeckého jazyka diplomacie

V tejto časti sa venujeme slovnej zásobe odborných textov v užšom a v širšom zmysle, z ktorých stanovíme **odborné lexikálne minimum**. Tokeny/lexikálne jednotky, ktoré boli v priebehu načítavania odborných textov do ad hoc korpusu označené, boli následne lematizované pre potreby ďalšej analýzy. Lematizované lexikálne jednotky spĺňajúce kritériá zadefinované v časti 3.3, patria k lexikálnym jednotkám **odborného lexikálneho minima**. Obrázky č. 4 a č. 5 demonštrujú detekciu lem pre odborné lexikálne minimum a bilingválnu reprezentáciu (preklad lem) v ad hoc korpuse pre Nemecko-slovenský glosár.

Obrázok č. 4: Detekcia lem v ad hoc korpuse pre odborné lexikálne minimum

Obrázok č. 5: Lema s prekladom v ad hoc korpuse pre Nemecko-slovenský glosár

Jazyk a diplomacia sú úzko prepojené, čo pozorujeme aj na lexike obsiahnutej v odbornom lexikálnom minime, v ktorom sa okrem nemeckých nachádzajú lexikálne jednotky prevzaté z latinského, francúzskeho alebo anglického jazyka. V pôvode slov sa odzrkadľuje skutočnosť, že boli obdobia, keď bol niektorý zo spomínaných jazykov preferovane používaný ako diplomatický jazyk. V Európe plnil úlohu diplomatického jazyka latinský jazyk, neskôr francúzsky a v poslednej dobe, najmä po Druhej svetovej vojne, anglický jazyk. Možno povedať, že dominancia jazyka v diplomacii je založená na politickej, strategickej, ekonomickej alebo inej prevahe krajiny v medzinárodných súvislostiach (Nick 2001).

Medzi lematizované lexikálne jednotky z odborných textov v užšom zmysle, ktoré tvoria odborné lexikálne minimum, patria lexikálne jednotky z dokumentov WÜD, WÜK, Die Diplomatische Korrespondenz a excerpovaných textov z webových stránok aktérov bilaterálnej diplomacie, ktorými sú veľvyslanectvá a ministerstvá zahraničných vecí. Tieto vykazujú aj najvyšší počet lexém latinského alebo francúzskeho pôvodu. Príklad lexikálnych jednotiek prevzatých z latinského alebo francúzskeho jazyka: *persona grata*, *persona non grata*, *Exequatur*, *Agrément*, *Aide-mémoire*, *Lettres de créance* (*das Beglaubigungsschreiben*), *attaché a chargé d'affaires*, *atd.* Príklad lexém, ktoré sú prevzaté z anglického jazyka: *Non Paper/non paper*, *die Public Diplomacy* a pod.

V diplomatickom jazyku pozorujeme situácie, keď sa popri niektorých odborných pojmoch (často francúzskeho pôvodu) vyskytujú aj nové (najčastejšie anglické). Napríklad: *das Aide-mémoire* je v medzinárodných vzťahoch označenie pre neoficiálnu, navrhovanú dohodu alebo neoficiálny, prerokovaný text. V súčasnosti sa však označenie *Aide-mémoire* často nahrádza dokumentom s označením *non paper/Non Paper*, najmä v multilaterálnej diplomacii.

V odbornom lexikálnom minime sú lematizované aj jednotky z odborných textov v širšom zmysle:

- z hospodárskej diplomacie;
- z kultúrnej diplomacie;
- z verejnej diplomacie;
- z vedeckých odborov ako napr. právo, medzinárodné právo, medzinárodné vzťahy a pod.

Slovná zásoba odborných textov zameraná na vedecké odbory (iné ako tu vymenované) je súčasťou stopword zoznamu a bola analyzovaná v predchádzajúcej časti. Časť slovnej zásoby z práva, medzinárodného práva a medzinárodných vzťahov je automatickou a neoddeliteľnou súčasťou jazyka diplomacie, vyplýva čiastočne už z jej samotnej podstaty, keďže charakteristické texty pre diplomáciu sú napr. zákony, programové vyhlásenia, dohody, dohovory a zmluvy – najmä medzinárodné multilaterálne a bilaterálne. Pri hospodárskej a kultúrnej diplomacii bola predmetom analýzy ich inštitucionálna štruktúra, z oblasti odborných textov vzájomné bilaterálne dohody, ak boli uzavreté, a programové vyhlásenia štátov pre hospodársku a kultúrnu diplomáciu. Nástroje, ktoré na plnenie svojich cieľov a programov jednotlivé krajiny využívajú, patria viac do oblasti hospodárstva a kultúry ako do diplomacie, preto nie sú v tomto štádiu analyzované.

Pri inštitucionálnej štruktúre **hospodárskej diplomacie** ide prednostne o pomenovanie **hospodárskych referátov veľvyslanectiev** (*Wirtschaftsreferat* – označenie hospodárskeho referátu na nemeckom veľvyslanectve, *AußenwirtschaftsCenter* – označenie hospodárskeho referátu na rakúskom veľvyslanectve a *Handelsdelegation* alebo *Swiss Business Hub* – označenie hospodárskeho referátu na Švajčiarskom veľvyslanectve); **názvy aktérov**, ktorí sa zúčastňujú na hospodárskej diplomacii týchto krajín (*Deutsche Auslandshandelskammern/AHKs*, *Gesellschaft für Außenwirtschaft und Standortmarketing, GmbH* – *Germany Trade & Invest/GTAI* – nemeckí aktéri,

Wirtschaftskammer Österreich/WKÖ, Außenwirtschaft Österreich/AWÖ, Außenwirtschaft Austria/Advantage Austria – rakúski aktéri, *Staatssekretariat für Wirtschaft/SECO, Switzerland Global Enterprise/S-GE* – švajčiarski aktéri). Ďalej sem patria **názvy ministerstiev hospodárstva** (*Bundesministerium für Wirtschaft und Energie/BMWi* – v Nemecku, *Bundesministerium für Wissenschaft, Forschung und Wirtschaft/BMFWF* – v Rakúsku a *Eidgenössisches Departement für Wirtschaft, Bildung und Forschung/WBF* – vo Švajčiarsku).

Pri **kultúrnej diplomacii** ide o pomenovanie kultúrnych **referátov** (*Kulturreferat* – pomenovanie kultúrneho referátu nemeckého veľvyslanectva, *Kulturforum* – pomenovanie kultúrneho referátu rakúskeho veľvyslanectva) a o **názvy aktérov**, ktorí sa zúčastňujú na kultúrnej diplomacii týchto krajín (*Goethe Institut, Deutschland-Zentren* – Nemecko, *Österreich Institut, Österreich-Bibliotheken* – Rakúsko, *Pro Helvetia* – Švajčiarsko, na slovenských ZÚ buď *Kulturreferat* alebo *Slowakisches Institut*). Tieto názvy sú doplnené o **kultúrne koncepcie** (napr. v Nemecku sú to *Auswärtige Kulturpolitik/AKP, Auswärtige Kultur- und Bildungspolitik/AKBP*). K tejto lexike môžeme pripojiť aj **názvy ministerstiev zahraničných vecí** (*das Auswärtige Amt/AA* – v Nemecku, *Bundesministerium für Europa, Integration und Äußeres/BMEIA* – v Rakúsku, *das Eidgenössische Departement für auswärtige Angelegenheiten/EDA* – vo Švajčiarsku).

Pri odbornej lexike z oblasti hospodárskej a kultúrnej diplomacie pozorujeme v súčasnosti tri tendencie:

1. Prvou tendenciou sú časté zmeny v názvoch inštitúcií, napr. ministerstva zahraničných vecí Rakúska (*Bundesministeriums für auswärtige Angelegenheiten/BMaA* premenované v roku 2007 na *Bundesministerium für europäische und internationale Angelegenheiten/BMeiA*, od roku 2014 je to *Bundesministerium für Europa, Integration und Äußeres/BMEIA*)¹⁴⁵, alebo ministerstvo hospodárstva v Nemecku (od roku 2013 *Bundesministerium für Wirtschaft und Energie/BMWi*, predtým *Bundesministerium für Wirtschaft und Technologie/BMWi*, predtým *Bundesministerium für Wirtschaft und Arbeit/BMWA*, predtým *Bundesministerium für Wirtschaft und Technologie/BMWi*, bolo založené v roku 1917 ako *Reichswirtschaftsamt* a v roku 1919 sa zmenilo na *Reichswirtschaftsministerium*); v Rakúsku

¹⁴⁵ Na Slovensku bolo premenované MZV v roku 2012 na MZVaEZ, aby vyjadriло účasť a úlohy riešené v rámci EÚ.

v súčasnosti *Bundesministerium für Wissenschaft, Forschung und Wirtschaft/BMWFW* (predtým *Bundesministerium für Wirtschaft, Familie und Jugend/BMWFJ*) a vo Švajčiarsku v súčasnosti *Eidgenössisches Departement für Wirtschaft, Bildung und Forschung/WBF* (do roku 2013 *Eidgenössisches Volkswirtschaftsdepartement/EVD*).

2. Druhou tendenciou je časté používanie anglických názvov ako: *Germany Trade & Invest, Advantage Austria, Switzerland Global Enterprise* alebo *Swiss Business Hubs* alebo kombinácia nemeckého a anglického slova v názve napr. *Außenwirtschaft Austria*.
3. Treťou tendenciou je, že skratky pre inštitúcie nie sú vždy odvodené presne z ich názvov, napr. *Eidgenössisches Departement für Wirtschaft, Bildung und Forschung* vo Švajčiarsku má skratku *WBF* a *Bundesministerium für Wirtschaft und Energie* v Nemecku má skratku *BMWi*, preto je potrebné si názvy a skratky neustále overovať.

Za povšimnutie stojí aj skutočnosť, že na rozdiel od Rakúska si Ministerstvo zahraničných vecí v Nemecku (*Auswärtiges Amt*¹⁴⁶) historicky drží svoj názov, dokonca dlhšie ako napr. *Foreign & Commonwealth Office/FCO* Spojeného kráľovstva Veľkej Británie a Severného Írska. *FCO* má svoj súčasný názov od roku 1968, predtým, od roku 1782 malo názov *Foreign Office/FO*.

Veľmi špecifická je situácia v odbornej lexike verejnej diplomacie. Náplňou verejnej diplomacie sú témy spojené s kultúrou, prípadne zahraničnou hospodárskou diplomaciou a politikou. V poslednej dobe sa s verejnou diplomaciou spájajú témy, akými sú tvorba značky/brandingu krajiny a jednotná prezentácia štátu. V odbornej lexike verejnej diplomacie registrujeme tendenciu používania anglických slov v nemeckom jazyku napr.: *Public Diplomacy* namiesto *die Öffentliche Diplomatie* ako napr. – *Dabei geht es bei Public Diplomacy nicht um die Kommunikation zwischen Politikern*

¹⁴⁶ V roku 1810 vzniklo prvé samostatné Ministerium der auswärtigen Angelegenheiten Pruska. V roku 1871 bol úrad premenovaný na *Auswärtiges Amt des Deutschen Reiches* (obdobie 1871 – 1918). Pod názvom *das Auswärtige Amt/Auswärtiges Amt/AA* je nemecké ministerstvo zahraničných vecí známe dodnes. Po rozdelení Nemecka, v rokoch 1949 – 1990 boli dve ministerstvá. AA ostal v západnej časti (Bundesrepublik Deutschland, BRD) a v roku 1951 bol presťahovaný do Bonnu. Vo východnej časti (Deutsche Demokratische Republik, DDR) sa vytvorilo Ministerium für Auswärtige Angelegenheiten der DDR v Berlíne. Po zjednotení Nemecka (Deutsche Wiedervereinigung) v roku 1990, sa zjednotil aj *Auswärtiges Amt*.

oder Diplomaten, im Sinne klassischer Diplomatie auf Regierungsebene. Vielmehr gemeint ist die Kommunikation zwischen einem Staat und den Bevölkerungen im Ausland. Na webovej stránke *Auswärtiges Amt* sa hovorí o *Public Diplomacy der deutschen Auslandsvertretungen*, hoci zahraničné vzťahy s verejnosťou/zahraničná verejná diplomacia majú aj svoje nemecké označenie – *öffentliche Diplomatie* alebo *Auslandsöffentlichkeitsarbeit* a domáca verejná diplomacia alebo domáce vzťahy s verejnosťou *Inlandsöffentlichkeitsarbeit*. Ďalšie použitia – *Stärken wie auch Schwächen der deutschen Public Diplomacy* alebo *Intensität der Public Diplomacy, Instrumente aus dem Gebiet der Public Relations* alebo *der Soft Power, Politische PR* a pod.

Keďže sme identifikovali rozdiely v inštitucionálnej štruktúre hospodárskej a kultúrnej diplomacie Nemecka, Rakúska a Švajčiarska, predpokladali sme, že sa rozdiely vyskytnú aj v odbornej lexike z oblasti klasickej diplomacie. Túto skutočnosť sme overovali na nemeckom, rakúskom a švajčiarskom preklade WÜD a WÜK. Identifikovali sme jednak nepodstatné rozdiely, ako napr. nemecký a rakúsky dokument WÜD a WÜK používa *ß* (*Abschluß, Außenministern, Paß*), švajčiarsky *ss* (*Abschluss, Ausssenministern, Pass*). V nemeckej a rakúskej verzii sa nachádzali (*Absätzen, Kapitän, Pflegers*), vo švajčiarskej verzii (*Ziffern, Kommandant, Beistandes*). Vyskytli sa aj lexikálne jednotky, ktoré boli rôzne v každej verzii napr. v nemeckej verzii (*sofort, Flugzeugunglücken, inneren Gewässern, Ersteinrichtung*), v rakúskej verzii (*rasch, Unglücken in der Luft, Binnengewässern, erste Niederlassung*) a vo švajčiarskej verzii (*unverzüglich, Flugunfällen, Binnengewässern, Ersteinrichtung*) a iné. Za relevantné však môžeme považovať len rozdiely v lexike bilaterálnej diplomacie Viedenských dohovorov prezentované v tabuľke č. 3 a 4 (rozdiely z oblasti lexiky multilaterálnej diplomacie nie sú predmetom komparácie, a preto nie sú súčasťou tabuliek).

Tabuľka č. 3: **Príklady lexikálnych rozdielov v oblasti bilaterálnej diplomacie vo WÜD**

Nemecko (DE)	Rakúsko (AT)	Švajčiarsko (CH)
Agrément	Agrement	Agrément
Agrements	Agrements	Agréments
Diplomat	Diplomat	diplomatischer Vertreter
Luftwaffenattachés	Luftattachés	Luftattachés

Tabuľka č. 4: **Príklady lexikálnych rozdielov v oblasti bilaterálnej diplomacie vo WÜK**

Nemecko (DE)	Rakúsko (AT)	Švajčiarsko (CH)
konsularische Vertretungen	konsularische Vertretungen	konsularischer Posten
Leiter der konsularischen Vertretung	Leiter der konsularischen Vertretung	Chef des konsularischen Postens
Konsularbeamter	Konsul	Konsularbeamter
Bediensteter des Verwaltungspersonals oder technischen Personals	Bediensteter des Verwaltungspersonals oder technischen Personals	Konsularangestellter
Mitglieder der konsularischen Vertretung	Mitglieder der konsularischen Vertretung	Mitglieder des konsularischen Postens
die Konsulbeamten	die Konsuln	die Konsulbeamten
Berufskonsulbeamte	Berufskonsuln	Berufs-Konsulbeamte
Wahlkonsulbeamte	Honorarkonsuln	Honorar-Konsulbeamte
Rang (der konsularischen Vertretung)	Rang (der konsularischen Vertretung)	Klasse (des konsularischen Postens)
Bestellung und Zulassung (von Leitern konsularischer Vertretungen)	Bestellung und Zulassung (von Leitern konsularischer Vertretungen)	Ernennung und Zulassung (von Chefs konsularischer Posten)
(Bestallungsschreiben oder Notifikation der) Bestellung	(Bestallungsschreiben oder Notifikation der) Bestellung	(Bestallungsschreiben oder Notifikation der) Ernennung
Sitz der konsularischen Vertretung	Sitz der konsularischen Vertretung	Sitz des konsularischen Postens
amtierender Leiter	amtierender Leiter	Verweser (des konsularischen Postens)
Diplomat	Diplomat	diplomatischer Vertreter
Aufgaben übernehmen	Aufgaben übernehmen	Stellung antreten
beauftragt werden	ermächtigt werden	beauftragt werden
bestellen	bestellen	Ernennen
bitten	bitten	Verlangen
dienstliche Tätigkeit	dienstliche Tätigkeit	Amt antritt
aufnimmt / Amt antritt	aufnimmt / Amt antritt	

Residenz des Leiters der konsularischen Vertretung diplomatischen oder konsularischen Kuriergepäcks	Residenz des Leiters der konsularischen Vertretung diplomatischen oder konsularischen Dienstpostsendungen	Residenz des Chefs des konsularischen Postens diplomatischen oder konsularischen Kuriergepäcks
das konsularische Kuriergepäck	die konsularische Dienstpostsendung	das konsularische Kuriergepäck
Gepäck	Sendung	Gepäck
Posten antreten, dienstliche Tätigkeit aufnehmen	Posten antreten, dienstliche Tätigkeit aufnehmen	Posten antreten

Používanie nemeckého jazyka v diplomacii vo Švajčiarsku ovplyvňuje aj skutočnosť, že jedným z oficiálnych jazykov OSN je francúzsky jazyk, ktorý je zároveň aj jedným z úradných jazykov vo Švajčiarsku, preto Švajčiari v oficiálnej diplomatickej komunikácii preferujú francúzštinu.

V hospodárskej a kultúrnej diplomacii Nemecka a Rakúska sme identifikovali rozdiely aj v používaní pojmov *Wirtschaftsdiplomatie* a *Kulturdiplomatie*. Rakúšania používajú označenie *Wirtschaftsdiplomatie*, *Kulturdiplomatie*. Niekedy nahrádzajú pojem *Kulturdiplomatie* aj pojmom *Auslandskultur*, najmä keď chcú zdôrazniť, že ministerstvo BMEIA je viac koordinátorom ako organizátorom rôznych kultúrnych podujatí Rakúska v zahraničí. Nemci, pokiaľ hovoria o vlastnej hospodárskej diplomacii, uprednostňujú označenie *Außenwirtschaftsförderung* a chápu ju veľmi komplexne ako *Handelsförderung* (*Exportförderung* a *Importförderung*) a *Förderung von Direktinvestitionen (inländische Direktinvestitionen im Ausland a ausländische Direktinvestitionen im Inland)*. Rovnako často používajú namiesto *Kulturdiplomatie* aj výraz *auswärtige Kultur*, nie *Auslandskultur* ako Rakúšania, a chápu ju ako kultúrnu diplomaciu, ktorú koordinuje ministerstvo zahraničných vecí *Auswärtiges Amt*. Keďže predmetom práce je lexikálna rovina riešení, musíme zdôrazniť, že aj na tejto úrovni sa vyskytujú interkultúrne rozdiely, na ktoré poukazujeme, a ktoré je potrebné zohľadniť aj v procese cieleného osvojovania si nemeckého diplomatického jazyka.

3.3 Nemecko-slovenský glosár a kľúčové slová

Nemecko-slovenský glosár je vytvorený z lexikálnych jednotiek **odborného lexikálneho minima**. Do odborného lexikálneho minima sme vybrali lexikálne jednotky z označených jednotiek na základe frekvencie v celom ad hoc korpuse a ich prierezovosti – výskytu v jednotlivých odborných textoch a dimenziách. Do odborného lexikálneho minima a glosára sa dostali nielen **názvy aktérov**, ktorí sa na diplomacii podieľajú, ale aj ich **skratky**. Pre ich zaradenie sa bral celkový výskyt lexikálnej jednotky (názvu aj skratky) v celom ad hoc korpuse. Pre ilustráciu postupu pri napočítavaní frekvencie výskytu uvádzame niekoľko príkladov:

- Skratka *AWÖ* sa v dokumente **AWÖ Programm 2012** vyskytuje 75x, v tom istom dokumente sa vyskytuje v neskrátenom tvare ako *Außenwirtschaft Österreich* 8x, z toho 7x spolu so skratkou *AWÖ*. Názov *Außenwirtschaft Austria*, hoci sa v ad hoc korpuse vyskytol len 2x, sa do glosára dostal, lebo ide o sukcesívnosť názvu *Außenwirtschaft Österreich/AWÖ*.
- *Germany Trade & Invest* (aj v tvare *Germany Trade and Invest*) sa v materiáli *Außenwirtschaftsoffensive – Chancen nutzen weltweit* vyskytuje 6x, z toho 3x spolu so skratkou. Nemecký ekvivalent *Gesellschaft für Außenwirtschaft und Standortmarketing* sa nevyskytuje ani raz. Vysoký výskyt skratky *GTAI* v excerpovaných textoch zabezpečil, že sa pojem vyskytuje v glosári.
- V materiáli **Außenwirtschaftsoffensive – Chancen nutzen weltweit** sa skratka *AHK/AHKs* vyskytuje 11x, celý názov *Auslandshandelskammer* 16x. Názov *Deutscher Industrie- und Handelskammertag* sa vyskytol 4x, z toho 3x spolu so skratkou *DIHK*, ďalšie výskyty sú z excerpovaných textov.
- V dokumente *Auslandskulturkonzept 2011* sa *Auslandskulturpolitik* vyskytlo spolu 22x.

Lexikálna jednotka **bola zaradená do odborného lexikálneho minima** a následne do **Nemecko-slovenského glosára**, ak spĺňala jedno z nasledujúcich kritérií (pričom väčšina zaradených jednotiek spĺňala viacero kritérií súčasne):

1. **frekvencia výskytu** lexikálnej jednotky bola 10 a viac ($f(\text{výskytu}) > 10$), napr.:
der Missionschef (36), *der Diplomat* (31), *die Mission* (107),
das Übereinkommen (61) *die Vorrechte und Immunitäten* (46),
der Empfangsstaat (263), *der Entsendestaat* (143);

2. prierezovosť – lexikálna jednotka sa vyskytovala v odborných textoch z rôznych dimenzií bilaterálnej diplomacie, napr.: *bilateral, die Botschaft, der Botschafter, die Außenwirtschaftsförderung*, alebo vo viacerých reprezentatívnych dokumentoch v rámci jednej dimenzie;

3. lexikálna jednotka bola v dokumente definovaná ako pojem, napr.:

- *der Missionschef* – Der Ausdruck "Missionschef" bezeichnet die Person, die vom Entsendestaat beauftragt ist, in dieser Eigenschaft tätig zu sein.
- *die Note, (diplomatische) Note* – Der Ausdruck „die Note“ – bezeichnet entweder ein Instrument der diplomatischen Korrespondenz oder konstituierenden Bestandteil eines internationalen Abkommens, der völkerrechtliche Rechte und Pflichten nach sich ziehen kann.
- *der Geschäftsträger ad interim* – Der Ausdruck bezeichnet die Person, die den Missionschef (Botschafter) vertritt, wenn dessen Posten vakant ist.
- Ďalšími takými výrazmi sú napr. *das Hoheitsgebiet des Empfangsstaates, die Hoheitszeichen des Entsendestaats, der Internuntius, der Nuntius, der Militärattaché, der (diplomatische) Brief*.

4. lexikálna jednotka označovala názov reprezentatívneho dokumentu, ktorý bol diplomatický, napr. *WÜD, WÜK* alebo názov aktéra zúčastňujúceho sa diplomacie napr. názvy relevantných ministerstiev.

Lexikálna jednotka **nebola zaradená do odborného lexikálneho minima**, hoci bola v dokumente definovaná ako pojem, ak sa pojem používa zriedkavo alebo sa nepoužíva v bilaterálnej diplomacii Slovenska s Nemeckom, Rakúskom a Švajčiarskom, a to z dôvodu, že cieľom je vytvoriť lexikálne minimum, napr.:

- *Lettres de récréance (das erneute Beglaubigungsschreiben)* – pojem sa používa zriedkavo a vykazoval nízku frekvenciu výskytu aj prierezovosť.

Do výskytu odbornej lexikálnej jednotky boli započítané všetky jej „zastúpenia“ aj s ohľadom na sukcesívnosť jej označení v súčasnosti:

- *Außenwirtschaft/Aussenwirtschaft Austria*, predtým *Außenwirtschaft Österreich/AWÖ*;
- *Bundesministerium für Wissenschaft, Forschung und Wirtschaft/BMFWF*, predtým *Bundesministerium für Wirtschaft, Familie und Jugend/BMWF*;
- *Deutscher Industrie- und Handelskammertag/DIHK* predtým *Deutscher Industrie- und Handelskammertag/DIHT*;

- *Eidgenössisches Departement für Wirtschaft, Bildung und Forschung/WBF*; predtým *Eidgenössisches Volkswirtschaftsdepartement/EVD* a pod.

Lexikálne jednotky odborného lexikálneho minima reprezentujú jednak jednotlivé dimenzie bilaterálnej diplomacie, jednak rôzne slovné druhy (sú nimi substantíva, adverbiá, ale aj verbá) a sú jednoslovné a viacslovné. S ohľadom na frekvenciu výskytu a svoju prerezovosť sa do odborného lexikálneho minima dostali z excerpovaných textov jednotky – *der Botschaftsrat, der Botschaftssekretär, das diplomatische Protokoll, der Doyen des diplomatischen Korps, die Exzellenz, die Liste des Diplomatischen Korps/Korps, der protokollarische Dienst* a ďalšie.

Do odborného lexikálneho minima neboli zaradené názvy aktérov, ktorí sa zúčastňujú na multilaterálnej diplomacii, ako napr. *EUNIC (European Union National Institutes for Culture), UNESCO, WTO, G8, G20, VN (UNO)* atď.

Nemecko-slovenský glosár obsahuje lexikálne jednotky odborného lexikálneho minima v nemeckom jazyku a ich slovenský ekvivalent. Glosár zohľadňuje aj špecifickosť jednotiek viazaných na krajinu (jednotky sú podľa krajiny pôvodu označené: DE, AT, CH, SK). Súčasťou je aj dopĺňajúca poznámka, ktorá rozširuje prípadne vysvetľuje jednotlivé pojmy. Nemecko – slovenský glosár tvorí prílohu práce č. 1.

Názvy aktérov zúčastňujúcich sa na diplomacii krajiny (hospodárskej, kultúrnej a pod.), názvy ministerstiev a ich skratky považujeme za špecifickú časť nielen odborného lexikálneho minima ale aj samotného jazyka diplomacie, a preto sa musí tejto lexike venovať zvýšená pozornosť. Špecifická časť jazyka sa prejavuje previazanosťou s inštitucionálnou štruktúrou, intertextualitou a pod. Jej prítomnosť v nemeckom jazyku diplomacie poukazuje na skutočnosť, že nemecký jazyk používaný v bilaterálnej diplomacii nie je univerzálnym diplomatickým jazykom nemecky hovoriacich krajín.

Kľúčové slová

Po načítaní reprezentatívnych dokumentov (špecifikovaných v časti 1.4) boli z ad hoc korpusu vybrané najfrekventovanejšie a najprierezovejšie lexikálne jednotky odborného lexikálneho minima ako kľúčové slová (Key Words In Context/KWIC) (vo forme jedno- alebo viacslovných jednotiek, prípadne vyhľadávacích reťazcov) pre získanie odborných excerpovaných textov z webových stránok špecifikovaných v časti 1.4. Identifikované odborné excerpované texty boli načítané do ad hoc korpusu a spracované ako predchádzajúce reprezentatívne dokumenty.

Výsledky, ktoré sme získali, nám zároveň potvrdili vhodnosť výberu reprezentatívnych dokumentov. Na základe excerpovaných textov sa zvýšila frekvencia výskytu, a zároveň doplnila prierezovosť väčšiny odborných lexikálnych jednotiek odborného lexikálneho minima z reprezentatívnych dokumentov. Kľúčové slová a ich prostredníctvom získané lexikálne jednotky tvoria prílohu práce č. 2.

3.4 Overenie pracovných hypotéz

V časti 2.1 sme sformulovali pracovné hypotézy, ktorých overenie dokazujeme na základe skúmania predloženej problematiky a analýzou vybraných odborných textov.

Hypotéza č. 1 – nemecký jazyk ako diplomatický jazyk nachádza svoje uplatnenie najmä v bilaterálnej diplomacii medzi Slovenskom, Nemeckom, Rakúskom a Švajčiarskom. Hypotézu **sme overili** na základe informácií z dokumentu *Diplomatická prax SR* a informácií z MZVaEZ SR. Údaje o samotnom priebehu komunikácie sme následne doplnili e-mailovou korešpondenciou so slovenskými ZÚ v Berlíne, Viedni a Berne a veľvyslanectvami Nemecka, Rakúska a Švajčiarska v Bratislave (časť práce 1.2).

Potvrdila sa aj hypotéza č. 2. Na bilaterálnej diplomacii najmä hospodárskej a kultúrnej sa zúčastňuje veľký počet rôznych aktérov, škála a rôznorodosť týchto aktérov sa zväčšuje. **Tieto trendy sú pozorovateľné a premietajú sa aj do lexiky odborných textov.** Pozorujeme aj časté zmeny názvov aktérov a ich premenovávania. Príkladom je *Außenwirtschaft/Aussenwirtschaft Austria, predtým WKÖ/AWÖ*, ďalšie vid' v časti 3.2. Veľký počet aktérov korešponduje so skutočnosťou, na ktorú sme sa odvolávali v prvej kapitole, časť práce 1.1.1 až 1.1.3. V súčasnosti pozorujeme snahy štátov v oblasti hospodárskej a kultúrnej diplomacie ostávať najmä v pozícii koordinátorov hospodárskych a kultúrnych aktivít a prenechávať realizáciu iným neštátnym, napr. hospodárskym alebo kultúrnym aktérom.

Hypotéza č. 3 sa potvrdila iba čiastočne. V odbornom lexikálnom minime sa vyskytujú najmä lexikálne jednotky z klasickej diplomacie (vid' glosár, príloha č. 1). Odborné lexikálne jednotky z hospodárskej, kultúrnej a verejnej diplomacie sa síce vyskytujú, ale ich výskyt je nižší ako výskyt lexikálnych jednotiek z klasickej diplomacie.

4 Výsledky aplikovaného výskumu v procese osvojovania a vyučovania cudzieho odborného jazyka

Na vysokých školách nefilologického smeru, akou je aj Ekonomická univerzita v Bratislave, sa vyučovanie cudzieho jazyka orientuje nielen na zvýšenie jazykovej úrovne všeobecného jazyka, ale aj na zvládnutie odbornej lexiky danej špecializácie, pričom sa vychádza z predpokladu, že učiaci sa už má isté znalosti všeobecného cudzieho jazyka a nadobúda aj znalosti zo svojej špecializácie. Po ukončení odbornej jazykovej prípravy by mal byť študent schopný študovať cudzojazyčnú odbornú literatúru a zvládnuť komunikačné situácie spojené s odbornou problematikou. Mal by vedieť používať niektoré formy písomného prejavu (odborný článok, referát, prezentácia, anotácia, resumé, abstrakt, diskusný príspevok, osnova a pod.). Cieľom Fakulty medzinárodných vzťahov a Fakulty aplikovaných jazykov je, aby absolventi po skončení štúdia disponovali nielen odbornými, ale aj cudzojazyčnými odbornými znalosťami.

Výučba cudzieho odborného jazyka, alebo odbornej lexiky v cudzom jazyku je proces špecifický. Roelcke (2010, s. 169) tvrdí, že práve preto sa takáto výučba sústreďuje na univerzity: *„Aus diesem Grund findet der fremdsprachliche Fachsprachenunterricht in aller Regel nicht an allgemeinbildenden Schulen, sondern an Universitäten oder weiterbildenden Institutionen statt“*¹⁴⁷. Odborná jazyková príprava je zameraná na študentov, ktorí už získali istý stupeň znalostí z cudzieho všeobecného jazyka (Sprachkenntnisse), a zároveň majú alebo získavajú odborné znalosti vo svojej špecializácii v materinskom jazyku. Cieľom cudzojazyčného odborného vzdelávania je nadobudnutie alebo zlepšenie receptívnych a produktívnych kompetencií učiaceho sa v danom odbore/špecializácii slovom aj písmom (Kühn, Mielke, 2006).

Za štandardizovanú lexikálnu úroveň, ktorú je možné nadobudnúť v základných jazykových kurzoch, sa považuje približne 2000 slov: *„Die Menge von 2000 Wörtern ist eine standardisierte Stufe für die lexikalische Grundkompetenz einer Sprache und kann mit Grundkursen erreicht werden. So schlagen die meisten Grundwortschätze für verschiedene (westliche) Sprachen diese Vokabelzahl vor“*¹⁴⁸ (Schnörch, 2002, s.

¹⁴⁷ Z tohto dôvodu neprebíha cudzojazyčná odborná výučba spravidla na všeobecných školách, ale presúva sa najmä na univerzity a inštitúcie zabezpečujúce ďalšie vzdelávanie.

¹⁴⁸ Počet 2000 slov predstavuje štandardizovanú úroveň základnej lexikálnej kompetencie jazyka a môže byť dosiahnutá prostredníctvom základných kurzov. Preto aj väčšina (západných) jazykov navrhuje základný slovník/slovnú zásobu v tomto rozsahu.

215)¹⁴⁹. Pri tomto množstve slov by malo byť možné porozumieť 80% slov textov z rôznych oblastí. Podľa výskumov štatistickej lingvistiky však rozšírenie všeobecnej slovnej zásoby o ďalších 1000 slov nezvýši porozumenie textov ani o celé percento. Od určitého stupňa znalosti všeobecného jazyka je preto efektívnejšie oboznamovanie sa s odbornou lexikou, ako oboznamovanie sa s lexikou všeobecného jazyka. Znalosť odbornej lexiky môže významne zvýšiť porozumenie odborných textov rôznych vedeckých odborov: „*Im englischen Bereich ist beispielsweise festgestellt worden, dass die 800 Wörter der University Word List oder die 570 der Academic Word List eine Deckung bis 90% und zusätzliche 450 Wörtern aus den spezifischen Feldern wie Wirtschaft oder Jura weitere 5% Deckung ergeben würden*“¹⁵⁰ (Coxhead, 2001, s. 254). Vo všeobecnosti môžeme povedať, že cieľným oboznamovaním sa so slovnou zásobou odborných textov môžeme výrazne zlepšiť ich porozumenie až na takú úroveň, aby si bol učiaci sa schopný z kontextu odvodiť a porozumieť aj novú, neznámu lexiku (Cobb, Horst, 2001).

V predchádzajúcej kapitole sme identifikovali kritériá pre vymedzenie lexikálneho minima a analyzovali sme lexiku odborného lexikálneho minima nemeckého jazyka diplomacie. V nasledujúcej časti sa zameriame na niektoré didaktické metódy a formy pri jeho osvojovaní. Poukážeme na znalosti, na ktoré môže vyučujúci nadviazať a sústredíme sa na prácu s odborným textom, ktorý zohráva kľúčovú úlohu v procese osvojovania si odbornej lexiky.text

4.1 Proces osvojovania nemeckého jazyka diplomacie

Didaktika (zo starogréckeho „didasko“ učím, vyučujem)¹⁵¹ je pedagogická veda venujúca sa oblastiam, ktoré súvisia s vyučovaním a zákonitostami vyučovacieho procesu,

¹⁴⁹ Aj anglický GWL (General Word List) obsahuje okolo 2000 slov.

¹⁵⁰ V oblasti anglického jazyka bolo zistené, že suma 800 slov z University Word List alebo 570 slov zo zoznamu Academic Word List umožňuje pokrytie až do 90% a dodatočných 450 slov zo špecifických oblastí akými sú hospodárstvo, či právo by zvýšilo pokrytie o ďalších 5%.

¹⁵¹ Pojem „didaktika“ zaviedol nemecký pedagóg, Wolfgang Ratke (17. stor.), ktorý didaktiku chápal ako teóriu vyučovania. Výrazný vplyv na rozvoj didaktického myslenia mal nemecký filozof, považovaný aj za zakladateľa pedagogiky, Johann Friedrich Herbart (19. stor.), ktorý dal učiteľom návod, isté schémy a postupy, „ako učiť“. Tento prístup sa v súčasnosti nepoužíva, nahradzuje sa „tvorivým“ prístupom. Významným prínosom v didaktike znamenajú aj práce J.A. Komenského (17. stor.) – Veľká didaktika a Najnovšia metóda jazykov.

ako aj s jeho neoddeliteľnou súčasťou učením sa. Z pohľadu práce je relevantná oblasť zaoberajúca sa:

- metódami, zásadami a formami vyučovania;
- interakciou medzi vyučujúcim a učiacim sa.

Vyučovacie metódy sa delia podľa rôznych hľadísk, napr.:

- z logického hľadiska – analytické, syntetické, induktívne, deduktívne, porovnávacie/kontrastívne/konfrontačné, analogické a pod.;
- z hľadiska fáz vyučovacieho procesu – motivačná, expozičná, diagnostická, klasifikačná, fixačná a pod.;
- z hľadiska počtu žiakov – skupinové a individuálne.

Výber vyučovacej metódy závisí od cieľov a obsahu preberaného učiva, materiálneho vybavenia vzdelávacej inštitúcie a čiastočne od samotného vyučujúceho.

Vyučovanie cudzieho odborného jazyka je špecifické, lebo plní aj funkciu profesijnú, akou je príprava učiaceho sa na budúce povolanie. S osvojovaním si odborných cudzích jazykov súvisia znalosti študentov získané pri štúdiu odboru v materinskom jazyku. Tieto poznatky im ďalej pomáhajú pri porozumení odborných textov v cudzom jazyku. Hoffmann (1975) takéto znalosti označuje „Sachkenntnisse“ a pripája k nim ďalšie – „Weltkenntnisse“ a „Vorkenntnisse“. Znalosť problematiky odboru pomáha učiacim sa pri pochopení obsahu konkrétneho odborného textu. V procese osvojovania si nemeckého jazyka je možné stavať nielen na znalostiach z odboru v materinskom jazyku, ale aj poznatkoch z iných odborov, prípadne všeobecných poznatkoch, ktoré tiež napomáhajú pochopeniu textu. Tieto znalosti pokrývajú napr. niektoré slovné druhy:

- vlastné mená a adjektíva z vlastných mien – *Stalin, der Stalinist, stalinistisch*;
- zemepisné adjektíva a mená – *Deutschland, deutsch, Österreich, österreichische, Wien, Wiener, wienerisch, Frankfurt, Frankfurter, Stuttgart, Stuttgarter, Bonn, Bonner*;
- číslice: základné, radové a rímske – 1, 2, 3., IV, L, M, X a pod.;
- skratky a akronymy – *EU, CDU, CSU, FDP, z.B., usw. BRD*, a pod.;
- cudzie slová, internacionalizmy a prevzaté slová – *international, Effektivität, Analyse, Koalition, Bürokratie, Konjunktur, Focus, Elemente, Diplom, Portfolio, Export, Import, Finanz* atď.

Môžeme povedať, že didaktika cudzieho jazyka je determinovaná tým, či si cudzí odborný jazyk osvojujú učitelia, ktorí sa už s odborom oboznámili v materinskom jazyku

a následne si osvojujú odbornú lexiku v cudzom jazyku, alebo si spolu s jazykom osvojujú aj samotný odbor. Od tohto faktoru sa odvíja aj voľba metódy vyučovania.

V prvom prípade vyučujúci najčastejšie využíva **kontrastívnu metódu**. Pri kontrastívnom vyučovaní cudzieho odborného jazyka sa vyučovanie orientuje predovšetkým na rozdiely v štruktúre jednotlivých rovín (lexikálnej, gramatickej, textovej) porovnávaných jazykov (východzieho/materinského/slovenského a cieľového/cudzieho/nemeckého jazyka).

V druhom prípade si učiaci sa spolu s cudzím jazykom osvojujú aj samotný odbor. Nie je možné stavať na predchádzajúcich znalostiach, študent nadobúda znalosti z odboru spolu so znalosťami odborného cudzieho jazyka – **imerznou metódou**¹⁵². Jazyková imerzia (language immersion), alebo jednoducho imerzia, je metóda vyučovania jazyka, pri ktorej je cudzí jazyk prostriedkom, ktorým sa vyučuje. Imerznou metódou si študenti osvojujú nielen cudzí odborný jazyk, ale najmä poznatky odboru nie v materinskom, ale v cieľovom jazyku. Hlavným cieľom metódy je rozvíjať bilingválnosť, posilňovať komunikačné kompetencie a jazykové zručnosti v cudzom jazyku (Roelcke, 2010). Prínosom metódy je rozvoj kognitívnych výhod spojených s bilingvalizmom.

V didaktike cudzích odborných jazykov narážame na ťažkosti a problémy, ktoré vznikajú dôsledkom typologickej a genetickej odlišnosti medzi jednotlivými jazykmi, čo spôsobuje **interferenciu**, t. j. negatívny vplyv jedného jazyka na druhý, v našom prípade slovenského na nemecký jazyk a opačne. Interferenčné chyby sú nazývané aj „falsche Freunde“ z francúzskeho „faux ami“. Ide napríklad o slová, ktoré majú pôvod v inom jazyku a ich prvotný význam sa v tomto jazyku líši od významu, ktorý získal v cudzom jazyku. „Falošní priatelia“ spôsobujú interferenčné chyby a môžu viesť k nesprávnemu používaniu, prípadne nesprávnej výslovnosti. Bežne ide o tzv. interlingválnych „falošných priateľov“ – slová alebo výrazy z dvoch jazykov, ktoré sú ortograficky alebo foneticky podobné a predsa majú odlišný význam. Môžu sem patriť cudzie alebo prevzaté slová, pričom v pôvodnom jazyku majú iný význam alebo výslovnosť, ako v cieľovom jazyku. Rozdiely nachádzame napríklad v oblasti lexiky, sémantiky textovej lingvistiky, ortografie a fonetiky napr.:

- **ortografická a fonetická interferencia**/chyba v slove diplomacia – *die Diplomatie* (ale aj *die Public Diplomacy*), *diplomacy*; *die Diplomatie*,

¹⁵² Imerzná metóda je jednou z metód CLIL (Content Language Integrated Learning), ide o integráciu vyučovania obsahu predmetu s vyučovaním cudzieho jazyka.

diplomacy, *diplomacia* a pod. Pri zvukovej realizácii nemeckej odbornej terminológie sa u slovenských študentov stretávame s nesprávnymi realizáciami na úrovni segmentálnej, ale problémy pozorujeme aj na úrovni suprasegmentálnej (intonácia). Pri interferencii slovenského zvukového systému do zvukového systému nemeckého jazyka v procese osvojovania si cudzieho odborného jazyka je nutné poukázať na skutočnosť, že prítomnosť termínov latinského, francúzskeho ale aj anglického pôvodu sa prejavuje aj na výslovnosti. Istým problémom je, že pokiaľ slová latinského a francúzskeho pôvodu čiastočne asimilovali (*das Agrément*), slová z anglického jazyka si ponechávajú anglickú výslovnosť – *Public Relations*, *Public Diplomacy*, *Soft Power* a pod.;

- **gramatická interferencia** – (tá) zmluva ale (*der*) *Vertrag* a (*das*) *Abkommen*; (ten) dohovor ale (*das*) *Übereinkommen* – časté sú chyby v gramatickom rode;
- **sémantická interferencia** – *der Geschäftsträger/chargé d'affaires*, keďže ide o slovo francúzskeho pôvodu, je tendencia používať ho aj v nemeckom jazyku. V nemčine sa však preferuje nemecký tvar *der Geschäftsträger*.

V niektorých prípadoch je možné využiť **pozitívny transfer**, a to nie len v oblasti vedomostí z odboru, ale aj v oblasti gramatiky jazyka: (tá) diplomatická misia – (*die*) *diplomatische Mission*, konzul – (*der*) *Konsul* – nie iba samotný pojem, ale aj nácvik správneho gramatického rodu je učiacemu sa blízky a je využiteľný rovnako pri recepcii ako aj produkcii.

V diplomacii sa používa široká škála zmlúv – *der Vertrag*, *das Übereinkommen*, *die Übereinkunft*, *das Abkommen*, *das Protokoll*, preto je dôležité poukázať aj na rozdiely v používaní.

- **Der Vertrag/zmluva** – medzinárodná dohoda uzatvorená medzi štátmi v písomnej forme a podriadená medzinárodnému právu, či už vo forme jedného konkrétneho dokumentu, alebo viacerých súvisiacich dokumentov. Zmluva je vyhradená pre najdôležitejšie medzinárodnoprávne dokumenty záväzného, obligatórneho charakteru (*der Maastricht-Vertrag/der Vertrag von Maastricht*, *der Vertrag von Lissabon*, atď.).
- **Das Übereinkommen/dohovor** – dokument vyhradený pre mnohostranné akty zákonodarnej povahy, ako napríklad multilaterálne akty o diplomatických a konzulárnych stykoch (*Wiener Übereinkommen über diplomatische Beziehungen* alebo *Wiener Übereinkommen über konsularische Beziehungen*).

Po obsahovej stránke ide o dokumenty upravujúce všeobecné práva, povinnosti a záväzky z oblasti základných ľudských práv, práv všeobecnej politickej povahy, ako aj podmienky úpravy vlastníckych a majetkových vzťahov všeobecnej povahy.

- **Das Abkommen/dohoda, zmluva** – je dokumentom medzinárodného práva na upravenie určitých pomerov v multilaterálnom kontexte, spravidla sa však používa vo vzťahu bilaterálnom (*Abkommen zwischen der Regierung der Republik Österreich und der Regierung der Slowakischen Republik, Abkommen zwischen der Regierung der Bundesrepublik Deutschland und der Regierung der Slowakischen Republik über kulturelle Zusammenarbeit*).
- **Die Übereinkunft** – *zwei- oder mehrseitige Übereinkünfte*/dvoj- či viacstranné dohody, zmluvy.
- **Das Protokoll/protokol** – predstavuje zmluvný akt, ktorý v pomerne jednoznačne vymedzenom okruhu problémov a v presne ohraničenom rozsahu dopĺňa alebo upravuje zmluvné podmienky k už existujúcej dohode, napr. *Aachener Protokoll*¹⁵³, ktorý doplnil *Viedenský reglement*. V diplomacii rozlišujeme okrem vyššie spomenutého aj diplomatický protokol – **das diplomatische Protokoll**.

Okrem „Sachkenntnisse“, „Weltkenntnisse“ a „Vorkenntnisse“ rozširujú slovnú zásobu nemeckého jazyka aj znalosti o tvorbe slov (Wortbildungsmodelle), slovných druhoch (Wortarten) a slovných rodinách (Wortfamilien). Tieto znalosti pokrývajú špeciálne poznatky z morfológie, napr. **znalosť prefixov a sufixov** pri vytváraní nových významov slova – **Herr Botschafter, Frau Botschafterin, Geschäftsträger, Geschäftsträgerin, Gesandter, Gesandte, Botschaftsrat, Botschaftsrätin, Generalkonsul, Generalkonsulin, Honorarkonsul, Honorarkonsulin, befreien, Befreiung, die Überreichung, überreichen, die Unverletzlichkeit, unverletzlich, der Vertreter, vertreten** a pod.

V nemeckom jazyku tvoria veľkú skupinu slov zložené slová, ktoré sa tvoria kompozíciou: *der Staat – der Kultur-staat, der Macht-staat, der Heimat-staat, der Gast-*

¹⁵³ Aachener Protokoll vom 21.11. 1818. Danach werden (im Zusammenhang mit dem Wiener Reglement über die Rangordnung der diplomatischen Vertreter vom 19. 3. 1815) vier Klassen von diplomatischen Vertretern (Diplomat) unterschieden: a) Botschafter und ihnen gleichgestellte diplomatische Vertreter (päpstliche Legaten, Nuntien), b) Gesandte und ihnen gleichgestellte diplomatische Vertreter (päpstliche Internuntien), c) Ministerresidenten, d) Geschäftsträger.

staat, der Empfangs-staat, der Entsende-staat, die Außen-wirtschaft(s)-förderung a do slovenského jazyka sa prekladajú ako viacslovné lexikálne jednotky. Nové slová sa vytvárajú aj deriváciou napr. *diplomat-isch*; skracovaním ako *die auswärtige Kultur- und Bildungspolitik – AKBP, die Auslandshandelskammer – AHK* alebo konverziou, *das Übereinkommen – übereinkommen*.

Tieto znalosti učiaci sa nemecký jazyk získavajú v základných kurzoch všeobecného jazyka. Keďže s osvojovaním si odborného jazyka je vhodné začať až po dosiahnutí istého stupňa znalosti všeobecného jazyka, vychádza vyučujúci odborného jazyka z predpokladu, že tieto znalosti učiaci sa už nadobudli a aktívne ich ovládajú. Preto ich v prvej fáze vyučovania **aktivuje** (Aktivierung der Vorkenntnisse), aby bolo možné na ne ďalej nadväzovať.

V procese osvojovania si cudzieho odborného jazyka zohráva **práca s odborným textom** v cudzom jazyku kľúčovú úlohu. Odborná lexika je v ňom sprostredkovaná aj stylistickými prostriedkami, ktoré sa v bežnej komunikácii nepoužívajú. Odborný text charakterizuje vysoká koncentrácia odbornej lexiky. Texty sú výrazovo jednoznačné a presné, ako aj emocionálne neutrálne (v prvej kapitole, v časti 1.4 boli uvedené odborné texty označené ako reprezentatívne dokumenty). Pri využívaní odborného textu na didaktické účely by mal vybraný text spĺňať aj didaktické kritériá ako napr. relevantnú aktuálnosť, adekvátnu dĺžku, či zložitosť a v prípade využitia excerpovanej časti by si daná časť mala zachovať špecifiká a charakteristické prvky odboru. Odborné texty sprostredkujú učiacim sa odborné informácie, lexiku a stylistické štruktúry. Práca s odborným textom v cudzom jazyku zahŕňa nasledujúce etapy:

- korektné čítanie odborného textu – pokrýva nielen prečítanie, ale aj pochopenie jednotlivých slov, viet a textu, vizuálnu a fonologickú analýzu; pri nemeckých odborných textoch môžu spôsobovať najväčší problém zložené podstatné mená, participiálne prídavné slovesá ale aj zložitejšie konštrukcie viet a vedľajších viet;
- cvičenia slovnej zásoby založené na hľadaní antoným, synonym, alebo homoným, hľadaní ekvivalentov k internacionalizmom a opačne, priradovanie definícií k pojmom, opisovanie pojmov, hľadaní slovných rodín, prípadne dopĺňanie slov do viet;
- cvičenia s vetami – sú založené na – tvorbe otázok, priradovaní nadpisov k jednotlivým častiam, hľadaní kľúčových slov, princípe “richtig/falsch” a pod.;

- preklady odborného textu – preklad by mal byť tak doslovný, aby sa zachovali odborné informácie z textu a tak voľný, aby zodpovedal gramatickým, ale aj stylistickým zákonitostiam jazyka, do ktorého prekladáme.

Často sa využíva aj metóda tzv. **spätného prekladu**. Na úrovni vety pomáha spätný preklad vyučujúcemu a učiacim sa nájsť množstvo medzier týkajúcich sa gramatiky, slovnej zásoby a pod. Metóda je nevyhnutná pre uvedomelú a kreatívnu prácu. Metóda spätného prekladu sústreďuje pozornosť na neznáme jazykové tvary a prispieva k obohacovaniu odbornej lexiky. Bez upriamenia pozornosti ostávajú nové jazykové tvary často nepovšimnuté a nedostávajú sa do slovnej zásoby cudzieho odborného jazyka študenta. Spätné prekladanie zahŕňa v sebe sústredenie pozornosti na medzery v lexikálnych vedomostiach a ich doplnenie, preto si zaslúži svoje miesto v cudzojazyčnej výučbe. Konečným cieľom odborného vzdelávania v cudzom jazyku by malo byť, aby vedel učitelia sa na základe pochopenia odborného textu text zreprodukovat', alebo ďalej spracovať obsah textu s adekvátnym využitím odbornej lexiky a štylistiky. Pod ďalším spracovaním textu rozumieme prípravu resumé, abstraktu, prezentácie, prípadne grafické spracovanie niektorej časti textu, interpretáciu záverov a pod. Nenahraditeľným pomocníkom pri práci s odborným textom je **slovník a glosár zameraný na špecifickú/vybranú oblasť**.

Práca s odborným textom by mala byť v jednotlivých krokoch vyvážená, aby učitelia sa nestratil **motiváciu**. Je potrebné motivovať študentov **prácou vo dvojiciach, skupinách, simuláciou komunikačných situácií, prípadne diskusiami, prípadovými štúdiami**; vhodnou motiváciou môže byť aj rozhovor s odborníkom z praxe, návšteva pracoviska a pod. Ak je zdrojom odborného textu internet, je možné dopredu poslať študentom internetový odkaz, čím sa práca s textom začína už doma, vďaka čomu sa urýchlí a skvalitní práca priamo na vyučovaní .

V diplomacii sa často využívajú oslovenia a záverečné formuly „Routineformeln“, ktoré patria do časti diplomacie zaoberajúcej sa protokolom. Z lingvistického hľadiska ide o frazeologizmy z periférie frazeológie. Vo všetkých krajinách je na ministerstve zahraničných vecí útvar protokolu, ktorý zastrešuje rôzne aktivity týkajúce sa organizácie štátnych návštev, bilaterálnych a multilaterálnych stretnutí, starostlivosťou o zahraničné diplomatické a konzulárne zastúpenia a medzinárodné organizácie vo svojej krajine a o svoje diplomatické a konzulárne zastúpenia v zahraničí. Lexika súvisí najmä s osloveniami pri ceremóniách a s výberom oslovení a záverečných formulácií na pozvánkach a inej externej diplomatickej korešpondencii (časť 1.2). Napr. pre diplomatické pozície – *Nuntius, Botschafter/in* je oslovenie *Seine/Ihre Exzellenz*

a ako záverečné formulácie sa používajú: *mit ausgezeichnete/vorzüglicher Hochachtung* alebo *Genehmigen Sie, Exzellenz/Herr Nuntius/Herr Botschafter/Frau Botschafterin, die Versicherung meiner ausgezeichneten/vorzüglichen Hochachtung*. Na pozvánkach sa používajú aj skratky pri osloveniach napr. *I.E. (Ihre/r Exzellenz) S.E. (Seine/r Exzellenz)*. Pre ostatné pozície zastupiteľského úradu ako sú *Geschäftsträger/in, Gesandter/Gesandte, Botschaftsrat/-rätin, Generalkonsul/in, Konsul/in, Honorarkonsul/in* sa používa oslovenie *Sehr geehrter/geehrte Herr/Frau* a na záver sa uvádza *Mit vorzüglicher Hochachtung* alebo *Mit freundlichen Grüßen*¹⁵⁴.

Oslovenia a záverečné formuly majú prednostne komunikatívnu funkciu. Nemusia byť zakaždým nanovo vytvorené, ale vďaka svojmu konvenčnému charakteru, ktorý sa zväčša viaže na konkrétny jazyk, sa reprodukovujú. Ich funkciou je preukázanie rešpektu a zdvorilosti partnerovi, alebo prispôsobenie sa sociálnym a regionálnym konvenciám, či nadviazaniu kontaktu (*Kontakteröffnung/Kontaktaufnahme*), prípadne ukončeniu komunikácie (*Kontaktbeendigung*). Sú prepojené so situáciou a protokolom, ktorý krajina používa a sú priamo naviazané na isté spoločenské postavenie, poriadok, situáciu, ceremóniu alebo udalosť. V diplomacii platí, že čím oficiálnejšia situácia, tým formálnejšie vyjadrovanie sa dodržiava.

Najvhodnejší spôsob osvojenia si lexiky súvisiacej s osloveniami a rôznymi typmi záverečných a kontaktných formúl je **simulácia reálnych situácií** (ako napr. prijatie veľvyslanca prezidentom pri príležitosti jeho nastúpenia do funkcie/ukončenia jeho činnosti, príprava pozvánok na recepciu pri príležitosti štátneho sviatku) a práca **v skupinách. Aktuálne audiovizuálne informácie** (pôvodné alebo didaktizované) môžu byť za účelom simulácie situácií čerpané z oficiálnych webových stránok ministerstiev zahraničných vecí Nemecka, Rakúska, Švajčiarska, ale aj Slovenska, na ktorých sú zverejňované.

Proces osvojovania si odbornej lexiky v cudzom jazyku neovplyvňujú len pozitívne a negatívne faktory, ktoré sme uviedli, ale dôležitú úlohu zohrávajú aj limitujúce faktory. Pri osvojovaní si novej cudzojazyčnej lexiky je potrebné myslieť na obmedzenie, akým je počet nových slov, ktorý si je učitelia schopný v procese osvojovania zapamätať. Niektoré výskumy uvádzajú, že je to vo všeobecnosti 500 nových slov za rok (Ozturk, 2012). Toto číslo je však závislé na počte hodín a intenzite výučby, prípadne na krajine, kde výučba prebieha (výhodou je osvojovanie si cudzieho jazyka v cieľovej krajine, čo

¹⁵⁴ Ratgeber für Anschriften und Anreden, 2010

však platí najmä pri všeobecnom jazyku). Zároveň platí, že osvojovanie je rýchlejšie a efektívnejšie na nižšej úrovni znalosti jazyka, a že proces sa spomaľuje na vyšších úrovniach. Toto tvrdenie je založené na skutočnosti, že učiaci sa cudzí jazyk si na nižšej úrovni osvojujú základnú slovnú zásobu, ktorá je formálne, morfológicky a sémanticky jednoduchšia. Slová pre túto úroveň sú kratšie, morfológicky jednoduchšie, majú všeobecný význam a zvyčajne sa často vyskytujú aj v jazyku, aj v učebných textoch (napr. *haben, machen, werden, der Mensch, die Frau, nicht, immer*). Študent sa s nimi stretáva veľmi často, čo urýchľuje proces osvojovania. Na vyšších úrovniach sa učiaci stretávajú so slovami, ktoré sú zložitejšie, menej časté, morfológicky komplexnejšie, významovo špecifickejšie, ťažšie sa osvojujú, preto ich je potrebné aj dôslednejšie precvičovať (napr. *das Beglaubigungsschreiben, das Bestallungsschreiben, der außerordentliche und bevollmächtigte Botschafter, die Übereinkunft*).

Didaktické výskumy uvádzajú mnohé faktory (Laufer, 1991), ktoré môžu negatívne ovplyvniť proces osvojovania si cudzieho odborného jazyka. Jedným z nich je napr. tzv. tendencia lexikálneho zjednodušovania. Pod lexikálnym zjednodušením rozumieme vyhýbanie sa novým slovám, pretože sú vnímané ako zložité (či už z fonologickej, gramatickej alebo sémantickej stránky), a preto dochádza k preferencii buď jednoduchších alebo všeobecnejších a častejších slov pred tými, ktoré sú menej frekventované a špecifické (napr. používanie len jedného slova zo synonymickej rôznosti *bestellen/bestallen/ernennen, die Bestellung/Bestallung/Ernennung* vo význame vymenovať/menovať, vymenovanie/menovanie). Ak študent vykazuje tendenciu lexikálneho zjednodušovania bohatosti slovnej zásoby, potom vstupné informácie vo forme novej slovnej zásoby nemusia nutne zvyšovať jeho produktívnu slovnú zásobu a nepôsobia pozitívne na lexikálnu bohatosť. Dochádza iba k zvyšovaniu receptívnej slovnej zásoby.

Negatívnym faktorom, ktorý môže brániť rozvoju produktívnej slovnej zásoby je aj nedostatok komunikačných príležitostí na strane pokročilých učiacich sa, ktorí už dosiahli istú znalosť cudzieho jazyka. S dosiahnutou úrovňou dokážu odkomunikovať svoje myšlienky ústne aj písomne (aj keď nie vždy bezchybne a dokonale) v triede počas vyučovania, na skúškach, a preto im chýba motivácia pre obohacovanie existujúcej produktívnej slovnej zásoby v praxi.

Uvedeným negatívnym vplyvom by mala predísť správne zvolená forma vyučovania. Vyučovanie by **nemalo byť sústredené na vyučujúceho**. „*Unterrichtsformen, die auf die Person des bzw. der Lehrenden zentriert sind, erweisen*

*sich auch oder gerade im Bereich Deutsch als Fachfremdsprache wenig produktiv*¹⁵⁵ (Fearn, 2007, s. 172). V súčasnosti sa uprednostňujú tzv. „*handlungsorientierte Sozial- und Arbeitsformen*“ (Fearn, 2007; Funk, 2003). Vyučovanie odborného jazyka je zamerané na konanie a komunikáciu v cudzom jazyku (**sprachliche Handlungsfähigkeit**). Ide o schopnosť učiaceho dorozumieť sa v cieľovom jazyku aj na vyššej – odbornej jazykovej úrovni.

4.2 Využitie výsledkov aplikovaného výskumu a perspektívy ďalšieho výskumu analyzovanej problematiky

Poznatky prezentované v práci poskytujú niekoľko možností využitia:

- pri rozšírení tém o bilaterálnej diplomacii v rámci už existujúcich predmetov (napr. predmetov výučby cudzieho jazyka so zameraním na reálne nemecky hovoriacich krajín, interkultúrnu komunikáciu a rokovania);
- v rámci prípravy syláb pre nové študijné predmety;
- ako doplnkové informácie o bilaterálnej diplomacii Slovenska s Nemeckom, Rakúskom a Švajčiarskom – v nemeckom aj slovenskom jazyku;
- pri cielej jazykovej príprave pre vybranú krajinu s nemeckým úradným jazykom s ohľadom na lexikálne špecifiká vybranej krajiny.

Odborné texty, z ktorých bol vytvorený ad hoc korpus, môžu byť použité vo výučbe ako komplementárne diplomatické texty v nemeckom jazyku. K dispozícii sú reprezentatívne dokumenty, excerpované texty z oficiálnych webových stránok aktérov bilaterálnej diplomacie a najmä **Nemecko-slovenský glosár**. Glosár obsahuje úzko špecializované výrazy a pojmy odborného lexikálneho minima, ktoré nie sú v takejto forme uvedené v slovníkoch. Boli získané detailným štúdiom diplomacie v nemeckom jazyku, a zároveň komparáciou príslušných odborných textov v nemeckom a slovenskom jazyku. Z odborného lexikálneho minima je možné vytvárať rôzne skupiny termínov pre jazykové úrovne od B2 až po C2, alebo pre rôzne témy, ako hospodárstvo, kultúru, IKK a pod.

Jednotky odborného lexikálneho minima a Nemecko-slovenského glosára sú prezentované ako

¹⁵⁵ Formy vyučovania, ktoré sú orientované na vyučujúceho (a nie na učiaceho sa), sa ukazujú aj, alebo práve v oblasti nemčiny ako cudzieho jazyka málo produktívne.

1. jednoslovné: *die Diplomatie, akkreditieren, der Nuntius, das Abberufungsschreiben, der Attaché, die Auslandsvertretung, das Generalkonsulat, der Wahlkonsulbeamte, der Honorarkonsul*, pričom ich slovenský ekvivalent môže byť buď jednoslovný *der Nuncius/nuncius* alebo viacslovný *das Abberufungsschreiben/odvolávacie listiny*;
2. viacslovné: *der diplomatische Verkehr, der diplomatische Vertreter, das diplomatische Kuriergepäck, die Beendigung der konsularischen Tätigkeit, das konsularische Kuriergepäck, die Residenz des Leiters der konsularischen Vertretung, der Sitz der Mission.*

Pri osvojovaní si cudzojazyčnej odbornej lexiky z oblasti diplomacie je veľmi efektívne, ak je jej nadobúdanie previazané so získavaním odborných znalostí o štruktúrach a fungovaní bilaterálnej diplomacie medzi Slovenskom a vybranými krajinami. Odborná lexika týkajúca sa najmä názvov inštitúcií (rôzne pomenovania a aktéri zúčastňujúci sa napr. hospodárskej a kultúrnej diplomacie) sa tak dostáva do širších kontextov, čo uľahčuje jej osvojovanie.

Výstupy predkladanej práce by mali nájsť uplatnenie najmä u študentov, ktorí si osvojujú základy nemeckého diplomatického jazyka, u vyučujúcich, pri výučbe nemeckej lexiky diplomacie. Práca zároveň generuje témy, ktoré by mohli byť ďalej riešené formou záverečných prác, niektoré z nich sú ďalej uvedené.

Potenciál a perspektívy ďalšieho výskumu analyzovanej problematiky korpusovo-podporovaným prístupom

Ako každá výskumná úloha, aj vymedzenie, vytvorenie a osvojovanie si lexikálneho minima nemeckého odborného jazyka v oblasti bilaterálnej diplomacie medzi Slovenskom a krajinami s nemeckým úradným jazykom, poskytuje priestor pre doplnenie a rozšírenie skúmanej problematiky. Výskumné úlohy priamo alebo čiastkovo nadväzujúce sa podobne ako v práci prezentovaný výskum môžu opierať o ad hoc korpus, ktorý bol primárne vytvorený na identifikáciu kritérií pre vymedzenie lexikálneho minima. Významnou súčasťou lexikálneho minima je odborné lexikálne minimum, ktoré bolo získané z ad hoc korpusu korpusovo-podporovaným prístupom. Korpus bol vytvorený ako dynamický, čo znamená, že umožňuje aktualizovať odborné texty, pridávať nové, a tým v budúcnosti rozšíriť záber skúmanej problematiky z odborného lexikálneho minima na odbornú lexiku diplomacie v nemeckom jazyku. Možnosti pokračovania v problematike

vidíme rovnako v oblasti diplomacie, ako aj v oblasti lingvistiky so zreteľom na praktické využitie.

V oblasti diplomacie je možné doplniť komunikačné situácie napr. o diplomatický protokol a etiketu, alebo rozširovať témy a k nim reprezentatívne dokumenty o formy diplomatickej komunikácie, prípadne sa zamerať okrem bilaterálnej diplomacie aj na multilaterálnu (OSN, EÚ, kongresovú a samitovú diplomáciu).

V oblasti lingvistiky je možné riešiť lexikálne minimum v spojení s morfológickým, syntaktickým a textovým minimom a analyzovať nielen slová, ale aj vety a celé texty. Je možné detailnejšie skúmať jazyk diplomacie medzi krajinami s nemeckým úradným jazykom v spoločnej (Viedenské dohovory, externá diplomatická korešpondencia) ale aj špecifickej lexike (aktéri diplomacie, diplomatický protokol).

Prínosom by mohla byť aj komparácia inštitucionálnych štruktúr hospodárskej a kultúrnej diplomacie Slovenska s krajinami s iným ako nemeckým jazykom v rámci Európskej únie, ak by porovnanie vychádzalo z rovnakých kritérií.

Korpusovo-podporovaný prístup by mohol byť aplikovaný pri množstve úloh akými sú:

- hľadanie najfrekvencovanejších výrazov;
- mapovanie spôsobu používania lexikálnych jednotiek;
- rozpoznávanie a analýza viacslovných lexikálnych jednotiek ako kolokácií;
- analýza fenoménu ekvivalencie a odlišnosti pojmov v diplomacii krajín s nemeckým úradným jazykom;
- porovnanie všeobecných a špecifických znakov poukazujúcich na rozdiely v bilaterálnej diplomacii Nemecka, Rakúska a Švajčiarska;
- terminologické špecifiká diplomacie Nemecka, Rakúska a Švajčiarska – identifikácia trinárodných a binárodných paralelných pojmov z oblasti diplomatického jazyka.

V práci sme sa zamerali na postavenie nemeckého jazyka v bilaterálnej diplomacii Slovenska s krajinami s nemeckým úradným jazykom. Tu nachádza nemecký jazyk uplatnenie ako diplomatický jazyk. Význam nemeckého jazyka pre Slovensko nielen v diplomatickej komunikácii podporuje aj súčasná intenzívna hospodárska spolupráca Slovenska s Nemeckom a Rakúskom. Obe krajiny patria medzi najdôležitejších obchodných partnerov Slovenska v rámci Európskej únie a sveta.

Potenciál vidíme aj v skúmaní nemeckého jazyka z pohľadu multilaterálnej diplomacie. Úlohy takéhoto charakteru sú rozsiahle, vyžadovali by si výskum nemeckého jazyka nielen z pohľadu korpusovej, ale aj textovej lingvistiky, rozsiahle knižnice, spracovanie veľkého množstva odborných digitálnych textov a vytvorenie rozsiahlejšieho korpusu a náročných konkordančných programov. Charakter takýchto úloh kladie dôraz na prácu s bi- alebo multilingválnymi (paralelnými) korpusmi, ktoré nachádzajú uplatnenie aj v translatológii. Pri práci s viacjazyčnými korpusmi by mohli vzniknúť aj slovníky v knižnej podobe.

Záver

Väčšina odborných jazykov je vymedzená oblasťou vedeckého bádania. V práci sme však konštatovali, že vymedzenie diplomacie je náročné, pretože neexistuje samostatná spoločensko-vedecká disciplína, ktorá by diplomáciu skúmala ako vedeckú disciplínu. Dôvodom môže byť aj skutočnosť, že doteraz nebola prijatá komplexná a jednoznačná definícia pojmu diplomacia v odbornej literatúre a praxi.

Pre účely práce sme diplomáciu vymedzili ako oficiálnu činnosť štátu, ktorú vykonávajú orgány štátu pre medzinárodné styky. Oficiálnu činnosť sme zúžili na aktivity diplomatov Slovenska s tromi krajinami s nemeckým úradným jazykom – s Nemeckom, Rakúskom a Švajčiarskom. Ukázali sme, že tieto krajiny využívajú nemecký jazyk ako diplomatický jazyk so Slovenskom na bilaterálnej úrovni, čo sme overili mailovou korešpondenciou s veľvyslanectvami príslušných krajín v Bratislave a našimi veľvyslanectvami v Berlíne, Viedni a Berne. Pre bilaterálnu diplomáciu Slovenska sme analyzovali jednotlivé dimenzie (zahranično-politickú, hospodársku, kultúrnu a verejnú) jednak z pohľadu ich inštitucionálnych štruktúr, jednak z pohľadu odborných textov (reprezentatívnych dokumentov a excerpovaných textov). Ich použitie zabezpečilo vyššiu koncentráciu a frekvenciu odbornej lexiky z oblasti diplomacie.

V práci sme poukázali na skutočnosť, že diplomatický jazyk pokrýva široké pole spoločenskej komunikácie. Na jednej strane je jazyk diplomacie jazykom s vlastnou odbornou lexikou, na druhej strane sa v ňom vyskytuje lexika z mnohých odborov a oblastí ľudskej činnosti. Jazyk diplomacie pokrýva široké spektrum tém zo spoločenského života, preto je tento jazyk mimoriadne komplexný. Problematické je aj vymedzenie komunikačných situácií, ktoré tvoria východisko osvojovania si odbornej lexiky. Väčšina odborných jazykov sa používa najmä medzi odborníkmi daného odboru, prípadne príbuzných odborov a v obmedzenej miere pri popularizácii poznatkov. Diplomatické texty a výsledky diplomatických rozhovorov sú určené nielen diplomatom, štátnikom, poslancom, ale aj širokej verejnosti, keďže sa v súčasnosti diplomacia stáva otvorenejšou (vplyv nových IT technológií, komunikačných prostriedkov) a participuje na nej veľký počet štátnych aj neštátnych aktérov (diplomacia mnohých aktérov, megadiplomacia).

Tak ako je problém vymedziť diplomáciu ako odbor, je problémom aj vymedzenie diplomatického jazyka ako odborného jazyka. Vyplýva to jednak z povahy diplomatického jazyka (pokrýva široké pole spoločenskej komunikácie), jednak z problémov, ktoré prináša v lingvistike vymedzenie odborného jazyka voči iným odborným jazykom a aj voči

všeobecnému jazyku. Využívajúc možnosti a závery pragmatickej lingvistiky sme v práci skúmanie odborného jazyka nahradili skúmaním slovnej zásoby odborných textov diplomacie. Ukázali sme, že neoddeliteľnou súčasťou slovnej zásoby odborných textov je slovná zásoba odborných textov v širšom a užšom zmysle, ktorú sme si vybrali za základ pre získanie odborného lexikálneho minima.

Rozvojom programov na počítačové spracovanie prirodzeného jazyka a možnosťami ich využitia aj na osobných počítačoch sa do popredia dostáva aj ich aplikácia pri úlohách menšieho rozsahu. Jednou z takých úloh je aj vymedzenie lexikálneho minima, ktoré nachádza svoje uplatnenie v procese osvojovania si cudzieho jazyka pre danú vedeckú disciplínu. Pre výskum a analýzu odborných textov v digitálnom tvare sme vytvorili vlastný, špecializovaný ad hoc korpus. Následne sme ho analyzovali korpusovo-podporovanou metódou. Výhodou korpusu je, že je dynamický a môže byť v budúcnosti použitý aj pri riešení ďalších úloh, akými sú získanie lexiky diplomacie v nemeckom jazyku, alebo porovnanie všeobecných a špecifických znakov poukazujúcich na rozdiely v bilaterálnej diplomacii Nemecka, Rakúska, Švajčiarska a pod.

Cieľom predkladanej práce bolo vymedziť kritériá pre lexikálne minimum nemeckého diplomatického jazyka. V práci sme vymedzili nielen kritériá, ale identifikovali sme aj slovnú zásobu potrebnú na porozumenie zvolených komunikačných situácií. Následne sme hľadali jazykovú úroveň Spoločného európskeho referenčného rámca (SEERR), podľa ktorého sa cudzie jazyky na Slovensku a v Európe vyučujú, a ktorá (s výnimkou odborného lexikálneho minima) pokrýva nami získanú slovnú zásobu. Ukázali sme, že takouto jazykovou úrovňou je ukončená úroveň B1. Ukončenú jazykovú úroveň B1 spolu s odborným lexikálnym minimom sme stotožnili s hľadaným lexikálnym minimom.

Lexikálne minimum sme odvodili zo slovnej zásoby odborných textov, pričom na ich výber boli aplikované prísne kritériá, aby sa zabezpečila ich lingvistická koncepcnosť a aktuálnosť. Vyberali sme ucelené a aktuálne odborné texty, napísané expertmi v danej oblasti, ktorých materinský jazyk je nemčina. Texty reprezentujú širokú škálu autorov. Spadajú pod nepriamu a masmediálnu písomnú komunikáciu o odborných témach a faktoch. Sprostredkujú komunikáciu medzi odborníkmi toho istého odboru (slovná zásoba diplomatických textov v užšom zmysle), medzi odborníkmi rôznych odborov (slovná zásoba odborných textov v širšom zmysle) a odborníkmi a laikmi. Takto nadobudnuté odborné texty zvyšujú objektivnosť získaných výsledkov a umožňujú nám zovšeobecňovanie záverov.

Prínosom práce je aj bilingválny/Nemecko-slovenský glosár, ktorý je odborným lexikálnym minimom nemeckého jazyka diplomacie v kontexte jeho súčasného používania. Učiaci sa nemecký jazyk so znalosťami ukončenej jazykovej úrovne B1 nadobudne osvojením si lexiky odborného lexikálneho minima také znalosti nemeckého diplomatického jazyka, ktoré mu umožnia porozumenie odborných textov z bilaterálnej diplomacie v nemeckom jazyku. Túto skutočnosť sme overili aj na textoch z oficiálnych webových stránok aktérov, ktorí sa zúčastňujú bilaterálnej diplomacie. V súčasnej dobe, keď sa zvyšuje spoločenský význam odbornej cudzojazyčnej komunikácie (výmenné stáže, konferencie, medzinárodné odborné spolupráce a pod.) má lexikálne minimum svoj význam a venuje sa mu stále väčšia pozornosť. Jeho znalosť pomáha v cielenej príprave študentov na odbornú cudzojazyčnú komunikáciu v príslušnom vedeckom odbore. Študenti získavajú poznatky, ktoré im pomôžu lepšie sa uplatniť v profesii, na ktorú sú pripravovaní.

V odbornom cudzojazyčnom vzdelávaní sa kladie veľký dôraz na výber a používanie cudzojazyčných odborných textov a na osvojovanie si odbornej cudzojazyčnej lexiky, ako aj úroveň cudzojazyčnej kompetencie ako takej. V práci sme sa zamerali na vyučovanie cudzieho odborného jazyka na vysokých školách nefilologického zamerania. K nim patrí aj Ekonomická univerzita v Bratislave, kde si cudzí odborný jazyk osvojujú učitelia sa, ktorí už získali istý stupeň znalosti všeobecného cudzieho jazyka a na univerzite nadobúdajú znalosti z odboru v materinskom a cudzom jazyku, prípadne priamo v cudzom jazyku. Hoci metódy vyučovania môžu byť v uvedených prípadoch rôzne (kontrastívna, imerzná a pod.) vždy platia isté všeobecné zásady, na ktorých je možné stavať, a na ktoré je potrebné myslieť v procese vyučovania cudzieho odborného jazyka. Ako sme uviedli, kľúčovú úlohu v procese osvojovania si cudzieho odborného jazyka zohráva práca s odborným textom a odbornou lexikou. Nemecko-slovenský glosár, ktorý sme vytvorili, bol získaný z odborných textov z oblasti diplomacie, preto má potenciál byť vhodnou pomôckou pri osvojovaní si nemeckého diplomatického jazyka a pri práci s odbornými textami, napr. aj s textami, ktoré v práci prezentujeme. Glosár obsahuje lexiku, ktorá nie je bežnou súčasťou slovníkov, bola získaná podrobným štúdiom a porovnávaním bilaterálnej diplomacie Slovenska s Nemeckom, Rakúskom a Švajčiarskom, komparáciou lexiky a prekladov relevantných odborných textov. Detailné informácie z diplomacie prezentované v práci môžu byť využité pri osvojovaní si diplomacie v nemeckom ako aj slovenskom jazyku.

Nemecký jazyk v súčasnosti nachádza uplatnenie najmä v bilaterálnej diplomacii. Je však výrazne prepojený s historickým vývojom krajiny, právnym a parlamentným systémom, štátnou formou, zvyklosťami a diplomatickým protokolom danej krajiny. Spomenuté väzby sa prenášajú aj do lexiky diplomacie nemecky hovoriacich krajín. V práci poukazujeme na danú skutočnosť a dedukujeme, že neexistuje univerzálny nemecký diplomatický jazyk nemecky hovoriacich krajín, ale existujú špecifiká pre diplomatický jazyk Nemecka, Rakúska a Švajčiarska. Táto zvláštnosť sa prejavuje a určuje pravidlá pri používaní, porozumení a pri preklade diplomatických textov (prenos diplomatických obsahov z jedného nemeckého jazyka do druhého alebo do iného jazyka). Prepojenosť diplomatického jazyka s mimojazykovou skutočnosťou vytvára jazykové špecifiká, pre ktoré je možné považovať časť lexiky diplomatického jazyka za špecifickú, a tým aj diplomatický jazyk za špecifický odborný jazyk, podobne ako napr. jazyk práva. Jazyky pre špecifické účely tvoria špeciálnu podskupinu odborných jazykov, sú odbornými jazykmi, ale nie sú medzinárodnými, univerzálnymi odbornými jazykmi (ako napr. jazyk matematiky alebo chémie), lebo časť ich odbornej lexiky je viazaná na špecifiká danej krajiny.

Pri odbornom jazyku musíme prihliadať aj na jeho špecifické znaky. Zastávame názor, že keďže sa tieto odrážajú aj v odbornej lexike, je potrebné na ne myslieť a upozorňovať aj v procese osvojovania si odbornej lexiky. Preto nepostačuje len interdisciplinárny, ale je potrebný aj interkultúrny prístup. Je dôležité vymedziť to, čo považujeme za prejav určitej kultúry a uvedomiť si, že kultúrna identita síce charakterizuje jednotlivca, ale zároveň ho spája s inými jednotlivcami (národa, štátu, spoločenskej vrstvy, povolania), preto má „nadindividuálny“ charakter. Interkultúrne učenie je efektívnejšie, lebo okrem vzdelávacej (kognitívnej zložky) obsahuje aj výchovnú zložku. Môže sa uskutočňovať v rôznych prostrediach. V procese osvojovania nemeckého diplomatického jazyka je preto vhodné využívať modelové situácie, ktoré cielene vedú k identifikácii kultúrnych rozdielov a následne k ich akceptácii a osvojeniu si.

Literatúra

ADAMCOVÁ, L. 2002. *Linguistische Fachterminologie*. Bratislava: Retaas, 2002. 64 s. ISBN 9788096823192.

ADAMCOVÁ, L. 2005. *Moderne Linguistik*. Wien: Praesens, 2005. 170 s. ISBN 9783706902755.

ADAMCOVÁ, L. 2010. Norm und Variation im Deutschen – zur Thematisierung der Sprachvarietäten im Deutschunterricht. In: *Aspekte der Sprachwissenschaft: Linguistik-Tage Jena: 18. Jahrestagung der Gesellschaft für Sprache und Sprachen e.V. Hamburg: Verlag Dr. Kovac; 2010, 466 s. ISBN 3830045786.*

ADAMCOVÁ, L. 2014. Einige Bemerkungen zur Norm des Deutschen. In: *Cudzie jazyky v premenách času IV : zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie konanej 24. až 25. októbra 2013 [v Bratislave], vedecký redaktor Lívia Adamcová, zostavovateľ Daniela Breveníková. - Bratislava : Vydavateľstvo EKONÓM, 2014. ISBN 9788022539050. s. 19-25 [CD-ROM].*

ADAMCOVÁ, S. 2011. *Linguistische Fachbegriffe*. Bratislava: Vydavateľstvo EKONÓM, 2011, 72 s. ISBN 9788022531658.

AMMON, U. 2014. *Die Stellung der deutschen Sprache in der Welt*. 1. Auflage, Verlag: de Gruyter Mouton. 2014, 1314 s. ISBN 9783110192988.

BÁTORA, J. 2005: Public Diplomacy in Small and Medium-Sized States: Norway and Canada. In: *Discussion Papers in Diplomacy*. Netherlands Institute of International Relations Clingendael [online]. 2005. [cit. 2012-07-25].

Dostupné na internete: <http://ccges.apps01.yorku.ca/old-site/IMG/pdf/13_Batora.pdf>. ISSN 15692981.

BÁTORA, J. 2010. Verejná diplomacia: Koncepcie a zahraničná dimenzia. In: *Verejná diplomacia: Nový strategický nástroj MZV SR?* Bratislava: Ústav európskych štúdií a medzinárodných vzťahov FSEV UK, 2010, s. 14 – 19.

BAUMANN, K. D. 1992. *Integrative Fachtextlinguistik. Forum für Fachsprachen-Forschung, Band 18*. Tübingen : Narr., 1992, 253 s. ISBN 3823345265.

BRANDT, E., BUCK, Ch. (Eds.) 2005. *Auswärtiges Amt. Diplomatie als Beruf*. 4. Auflage. Wiesbaden : VS Verlag für Sozialwissenschaften, 2005. 411 s. ISBN 3531147234.

- BERRIGE, G. R. 2010. *Diplomacy. Theory and Practice*. 4th edition. Basingstoke and New York: Palgrave-Macmillan, 2010. 242 s. ISBN 9780230229600.
- BŘEZINA, J. 2006. Přetrvávající otazníky v oblasti výzkumu německého odborného jazyka. In: *Acta Oeconomica Pragensia*, 2006, č. 4, s. 46-57.
- COBB, T., HORST M., 2001. Reading academic English: Carrying learners across the lexical threshold. In: *Flowerdew/Peacock* (Hrsg.), 2001, s. 315-329.
- COXHEAD, A., 2001. The specialised vocabulary of English for academic purposes. In: *Flowerdew /Peacock* (Hrsg.), 2001, s. 252-267.
- CVIČELOVÁ, L., MATTOŠ, B. 2005. Priemyselné a obchodné komory SRN – príklad odbúravanania byrokracie štátneho aparátu. In: *Hospodárska diplomacia v 21. storočí: zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie poriadanej pri príležitosti 70. narodenín prof. JUDr. Ludovíta Tótha, CSc.* Bratislava: Vydavateľstvo Ekonóm, 2005, ISBN 802252087X, s. 42-46.
- DOVČIAK, K. 2010. Konkordančný program AntConc3.2.1w. In: *Teória a prax prípravy učiteľov anglického jazyka 8*. Zborník katedry anglistiky a amerikanistiky, Banská Bystrica, FHV UMB, Univerzita Mateja Bela, 2010, ISBN 9788055700168, s. 7 - 23.
- DROZD, L., SEIBICKE, W. 1973. *Deutsche Fach- und Wissenschaftssprache. Bestandsaufnahme – Theorie – Geschichte*. Wiesbaden: Oscar Brandstetter Verlag, 1973. 207 s. ISBN 3870970588.
- DUDEN *Deutsches Universalwörterbuch*. 2011. Auflage: 7, Verlag: Bibliographisches Institut, 2011 2112 s. ISBN 3411055073.
- DUDEN *Das Wörterbuch der Abkürzungen*. 2011. Auflage: 6, Verlag: Bibliographisches Institut, 2011, 512 s. ISBN 3411050160.
- DULEBA, A. 2010. Poznámky k domácomu vektoru verejnej diplomacie. In: *Verejná diplomacia: Nový strategický nástroj MZV SR?*, Bátora, J., Hozlárová, Z., (eds.), Bratislava: Ústav európskych štúdií a medzinárodných vzťahov FSEV UK, 2010, s. 20 - 25.
- ĎURČO, P: 2007. Korpusová lingvistika a idiomatika. In: *Parémie národu slovanských III*. Sborník príspevku z mezinárodnej konferencie v Ostrave ve dnech 21. - 22. 11. 2006. Vydala Ostravská univerzita v Ostrave, Ostrava 2007, ISBN 9788073684099, s. 15-37.

- ŘURČO, P. 2008 Metódy skúmania kookurenčných profilov slov v korpusoch. In: Libor Marek (ed.), *Mezinárodní konference k evropskému mezikulturnímu dialogu. Sborník příspěvků z konference konané na Fakultě humanitních studií 25. září 2008. Zlín: Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně, 2008, ISBN 9788073187682, s. 1-12.*
- ŘURČO, P. 2010 Extracting Data from Corpora Statistically – Pros and Cons. In: *Feste Wortverbindungen und Lexikographie. Kolloquium zur Lexikographie und Wörterbuchforschung*. Hrsg.: Peter Řurčo. Lexicographica, Series Maior 138. Berlin/New York: De Gruyter 2010, ISSN 01759264, s 43-50.
- ŘURICOVÁ, A. *Morfologicko-syntaktické a textové aspekty nemeckého právneho jazyka*. Banská Bystrica: Univerzita Mateja Bela, 2003. 64 s. ISBN 8080557993.
- FEARNS, A. 2007. Fachsprachenunterricht. In: Bausch, Karl-Richard; Christ, Herbert & Krumm, Hans-Jürgen (Hrsg.), *Handbuch Fremdsprachenunterricht*. Tübingen : Narr., 2007, s. 169 - 174.
- FEDOTOV, V. I. 2007. *Organizational and Legal Models of Chambers*. Washington: Center for International Private Enterprise [online]. 2007, [cit. 2015-01-10]. Dostupné na internete: <http://www.cipe.org/sites/default/files/publication-docs/BA_VF_04-20-2007.pdf>.
- FILLOVÁ, D. 1998. *Slovensko-nemecký / nemecko-slovenský slovník právnických výrazov*. Bratislava: Vydavateľstvo IRIS, 1998, 183 s. ISBN 8088778069.
- FLUCK, H. R. 1996. *Fachsprachen, Einführung und Bibliographie*. 5. Auflage, Stuttgart: UTB Stuttgart, 1996. 293 s. ISBN 3825204839.
- FUNK, H. 2003. Berufsbezogener Fremdsprachenunterricht. In: K.-R. Bausch, H. Christ, H.J. Krumm (Eds.) *Handbuch Fremdsprachenunterricht*. (4th ed.) Tübingen & Basel: Franke, 2003, s. 175 – 179.
- GLÄSER, R. 2007. Fachphraseologie. In: *Phraseologie. Phraseology. Ein Internationales Handbuch zeitgenössischer Forschung. An International Handbook of Contemporary Research*. Hrsg. von Harald Burger, Dmitrij Dobrovol'skij, Peter Kühn, Neal R. Norrick. Band 1. Berlin, New York 2007, ISBN 9783110171013, s. 482–505.
- GLÄSER, R. 1990. *Fachtextorten im Englischen*. Tübingen: Gunter Narr Verlag Tübingen, 1990. 335 s. ISBN 3823345206.

- GONESH, A., MELISSEN, J. 2005. Public Diplomacy: Improving Practice. In: *Clingendael Diplomacy Papers 5*. The Hague: Netherlands Institute of International Affairs, Clingendael, 2005. 50 s. ISBN 9050311059.
- GRIVNA, V. 2010. Úvodný príhovor. In: *Verejná diplomacia: Nový strategický nástroj MZV SR?*, Batora, J., Hozlárová, Z., (eds.), Bratislava: Ústav európskych štúdií a medzinárodných vzťahov FSEV UK, 2010, s. 6 – 8.
- HAHN, W. 1983. *Fachkommunikation: Entwicklung, linguistische Konzepte, betriebliche Beispiele*. Berlin, New York: Walter de Gruyter, 1983, 185 s. ISBN 3110087650.
- HOCKING, B. 2006. Multistakeholder diplomacy: Forms, Functions, and Frustrations. In: *Multistakeholder diplomacy. Challenges and opportunities*. Malta and Geneva: DiploFoundation, 2006. s. 13-29. ISBN 99932-53162.
- HOFFMANN, L. 1975. Häufigkeitswörterbücher der Subsprachen von Wissenschaft und Technik – ein Ergebnis der rechnerunterstützten Textanalyse. In: *Wissenschaftliche Zeitschrift der Technischen Universität Dresden*, 1975, s. 1264-1268.
- HOFFMANN, L. 1984. Fachwortschatz – Grundwortschatz – Minimum. In: *Deutsch als Fremdsprache: 21*. 1984, ISSN 00119741, s. 224-228.
- HOFFMANN, L.: 1985. *Kommunikationsmittel Fachsprache. Eine Einführung*, Berlin: Akademie-Verlag, bearbeitete Auflage, Tübingen, 1985, 498 s.
- HOFFMANN, L. 1988. *Vom Fachwort zum Fachtext. Forum für Fachsprachenforschung*. Kalifornská univerzita: Vyd. G. Narr, 1988, 265 s. ISBN 3878087764.
- HOFFMANN, L. 1993 Fachwissen und Fachkommunikation. Zur Dialektik von Systematik und Linearität in den Fachsprachen. In: *Bungarten, Band 2*, 1993, s. 595-617.
- HOWARD. P. N. 2012. *Don't Close Foreign Embassies, Open Digital Ones*. Canada Politics, [online], 2012. [cit. 2013-02-10.] Dostupné na internete: <http://www.huffingtonpost.ca/philip-n-howard/digital-embassies_b_1911262.html>.
- HÜNING, G., M. *TextSTAT - Simple Text Analyse Tool/Konkordanz-Software*. [software], [cit. 2014-11-29]. Dostupné na internete: < <http://neon.niederlandistik.fu-berlin.de/textstat/>>.
- KALVERKÄMPER, H. 1979. Der Begriff der Fachlichkeit in der Fachsprachen-Linguistik-Tradition, Kritik und Methoden-Ausblick. In: *Fachsprache*, Sonderheft 1:

Zweites Europäisches Fachsprachen-Symposium, Bielefeld 1979, Wien: Braumüller, s. 53-71.

KENEDY, G. *An Introduction to Corpus Linguistics*. London: Longman, 1998. 315 s. ISBN 058223154X.

KAST-AIGNER, J. 2009. Terms in context: A corpus-based analysis of EU terminology. In: *International Journal of Specialized Communication*, 2009, ISSN 17488885, vol. XXXI, 3-4/2009, s. 139-152.

KNOBLOCH, C. 1998. Grundlegende Begriffe und zentrale Fragestellungen der Textlinguistik, dargestellt mit Bezug auf Fachtexte. In: *Fachsprachen, Band. 1*. 1998, s. 443-456.

KOSTECKI, M., NARAY, O. 2007. Commercial diplomacy and international business. In: *Discussion Papers in Diplomacy(107)*. The Hague: Clingendael Institute, [online] 2007. [cit. 2012-04-15.] Dostupné na internete: <http://www.clingendael.nl/publications/2007/20070400_cdsp_diplomacy_kostecki_naray.pdf>.

KÖNIG, E. 2004. Das Deutsche: Von der Weltsprache zu einer europäischen Sprache unter vielen. In: *Germanistische Mitteilungen. Zeitschrift für Deutsche Sprache, Literatur und Kultur*. (59), Belgischer Germanisten- und Deutschlehrerverband (BGDV), Brüssel, s. 7-18, [online] 2004. [cit. 2015-03-15.] Dostupné na internete: <www.bgdv.be/Dokumente/GM-Texte/gm59_koenig.pdf>.

KRENČEYOVÁ, A., KRENČEY, I. 2002. *Prekladateľský slovník PRÁVO EKONOMIKA/ FACHWÖRTERBUCH RECHT WIRTSCHAFT*. Vydavateľstvo KRENČEY CCJ-Fremdsprachenzentrum, Neografia Martin, 2002, 1000 s. ISBN 8088861020.

KUPIETZ, M., KEIBEL, H. 2009. The Manheim German Reference Corpus (DeReKo) as a basis for empirical linguistic research. In: *Working Papers in Corpus-based Linguistics and Language Education*. No. 3, Tokyo University of Foreign Studies (TUFS), Tokyo, 2009. s. 53-59.

KURBALIJA, J., SLAVIK, H. 2001. *Language and Diplomacy*. Malta and Geneva: DiploFoundation, 2001. 335 s. ISBN 9990955158.

- KÜHN, G., MIELKE, T. M (Hrsg.). 2006. *Deutsch für Ausländer in der Arbeits- und Berufswelt*. Eine Bibliografie berufsbezogener Lehr- und Lernmaterialien – Print- und digitale Materialien – mit Kommentierungen. Bielefeld 2006.
- LAJČÁK, M. 2012. Dnes sa už nepotrebuje zviditeľňovať, ale nájsť si svoje miesto. In: *Zahraničná politika*, 2012, roč. XVI, č. 4/2012-2013, s 15 – 17.
- LAUFER, B. 1991. The Development of L2 Lexis in the Expression of the Advanced Learner. In: *The Modern Language Journal*. 1991, Vol. 75, No. 4, s. 440-448.
- LEMNITZER, L. – ZINSMEISTER, H. 2010. *Korpuslinguistik. Eine Einführung*. 2. Auflage. Tübingen: Narr Francke Attempto Verlag GmbH+Co. KG Dischingerweg 5 D-72070 Tübingen, 2010. 213 s. ISBN 9783823365556.
- LEONARD, M. – STEAD, C. – SMEWING, C. 2002. *Public Diplomacy*. London: FPC, 2002. 183 s. ISBN 1903558131.
- LIPKOVÁ, Ľ. a kol. 2011. *Európska únia*. Bratislava: vyd. Sprint dva, 2011, 446 s. ISBN 9788089393336.
- LIPKOVÁ, Ľ. a kol. 2012. *Medzinárodné hospodárske vzťahy*. Bratislava: Sprint dva, 2012. 433 s. ISBN 9788089393374.
- LIŠKOVÁ, D. 1998. *Wirtschaftsdeutsch im Bankwesen. Textbuch*. Bratislava: Ekonóm, 1998. 219 s. ISBN 8022510130.
- LIŠKOVÁ, D. a kol. 2014. *Aus einer Hand*. Bratislava: Vydavateľstvo Ekonóm, 2014. 266 s. ISBN 9788022538619.
- LÜGER, H., H. 2007. Pragmatische Phraseme: Routineformeln. In: *Phraseologie. Phraseology. Ein Internationales Handbuch zeitgenössischer Forschung. An International Handbook of Contemporary Research*. Hrsg. von Harald Burger, Dmitrij Dobrovolskij, Peter Kühn, Neal R. Norrick. Band 1. Berlin, New York, 2007. ISBN 9783110171013, s. 444-458.
- LUTZEIER, P. R. 2002. Grundlagen und Grundfragen der Lexikologie. In: Cruse, D. Alan, Hundsnurscher, Franz, Job, Michael, Lutzeier, Peter Rolf (Hrsg.): *Lexikologie/Lexicology. Ein internationales Handbuch zur Natur und Struktur von Wörtern und Wortschätzen*. 1. Halband/Volume 1. Berlin, New York Walter de Gruyter. 2002. s. 1-68.

- MATTOŠ, B. 2004. Švajčiarska eurointegračná politika. In: *Almanach 2004 Fakulty medzinárodných vzťahov EU*. Bratislava: Vydavateľstvo Ekonóm 2004, ISBN 8022518832, s. 169-175.
- MATTOŠ, B. 2011a. Jednotná prezentácia štátu ako nástroj vonkajšej komunikácie krajiny – Česká republika. In: *Medzinárodné vzťahy*, 2011, č. 1, roč. IX, s. 165-175.
- MATTOŠ, B. 2011b. *Diplomatický protokol*. Vydavateľstvo Ekonóm, Bratislava, 114 s. ISBN 9788022531450.
- MATTOŠ, B. 2013. Kultúrna dimenzia diplomacie ako nástroj zahraničnej politiky štátu na príklade Rakúskej republiky. In *Ekonomické, politické a právne otázky medzinárodných vzťahov 2013* [elektronický zdroj] : zborník príspevkov z 12. medzinárodnej vedeckej konferencie doktorandov a mladých vedeckých pracovníkov : Ekonomická univerzita v Bratislave, Bratislava : Vydavateľstvo EKONÓM, 2013. - ISBN 9788022536592. s. 377-383, CD-ROM.
- MELISSEN, J. 1999. *Innovation in Diplomatic Practice*. London : Macmillan and New York: St. Martin's Press, 1999. 267 s. ISBN 0312215924.
- MELISSEN, J. 2005: Wielding Soft Power: The New Public Diplomacy. In: *Clingendael Diplomacy Papers No. 2*, 2005, 30 s. ISBN 90503110982.
- MELISSEN, J. 2007. *The New Public Diplomacy. Soft Power in International Relations*. New York: Palgrave Macmillan, 2007. 221 s. ISBN 0333714954.
- Memorandum o spolupráci Ministerstva hospodárstva Slovenskej republiky a Ministerstva zahraničných vecí Slovenskej republiky pri plnení úloh ekonomickej diplomacie v činnosti zahraničnej služby Slovenskej republiky. In: *economy.gov.sk*. [online], 2012, [cit. 2012-08-08] Dostupné na internete: www.economy.gov.sk/ext_dok-memorandum-o-spolupraci.
- MERCIER, A. 2007. Commercial Diplomacy in Advanced Industrial States: Canada, the UK, and the US In: *Netherlands Institute of International Relations "Clingendael"*, . [online], 2007. [cit. 2012-04-15] Dostupné na internete: http://www.clingendael.nl/publications/2007/20070900_cdsp_diplomacy_mercier.pdf.
- MÖHN, D., PELKA, R. 1984. *Fachsprachen: Eine Einführung*. Tübingen: Max Niemeyer, 1984. 171 s. ISBN 3484251301.
- NARAY, O. 2008. Commercial diplomacy: A conceptual overview. In: *The 7th World Conference of TPOs*. The Hague, The Netherlands. [online], 2008, [cit 2012-04-15].

Dostupné na internete:

<http://www.intracen.org/uploadedFiles/intracenorg/Content/Trade_Support_Institutions/TPONetwork/Content/Conferences/2008/NarayConferencepaper.pdf>.

NICK, S. 2001. Use of Language in Diplomacy. In: *Language and Diplomacy*. Ed. Jovan Kurbalija and Hannah Slavik. Malta, 2001. ISBN 9990955158, s. 17 – 21.

ONDRČKOVÁ, E. – LIŠKOVÁ, D. – POSPÍŠILOVÁ, J. 2005. *Slovensko - nemecký ekonomický slovník*. Bratislava, Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 2005, 848 s. ISBN 8010000493.

OSTROWSKI, D. 2010. *Die Public Diplomacy der deutschen Auslandsvertretungen weltweit. Theorie und Praxis der deutschen Auslandsöffentlichkeitsarbeit*. Wiesbaden: VS Verlag für Sozialwissenschaften, 2010, 224 s. ISBN 9783531922638.

OZTURK, M. 2012. Second language vocabulary growth at advanced level. *The Language Learning Journal*, [online], DOI: 10.1080/09571736.2012.[cit. 2015-01-10]. Dostupné na internete:<<http://dx.doi.org/10.1080/09571736.2012.708054>>.

PAJTINKA, E. 2007a. Hospodárska diplomacia a jej úloha v 21. storočí. In: *Mezinárodní vzťahy*, 2007. ISSN 03231844, roč. 42, č.4, s. 52-72.

PAJTINKA, E. 2007b. Hospodárska diplomacia: Hľadanie efektívneho modelu riadenia, alebo boj o obchodných atašé? In: *Mezinárodní politika*. 2007, ISSN 05437962, roč. 31, č. 10, s. 16-18.

PAJTINKA, E. 2008. Verejná diplomacia. In: *Mattoš, B. (zost.): Diplomatická služba členského štátu EÚ v procese európskej integrácie*. Bratislava: Ekonóm, 2008, ISBN 9788022526302, s. 185-200.

PAJTINKA, E. 2010a. Konzulárna služba. In: *Medzinárodné vzťahy*, 2010, ISSN 13361562, roč. VIII, č. 1/2010, s 105-111.

PAJTINKA, E. 2010b. Diskusný príspevok. In: *Bátora, J., Hozlárová, Z., (eds.) Verejná diplomacia: Nový strategický nástroj MZV SR? Panelové a diskusné príspevky z konferencie Verejná diplomacia: Nový strategický nástroj MZV SR*. Bratislava 4. 12. 2009. Bratislava: Ústav európskych štúdií a medzinárodných vzťahov, FSEV UK, 2010, s. 31-32.

- PAJTINKA, E. 2011. Diplomatické misie a ich funkcie v podmienkach globalizácie, In: *Zborník z konferencie k 50. výročiu prijatia Viedenského dohovoru o diplomatických stykoch*, ISBN 9788055703206, s. 45-54.
- PAJTINKA, E., 2014. Diplomatická služba Európskej únie po prijatí Lisabonskej zmluvy. In: *Zborník z konferencie Diplomacia v ére globalizácie II*. Fakulta politických vied a medzinárodných vzťahov Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici, 2014, ISBN 9788085660098, s. 7-21.
- PEŠKO, M. 2007. Slovenská diplomacia sa reformuje. In: *Zahraničná politika*, [online] 2007. [cit. 2012-04-15] Dostupné na internete: <www.zahranicnapolitika.sk/index.php?id=263>.
- PETERKOVÁ, J. 2006. Veřejná diplomacie – jen módní pojem nebo skutečná změna? In: *Mezinárodní vztahy*, 2006, vol. 41, no. 3, ISSN 03231844, s. 83 – 89.
- PETERKOVÁ, J. 2008. Veřejná diplomacie malých států a realita České republiky. In: *Mezinárodní vztahy*, 2008, vol. 43, no. 2, ISSN 03231844 , s. 5-24.
- RANA, K., S. 2002. *Bilateral Diplomacy*. Malta: DiploProjects. 2002. 283 s. ISBN 9990955166.
- RANA, K. S. 2006. *Inside Diplomacy*. New Delhi: Manas Publications, 2006. 477 s. ISBN 8170491525.
- Ratgeber für Anschriften und Anreden. Bundesministerium des Innern – Protokoll Inland, [online] 2010. 169 s. [cit. 2015-01-10]. Dostupné na internete: www.protokoll/inland.de>.
- RÖMER, Ch., MATZKE, B. 2005. *Lexikologie des Deutschen: eine Einführung*. Vyd. Gunter Narr Verlag, Berlin, New York, 2005, 236 s. ISBN: 9783823361282.
- ROELCKE, T. *Fachsprachen*. 3. völlig neu bearbeitete Auflage. Erich Schmidt Verlag, 2010, 269 s. ISBN 9783503122219.
- RUSIŇÁK, P. a kol. 2012. *Diplomacia – úvod do štúdia*. Bratislava : EKONÓM, 2012. 433 s. ISBN 9788022534802.
- RUSIŇÁK, P. 2012a. O charaktere diplomacie ako vedeckej disciplíny. In: *Almanach*, Vydavateľstvo EKONÓM. ISSN 13370715, vol. VII, číslo 3/2012, s. 58 – 84.
- RUSIŇÁK, P. 2012b. Imidž Slovenskej republiky v činnosti orgánov štátu pre zahraničné styky. In: *Medzinárodné vzťahy*, 2012, roč. X, č. 2/2012, ISSN 13361562, s. 7-28.

- RUSIŇÁKOVÁ, J. 2012. Forma a technika komunikácie v diplomatickej praxi. In: *Diplomacia – úvod do štúdia*. Bratislava : EKONÓM, 2012, ISBN 9788022534802, s. 225 - 295.
- SERINGHAUS F.H., ROSSON P.J. 1990. Export Promotion and Public Organization: State-of-the-Art. In: *Export Development and Promotion: The Role of Public Organizations*. Boston: Kluwer Academic Publishers. ISSN 14311933, 1990. s. 3-18.
- SCHULTE, K. S. 2000. *Auswärtige Kulturpolitik im politischen System der Bundesrepublik Deutschland*. VWF Verlag, 2000. 216 s. ISBN 9783897002388.
- SCHULTES, N. 2003. *Deutsche Außenwirtschaftsförderung. Ökonomische Analyse unter Berücksichtigung der Aktivitäten und Programme in Japan*. München: Herbert Utz Verlag GmbH, 2003. 286 s. ISBN 3894814527.
- SLÁVIKOVÁ, E. – BILČÍK, V. – DULEBA, A. 2009. *Strednodobá koncepcia rozvoja verejnej diplomacie v podmienkach Ministerstva zahraničných vecí SR. Analýza skúseností a návrh odporúčaní*. Bratislava: Výskumné centrum SFPA, n. o., 2009, 50 s.
- SNÖRCH, U. 2002. *Der Zentrale Wortschatz des Deutschen. Strategien zu seiner Ermittlung, Analyse und lexikografischen Aufarbeitung*. Tübingen: Narr., 2002. 425 s. ISBN 3823351567.
- STEDE, M. 2007. *Korpusgestützte Textanalyse. Grundzüge der Ebenenorientierten Textlinguistik*. Tübingen : Narr Francke Attempto Verlag GmbH+Co.KG, 2007. 207 s. ISBN 9783823363019.
- STEGER, H. 1988. Erscheinungsformen der deutschen Sprache. Alltagsprache - Fachsprache - Standardsprache - Dialekt und andere Gliederungstermini. In: *Deutsche Sprache* 4/88, 1988, s. 289-319.
- ŠIMKOVÁ, M. 2014. *Výberový slovník termínov z počítačovej a korpusovej lingvistiky*. [online], 2014, [cit. 2014-11-29]. Dostupné z: <<http://korpus.juls.savba.sk/publications/index.sk.html>, <http://data.juls.savba.sk/std/>>.
- TÓTH, L. a kol. 2008. *Úvod do diplomacie*. Bratislava: EKONÓM, 2008. 199 s. ISBN 9788022526838.
- TÓTH, L., HORVÁTHOVÁ, K. 2006. *Hospodárska diplomacia bilaterálne vzťahy*. Bratislava: SPRINT, 2006, 192 s. ISBN 808908561X.

- TÓTH, Ľ. 2004. *Diplomatický protokol*. Bratislava: EKONÓM, 2004. 170 s. ISBN 80225-18662.
- TROMMLER, F. 2009. *Kulturpolitik versus Aussenpolitik in the Past Sixty Years*. Baltimore, MD: AICGS, [online], 2009, [cit.2013/04/24]. Dostupné na internete: <<http://www.aicgs.org/publication/kulturpolitik-versus-aussenpolitik-in-the-past-sixty-years/>>.
- TUCH, H. N. 1990. *Communicating With the World: U.S. Public Diplomacy Overseas*. New York: Palgrave Macmillan, 1990. 200 s. ISBN 19780312048099.
- TYLER, M. C. et.al. 2012. Domestic Public Diplomacy. In: *Discussion Paper: International Experience*. Clingendael. Netherlands Institute of International Affairs [online]. 2012, [cit. 2012-07-25]. Dostupné na internete: <http://www.clingendael.nl/publications/2012/20051000_cdsp_paper_diplomacy_5_gonesh_melissen.pdf>.
- VESELÝ, Z. a kol. 2009. *Diplomacie v měnícím se světě*. Praha: Professional Publishing, 2009, 196 s. ISBN 9788074310065.
- WALLIS, S., NELSON, G. 2001. Knowledge discovery in grammatically analysed corpora. In: *Data Mining and Knowledge Discovery*, 5. Kluwer Academic Publishers, 2001, s. 307-340.
- WALLIS, S. 2007. Annotation, Retrieval and Experimentation. In: *Annotating Variation and Change*. [online]. Helsinki: Varieng, UoH. 2007, [cit. 2014-12-01]. Dostupné na internete: <<http://www.helsinki.fi/varieng/series/volumes/01/wallis/>>.
- WILKINSON, M. 2006. Compiling Corpora for Use as Translation Resources. In: *Translation Journal*. [online]. 2006, vol. 10, no. 1, [cit. 2014-11-29]. Dostupné na internete: <<http://translationjournal.net/journal/35corpus.htm>>.
- WITTE, B. 1999. How to Present Germany as a Kulturstaat Abroad. In: F. Trommler (ed) *The Cultural Legitimacy of the Federal Republic. Assessing the German Kulturstaat*. Washington D.C.: AICGS, 1999, ISBN 0941441431, s. 46 - 55.
- WKG 1998. In: *WKÖ portal*. [online.] 1998. [cit 2012-04-15]. Dostupné na internete: <<http://wko.at/reorg/organisationsrecht/wkg.pdf>>.
- WordSmith Tools 6.0 [software], [cit. 2014-11-29]. Dostupné na internete: <<http://www.lexically.net/wordsmith/version6/index.html>>.

WOHLAN, M. 2014. *Das diplomatische Protokoll im Wandel*. JusIntEu 95, 2014, 308 s. ISBN 9783161529122.

ZÁGORŠEKOVÁ, M. 2008. Miesto kultúrnej dimenzie v medzinárodných vzťahov. In: *Almanach*. Vyd. EKONÓM, 2008, ISSN 13370715, č. 2, s. 202-218.

ZÁKON 575/2001 Z. z. o organizácii činnosti vlády a organizácii ústrednej štátnej správy . In: *Zbierka zákonov SR*, [online], 2001. [cit. 2014-04-15]. Dostupné na internete: <www.zbierka.sk/>.

ZÁKON 403/2010 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 575/2001 Z. z. o organizácii činnosti vlády a organizácii štátnej správy. In: *Zbierka zákonov SR*. [online], 2010. [cit. 2014-04-15]. Dostupné na internete: <www.zbierka.sk/>.

ZÁKON 151/2010 Z. z., o zahraničnej službe a o zmene a doplnení niektorých zákonov. In: *Zbierka zákonov SR*. [online], 2010. [cit. 2014-04-15]. Dostupné na internete: <www.zbierka.sk/>.

Príloha č. 1 Nemecko-slovenský glosár

lexikálna jednotka (jedno-alebo viacslovná)	skratka	špecifické pre krajinu	slovenský ekvivalent	doplňujúca poznámka
Abberufungsschreiben (das)			odvolávacie listiny	
Abbruch diplomatischer / konsularischer Beziehungen (der)			prerušenie diplomatických/konzulárnych stykov	abbrechen
Abkommen (das)			dohoda, dohovor, zmluva (medzinárodná)	Vertrag (der), Übereinkommen (das), Übereinkunft (die)
Abkommen zwischen der Regierung der Bundesrepublik Deutschland und der Regierung der Slowakischen Republik über kulturelle Zusammenarbeit (das)		DE	Dohoda medzi vládou Slovenskej republiky a vládou Spolkovej republiky Nemecko o kultúrnej spolupráci	Bratislava, 1. 5. 1997; platí bez obmedzenia.
Abkommen zwischen der Regierung der Republik Österreich und der Regierung der Slowakischen Republik über die Zusammenarbeit in den Bereichen der Kultur, der Bildung und der Wissenschaft (das)		AT	Dohoda medzi vládou SR a vládou Rakúskej republiky o spolupráci v oblasti kultúry, vzdelávania a vedy	Viedeň, 13. 10. 1999; platí bez obmedzenia.
Agrément (das)			agrément (agremán)	súhlas vlády s pôsobením daného zahraničného diplomata vo svojom štáte
Agrément erteilen (das)			udelit' súhlas / agrément (agremán)	
Aide-mémoire (das)			aide-mémoire	záznam o tom, čo bolo vykonané, alebo záznam stanoviska k určitej otázke, o ktorej bola druhá strana už predom informovaná; v súčasnosti

				sa využíva anglický pojem „non paper“, najmä v multilaterálnej diplomacii
Akkreditierung (die) / Beglaubigung von Diplomaten (die)			akreditácia diplomata	akkreditieren
amtliche Korrespondenz			úradná korešpondencia	napr. amtliche Korrespondenz der Mission
Amtsantritt (der)			prevzatie funkcie, nastúpenie do funkcie	das Amt antreten, dienstliche Tätigkeit aufnehmen
Amtssprache (die)			úradný jazyk	
Anerkennung (die)			uznanie	uznanie štátu
Archive und Schriftstücke der Mission (die)			archívy a písomnosti misie	
Attaché (der)			atašé	Diplomatická hodnosť, býva niekedy prepožičiavaná aj nediplomatickým zamestnancom dočasne vyslaným na zastupiteľské úrady, ktorí zabezpečujú hospodársku, kultúrnu alebo vojenskú agendu, resp. iným administratívno-technickým zamestnancom v tzv. rizikových krajinách.
auf diplomatischem Wege			diplomatickou cestou	
Aufnahme diplomatischer / konsularischer Beziehungen (die)			nadviazanie diplomatických / konzulárnych stykov	
ausdrückliche und vorherige Zustimmung (die)			výslovný a predchádzajúci súhlas	
Auslandsdienst (der)			zahraničná služba	

Auslandskultur (die)		AT	rakúska zahraničná kultúra / kultúrna diplomacia	najmä keď sa chce zdôrazniť, že ministerstvo BMEIA je viac koordinátorom ako organizátorom rôznych kultúrnych podujatí Rakúska v zahraničí
Auslandskulturpolitik (die)			zahraničná kultúrna politika	
Auslandsöffentlichkeitsarbeit (die)		DE	zahraničná verejná diplomacia / zahraničná práca s verejnosťou	
Auslandsvertretung (die)			zahraničné zastúpenie	
Außenminister (der)			minister zahraničných vecí	všeobecne
Außenwirtschaft (die)			zahraničné hospodárstvo	außenwirtschaftlich
Außenwirtschaft Austria (die) - (offizielle Schreibweise AUSSENWIRTSCHAFT AUSTRIA)		AT	špecializovaný útvar WKÖ pre podporu a propagáciu zahraničného hospodárstva Rakúska	do roku 2012 Außenwirtschaft Österreich (WKÖ/AWÖ)
AußenwirtschaftsCenter Pressburg/Bratislava (das) / Advantage Austria		AT	hospodársky referát rakúskeho veľvyslanectva Bratislava	
Außenwirtschaftsförderung (die)		DE	podpora zahraničného hospodárstva	Handelsförderung (Exportförderung und Importförderung) und Förderung von Direktinvestitionen (inländische Direktinvestitionen im Ausland und ausländische Direktinvestitionen im Inland)
Auswärtige Amt (das)	AA	DE	súčasnú Spolkové ministerstvo zahraničných vecí v Nemecku	
auswärtige Kultur (die)		DE	nemecká zahraničná kultúra / kultúrna diplomacia	najmä keď sa chce zdôrazniť, že ministerstvo AA je viac koordinátorom ako organizátorom rôznych kultúrnych podujatí

				Nemecka v zahraničí
auswärtige Kultur- und Bildungspolitik (die)	AKBP	DE	zahraničná kultúrna politika a politika vzdelávania	od roku 2011 AKBP, predtým auswärtige Kulturpolitik AKP
beauftragen			poveriť, splnomocniť	ermächtigen v rakúskej verzii WÜK
Bedienstete des Verwaltungs- oder technischen Personals (der)			člen administratívneho alebo technického personálu	Konsularangestellte (der) v švajčiarskej verzii WÜK
Beendigung der konsularischen Tätigkeit (die)			ukončenie konzulárnych funkcií	
Befreiung (die)			vyňatie, oslobodenie	befreien
beglaubigen			poveriť, splnomocniť, overiť	
Beglaubigungsschreiben (das)			poverovacie listiny	Lettres de créance
Begründung der offiziellen Position (die)			oddôvodnenie oficiálneho stanoviska	
Berufskonsul (der)			konzulárny úradník z povolania, kariérny konzul	Berufskonsularbeamte (der), v nemeckej verzii WÜK a Berufs-Konsularbeamte vo švajčiarskej verzii WÜK
Bestellung / Bestellung (die)			vymenovanie	bestellen / bestellen v rakúskej a nemeckej verzii WÜK a ernennen vo švajčiarskej verzii WÜK
Bestellungsschreiben (das) / Ernennungspatent			konzulský patent	vymenovania vedúcich konzulárnych úradov
bilateral			bilaterálny	Bilateralismus (der)
Botschaft (die)			veľvyslanectvo	
Botschaft der Slowakischen Republik in Berlin, in Bern, in Wien (die)		SK	Veľvyslanectvo Slovenskej republiky v Berlíne, v Berne, vo Viedni	
Botschafter (der)			veľvyslanec	außerordentliche und

				bevollmächtigte Botschafter (der)
Botschaftsrat (der)			radca (radca-minister)	vyššia diplomatická hodnosť
Botschaftssekretär (der)			tajomník (prvý, druhý)	stredná diplomatická hodnosť
Bundesministerium für Europa, Integration und Äußeres (das)	BMEIA	AT	súčasnú Spolkové ministerstvo zahraničných vecí v Rakúsku	predtým Bundesministerium für europäische und internationale Angelegenheiten (BMeiA), predtým Ministerium für Auswärtige Angelegenheiten (BMaA)
Bundesministerium für Wirtschaft und Energie (das)	BMWi	DE	súčasnú Spolkové ministerstvo hospodárstva v Nemecku	predtým Bundesministerium für Wirtschaft und Technologie (BMWi)
Bundesministerium für Wissenschaft, Forschung und Wirtschaft (das)	BMWFJ	AT	súčasnú Spolkové ministerstvo hospodárstva v Rakúsku	predtým Bundesministerium für Wirtschaft, Familie und Jugend (BMWFJ)
Bundesrepublik Deutschland	Deutschland	DE	Spolková republika Nemecko / Nemecká spolková republika	Na výslovnú žiadosť nemeckej strany sa v medzinárodných dohodách, zmluvách a podobných dokumentoch medzi Nemeckou spolkovou republikou a Slovenskou republikou používa podoba Spolková republika Nemecko, v ostatných prípadoch podoba Nemecká spolková republika.
Deutsche Botschaft Pressburg (die)		DE	Veľvyslanectvo Spolkovej republiky Nemecko Bratislava	
Deutsche Industrie- und Handelskammertag (der)	DIHK	DE	Nemecký snem priemyselných a obchodných komôr	predtým DIHT
Deutschen Auslandshandelskammern (die) /Deutsche Auslandshandelskammer (die)	AHKs/AHK	DE	nemecká zahraničné obchodné komory / nemecká zahraničná obchodná komora	druhý pilier nemeckej hospodárskej diplomacie

Deutsche Industrie- und Handelszentren (die)	DIHZ	DE	nemecké centrá hospodárstva	aj German Centres alebo Haus der deutschen Wirtschaft (das) alebo Deutschen Häuser (die), možný štvrtý pilier nemeckej hospodárskej diplomacie
Deutschland-Zentren (die)	DZ	DE	nemecké centrá	
Deutsch-Slowakische Industrie- und Handelskammer (die)	DSIHK	DE	Slovensko-nemecká obchodná a priemyselná komora /SNOPK	
dienstliche Tätigkeit beenden			ukončenie/skončenie funkcie	
Diplomat (der)			diplomacký zástupca	diplomatische Vertreter (der) vo švajčiarskej verzii WÜD
Diplomatie (die)			diplomacia	
diplomatisch			diplomacký	
diplomatische / konsularische Kurier (der)			diplomacký/konzulárny kuriér	
diplomatische Korrespondenz (die)			diplomacká korešpondencia	
diplomatische Kurierepäck (das)			diplomacká batožina, diplomacká pošta	diplomatische Dienstpostsendungen v rakúskej verzii WÜK
diplomatische Protokoll (das)			diplomacký protokol	skladá sa z pravidiel, ktoré popisujú priebeh štátnych návštev, ale aj pravidlá obliekania, zasadací poriadok, atď.
diplomatische Rang (der)			diplomacká hodnosť	
diplomatische Verkehr (der)			diplomacký styk, diplomacké styky	
diplomatische Vertretung (die)			diplomacké zastúpenie	
(diplomatische) Brief (der)			diplomacký list	

(diplomatische) Mission (die)			(diplomatická) misia	
(diplomatische) Note (die)			(diplomatická) nóta	najpoužívanejšia forma oficiálnej diplomatickej korešpondencie medzi ministerstvom zahraničných vecí hostiteľskej krajiny a zastupiteľskými orgánmi iných krajín
diplomatischen / konsularischen Beziehungen (die)			diplomatické / konzulárne styky / vzťahy	
Doyen des diplomatischen Korps (der)			doyen diplomatického zboru	Služobne najstarší člen diplomatického zboru, pričom služobný vek sa počíta od okamihu odovzdania poverovacej listiny hlave štátu. V štátoch, v ktorých je členom diplomatického zboru pápežský (apoštolský) nuncius, preberá nuncius úlohu doyena bez ohľadu na služobný vek.
dritte Staat (der)			tretí štát	Drittstaat (der)
Eidgenössische Departement für auswärtige Angelegenheiten (das)	EDA	CH	súčasnú Spolkové ministerstvo zahraničných vecí vo Švajčiarsku	
Eidgenössische Departement für Wirtschaft, Bildung und Forschung (das)	WBF	CH	súčasnú Spolkové ministerstvo hospodárstva vo Švajčiarsku	predtým, do roku 2013, Eidgenössisches Volkswirtschaftsdepartement (EVD)
Empfangsstaat (der)			prijímajúci štát	Residenzland (das)
endgültige Abreise (die)			konečný (definitívny) odchod	ohraničuje výkon funkcie, konečným odchodom diplomat ukončuje svoje pôsobenie v danej krajine

Entsendestaats (der)			vysielajúci štát	
Entsendung (die)			vyslanie	entsenden
Erklärung zur persona non grata (die)			vyhlásenie za nežiadúcu osobu (persona non grata)	unerwünschte Person (die)
Erleichterungen (Vorrechte und Immunitäten) (die)			výhody, úľavy (výsady a imunity)	
ermächtigen			splnomocniť, zmocniť, oprávniť	Ermächtigte (der)
Errichtung (diplomatischer) Mission (die)			zriadenie diplomatickej misie	
Errichtung einer konsularischen Vertretung (die)			zriadenie konzulárneho úradu	
Etikette (die)			etiketa	
Exequatur (das) / Ermächtigung des Empfangsstaats (die)			exequatur / privolenie prijímajúceho štátu s výkonom konzulárnych funkcií	die Erteilung des Exequaturs, erteilen, erhalten
Exzellenz (die)	I.E./S.E.		Excelencia	v diplomackom styku - Vaša Excelencia, Jeho Excelencia
Flankierung (die) / politische Flankierung			podpora politických predstaviteľov domácim podnikom a podnikateľom v zahraničí	V súvislosti s hospodárskou diplomaciou sa podpora, ktorú poskytujú politickí predstavitelia krajiny domácim podnikom v zahraničí označuje ako politická podpora.
freie Verkehr der Mission / konsularischen Vertretung (der)			slobodné spojenie misie / konzulárneho zastúpenia	
Frieden (der konsularischen Vertretung) stören (den)			rušiť pokoj (konzulárneho úradu)	
für die Zwecke der Mission			pre účely misie	
gegenseitig			vzájomný, obojstranný	Gegenseitigkeit (die) / Reziprozität

				(die)
genehm sein			byť prijateľný	nicht genehm sein
Generalkonsul (der)			generálny konzul	
Generalkonsulat (das)			generálny konzulát	
genießen			požívať	
Gepflogenheiten (die)			obyčaje / zvyklosti	Gewohnheit (die)
Germany Trade and Invest / Gesellschaft für Außenwirtschaft und Standortmarketing der Bundesrepublik Deutschland mbH (die)	GTAI	DE	Nemecká agentúra na podporu obchodu a investícií	tretí pilier nemeckej hospodárskej diplomacie
Gesandte (der)			vyslanec	
Gesetz über den Auswärtigen Dienst (das)	GAD	DE	Zákon o zahraničnej službe v SRN	
Gesetz über die Konsularbeamten, ihre Aufgaben und Befugnisse (das) /Konsulargesetz (das)	KonsG	DE	Zákon o konzulárnych zamestnancoch, ich úlohách a kompetenciách v SRN	
Geschäftsträger (der)			chargé d'affaires (CDA)	Označenie vedúceho diplomatickej misie tretej triedy, poveruje ho nie hlava štátu, ale ministerstvo zahraničných vecí.
Geschäftsträger ad interim (der)	Geschäftsträger a.i.		chargé d'affaires ad interim / chargé d'affaires a.i.	Diplomatický zamestnanec dočasne poverený vedením zastupiteľského úradu po dobu neprítomnosti mimoriadneho a splnomocneného veľvyslanca.
Geschäftsträger en pied	Geschäftsträger e.p.		chargé d'affaires en pied / chargé d'affaires e.p.	Diplomatický zamestnanec dlhodobo poverený vedením zastupiteľského úradu, do čela

				ktorého vysielajúci štát nedeleguje mimoriadneho a splnomocneného veľvyslanca.
gewähren			poskytnúť	
gewährleisten			zabezpečiť	
Goethe Institut Bratislava (das)	GI	DE	Goethe Institut Bratislava	
günstigere Behandlung (die)			priaznivejšie zaobchádzanie	die Behandlung genießen
Handels- und Wirtschaftsbeziehungen (die)		SK	obchodno-ekonomické vzťahy/ styky	názov OBEO na Slovenskom veľvyslanectve v Berlíne, vo Viedni
Handelsabteilung der Österreichischen Botschaft (die)		AT	obchodné oddelenie Rakúskeho veľvyslanectva	
Handelskammer (die)			obchodná komora	
Handelskammer Schweiz – Mitteleuropa SEC+ (die)		CH	Obchodná komora Švajčiarsko-Stredná Európa	
Handelskammer Schweiz-Slowakische Republik (die)	HSSR	CH	Obchodná komora Švajčiarsko-Slovenská republika	
Hoheitsgebiet (das)			zvrchované územie	napr. das Hoheitsgebiet des Empfangsstaates
Hoheitszeichen (das) / Hoheitssymbol (das)			štátny / výsostný znak / štátny symbol	Štátne symboly - štátny znak, vlajka, pečať a hymna. Napr. die Hoheitszeichen des Entsendestaats.
Honorarkonsul (der)			honorárny konzul	Wahlkonsulbeamte (der) v nemeckej verzii WÜK, Honorar-Konsulbeamte (der) vo švajčiarskej verzii WÜK
Honorarkonsulat (das)			honorárny konzulát	
in gegenseitigem Einvernehmen			na základe vzájomnej dohody	
in Kraft treten			vstúpiť do platnosti / začiatok	Inkrafttreten (das)

			pôsobnosti, platnosti	
Industrie- und Handelskammern (die)/ Industrie- und Handelskammer (die)	IHKs/IHK	DE	nemecké hospodárske a obchodné komory/nemecká hospodárska a obchodná komora	
Inlandsöffentlichkeitsarbeit (die)		DE	domáca verejná diplomacia /domáca verejná práca	
Internuntius (der)			internuncius	päpstliche Internuntius (der)
Kabinettsbrief (der)			kabinetný list	Ministerpost (der) / vymenovania chargé d'affaires
Karpatendeutsche Verein (der)	KDV	DE	Karpatskonemecký spolok na Slovensku / KNS	
Konsul (der)			konzul / konzulárny úradník	Konsularbeamte (der) v nemeckej a švajčiarskej verzii WÜK
Konsularagent (der)			konzulárny zástupca	konzulárny zástupca, ktorý nie je vedúcim konzulárneho úradu
Konsularagentur (die)			konzulárne zastupiteľstvo	
Konsularbezirk (der)			konzulárny obvod	
konsularisch			konzulárny	
konsularische Archive			konzulárne archívy	
konsularische Kuriergepäck (das)			konzulárnaj batožina	konsularische Dienstpostsendung (die) v nemeckej a švajčiarskej verzii WÜK
konsularische Vertretung (die)			konzulárny úrad	konsularischer Posten (der) vo švajčiarskej verzii WÜK
konsularischen Aufgaben (die)			konzulárne funkcie	
konsularischen Räumlichkeiten (die)			konzulárne miestnosti	
Konsulat (das)			konzulát	

Kulturforum (das)			kultúrne fórum	
Kulturinstitut (das)			kultúrny inštitút	
Kulturreferat (das)		DE	kultúrny referát na nemeckom veľvyslanectve	
Leiter der konsularischen Vertretung (der)			vedúci konzulárneho úradu	Chef des konsularischen Postens (der) vo švajčiarskej verzii WÜK
Liste des Diplomatischen Corps/Korps (die)			listina diplomatického zboru	
Militärattaché (der)			vojenský ataše, vojenský pridelenec	napr. Verteidigungsattaché, Heeresattaché, Luft(waffen)attaché, Marineattaché und Wehrtechnischer Attaché / aj Militärattachéstab (der)
Minister (der)			minister	
Ministerium für Auswärtige Angelegenheiten (das)			ministerstvo zahraničných vecí	
Ministerium für auswärtige und europäische Angelegenheiten der Slowakischen Republik (das)		SK	Ministerstvo zahraničných vecí a európskych záležitostí /MZV a EZ SR	
Mission endgültig oder vorübergehend abberufen (die)			trvalo alebo dočasne odvolať misiu	
Missionschef (der)			vedúci (diplomatickej) misie	
mit gebührender Achtung behandeln			zaobchádzať s náležitou úctou	
mit offiziellen Stempel versehen			opatriť oficiálnou pečiatkou	
Mitglied / Mitglieder des dienstlichen Hauspersonals (das) / (die)			člen/členovia služobného personálu	
Mitglied des Privatpersonals (das)			člen súkromného personálu	
Mitglieder der konsularischen Vertretung (die)			členovia konzulárneho úradu	Mitglieder des konsularischen Postens (die) vo švajčiarskej verzii

				WÜK
Mitglieder der Mission (die)			členovia misie	
Mitglieder des diplomatischen / konsularischen Personals (die)			diplomatický personál / členovia konzulárneho personálu	
Mitglieder des Personals der Mission (die)			členovia personálu misie	
Mitglieder des Verwaltungs- und technischen Personals (die)			členovia administratívneho a technického personálu"	
Nation Brand			značka krajiny / nation brand	
Nationalflagge (die)			štátna vlajka	
Netz der Auslandshandelskammern (das)			sieť zahraničných hospodárskych (obchodných) komôr	
Notenwechsel (der)			výmena nôt	
Notifikation (die)			upovedomenie / notifikácia	notifizieren, Notifizierung (die)
Notifikation der Bestellung / Bestallung (die)			oznámenie o vymenovaní	Notifikation der Ernennung (die) vo švajčiarskej verzii WÜK
Nuntius (der)			nuncius	Apostolische Nuntius (der); Nuntiatur (die)
offizielle Übersetzung beilegen			priložiť oficiálny preklad	
Österreich Institut Bratislava / Pressburg (das)	ÖI	AT	Österreich Institut Bratislava	
Österreich-Bibliothek Bratislava / Pressburg, Košice /Kaschau (die)	ÖB	AT	Rakúska knižnica v Bratislave, v Košiciach	
Österreichische Botschaft Pressburg (die)		AT	Veľvyslanectvo Rakúskej Republiky v Bratislave	
Österreichische Kulturforum Bratislava (das)		AT	Rakúske kultúrne fórum v Bratislave	pôsobí ako kultúrny referát Rakúskeho veľvyslanectva v Bratislave

Paraphe (die)			parafa	paraphieren
persona non grata			persona non grata	persona grata
persönliche Unverletzlichkeit (die)			osobná nedotknuteľnosť	
persönliche Unverletzlichkeit genießen (die)			požívať osobnú nedotknuteľnosť	
Pflege konsularischer Beziehungen (die)			vykonávanie konzulárnych stykov	
Präsenz Schweiz	PRS	CH	Präsenz Schweiz	Patrí pod Generálny sekretariát EDA. Präsenz Schweiz zodpovedá za prezentáciu Švajčiarska a podporu jeho záujmov v zahraničí.
private Hausangestellte (der)			súkromná služobná osoba	
Pro Helvetia		CH	Pro Helvetia	Pro Helvetia podporuje kultúrnu výmenu Švajčiarska a udržiava kultúrne vzťahy so zahraničím, zúčastňuje sa na kultúrnej diplomacii Švajčiarska.
protokollarische Dienst (der)/ Protokolldienst (der)			protokolárna služba	Je súčasťou diplomacie a riadi výkon diplomatických stretnutí. K diplomatickému protokolu patria aj tzv. vojenské pocty pri stretnutiach.
protokollarische Rangordnung (die)			protokolárne poradie	Rangfolge (die) / Reihenfolge (die)
Public Diplomacy (die)/ Öffentliche Diplomatie/Öffentlichkeitsarbeit (die)			verejná diplomacia / práca s verejnosťou	
Ratifizierung (die)			ratifikovanie	ratifizieren
Räumlichkeiten der Mission (die)			miestnosti misie	
Republik Österreich	Österreich	AT	Rakúska republika / Rakúsko	

Residenz des Missionschef/Leiters der konsularischen Vertretung (die)			rezidencia vedúceho misie/vedúceho konzulárneho úradu	Residenz des Chefs des konsularischen Postens (die) vo švajčiarskej verzii WÜK
Schriftverkehr zwischen diplomatischen Missionen (und dem Ausenministerium) (der)			písomný styk/korešpondencia diplomatickej misie (s ministerstvom zahraničných vecí)	
Schutz der konsularischen Räumlichkeiten (der)			ochrana konzulárnych miestností	
Schweizerische Botschaft in Bratislava (die)		CH	Švajčiarske veľvyslanectvo v Bratislave	
Schweizerische Eidgenossenschaft (die)	Schweiz	CH	Švajčiarska konfederácia	
sich über Verhältnisse und Entwicklungen unterrichten			informovať sa o podmienkach a vývoji	
Sitz der Mission /konsularischen Vertretung (der)			sídlo misie / konzulárneho úradu	Sitz des konsularischen Postens (der) vo švajčiarskej verzii WÜK
Slowakische Institut in Berlin, in Wien (das)		SK	Slovenský inštitút v Berlíne, vo Viedni	pôsobí ako kultúrny referát Slovenského veľvyslanectva v Berlíne, vo Viedni
Slowakische Republik (die)	Slowakei	SK	Slovenská republika / Slovensko	
souveräne Gleichheit der Staaten (die)			zvrchovaná rovnosť štátov	
Staatssekretariat für Wirtschaft (das)	SECO	CH	kompetenčné centrum WBF	Zodpovedá za všetky základné otázky hospodárskej politiky, má v rámci WBF špecifické postavenie a zodpovedá aj za hospodársku diplomáciu Švajčiarska.
Staatswappen (das)			štátny znak	
Swiss Business Hubs	SBH	CH	švajčiarske obchodné centrá	
Switzerland Global Enterprise	S-GE	CH	Švajčiarske centrum pre podporu	Schweizerische Zentrale für

			obchodu	Handelsförderung (die) / Office Suisse d'Expansion Commercial (OSEC). Z poverenia SECO sa zúčastňuje na hospodárskej diplomacii Švajčiarska.
Übereinkommen (das)			dohovor	die Übereinkunft
Überreichung von Beglaubigungsschreiben (die)			odovzdanie poverovacích listín	überreichen
ungebührlich behindern			nevhodne zasiahnuť, neodôvodnene zabraňovať	
Unverletzlichkeit (die)			nedotknuteľnosť	unverletzlich
Unverletzlichkeit der Person (die)			nedotknuteľnosť osoby	
Unverletzlichkeit der Wohnung (die)			nedotknuteľnosť obydlia	
vereinbaren			dohodnúť, dojednať	
Verhandlung (die)			rokovanie, vyjednávanie	
vermitteln			sprostredkovať	
Vertragspartei (die)			strana dohovoru / zmluvná strana	
Vertragsstaaten (die)			zmluvné štáty	
Vertreter (der)			zástupca, splnomocnenec, zmocnenec	vertreten
Vertreter des Heiligen Stuhls (der)			zástupca Vatikánu	Nuntius (der), Internuntius (der)
Vertretung (die)			zastúpenie / úrad	
Vertretungsbehörde (die)			zastupiteľský orgán, zastupiteľský úrad, budova zastupiteľstva	
Verweigerung des Agrements (die)			odmietnuť agrément (agremán)	
Verzicht auf Vorrechte und			vzdanie sa výsad a imunit	

Immunitäten				
Vizekonsul (der)			vicekonzul	
Vizekonsulat (das)			vicekonzulát	
Völkergewohnheitsrecht (das)			medzinárodné obyčajové právo	
Vollmacht (die)			plná moc / splnomocnenie	
Vorrang (der)			prednosť	vorrangig behandeln
Vorrechte / Privilegien und Immunitäten (die)			výsady a imunity	Anspruch auf/Verzicht auf
vorübergehend als amtierender Leiter (der konsularischen Vertretung) tätig			dočasne činný ako úradujúci vedúci (konzulárneho úradu)	vorübergehend als Verweser (des konsularischen Postens) tätig vo švajčiarskej verzii WÜK
vorübergehend oder endgültig schliessen			dočasne alebo trvalo uzavrieť	
Vorübergehende Wahrnehmungen der Aufgaben des Leiters einer konsularischen Vertretung			dočasný výkon funkcií vedúceho konzulárneho úradu	Vorübergehende Wahrnehmungen des konsularischen Postens (die) vo švajčiarskej verzii WÜK
Wahrnehmung der Aufgaben gewährleisten (die)			zabezpečenie výkonu funkcií	
Wahrnehmung der Aufgaben (der Mission) ungebührlich behindern (die)			nevhodné zasahovanie do výkonu funkcií misie	
Wiener Übereinkommen über diplomatische Beziehungen	WÜD		Viedenský dohovor o diplomatických stykoch	prijatý 16.4. 1961, do platnosti vstúpil 24.4. 1964, Vienna Convention on Diplomatic Relations
Wiener Übereinkommen über konsularische Beziehungen	WÜK		Viedenský dohovor o konzulárnych stykoch	prijatý v roku 1963, do platnosti vstúpil 19.3. 1967, Vienna Convention on Consular Relations
wirksame Wahrnehmung der Aufgaben (die)			účinný výkon funkcií	

wirtschaftlichen, kulturellen und wissenschaftlichen Beziehungen (die)			hospodárske, kultúrne a vedecké styky / vzťahy	
Wirtschaftskammer Österreich (die)	WKÖ	AT	Hospodárska komora Rakúska	cez Außenwirtschaft Austria zastrešuje rakúsku hospodársku diplomaciu
Wirtschaftsreferat (das)		DE	hospodársky referát na nemeckom veľvyslanectve	prvý pilier nemeckej hospodárskej diplomacie
Zeitpunkt des Amtsantritts (der)			prevzatie funkcií	
Zulassung (die)			prijatie	zulassen
Zustimmung widerrufen (die)			odvolať súhlas	
Zustimmung zur Aufnahme diplomatischer/konsularischer Beziehungen (die)			súhlas s nadviazaním diplomatických/konzulárnych stykov	
zwei- oder mehrseitige Übereinkünfte (die)			dvoj- či viacstranné dohody	

Príloha č. 2 Kľúčové slová

Texty boli excerpované z webových stránok:

- Auswärtiges Amt;
- Deutsche Botschaft Pressburg;
- Bundesministerium für Europa, Integration und Äußeres;
- Österreichische Botschaft Pressburg;
- Eidgenössisches Department für auswärtige Angelegenheiten;
- Schweizer Vertretung in der Slowakei;
- Botschaft der Slowakischen Republik in Berlin;
- Botschaft der Slowakischen Republik in Wien;
- Botschaft der Slowakischen Republik in Bern.

Ako kľúčové slová (vo forme jedno- a viacslovných jednotiek alebo vyhľadávacích reťazcov) boli použité nasledujúce lexikálne jednotky z odborného lexikálneho minima:

Abkommen (das), Agrément (das), Anerkennung (die), Attaché (der), Auslandsdienst (der), Auslandsvertretung (die), Außenminister (der), Außenwirtschaft (die), Beglaubigungsschreiben (das), bilateral, Botschaft (die)/Botschafter (der), Diplomat (der)/Diplomatie (die)/diplomatisch, Empfangsstaat (der), Entsendestaat (der), Generalkonsul (der)/Generalkonsulat (das), Geschäftsträger (der), Hoheitsgebiet (das), Hoheitszeichen (das), Honorarkonsul (der)/Honorarkonsulat (das), Konsul (der)/Konsulat (das), Mission (die)/Missionschef (der), offizielle Übersetzung beilegen, vereinbaren, vermitteln, Vertreter (der)/Vertretung (die), Vorrechte und Immunitäten (die), Vizekonsul (der)/Vizekonsulat (das), Übereinkommen (das).

Okrem aktuálnych názvov aktérov diplomacie a názvov odborných textov boli na základe frekvencie a prierezovosti do odborného lexikálneho minima z uvedených webových stránok doplnené lexikálne jednotky:

Bundesministerium für Europa, Integration und Äußeres (das)/BMEIA, Österreichische Botschaft Pressburg (die), Republik Österreich/Österreich; Auswärtige Amt (das)/AA, Deutsche Botschaft Pressburg (die), Bundesrepublik Deutschland/Deutschland; Eidgenössische Departement für auswärtige Angelegenheiten (das)/EDA, Schweizerische Botschaft in Bratislava (die), Schweizerische Eidgenossenschaft/Schweiz (die); Botschaft

der Slowakischen Republik in Berlin (die), Botschaft der Slowakischen Republik in Bern (die), Botschaft der Slowakischen Republik in Wien (die), Ministerium für auswärtige und europäische Angelegenheiten der Slowakischen Republik (das), Slowakische Republik/Slowakei (die), Botschaftsrat (der), Botschaftssekretär (der), diplomatische Protokoll (das), Doyen des diplomatischen Korps (der), Exzellenz (die), Liste des Diplomatischen Korps/Korps (die), Nationalflagge (die), protokollarische Dienst (der)/Protokolldienst, protokollarische Rangordnung (die), Rangfolge (die), Staatswappen (das), Militärattaché (der), Verteidigungsattaché, Heeresattaché, Luftwaffenattaché, Marineattaché, Wehrtechnischer Attaché, Gesetz über den Auswärtigen Dienst (das)/GAD, Gesetz über die Konsularbeamten, ihre Aufgaben und Befugnisse (das)/Konsulargesetz (das)/KonsG.

Texty excerptované z webových stránok aktérov zúčastňujúcich sa na kultúrnej a verejnej diplomacii:

- Goethe Institut Bratislava;
- Slowakisches Institut in Berlin;
- Österreichisches Kulturforum Bratislava;
- Slowakisches Institut in Wien;
- Pro Helvetia;
- Präsenz Schweiz.

Ako kľúčové slová boli použité:

Kulturforum (das), kulturelle und wissenschaftliche Beziehungen (die), Auslandskultur (die), auswärtige Kultur (die), Auslandskulturpolitik (die), Deutschland-Zentren (die)/DZ, Kulturreferat (das), Nation Brand, Öffentlichkeitsarbeit (die), Public Diplomacy (die).

Na základe frekvencie boli do odborného lexikálneho minima doplnené lexikálne jednotky:

Österreich-Bibliothek Bratislava/Pressburg, Košice/Kaschau, auswärtige Kultur- und Bildungspolitik (die)/AKBP, Karpatendeutsche Verein (der)/KDV, Slowakische Institut (das).

Aktéri zúčastňujúci sa na hospodárskej diplomacii, ktorých webové stránky sú zdrojom excerptovaných textov:

- Außenwirtschaft Austria (die)/AUSSENWIRTSCHAFT AUSTRIA;
- Bundesministerium für Wissenschaft, Forschung und Wirtschaft (das)/BMWFW;
- Wirtschaftskammer Österreich (die)/WKÖ;
- Bundesministerium für Wirtschaft und Energie (das)/BMWi;
- Deutsche Auslandshandelskammern (die)/AHKs/AHK;
- Germany Trade and Invest/GTAI;
- Eidgenössische Departement für Wirtschaft, Bildung und Forschung (das)/WBF;
Staatssekretariat für Wirtschaft (das)/SECO;
- Switzerland Global Enterprise/S-GE/OSEC.

Kľúčovými slovami boli názvy aktérov a lexikálne jednotky z odborného lexikálneho minima:

Außenwirtschaftsförderung (die), Deutsche Industrie- und Handelszentren (die)/DIHZ, Swiss Business Hubs/SBH, Handels- und Wirtschaftsbeziehungen (die).

Na základe frekvencie boli do odborného lexikálneho minima doplnené lexikálne jednotky:

Handelsabteilung der Österreichischen Botschaft (die), Wirtschaftsreferat (das), Handelskammer Schweiz – Mitteleuropa SEC+ (die), Handelskammer Schweiz-Slowakische Republik (die)/HSSR.

Príloha č. 3 Auslandskulturkonzept 2011 (časť pôvodnej a txt formy)

AUSLANDSKULTURKONZEPT 2011

1. Einleitung	4
2. Ziele der österreichischen Auslandskulturpolitik	5
3. Maßnahmen zur Erreichung der Ziele der österreichischen Auslandskulturpolitik	6
Annex 1: Strukturen der Auslandskulturpolitik	8
Annex 2: Instrumente der Auslandskulturpolitik	10
Annex 3: Auslandskulturpolitische Schwerpunkte 2011-2014	12

1. EINLEITUNG

Kultur verbindet, bewegt und vermittelt. Dieser Grundsatz gilt im Zeitalter der Globalisierung und der Relativierung von Grenzen zunehmend für Kulturprojekte mit internationaler Beteiligung. Kulturveranstaltungen verbinden Völker, bewegen Menschen und vermitteln Wissen.

Auslandskulturpolitik gehört zu jenen gestaltenden Elementen der österreichischen Außenpolitik, mit welchen die außenpolitischen Ziele Österreichs in einer immer stärker vernetzten Welt und sich gegenseitig beeinflussenden Kulturen dargestellt und wahrnehmbar gemacht werden können.

Die im Bundesministerium für europäische und internationale Angelegenheiten (BMeiA) beheimatete Auslandskulturpolitik stellt sich daher im Rahmen der Förderung internationaler kultureller Präsenz einer gestalterischen (außen-) politischen Herausforderung.

Österreich wird im Ausland vorwiegend oder zunächst mit seiner Kultur assoziiert. Es kann zu Recht behauptet werden, dass Österreich als „Kulturnation“ eine bedeutendere Rolle einnimmt, als ihm nach rein politischen oder wirtschaftspolitischen Kriterien zukommen würde.

Es muss Aufgabe der Auslandskulturpolitik sein, dieses positive, oft auf dem reichen kulturellen Erbe beruhende Bild ständig zu aktualisieren und es um die auch nach den beiden Weltkriegen bis in die Gegenwart hervorgebrachten kulturellen, wissenschaftlichen und die damit verbundenen

wirtschaftlichen Leistungen zu erweitern. Ziel ist und bleibt es, ein unverwechselbares Bild des zeitgenössischen, innovativ-kreativen Österreichs zu präsentieren, welches durch qualitativ hochwertige Kulturprojekte, sei es in Eigenregie oder mit lokalen Partnern, geprägt und gefestigt werden soll. Dabei soll sowohl die weltweite Kooperation von Kulturschaffenden und Kulturinstitutionen, auch auf der Ebene von Regionen, unterstützt, als auch der Beitrag Österreichs zum internationalen Kulturdiskurs gefördert werden. Gleichzeitig sieht sich Österreich als wesentlicher Mitgestalter der europäischen Integration und als dem Dialog der Kulturen und Religionen verpflichteter Akteur in einer auf der VN-Satzung basierenden Friedens- und Rechtsgemeinschaft.

Die Auslandskulturpolitik mit ihren Zielen und Maßnahmen trägt maßgeblich dazu bei, im Rahmen dieses sich ständig bewegenden Spannungsfeldes den strategischen Vorgaben der Außenpolitik und den internationalen Erwartungen gegenüber einem aktiven Mitglied der Staatengemeinschaft gerecht zu werden.

Auslandskulturkonzept 2011

1. Einleitung 4

2. Ziele der österreichischen Auslandskulturpolitik 5

3. Maßnahmen zur Erreichung der Ziele der österreichischen Auslandskulturpolitik 6

Annex 1: Strukturen der Auslandskulturpolitik 8

Annex 2: Instrumente der Auslandskulturpolitik 10

Annex 3: Auslandskulturpolitische Schwerpunkte 2011-2014 12

1. EINLEITUNG

Kultur verbindet, bewegt und vermittelt. Dieser Grundsatz gilt im Zeitalter der Globalisierung und der Relativierung von Grenzen zunehmend für Kulturprojekte mit internationaler Beteiligung. Kulturveranstaltungen verbinden Völker, bewegen Menschen und vermitteln Wissen.

Auslandskulturpolitik gehört zu jenen gestaltenden Elementen der österreichischen Außenpolitik, mit welchen die außenpolitischen Ziele Österreichs in einer immer stärker vernetzten Welt und sich gegenseitig beeinflussenden Kulturen dargestellt und wahrnehmbar gemacht werden können.

Die im Bundesministerium für europäische und internationale Angelegenheiten (BMeiA) beheimatete Auslandskulturpolitik stellt sich daher im Rahmen der Förderung internationaler kultureller Präsenz einer gestalterischen (außen-) politischen Herausforderung.

Österreich wird im Ausland vorwiegend oder zunächst mit seiner Kultur assoziiert. Es kann zu Recht behauptet werden, dass Österreich als „Kulturnation“ eine bedeutendere Rolle einnimmt, als ihm nach rein politischen oder wirtschaftspolitischen Kriterien zukommen würde.

Es muss Aufgabe der Auslandskulturpolitik sein, dieses positive, oft auf dem reichen kulturellen Erbe beruhende Bild ständig zu aktualisieren und es um die auch nach den beiden Weltkriegen bis in die Gegenwart hervorgebrachten kulturellen, wissenschaftlichen und die damit verbundenen wirtschaftlichen Leistungen zu erweitern. Ziel ist und bleibt es, ein unverwechselbares Bild des zeitgenössischen, innovativ-kreativen Österreichs zu präsentieren, welches durch qualitativ hochwertige Kulturprojekte, sei es in Eigenregie oder mit lokalen Partnern, geprägt und gefestigt werden soll. Dabei soll sowohl die weltweite Kooperation von Kulturschaffenden und Kulturinstitutionen, auch auf der Ebene von Regionen, unterstützt, als auch der Beitrag Österreichs zum internationalen Kulturdiskurs gefördert werden.

Gleichzeitig sieht sich Österreich als wesentlicher Mitgestalter der europäischen Integration und als dem Dialog der Kulturen und Religionen verpflichteter Akteur in einer auf der VN-Satzung basierenden Friedens- und Rechtsgemeinschaft.

Die Auslandskulturpolitik mit ihren Zielen und Maßnahmen trägt maßgeblich dazu bei, im Rahmen dieses sich ständig bewegenden Spannungsfeldes den strategischen Vorgaben der Außenpolitik und den internationalen Erwartungen gegenüber einem aktiven Mitglied der Staatengemeinschaft gerecht zu werden.

Príloha č. 4 Spoločný európsky referenčný rámec Rady Európy

V súčasnosti sa úroveň znalostí cudzieho jazyka v európskom kontexte posudzuje podľa Spoločného európskeho referenčného rámca Rady Európy (SERR RE)/Common European Framework of Reference for Languages of Council of Europe (CEFR CE)/Gemeinsamer europäischer Referenzrahmen (GER) für Sprachen, ďalej len SERR. Hodnotenie úrovne znalostí cudzieho jazyka podľa SERR umožňujú rôzne deskriptory. Významným deskriptorom sú jazykové úrovne.

SERR je navrhnutý tak, že poskytuje transparentný, zrozumiteľný a komplexný základ pre vypracovanie jazykových syláb a učebných osnov. Jazykové úrovne znalosti cudzieho jazyka sú kategorizované do šiestich úrovní – A1, A2, B1, B2, C1 a C2. Pre každú úroveň sú vypracované komunikatívne zručnosti (receptívne, produktívne a interaktívne) a jazykové prostriedky (z morfológie, vetnej skladby, lexiky a výslovnosti spolu s intonáciou). SERR nachádza uplatnenie najmä pri výučbe cudzích jazykov, pri príprave študijných plánov, osnov a materiálov pre výučbu cudzích jazykov a overovanie znalostí. S rastúcim významom SERR rastú aj nároky na hlbšiu lingvistickú analýzu a presnú špecifikáciu, čo musia učitelia sa cudzí jazyk ovládať, aby dosiahli danú úroveň.

Jazykové úrovne pre nemecký jazyk, s ktorými pracujeme, boli vypracované ŠPÚ (www.statpedu.sk) podľa platných pedagogických dokumentov na Slovensku (štandardy, učebné osnovy) a zároveň vychádzajú z dokumentu Rady Európy pre kultúrnu spoluprácu, preto zodpovedajú aj medzinárodným úrovniam.

Keďže komunikačno-pragmatický prístup je zapracovaný aj do výučby cudzích jazykov podľa SERR. Prístup kombinuje receptívne a produktívne modely – čítania a písania, počúvania a rozprávania. Integruje jednotlivé zložky jazyka, čím podporuje rozvíjanie komunikatívnych kompetencií ako jednej z kľúčových kompetencií učiaceho sa. Ide o tzv. holistický (celostný) prístup k vyučovaniu cudzieho jazyka.

Lexikálne požiadavky na slovnú zásobu pre jazykové úrovne A1 – C2 SERR RE nemeckého jazyka v jednotlivých úrovniach vymedzuje a kvantifikuje na Slovensku ŠPÚ. Pri slovnej zásobe rozlišujeme produktívnu a receptívnu slovnú zásobu. **Produktívna slovná zásoba** – zahŕňa slová a zvraty, ktoré by mal učitelia sa cudzí jazyk aktívne používať v písomnom i ústnom prejave. **Receptívna slovná zásoba** – zahŕňa slová a zvraty, ktoré by mal učitelia sa pri počúvaní a čítaní rozumieť, ale nemusí ich vedieť aktívne používať.

Úroveň A1 – má slovnú zásobu vymedzenú témami pre komunikačné okruhy (Rodina a spoločnosť, Domov a bývanie, Ľudské telo, Starostlivosť o zdravie, Doprava a cestovanie, Vzdelávanie a práca, Človek a príroda, Voľný čas a záľuby, Stravovanie, Multikultúrna spoločnosť, Obliekanie a móda, Šport, Obchod a služby, Krajiny, mestá a miesta, Kultúra a umenie, Človek a spoločnosť a komunikácia, Mládež a jej svet, Zamestnanie, Veda a technika v službách ľudstva, Vzory a ideály, Slovensko, Krajina, ktorej jazyk sa učím) a ku každej téme sú taxatívne vymenované povinné lexikálne jednotky, spolu v rozsahu 600 – 800 lexikálnych jednotiek produktívne.

Úroveň A2 – vychádza z tých istých tém ako úroveň A1. Týmto témam sú včlenené ďalšie podtémy, ktoré bližšie špecifikujú základné témy. K podtémam sú uvedené taxatívne lexikálne jednotky, ktoré obsahujú lexikálne jednotky z úrovne A1 a nové lexikálne jednotky, spolu v rozsahu 1400 - 1500 lexikálnych jednotiek produktívne. Predstavuje to teda 700 – 800 nových jednotiek v rámci tejto úrovne.

Úroveň B1 – opäť vychádza z tém úrovní A1 a A2, témy sú rozšírené jednak o ďalšie podtémy (okrem iných aj v oblasti hospodárstva a kultúry), jednak o hĺbku spracovania. Požadovaná je celková slovná zásoba minimálne v rozsahu 1800 až 2000 lexikálnych jednotiek produktívne a k tomu 500 lexikálnych jednotiek receptívne.

Úroveň B2 – vychádza z tém predchádzajúcich úrovní, počet tém a ich hĺbka sa zvyšuje a požaduje sa celková slovná zásoba minimálne v rozsahu 4000 lexikálnych jednotiek aktívne a k tomu 1000 lexikálnych jednotiek receptívne.

Úroveň C1 – učitelia sa ovláda slovnú zásobu definovanú pre nižšie komunikačné úrovne A1 až B2. Na tejto úrovni je lexika rozšírená o lexiku z populárno-vedeckej a odbornej oblasti, ale aj o bežné ekonomické, právne a technické výrazy, ktoré učitelia sa potrebujú v bežnom živote. Lexika na tejto úrovni je rozsiahla, taxatívne sa nevymedzuje. V komunikácii, ústnej a písomnej, je používanie slovnej zásoby v porovnaní s nižšími úrovňami presnejšie, učitelia sa rozoznávajú jemnejšie odtiene vo význame slov, využíva odbornú slovnú zásobu a špecifickejšie výrazové prostriedky.

Úroveň C2 – učitelia sa na tejto úrovni sa v krátkom čase dokážu prispôbiť partnerom, pre ktorých je nemecký jazyk materinským jazykom na akúkoľvek tému. Je schopný čítať zložité texty aj literárne diela. Pri konverzácii vyjadruje jemné významové odtiene, používa idiomatické väzby. Pokiaľ niečo nedokáže vyjadriť presne, bez problémov to vyjadrí inou formuláciou, bez toho, aby narušil konverzáciu.